

Vatra veche

Vatra veche

6

Români din toate țările, uniți-vă!

Lunar de cultură * Serie veche nouă* Anul XII, nr. 6 (138) iunie 2020 *ISSN 2066-0952

VATRA, Foaie ilustrată pentru familie (1894) *Fondatori I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc
VATRA, 1971 *Redactor-șef fondator Romulus Guga* VATRA VECHE, 2009, Redactor-șef Nicolae Băciuț

Aleksandar Baba-Vulić, Hora stelelor la Rhode Island

ANTOLOGIE „VATRA VECHE”• GENERAȚIA '80

Începând cu acest număr, revista „Vatra veche” își propune să aducă în orizontul de întâlnire poeți ai generației '80, cu câte un text reprezentativ. În 1979, am lansat în revista studențească de cultură „Echinox”, al cărei redactor eram, ancheta „Dreptul la timp”, care punea în discuție un fenomen literar în plină efervescență. E legitim să ne întrebăm acum ce s-a ales de generația '80. Așteptăm de la cei vizați poemul care-i reprezintă. (N.B.)

DIRECT ÎN OLIMP VEI AJUNGE

Întoarce-te cu fața spre cele câteva resturi
de aureolă. Istoria trece cu gura încleștată
pe lângă numele tău. Ți-e frică
să te prefaci că nu-ți pasă, ți-e frică ?
O pereche de gheare crește,
uite cum crește surâzător în oglindă.
Ai grijă ce spui : un roi de muște,
primele idealuri, dezertori și fantome,
toate vor susține că nu te-au văzut niciodată.

ELENA ȘTEFOI

VATRA VECHE DIALOG CU IOAN BABA

SUMAR

EDITORIAL

Cultură și pandemie, de Nicolae Băciut/3

ANIVERSĂRI/COMEMORĂRI

Evocări. Paul Goma, mărturisitoriu, de Silvia Urdea/31

Arhiva. Scrisori către Liviu Rusu (Silvia Sin), de Ilie Rad/36

CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ, ESEU

Ioan Baba, schiță de portret/9

Mihai Eminescu. Intrarea în lumea de dincolo, de Ioan Gheorghiușor/12

Eminesciana. Dimensiunea ardeleană..., de Gheorghe Bucur/13

„Dulcea mea Doamnă/Eminul meu iubit”, de Răzvan Ducan/17

Mai altfel, despre Veronica Micle, de Dumitru Hurubă/20

Să ne reamintim de Liviu Rebreanu, de Dumitru Hurubă/21

Correspondența lui Dimitrie Stelaru, de Gheorghe Sarău/23

Ocean întors. Radu Flora, de Florian Copcea/25

Ocean întors. Nichita Stănescu și eternul feminin, de Emilia Luchian/27

O corăbierie printre zeci cărți (A.I. Brumar), de Iulian Cătălui/48

Cronica literară. Poezia ca o pumă regală (Vladimir Udrescu), de A.I. Brumar/50

Colecționarul de lucruri mărunte (Lőrinczi Francisc-Mihai), de Constantin Stancu/51

Poetul reogindirii în sine a lumii (Răzvan Ducan), de Cristina Sava/52

O poetică á la Doña Juanita (Daniel Luca), de Cristina Sava/54

Aproape departe (Ștefan Fuli), de Nicolae Băciut/55

Oraș greu e Ierusalimul (Menachem M.Falek), de Cleopatra Lorințiu/56

Fonfleurile unui ironist (Mihai Batog-Bujenită), de Mihai Posada/58

Internaționala iubitorilor de literatură (George Goldhammer), de Cleopatra Lorințiu/61

În lumina amintirilor ce nu se șterg (Eugenia Vâjia), de Luminița Cornea/63

Crochiuri de pe ulița copilăriei (Domnița Ganea), de Mircea Daroși/64

Iubirea-n ritm de aștri (Andrés Sánchez Robayna), de Liviu Petru Bercea/64

JURNALE/MEMORII/NOTE DE CALATORIE

Un cuvânt despre Ion Vlad, de Ioan Aurel Pop/37

Vitrina. Ion Vlad, Alternative la memorii, de Maria Daniela Pănăzan/38

Asterisc. Memoriile lui Annie Bentoiu, de Dorin Nădrău/42

Deda, în memorialistica lui Vasile Netea, de Florin Begean/73

Vagabondul apostolic în Japonia (Vladimir Ghika), de Radu Șerban/74

Asterisc. Parisul..., de Daria Ducan/84

INTERVIURI/DIALOGURI

Vatra veche dialog cu Ioan Baba, de Nicolae Băciut/4

Despre simbolic și nocturn, cu Mihail Diaconescu, de Ionel Silviu Bucurescu/43

Vatra veche dialog cu Nicolae Mățaș, de Gh. Nazare/44

Azi despre ieri. Mihaela Albu în dialog cu..., de Camelia Zăbavă/57

Ambasador Carmen Podgorean, la ora unui bilanț..., de Anca Sirghie/76

EVENIMENTE EDITORIALE

Viitorul timpului trecut (Gheorghe Nicolae Șincan), de Nicolae Băciut/62

AMINTIRI/OPINII

Indiferența care ucide, de Veronica Pavel Lerner,46

Despre suflet, de Ioan Romeo Roșianu/47

Mapamond. Țara Egiptului, de Mihai Posada/78

Cum l-am cunoscut pe Tudor Gheorghe, de Elena Buică/81

Opinii. Autodidacticismul..., de Dumitru Hurubă/83

POEZIE/PROZĂ

Antologie „Vatra veche”. Generația '80/1

Direct în Olimp vei ajunge, poem de Elena Ștefci/3

Antologie „Vatra veche”. Generația '80. Poemul de acum, de Traian T. Coșovei/3

Poeme de Ioan Baba/11

Poeme de Eugen Dorcescu/30

Poeme de Dumitru Mălin/42

Poeme de Mihaela Oancea/66

Cât 90 de ani, în 9 zile, poem de Traian Dinorel Stănculescu/77

Zilele Babelor, de Horea Porumb/79

Poeme de Liliana Liciu/83

Poeme de Valeria Bîlț/84

Epigrame, de Nicolae Mățaș/85

Lumea lui Larco, de Vasile Larco/86

De la un clasic citire. Vasile Bogrea/86

N-ai să ajungi niciodată, poem de Nicolae Băciut/88

PAGINI DE ISTORIE

Documentele continuității. Transilvania, starea noastră de veghe, de Ioan Aurel Pop/67

RELIGIE

Convorbiri duhovnicești cu Î.P. S. Ioan, de Luminița Cornea/68

Amvon. Rugăciunea..., de Gheorghe Nicolae Șincan/69

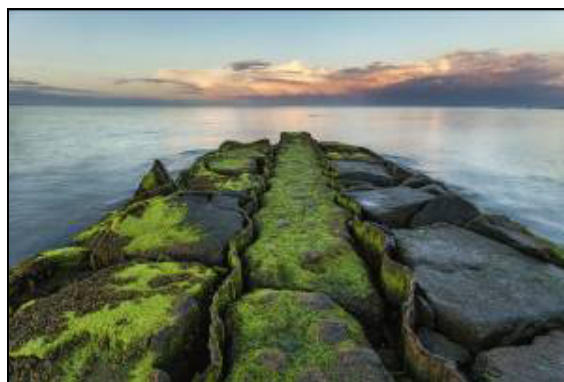
Muntele Athos din Muntele Athos, de Nicolae Băciut/70

Șarpele Lucifer, de Eugen Mera/72

ARTA

Literatură și film. Lampa și mămăliga, de Alexandru Jurcan/82

Schiță de portret. Aleksandar Baba-Vulić/87

Aleksandar Baba-Vulić, *Mușchi*

Aleksandar Baba-Vulić, *Portul de la Block Island(RI)*

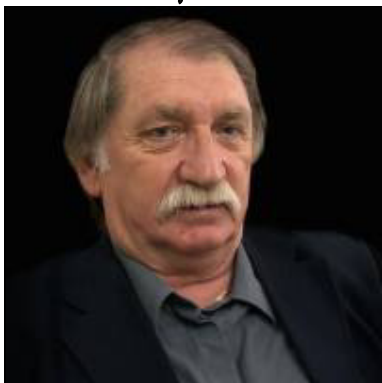

Aleksandar Baba-Vulić, *Echilibru*

Număr ilustrat cu lucrări de
ALEKSANDAR BABA-VULIĆ

Asterisc

CULTURĂ ȘI PANDEMIE

Într-o lume care și-a schimbat (pentru câtă vreme?) modul de a trăi, nu putea să facă excepție cultura. A fost și ea afectată în felul ei, mai ales în câteva dintre formele sale de exprimare. Cu predilecție în cele în care e vorba și de bani, de mulți bani, chiar dacă, atunci când vorbim de „cultură de consum”, e loc pentru multe nuanțe. Sigur, e mare păcat că teatrele sunt închise, că repertoriile planificate vor trebui reconsiderate, spectacolele replanificate, stagiunile regândite, într-o adaptare la o realitate încă insuficient de clară în evoluțiile ei și în exigențele, restricțiile de participare colectivă.

Nu cred însă că ar trebui percepute ca pierdere culturală spectacolele la limita bălciului din piețele orașelor mari și mici, concertele, recitalurile la zilele festive, evenimente private (nunți, botezuri, aniversări, baluri ale absolvenților de toate felurile etc.), chiar dacă pentru „prestațiile” lor unii au pierdut sume importante, la care slujitorii culturii addevărate n-au visat și nu vor visa vreodată. „Arțiștii” antrenați în astfel de aranjamente vor recupera însă, nu trebuie să le plângem de milă.

Sigur, multora ne lipsesc și concertele filarmonice, vernisajele, lansările de carte, întâlnirile literare, conferințele pe diverse teme culturale, vizitele la muzee, la case memoriale etc., dar aici nu e vorba de „pierderi” în sensul în care sunt reclamate acestea de cei „afecțați”, ci de pierderi de altă natură, mult mai profunde.

Cine a vrut însă alternative „de fugă”, a avut din belșug, iar ținta

cea mai accesibilă a fost, va rămâne, lectura.

De câte ori n-am reclamat criza de timp, presiunile și deturnările cotidiene, de la cea mai pasionantă ademenire, atracție culturală, lectura, care ne-a salvat pe mulți și în anii de „ciumă roșie”. Dar oare educația lecturii a avut dascăli buni, generațiile mai tinere au fost învățate ce și cum să citească? Oferta este acum aproape nelimitată, chiar și pentru cei care nu și-au făcut biblioteci de carte tipărită. Orice lectură dorită e doar la un clic distanță, iar formatele electronice, mai puțin familiare unor categorii de vârstă, sunt la îndemâna celor tineri, a căror buget de timp, prin suspendarea cursurilor, a crescut considerabil, fiind și limitate în spațiu posibilitățile lor de consum de timp.

Cred, sunt convins, că cei mai spornici au fost scriitorii, ei au putut să-și recupereze mult amânatele proiecte literare.

În aceeași ordine de idei, am constatat că revistele literare au circulat, chiar dacă au fost închise chioșcurile, puține publicații neputând fi accesate și în format electronic.

Dialogurile literare, la cât de performantă a ajuns tehnologia, nu au putut pune bariere, chiar dacă poate fi reclamată lipsa căldurii privirii, neintermediată de ecrane de tot felul.

Arțiștii plastici au putut să-și reverse energiile creatoare, chiar dacă nostalgia taberelor de pictură, de sculptură le-a putut da unora târcoale.

În mod normal, când va fi să fie, ar trebui să fie o avalanșă de manifestări culturale – spectacole teatrale, simfonice, dar mai ales lansări de cărți, expoziții, într-un soi de febră a recuperărilor.

Cultura trebuie să ne reapropie din nou, foamea de hrană spirituală ar trebui să fie mai mare după atâta așteptare, după săptămâni de privațiuni.

Cultura poate să se manifeste cu mască, nu-i mai poate pune nimeni botniță, nici cei care au putere, nici cei care sunt ostili, în ignoranța lor, culturii.

NICOLAE BĂCIUȚ

ANTOLOGIE „VATRA VECHE” • GENERAȚIA 80

POEMUL DE ACUM

Eu nu mi-am scris niciodată numele pe bonuri de cărbuni – pe lângă silozuri am trecut fără să privesc înapoi – prin iarba desculță n-am alergat niciodată.

În ploaie n-am cântat, în deșert n-am scris cu creionul drumul caravanelor.

Cu măturica nu m-am bătut la baia de aburi.

Cu mersul meu de urs n-am răsturnat înapoi porțelanurile.

Odată am iubit ferocitatea oamenilor de zăpadă, tandrețea sperietorilor uitate pe câmp.

Omului care lucrează la calea ferată am vrut să-i povestesc o istorioară cu tîlc.

Omul e mort de mult.

Prin fața agențiilor de voiaj mi-am plimbat viața ca pe o jumătate de pâine.

Cu o mașină de ocazie am mers pînă la marginea mării.

Am privit valurile cheltuindu-se pe țărnam – am privit tinerețea arzînd ca o frunză de tutun verde.

În fața oglinzii, cu lanterna mi-am luminat chipul.

Acum ceața se poate risipi.

Acum poemul poate veni mai aproape.

TRAIAN T. COȘOVEI

Vatra veche dialog

IOAN BABA

„Și sunt convins că lumea va fi mai bună în cadrul unui dialog permanent”

(I)

- Ioan Baba, te apropii de 70 de ani! Cu sentimente te apropii de această vârstă? Cum privești înapoi? Cu nostalgie, cu regrete, cu... mânie? Dar înainte?

- Mulțumesc Nicolae Băciuț, deși, în împrejurările de care depindem mă pui la o grea dar plăcută încercare.

Da. Când mă întâlneam cu prietenii, mereu îmi spuneau că nu m-am schimbat deloc. Așa cred ei, iar mie îmi pare incredibil și obișnuiesc să le spun – că doar avansez în timp! Poate de aceea pentru că, copilul de ieri, a rămas în mine, vorba marelui Brâncuși. Privind din această perspectivă, sunt fericit că am dat suflet copiilor (just, nu singur!), iar din plăcerile pe care concomitent le-am trăit, poate am făcut vreo ispravă în încercarea de a mă zidi cu ceva în spiritual, în cultura și civilizația românească. Am căutat *Vigilența nobilă*: „Semănă în urmă / Să găsești în față”.

Astfel privind lucrurile, poetul, jurnalistul, publicistul, lexicograficul din mine a izbutit să publice vreo 50 de scrieri în volume de poezie, istorie literară și lexicografie, monografii, antologii, proză memorialistică, cercetări. Sunt și vreo sută de volume de „Lumina” și 30 de cărți în prestigioasa „Colecția Lumina”, apoi vreo 900 de unități bibliografice de traduceri și tălmăciri în reviste, altele în vreo 13 volume diverse,

majoritatea din limba sârbă în românește sau invers, dar și din spațiul altor culturi. Peste 190 de comunicări din domeniul tradiției istorice și culturale, istoriei literare, filosofiei politice, sociologiei culturale. Fizic, am și călătorit prin lume, dar sunt mulțumit că acum mai mult călătoresc poemele decât mine. Am publicat în vreo 133 de reviste din țară și străinătate vreo 1500 de unități bibliografice. M-au inclus în 93 de antologii, dicționare și enciclopedii și alte cărți, fiind publicate vreo 170 de prezentări critice și eseuri, câteva sute fiind publicate în periodice, iar confrăți de pe mapamond, cunoscuți și necunoscuți la față, mi-au tradus poeziile în 13 limbi. M-au onorat cu vreo 69 de premii literare din care fac parte și cele pentru jurnalistică și filmele documentare. Dacă au rămas și ceva urme pe undele herțiene sau pentru micul ecran, atunci pot spune că sunt un om fericit și datorită faptului că am obținut și cetățenia României.

Cum privești? Martin Heidegger scria că „Mergi și porți / Greșeală și întrebare / De-a lungul potecii tale”! Regrete există, dar sunt puține. Învățând din răbojul zilelor de ieri, uneori râd sarcastic de nedreptățile care mi s-au pricinuit și prin care am trecut, pentru că văd că am avut dreptate. Înclin a șterge de pe răboj și unele onoruri din paginile unor reviste din „centru” care m-au atașat unor nume de rezonanță, pentru că acolo, concomitent, mi-au întortochat poemele, denaturând verticalitatea celor scrise în urmă cu trei decenii, sau – mă bucur de premiile obținute de tineri la vreun concurs, pentru poeziile mele transcrise. Iată cu ce ne mai întâlnim de-a lungul potecii!

Nostalgic sunt după „veșnicia care s-a născut la sat”, pentru că tot mai mult mi se arată ca o dioramă cuvintele vechi de acasă, obiceiurile creștine și trăirile mirifice de altădată, casa, grădina, cerul cu brăul luminos-lacrimogen-lactat ca-n basme, bunicii și părinții, învățătorii și profesorii, prietenii de cataramă, pe toții văzându-i undeva foarte aproape, deși mulți plutesc pe aripile navelor de nuc. Alteori sunt copleșit de gândul paradoxal că „Viitorul era în mâinile noastre / Iar noi nici nu știam”!

Credeam că înainte ne sunt lumi

noi, dar iată că în primăvara sumbră din Anno Domini 2020, urâte granulații cu coarne roșii au scăpat din Brexitanian și din mâinile Marilor Rechini ai bunătații ca din chiromația lui Nostradamus. Scaraoțchi s-a înmilionit pentru tot atâtea jertfe umane. Venise pe Terra jafal de viață. Incredibil, suntem în arest la domiciliu. De aceea îmi vine să cred că, de acum, nu va mai fi cum a fost înainte. Toate acestea m-au inspirat (culmea să fi inspirat și de un nou potop) să scriu poemul „Corona ca taină invizibilă”, dramă lirico-etică în cinci tablouri, pentru că cine știe dacă vom ajunge să povestim la bufonade sau cum a fost!

Rotunjesc răspunsul cu un distih paradoxist, Venire și trecere: „Ne ivim într-un chiot / Ne ascundem într-o jale”. Da, la capătul ăstora, nevăzutul trage sforile, deși omul ca mine, ca tine, Nicolae, totdeauna mai are multe de făcut!

- Ai făcut studii mai puțin recordate la literatură (Școala de economie din Alibunar, student la Facultatea de Drept din Novi Sad, absolvind apoi politologia). Ce te-a adus în lumea poeziei/literaturii?

- Forța împrejurărilor! Ca elev, mi-am manifestat aptitudinile spre desen și tata vorbise cu consăteanul nostru Petru Marina, marele pictor al spațiului cosmic imaginar, ca acesta să mă primească spre instruire când venea la Seleuș. Dar joaca a fost impedimentul din pricina căreia nu am ajuns nici măcar la o oră de desen, deși orele ar fi fost gratuite, nu ca astăzi pe valută forte! Mult mai târziu, în studiile „Sufletul universal nu are patrie”, carte apărută la Belgrad (1997), prof. dr. Mariana Dan, fără ca să știe asemenea amănunte, în paginile pe care mi le-a dedicat, scria că „se pare că poetul este un pictor refulat în poezie, așa cum îl considera Călinescu pe Adrian Maniu, cu deosebirea că Ioan Baba a trecut prin experiența unui veac de modernism și postmodernism, în care se <pictează> altfel.” Am rămas uimit de faptul cum vede delicatețea însemnului meu liric, sau „procedul” prin care încerc să găsesc *formula poetică a refractării trăirii*. Aceasta m-a determinat, precum întrebarea dumitale acum, să reexaminez ceea ce îmi rămase în dosul frunții din fragedă copilărie.→

NICOLAE BĂCIUȚ

Chiar că trebuie să mă destăinuiesc. În școala generală, avusesem profesori excelenți, iar pe lângă carte, participam și la serbările școlare ca recitator din George Coșbuc și Mihai Eminescu. Învățătorul Iosif Surduceanu-Geagea, un mare îndrăgostit în teatru, îmi oferise și rolul servitorului în spectacolul școlar cu piesa „Ursul”, de A.P. Cehov, și la o competiție a trupelor de teatru ale copiilor mi se acordă Premiul întâi pentru rolul episodic. Eram și membru al Clubului de geografie, iar cu prilejul unei expoziții de carte a „Libertății” obținusem un premiu în cărți și am început să visez ca într-o bună zi să am o bibliotecă personală, fără ca să chibzuiesc că voi avea odată o vitrină modestă ca autor de carte.

La vârsta adolescenței, voiam să mă înscriu la școala de educație fizică, dar la Zemun care era mai aproape (lângă Belgrad), la vreo 60 km de casă, școala respectivă s-a desființat, iar plecarea unui copil-landru la Ljubljana sau Skopje s-ar fi soldat cu mari dificultăți materiale, astfel că tata m-a înscris la Școala de Economie „25 mai” din Alibunar, la numai 7 km de casă. Toamna și iarna făceam naveta cu trenul de la ora 3,30 și reveneam de la cursuri cu prietenii de cataramă la ora 18,00. Ne încălzeam în gara feroviară, coboram pe coama dealului spre centrul Alibunarului la o măcelărie (să ne alegem unicul meniu de zi), intram apoi la Biblioteca centrală care ne-a găzduit până la începerea cursurilor, după care iarăși la bibliotecă. Ne făceam temele și mai răsfoiam și câte o carte.

Când eram setoși, savuram apa din fântâna arteziană, precum Limba Română care era unicul obiect pe care îl frecventam în limba mamei, dar, învățam, fără interdicții, din manualele școlare românești cumpărate de părinți la Timișoara.

Cărți pentru lectură existau. Primăvara, la începutul și sfârșitul verii, făceam naveta cu bicicleta, pentru că abia atunci începuseră lucrările la asfaltarea șoselei.

Pe lângă toate greutatețile, mai făceam năzbătii și snoave.

Simțind greutatețile de acasă, după absolvire, am concurat fără succes la punctul vama de la Porțile de fier din Kladovo (mărturisesc, că sunt îndrăgostit de această splendidă și unică zonă), iar, în toamna anului

respectiv, am plecat să mă înscriu la o facultate din Belgrad, deși gândul și dragostea m-au dus înspre Novi Sad, unde, în baza succesului, am fost admis ca student cu frecvență la Facultatea de Drept. Profilul economic cu destule obiecte juridice era favorabil pentru intrarea la Drept. În prealabil, părinții au fost nevoiți să plece la muncă provizorie în străinătate (Austria, ulterior SUA) pentru a mă întreține la facultate. După prelegeri, așteptam cu nerăbdare să ajung în strada Voivodinei (și astăzi se numește astfel și deseori trec pe lângă fereastra mea de student) să deschid căsuța poștală de sublocatar și să văd dacă ajunsese ceva din străinătate prin intermediul poștei. Culmea era că Dreptul nu mă interesa și am plecat într-o altă direcție, obținând o bucată de pâine, pe chin propriu. Revenind după patru ani la Novi Sad, am fost onorat cu propunerea de a pleca la Școala Politică Înalță „Josip Broz Tito” la Kumrovec, în Croația. În condiții extraordinare, printre 101 de studenți și având cei mai eminenti profesori universitari din ex-Iugoslavia, eram setos de cunoștințe, lecturi obligatorii dar și din cele preferate, în bibliotecă având la dispoziție și cărți și reviste românești.

Căutările permanente în care m-am regăsit, mai ales cele istorice și filosofice, m-au îndrumat și spre poezie și literatură. Deși... ciornele mele au ieșit la iveală abia când blândul Ion Bălan mi-a cerut să citesc două poezii la o întâlnire reprezentativă a revistei „Lumina” la Vârșeț, la care era prezent și Vasko Popa. În 1971, cu cele două ciorne, s-a produs debutul meu poetic în

„Lumina” și aproape concomitent în revista „Orizont” din Timișoara, condusă de Ion Arieșanu, unde, de fapt, mă publicase un mare poet, regretatul Damian Ureche, care mi-a luat poeziile încă la Vârșeț.

- Ai debutat în 1984 (Popas în timp), în perioada în care în România începuse să se afirme „generația '80”. Te-ai regăsit în programul acesteia, ai avut porniri ale solidarității cu aceasta? De ce scriitorii te-ai simțit mai apropiați?

- Datorită modestiei, debutul meu s-a produs la vârsta de 33 de ani, după ce în prealabil am făcut multe pentru afirmarea unor confrăți români, chiar premiați în spațiul ex-iugoslav. În critica de întâmpinare și în baza transpunerilor din limba română maternă și publicate în limba sârbă, distinsul scriitor sârb Srba Ignjatović scria, încă în 1974, la Belgrad, că acestea sunt „realizări respectabile care tind spre un lirism modern cu imagini combinate și întrucâtva neobișnuite”. Un alt renumit scriitor, regretatul Dragomir Brajković, tot în baza traducerilor mele în limba sârbă, publicate la Belgrad scria: „Îngrijorarea față de lumea în care trăim este tot mai prezentă. Dezastrele amenință viața din toate părțile Terrei. Viziunile apocaliptice ale vechilor profeți parcă devin un adevăr hidos și brutal. Deși ridică întrebarea cum să ne salvăm, poezia lui Ioan Baba este poezia unei destinderi a jocului dintr-un răstimp. Între tăișuri și primejdii, între stânci și câmpia întinsă – sosesc clipele destinderilor, poezia care ne indică salvarea, trezește speranța...”. Doar, un falit „minoritar” s-a împotrivit vehement, la apariția volumelor „Popas în timp” (1984) și „Preludiu imaginar” (1988) la Editura „Libertatea”, deși motivele zăceau în memoria lui personală. Mă înfiorează răspunsul la întrebarea ta, care m-a determinat să invoc aceste fapte, și cu mâna la inimă sunt recunoscător scriitorilor sârbi (pe care, atunci, nici nu-i cunoșteam la față), pentru că afirmațiile lor inițiale au rămas o determinantă pentru scrierile care au urmat. M-a încurajat și o referință în „Luceafărul” din București, care sintetiza faptul că tiparul meu metafizic din „Preludiu imaginar” – „vădește o limbă evoluată și o imagine modernă”. Dacă nu urmau alte prezentări critice - eu demult→

aș fi ieșit din spațiul cercului minoritar strămt. Voiam să-mi schimb numele (am și semnat în pesa vremii cu pseudonim) cu gândul să scriu în limba sârbă. În istoria noastră literară, asemenea degringolade s-au produs precum o luptă tacită de supraviețuire a vechiului depășit, cu virajul către modernism. Astfel, Vasile/Vasko Popa, care, după cum mărturisește într-o scriere inedită romancierul Miu Mărgineanu, „s-a simțit strămtorat” la Vârșeț și a plecat, realizându-se la Belgrad și în lume; după primele cărți românești, Florica Ștefan n-a fost agreată de români - s-a orientat și a scris până la sfârșitul vieții în limba sârbă; Ion Miloș plecase spre Scandinavia, fiind readus acasă de „generația a treia”; Slavco Almăjan a debutat în limba sârbă pentru că volumul inițial i-a fost transferat în pivnița „Libertății”; în cazul lui Ratimir Marković (Ratcu Goleșin), au existat reticente și la Radio Novi Sad și la „Libertatea”, nefiind premiat la un concurs; Ileana Ursu și-a publicat prima carte în limba sârbă. Semnalele celor doi scriitori sârbi, pentru mine, au fost puternice, - dar, recunosc, referințele critice românești din care au urmat (Radu Flora, Maria Miclea, Ion Deaconescu, Romanța Iovanovici, Ofelia Meza, George Popescu, Traian T. Coșovei, Mărioara Baba Vojnović, Ion Marin Almjan, Mircea Șerbănescu, Alexandru Pintescu) m-au determinat să rămân consecvent în limba mamei, mai ales că lucrăm în redacția română la Radio Novi Sad.

După cum observase Catinca Agache: „aflat la cumpăna dintre două promoții/generații, cea anilor 70 și cea a optzeciștilor – și-a creat propriul univers poetic, cerebral și vizionar, al revers-aversului prezentului” în metaforă, parabolă sau jocul alegoric, atașându-mă afectiv de generația optzecistă.

Just, m-am simțit solidar și conceptual legat de această generație. Savuram toate revistele și cărțile primite de la confracții din România. După o serie de „Ecouri lirice europene”, în 1988 primisem să citesc o carte tipărită la Budapesta, cu o selecție reprezentativă a optzeciștilor români pe care nu i-am cunoscut la față, dar care m-au inspirat să alcătuiesc un florilegiu sonor reprezentativ. Altul, din poezia Anei Blandiana, găsind-o pe vârful

muntelui de rezistență cu crezul în puterea avalanșei, cunoscând-o abia în 2009, când i-am luat un interviu. Atunci când au căzut aproape toate grătile de fier din atâtea garduri europene, chiar și zidul berlinez, scriam și despre Mircea Dinescu, pe care nu-l cunosc personal. Am simțit cum respirau confracții cu puterea cuvântului scris, într-un climat dictatorial. Dar, în spațiul în care trăiesc, s-a abătut și peste capul meu vremea în care am supraviețuit prin poezie. Firește, în România, avusesem predecesori, iar volumul sociometric de „Poeme incisive”, scris în 1988/89, premiat la un concurs anonim al editurii cu Premiul II, primul nefiind acordat (Sic!), apărut la (Ed. „Libertatea” 1991) denunță o „lume dominată de frică, de barbaria automatizată, de neîncredere supusă unui rău absolut, o umanitate precară, trăind înghesuită într-un univers lipsit de orizont și de speranță”, cum preciza Ion Cristofor. Poemele au rămas o coloană verticală, veridică și actuală și, după trei decenii, cum ați consemnat și în „Vatra veche”, pentru că în cazul optzeciștilor, esențialul întortocheat redat prin arta cuvântului scris este mai adevărat decât istoria, după cum spunea Aristotel.

Aș putea invoca numele multor confracți cunoscuți, dragi și apropiați din întreaga țară, dar pentru că nu există spațiu, iar alții să nu se supere, voi spune că mai mult decât într-o amicitie simplă, unilaterală sau flasă,

- cred într-o prietenie reciprocă precum a fost cea dintre Ion Creangă și Mihai Eminescu. De aceea, sub cerul în care viețuiesc, am renunțat la unii tartori.

- Cum a fost dialogul tău cu cultura română? Cum te raportezi la ea? Ce îi datorezi? Ți-e cumva și ea datoare cu ceva?

- Dialogul meu început din curiozitatea copilărească, care a devenit permanent. Redau aici, „Puterea imaginilor cromatice”: „Când bunicul povestea cu dibăcie despre Miorița / Balade despre Iovan Iorgovan și alte cele / Frontierele erau împodobite cu grilaje / În serile când unsprezece stăteam alături la o masă / Pentru curiozitate spunea că sunt copil de stirpe Dacică / Iar eu creșteam ca mugurul în oglinda vechiului opaț / Din subconștient / Întrebam dacă proveniența / Este vreun simbol magic Împotriva Legii Uitării / Iar el scotea fotografia din lada cu zestre // Era la vârsta fragedă / Alături de maică-sa din satul lui Petre / Iar semețul străbunic Vasile / Un chipeș ca tata părea sculptat din porefir / Îmbrăcat într-o cămașă lungă / Cu opinci și-un brâu lat de piele // Într-o altă imagine cu patină cadmie / Pe cap avea o căciulă din blană de miel / Pe umerii lați un cojoc ornamentat / Cioareci și cizme din piele lustruită // Vezi îmi spunea citind rădăcinile din podul palmei / Portul se trage din Dacia lui Decebal / Iar eu tot întrebam unde-i Dacia asta // A doua zi parcă deschise ușa inimii / Întinse mâna peste curtea casei spunând / Acolo locuiește dragostea și Dacia e dincolo de Deal / Că universul este un vulture-albastru Acum hiperbolă / Iar noi niște grăunțe trezite în speranțe / Cu aripi dintr-un gălbenuș mai rafinat / Ce fâlfăie pe orizontul cel roșcat / Și că mai avem acolo omniprezente neamuri // Dar zăbrelele s-au descuiat tardiv / Rudeniile de la Oradea Vinga Cluj și Tibiscum / Au intrat în lumea heruvimă / Deși trupul de copil lacrimogen / Le căuta prin jur-împrejur cu glasul sângelui // Odată cu primele linii și litere de mână / Bunicul a plecat sexagenar / M-a lăsat cu neamul și crezul / Iar vechile și noile cromatice imagini / Cresc din călimară și în Pomul vieții / Ca semn testamentar / Căci prin răurile roșii ale corpului nu se face apă”.

Acestea au fost primele→

lecturi orale, care în nopțile de vară înainte de treieriş, continuau în culcuşul bunicului aranjat din paie lângă *jireada* de snopi de grâu. Aici descoperisem carul-mic şi calul-mare, constatam că lipsesc caii şi tot întrebam câte stele există, de ce unele sunt mici, altele mari, dacă au un nume şi bunicul era pus la grea încercare lămurindu-mă că Soarele-i o stea, şi-l întrebam de ce nu se vede ca Luna...? Apoi cânta „Cât e stele's pră Banat / Atât'ea gânduri mă bat, Cât e stale'es pră c'eri, Pân la dzăuă toat'e pier, Numa luna şi o stea / Aşce'aptă dur'ere'a m'ea.”. Dar, văzând că nu se mai epuizează întrebările, bunicul mă făcea să număr la stele, iar când mă poticneam, adăuga câte un număr ca semn de îndemnare. Aşa adormeam, iar când am început la şcoală, dascăliţa întreba, cine ştie să numere? Atunci, am numărat mult de tot şi era curioasă unde am învăţat...? – La stele! – am răspuns, - iar ceilalţi au izbucnit în râs.

La şcoală, în clasele inferioare, citeam „Bucuria pionierilor”, în cele superioare, în casă deja răsfoiam hebdomadarul nostru „Libertatea”, chiar şi „Lumina” (încă mai păstrez un număr din iulie-august 1964), dar citisem şi comixurile la modă în limba sârbă şi lecturile româneşti şi operele marilor clasici, obligatorii de vacanţă.

Dintotdeauna, raportul meu faţă de cultura şi istoria română a fost şi este o curiozitate continuă în care mă raportez cu trup, raţiune şi suflet, dragostea nemărginită.

Înainte de a datoră... spuneam adineori de nişte realizări sintetizate. Mai sunt înhămat la colaborarea cu vreo patru-cinci reviste din România, Basarabia, Austria, care m-au incorporat în colegiile lor redacţionale. Pe toate le fac gratuit, benevol şi nesilit de nimeni, deşi sunt un „Contribuabil european buimac”! Deşi bătrân după nume, fireşte că mai am multe „datorii” în ale spiritului şi scrisului, depinde cum voi avansa în timp.

Există şi datorii inverse! Voi spune răspicat, ca şi atunci când prietenul meu Cornea Raico a lăsat să zboare într-o emisiune la TVR Internaţional, opinia referitoare la acordarea cetăţeniei române şi nouă celor din preajmă, ulterior... s-a rezolvat!

Alta! Nimeni din Uniunea Scriitorilor din România nu se gândeşte de pildă, la statutul nostru

de membri mizeri, vitregiţi în afara fruntariilor ţării, care, pe lângă toate pe care le facem gratuit, ne mândrim doar cu faptul că ne achităm onest cotizaţia!

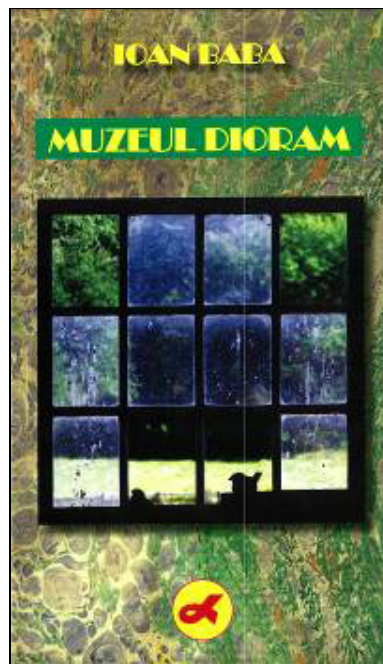
Sau, de pildă, îmi publică cineva prin România un volum solicitat sau tradus, mă include într-o antologie, despre care eu aud că se bate toba în lung şi-n-lat... cel puţin o sută de prieteni îmi solicită cartea, neştiind că eu m-am trezit cu două sau fără vreun exemplar! Cele apărute la noi, după epuizarea exemplarelor de autor – le cumpăr... iar cele mai corecte s-au dovedit a fi editurile din Basarabia!

Ori, - descopăr că mi s-a acordat Medalia comemorativă „150 de ani de la naşterea lui Mihai Eminescu”, (Decretul prezidenţial nr. 439 din 6 noiembrie 2000, publicat în „Monitorul Oficial” al României nr. 643/11 decembrie 2000), iar eu şi încă doi confrăţi din Serbia n-am văzut Medalia nici după două decenii. Am fost privat de emoţii sufleteşti unice şi îmi lipseşte cu desăvârşire o mândrie din vitrină, pentru că ar fi fost cea mai înaltă recunoştinţă printre celelalte 69 de premii literare (doar câteva pentru jurnalistică şi filme documentare TV), iar numărul s-ar fi egalat cu modesta mea aniversare... Cred că de acolo, de pe creasta unei stele, şi Hyperion este supărat pe fostele administraţii prezidenţiale!

Mă opresc aici, pentru că mi-a venit din dosul frunţii o maximă a lui Victor Eftimiu, reţinută de prin iarna lui 1968, când noi, elevii şi studenţii, aprindeam focul în cuptor cu literatura vremii nedifuzată poporului şi cu cocenii şi tujlenii aduşi de acasă, pentru ca să punem în scenă „Omul care a văzut moartea”: „Bună e orice povaţă, cât trăieşte omu-nvaţă!”.

- Ai publicat un volum de interviuri (Mărturisiri, confluente, interviuri cu personalităţi europene, 1997). Cum vezi azi, în această lume, nevoia de dialog?

- Nevoia de dialog între oameni, cu lumea şi între lume, a fost şi rămâne crucială. Interviurile mele, în premieră transmise pe calea undelor, ulterior pe micul ecran, aproape toate publicate în presa scrisă, au fost concepute programatic. Desigur din dorinţa de a cunoaşte şi de a face cunoscut lumii „embleme de nobleţe” prin scris, cum scria Doina Drăgan, sau cum ar fi „raţiunea în filozofie”,

vorba lui Marin Sorescu.

Datorită împrejurărilor, am fost mereu printre oameni de seamă, astfel că din acea pleiadă cu care am realizat câteva zeci de interviuri, iată câteva picături despre: realizarea gândurilor lui Eugen Simion; afirmaţia lui Marin Sorescu - că „suntem ambasadorii spiritualităţii”; crezul lui Mircea Martin în capacitatea pacificatoare a literaturii; Dumitru Radu Popescu despre răpirea monstrului şi ieşirea omului din labirint; mişcarea sferei din povestea lui Eugen Uricaru; Dorin Gămulescu şi eternitatea gloriei la mării predecesori; poezia ca aer necesar vieţii şi farmecul poeziei la Ion Deaconescu şi Ivo Muncian; dăruirea fără stavilă a lui Radu Flora; Ion Miloş, cel cu trupul spre nord şi cugetul spre casă. I-am cunoscut sufleteşte pe Grigore Vieru, prin afirmaţia că poemele ajută clipa, pe Leonida Lari, mărturisindu-mi despre cuvânt ca un gând încheiat, Emilian Galaicu Păun – afirmând că n-au dispărut grațiile din conştiinţă.

Corneliu Bucur mi-a vorbit despre ideea Academiei artelor tradiţionale la Sibiu, în care au intrat ulterior şi unele pictoriţe naive din Uzdin, Viorel Cosma – despre muzică ca limbaj al sufletului, Viorel Roman, despre Cortina de fier şi Cortina de aur, interviul fiind actual şi astăzi, după aproape 30 de ani, fiind republicat şi inclus de domnia sa într-o carte. →

Mi s-au găsit în preajmă și personalități din sânul altor culturi precum marele poet Justo Jorge Padron (Spania), provocat să-mi vorbească despre darul misterului cosmic, marele prozator Aleksandar Tišma mi s-a destăinuit despre fata din vis, pe Radovan Pavlovski l-am provocat să-mi vorbească despre energia pură a poeziei, Konrad György a susținut că rațiunea mai subtilă este o suscitare veșnică, iar Charles Flores din Malta a lansat mesajul său spiritual, pentru ca omenirea să fie mai bună.

Pictorii se destăinuiesc mai mult atunci când instaurează un contact cu publicul. Dar, la îndemnul întrebărilor - celebrul Vladimir Veličković (Paris), mi-a vorbit despre dimensiunea figurilor lui în mișcare și posibila situație reală care se revarsă în privire amenințând ochiul. În dialog cu timpul, slovenul Jože Ciuha (Paris) îmi mărturisea despre maimuțe-personalități care înviorează gândirea cu toate insinuările la puterea umană și lipsa de libertate, un joc în care ne putem regăsi cu toții. Marele Mića Popović ne îndeamnă cum să ne salvăm fluxul revoltei între Scyla și Caribda. Sculptorul Jovan Soldatović îmi spunea că prin marcarea omului vertical în sculptură, voia ca omul să fie liber pentru dreptul la viață și muncă în condiții civilizate, dar și pentru cucerirea culturii. Este aci și o poveste despre Ion Lucian Murnu și realitatea comprimată cu măștile cărora le lipsește creierul, figuri lipsite de ochi, exprimând strigătul, lacrima, justiția, ca în ultimele sale tablouri „Țara de jale” sau „Țara de dor” - toate ca altar sau un fel de omagiu adus parcă martirilor revoluției din 1989, despre care mi-a vorbit Ana Maria Murnu, soția artistului. Fenomenul artistic macedonian Vangel Naumovski mi-a vorbit despre sclipirea cosmică și poarta vieții care trebuie să fie deschisă fiecăruia, să permită să iradieze cu toată puterea. Este aici și dialogul cu aromânul/român Dumitru Pasima, de origine din Bitolia (Macedonia de Nord), despre modul cum a redat chipul lui Mihai Eminescu în bustul de bronz de la Coștea, mărturisind că este veșnic tânăr, puțin îngândurat, dar cu lumina pe frunte, cu tristețea în ochi, cu iubirea pentru tot ce era suflarea românească, sau - mărturisirea unică

și inedită a lui Adam Doclean, părintele artei naive din Uzdin. L-am avut partener de dialog și pe făuritorul realismului poetico-fantastic, regretatul Sava Stojkov, pe care, în 2007, Centrul Biografic Internațional Cambridge l-a situat printre cei o sută de pictori importanți din lume, care mi-a spus că „noul stil de viață schimbă esențial nu numai natura care ne înconjoară, ci și înfățișarea oamenilor”.

În majoritatea cazurilor, dialogurile mele au fost temeinic gândite și pregătite prin studierea strălucitelor realizări ale partenerilor de dialog, pentru că totdeauna mi-am propus - să știu ce caut. De aceea răspunsurile par a fi pilduitoare, iar dialogurile plauzibile și cu vremurile pe care le trăim astăzi.

Am căutat ca fiecare interviu să fie țesut cu fire simbolice de Mărțișor, în spiritul „Ars longa, Vita brevis”. Dar, existau și detalii pe care nu le știam. Regret că nu am realizat interviul cu Desanka Maksimović, nonagenara doamnă a poeziei sârbești, care în clipa când a auzit „Vita brevis”, a rămas, - stupefiată. Mira Alečković mi-a făcut un semn tacit cu degetul, să nu insist, descoperind abia după ce am savurat cafeaua, că bătrâna blândă și firavă, nu putea să audă de moarte și nu mai putea să vorbească. Deși mi l-am dorit, acest interviu a rămas o poveste irecuperabilă, pentru că, cine știe, poate mi-ar fi mărturisit ceva și despre Vasko Popa, despre care, la plecarea lui de la cele lumești, declara

că „a fost cel mai mare dar dumnezeiesc literaturii sârbe”. Morala este că, odată cu nevoia de dialog, trebuie să fim atenți cu vorbele!

E bine, forma vorbită a interviurilor a rămas în arhiva de aur a radioului, altele în arhiva Televiziunii Voivodina, iar ulterior, prin 2004, în dorința de a imortaliza dialogul și plecarea unora, am publicat filada „ARS LONGA...” însoțită de un CD și fragmente sonore ale dialogurilor, evitând în titlu partea a doua a maximei latine, conform căreia viața ar fi scurtă, deși paradoxal, dar adevărat, iată, în mileniul al treilea, asistăm la decimarea sufletelor umane.

Dragă Nicolae Băciuț, mă pui la o grea încercare, să vorbesc despre nevoia dialogului în această lume divizată! Observ că presiunile globalizării neoliberale sunt o presiune în favoarea dialogului monocultural.

Nu cred în tezele conform cărora multiculturalismul ar fi depășit, cred în diversitatea culturală și multiculturalitatea care există ca stare de fapt și sper că va rezista, așa cum a rezistat Europa botozată de Constantin cel Mare și sunt convins că lumea va fi mai bună în cadrul unui dialog permanent.

Oricât ar dori unii, eu nu văd viitorul în enclave etnice segregative, ci cred în necesitatea dialogului dintre lumea diversă și culturi, pentru că dialogul face parte din temeliiile profunde ale civilizației universale sau ale spiritului neamului nostru.

Iată, astfel văd eu lucrurile, poate din cauza că m-am format într-un spațiu multinațional și multilingv, în care vorbeam mereu despre întrepătrunderea culturilor popoarelor și naționalităților, astăzi fiind rebotezați în minoritate la modă.

Sper să existe multiculturalismul sau interculturalismul, chiar dacă uneori sunt tacit considerate ca anacronism, - dar, ciudat, utilizate ca argument pentru o perspectivă europeană. Vom vedea la o nouă resetare a Europei... dar eu cred în nevoia dialogului permanent și prin cuvântul scris, dar și prin artă și poezie, acestea fiind ca pâinea și aerul necesar vieții înainte și după Isus Christos.

aprilie - mai 2020

Ioan Baba, schiță de portret

IOAN BABA, (Ion, n. Seleuș, 25.11.1951, P.A. Voivodina, Serbia). Poet, jurnalist și publicist, lexicograf și traducător. A publicat 50 de scrieri, volume de poezie, istorie literară și lexicografie, monografii, antologii, proză memorialistică, cercetări, traduceri și tălmăciri din limba sârbă în limba română și invers. A fost redactor șef și responsabil al Programului în limba română al Postului de Radio Novi Sad (peste 1500 de emisiuni redactate) și redactor responsabil al Programului în limba română al Televiziunii Voivodina. Din anul 1995 este redactor responsabil al revistei de literatură artă și cultură transfrontalieră „Lumina” care apare sub egida C.P.E. Libertatea din Panciova iar până în anul 2020 a realizat 100 de numere de revistă și 30 de cărți în prestigioasa „Colecția Lumina” în care a publicat autori contemporani importanți ai literaturii române și sârbe și concomitent multe numere speciale sau omagiale ale revistei.

Volume de poezii: **Popas în timp**, 1984, **Preludiu imaginar**, Sad 1988, **În cuibul ochiului / U gnezdu oka**, (volum bilingv în limba română și sârbă) Požega 1989, **Oglinda triunghiulară**, Novi Sad 1990, **Poeme incisive**, Panciova 1991, **Năzbătii candide** Novi Sad 1994, **Inscripție pe aer**, Timișoara 1997, **Cămașa de rigoare**, și 1998, **ReversAvers** Timișoara 1999, **Poemele D**, Novi Sad 2002, **Cele mai frumoase poezii**, Drobeta Turnu Severin 2002, **În urechea timpului**, Chișinău 2003, **Vreme stvaralaštva Slobodana Crnogorca**, („Vremea creativității lui Slobodan Crnogorac”, proză - memorialistică în limba sârbă), Temerin 2003, **Icoană din Balcania**, Panciova 2005, **Aproapele dilematic**, Iași 2005, **Stare de țândări**, Drobeta Turnu Severin 2008, **În urechea timpului / Eavesdropping Time**, (volum publicat integral în limba română și limba engleză) Timișoara 2009, **În urechea timpului / Eavesdropping Time**, Moinești 2010, **Senzații cu amprentă** - în biblioteca Colecția OPERA OMNIA - Poezie contemporană românească din

întreaga lume, Iași 2011, **Muzeul Dioram**, 2011, **Adevăruri bandajate / Обложене истине**, bilingvă, Panciova 2013, **În urechea timpului / Eavesdropping Time**, ediție bilingvă româno-engleză (prefață și postfață Ion Pachia Tatomirescu, Traducere în limba engleză Gabriela Pachia), Panciova 2014, **Amicus animae dimidium & Отваряње** [împreună cu Nedeljko Terzić în treizeci de limbi] Sremska Mitrovica 2015, **Amicus animae dimidium**, în limba română și franceză, Prefață Victor Rusu, traducere Emanuela Bușoi, Ed. Damira, Drobeta Turnu Severin 2016, **Amicus animae dimidium**, în limba română, franceză și engleză, prefață Victor Rusu, Traducere în limba franceză Emanuela Bușoi, traducere în limba engleză Diana Boțoacă, Ed. Ștef, Drobeta Turnu Severin 2016, „7”, poezii (în engleză, franceză, spaniolă, italiană, rusă, polonă și suedeză), Craiova 2017.

Cărți cu altă tematică: **Pe șevaletul orizontului** (antologie tematică), Uzdin 1986, **Putokaz jedinstva / („Indiciul unității”)**, [studiu monografic], Srpska čitaonica i knjižnica Irig înființată în 1842, Editura „Stražilovo”, Novi Sad, 1988, **Compendiu bibliografic**, Novi Sad 1997, **Mărturisiri Confluente**, interviuri cu distins personalități literare și artistice europene, Timișoara 1997, **Antologia Literaturii și artei din comunitățile românești - Vol. Întâi, Banatul iugoslav**, (în colaborare cu prof. univ. dr. Cătălin Bordeianu), Iași 1998, **Lexiconul Artiștilor Plastici Români Contemporani din Iugoslavia, Vol. I**, Novi Sad 1999, **Vasile / Vasko Popa, Cerul din pahar, O plachetă de versuri menită istoriei literare**, [cu versuri inedite scrise în limba română și sârbă 1947-1949], Panciova 2002; **Florilegiu Bănățean**, Panciova 2002, **Florilegiu Basarabean**, Panciova 2002, **Ars Longa... Atelier deschis**, (fragmente din interviuri și mărturisiri

despre puterea artei și literaturii cu CD-ROM), C.P.E. Libertatea - Radio Novi Sad 2004, **Mostră de artă tradițională**, Novi Sad 2004, **Muzeul spiritualității românești : Torac, în Banat / Muzej rumunske duhovnosti : Torak, u Banatu**, [Autorii textului / Autorii teksta Ioan Baba, mr. Ana Pandić], Novi Sad 2005, **Lumina brend**, Panciova 2007, **Banatul în memoria clipei**, *Almanah panoramic al liricii românești*, Panciova 2017, **Novi duhovni most / Punte spirituală nouă**, *Culegere din lirica contemporană Novi Sad-Timișoara* (în colaborare cu Ivo Muncian) Novi Sad 2019.

Alte scrieri și suplimente (selectiv): **Repertoriul „Zilelor de teatru...” 1973-1987**, „Lumina” Panciova 4/1987, **Eminescu Bibliografie**, „Lumina” revistă de literatură, artă și cultură 1947-1999, „Lumina” 21, Novi Sad, 1999/2000, **Eminescu - Bibliografie**, „Tribuna tineretului” 1972-1995, „Tineretea” 1995-1999, „Lumina”, Novi Sad, 23/2000, **Dorul în cântecele populare românești ale lui Ion Laza**, Actele Simpozionului Banatul iugoslav trecut istoric și cultural / Radovi Simpozijuma Jugoslovenski Banat istorijska kulturna prošlost, Societatea, Fundația Română de Etnografie și Folclor din Voivodina - Consiliul județean Caraș-Severin, Reșița 2001, Novi Sad 2012, Reșița 2003, Ed. „Marineasa”, Timișoara - Novi Sad - Reșița 2005, **Scena radiofonică și mișcarea noastră teatrală**, în Radio Novi Sad 55, Redacția programului în limba română 1949-2004, Contribuții la monografie, Ed. Radio Novi Sad - Consiliul Național Român, Novi Sad 2004, **Zece plus... Antologie de Ioan Baba, Ileana Ursu (1954)**, „Lumina”, A. LXII, nr. 7-8, Novi Sad 2009, **Zece plus... Antologie de Ioan Baba, Slavco Almăjan**, „Lumina”, A. LXIII, nr. Special 1, Panciova 2010, **Plecarea Mărioarei Baba [1950-2010] spre condiția celestă**, **Zece plus... Antologie de Ioan Baba**, „Lumina”, A. LXIII, nr. 2-3, Panciova 2010, **Zece plus... antologie de Ioan Baba, Imagini din cuvintele lui Aurel Mioc**, „Lumina”, Panciova 4-5/2010, **Poezia și pictura naivă - modalitate de reflectare a vieții și a stărilor sufletești la Anuica Măran**, în „Cartea de aur a picturii naive din Uzdin”, contribuții la monografie, →

Ediție îngrijită de Elena Maria Barbu și Vasile Barbu, Ed. „Tibiscus”, Uzdin 2012, **Zece plus... Antologie de Ioan Baba, Călătorie în 12 tablouri (Art-Performance - „Sala cu portrete” 2012**, [personaje antologate: Ioan Flora (1959-2005), Cornel Bălică (1929-1994), Ion Bălan (1925-1976), Ion Marcoviceanu (1922-2012), Mihai Condali (1932-1977), Simion Drăguța (1920-1993), Radu Flora (1922-1989), Miodrag Miloș (1933-1998), Vasile / Vasko Popa (1922-1991), Mihai Avramescu (1914-1981), Olimpiu Baloș (1915-2008), Nichita Stănescu (1933-1983)], „Lumina”, Panciova 2/2012, **Florilegiu pentru Nichita (alcătuitor Ioan Baba)**, [poeme de Ion Pachia Tatomirescu, Mariana Dan, Pero Zubac, Anghel Dumbrăveanu, Ion Miloș, Alexandru Băișanu, Ljubinko Jelić, Srba Ignjatović, Radomir Andrić, Ioan Baba, Ioan Flora, Ratu Golesân, Nedeljko Terzić, Adam Puslojić, Elena Crețiu, Predrag Bogdanović Ci], Traducerile din limba sârbă în limba română de Ioan Baba, „Lumina”, Nr. 7-8 special], Panciova 2013.; **Despre proiectul editorial „Lexiconul Soliștilor Vocali și Instrumentiști” de Ileana Ocolîșan Baba**, „Lumina – fasciculă”, Panciova, 3-4/2013, **Presa în limba română - element de unitate identitară**, „Almanah Libertatea 2015”, Editura Libertatea, Panciova 2014, **Ion Bălan (1925-1976) sau Ecoul unui nume**, „Lumina-fasciculă”, 3-4/2015, **Libertatea – memoria și oglinda timpurilor noastre, la dănuirea înțelepciunii de 70 de ani**, „Lumina – fasciculă” 7-8 / 2015, **Slavco Almăjan o personalitate emblematică**, „Lumina-fasciculă” 1-3 / 2016, **Revista Lumina la 70 de ani, De la Cercul literar la Cercul Lumina – Honoris Causa**, foileton publicat săptămânal „Libertatea” A. LXXI, Nr. 51(3872), Panciova, 17 decembrie 2016 – „Libertatea”, A. LXXII, nr. 9(3881) [Sic! - 3882], 3 martie 2017 [Eminescu veșnic tânăr la Coștei, Poetul academician Grigore Vieru la Coștei, Cum a fost la Coștei în anul 1946, O tradiție culturală impresionantă, Gestul onest al coriștilor din 1969 și alte mărturisiri, Prima șezătoare literară și dezideratele unei generații, Aprecieri despre Cercul Literar „Lumina”,

Poeziile românești ale lui Vasile / Vasko Popa, Valorizarea gestului editorial, La restaurantul preferat de studenții români la Belgrad, Istoria continuă - „Cercul Lumina – Honoris Causa” (fiecare la p. 4)., **Oameni de seamă în imaginile documentare – o șansă pentru cultură și identitate**, în „Oameni de seamă ai Banatului”, vol. II, Actele Simpozionului Internațional „Oameni de seamă ai Banatului”, Ediția XXI-a, Ed. „Tibiscus”, Uzdin 2017, **Portrete bio-bibliografice, „Mihai Avramescu”, Aurel Gavrilov, „Lumina – fasciculă” 4-6 / 2016, Portrete bio-bibliografice: Radu Flora (1922-1989) Un savant printre redactori, Emil Filip (1934-2011), Simeon Lăzăreanu (1948) sau traducătorul zelos**, „Lumina – fasciculă” 7-9 /2016, **Portrete bio-bibliografice: Vasko Popa (1922-1991) la rădăcinile neamului**, „Lumina-fasciculă”, 1-3/2017”, **Contribuții monografice-bibliografice**, Panciova 2016, **„Lumina” – ecum modo – la 70 de ani**, „Lumina-fasciculă 30”, Panciova 2017, **Ion Miloș (1930-2015) – Legenda unei celebrități atinse**, „Lumina-fasciculă 38”, 1-3/2020.

A participat la simpoziune și reuniuni internaționale la Novi Sad, Panciova, Belgrad, Paris, Copenhaga, Praga, Bratislava, Havana, Sinaia, Neptun, Reșița, Uzdin, Subotica, Iași, Chișinău, Crivaia, Zrenianin, București, Timișoara, Brăila, Cahul, cu peste peste 190 de comunicări din domeniul tradiției istorice și culturale.

Aleksandar Baba-Vulić, Ochiul stâncii (Israel)

istoriei literare, filozofiei politice, sociologiei culturale. A publicat note de drum din Italia, România, Serbia, Bosnia și Herțegovina, Grecia, Cuba și Algeria.

În revistele literare a publicat peste 900 de unități bibliografice de traduceri și tălmăciri, majoritatea din limba sârbă în românește sau invers, altele, simbolic din literatura macedoniană, croată, muntenegreană și franceză. În diverse volume sunt inserate tălmăciri din creația lui Cătălin Bordeianu (1999), Mića M. Tumarić (2000), Florentin Smarandache (2000), Vasko Popa (2002), Alexandru Băișanu (2003), Pero Zubac (2004), Iulian Filip (2007, 2008, 2019), Spasenija Sladojev (2012), Nedeljko Terzić (2013, 2014 în colaborare cu Virginia Popović, și 2018), Leo Butnaru (2019) și 20 de poeți din Novi Sad (2019).

Până acum a fost publicat în 133 de reviste din țară și străinătate cu peste 1500 de unități bibliografice iar poeziile i-au fost traduse în limba sârbă, maghiară, slovacă, ruteană, engleză, franceză, spaniolă, italiană, polonă, rusă, suedeză, bulgară și arabă.

Ca scriitor este inclus în 93 de antologii publicate în țară și străinătate. Este prezentat în *Enciclopedia Banatului, Literatură*, Academia Română Timișoara 2015 și *Dicționarul general al literaturii române, vol. A/B*, Academia Română, București 2016. Despre opera sa poetică în enciclopedia, dicționare, bibliografii și alte cărți, sunt publicate 170 de prezentări critice și eseuri iar în periodice, câteva sute.

În România, Serbia, Republica Moldova și Bulgaria, i-au fost decernate 69 de premii literare (diplome, 13 medalii, 10 plachete și alte obiecte artistice, câteva premii pentru jurnalistică și filme documentare.

Este membru al Uniunii Scriitorilor din România, al Societății Scriitorilor din Voivodina, al Mișcării mondiale paradoxiste (SUA), al „Cercului Lumina – Honoris Causa” (Panciova), Societății scriitorilor Danubieni (Drobeta Turnu Severin) și membru fondator al Societății Scriitorilor din Novi Sad.

Trăiește la Novi Sad.

IEȘIREA DIN OGLINDĂ

Pe urma disensiunilor vânătoarești
Din măduva contaminată a lupului
Ieșeau urlete derizorii
Cu masca realității

O iarnă de cuvinte fierbinți
A fost aprinsă dinadins

E greu să navighezi împotriva
curentului

Dar cum nimic nu e gratuit
Intri impunător în salonul bărbierului
Care rade mustața
Celui ce atârnă pe zidul opus
Plătești această banală realitate
vânătoarească
Cu bani grei
Și ieși din oglindă

LUMÂNĂRILE SUNT APRINSE

Oglinzile de sânge pe asfalt
Au provocat o stupefacție generală
În numele fricii
Fiițele au împodobit zăpada
Cu petale roșii

Morbidul
Zdrobitorul morbid
Crampona sufletele
Suprima vorbele încă nenăscute
Anihila comorile

Domnule, întoarce-ți fața,
*Dumnezeu n-a creat nimic
Care să-i fie mai odios
Decât această lume
Și din ziua în care a creat-o
El n-a mai privit-o...*
Nota testamentar Emil Cioran

Dumnezeule, întoarce-ți fața,
Să vezi ce-i cu cosmetica socială
Ce dezolare
De la morbid la macabru
Să vezi craniul în oglinda veacului

Lumânările Sfințelor Paști sunt
aprinse
Să vezi dacă a murit Neos
Și dacă craniul iadului e alungat
Dintre acestea

Decembrie 1989

IMOBILIZARE

Vlăjganii jocă șah,
Căci e la modă jocul minții,
Și toată lumea-i la Olimpiadă;
Al naibii joc
Poți să fii sceptic și dogmatic

Pelerin
Agresiv și jignitor
Moralist și vizionar
Ghicitor

Faci ochii-n opt
În Șaisprezece
Și-n Șaizeci și patru
Lumea vorbește
Despre pionii exponenți
Despre nebuni
Despre turele de stânga și de dreapta
Dar mai ales despre regi și regine

Ușor de jucat cu pionii
Zic unii
Căci înaintează temerar
Dar odată rățaciți
Dispar dureros de sigur

Nebunii descătușați
Au înnebunit dar degeaba
Până la urmă vor fi oricum
Sacrificați

Turnurile traversează paralel și lateral
Dar intră în focarele secrete
Caii galopează zburdalinc
Ca de Crăciun bunăoară

Până la urmă
Reginele suprimate survolează
Oceanul jocului
În timp ce bătrânii regi
De la înălțimi
Sunt exilați într-un colț

A naibii viață imobilizată
Fără pionii și nebuni
Fără turnuri și cai

Câtă ipocrizie-n domnie

(DEZ)MOȘTENIRE

Sub el
Cu toții
Duceau o tinerețe de marasm
Ideile se-ntrezăreau în găuri de cătușe

Individul
A fost mare boss

Rânjea cu zâmbet
În fiecare secundă
Purta oribile evidențe
Despre sine și cei de sus
Schigiua
Pe cine-l ajungea din urmă
Îl exila în câte-un colț
Îl îngenuchea pe coji de nucă
*Și crește(a) dospind în eres
Tot ce e fără-nțele*

Supraviețuind Ana Blandiana se-
ntreba
Până când și Încotro
„În van, răspunde timpul, așteptați:
La judecata marilor coșmare
Și martorii sunt vinovați.”

La naiba cu ipocrizia
Spiritele nu se prea fereau
Abrutizate fiind
Se orientau vlăjganii
Într-acolo
Unde *chef*-ul nu era acasă
Îl terfeleau
Viasu dezmoștenirea mai mult decât
aieva

Dar deodată iată că nimeni nu
rânjește
Și zâmbetul e dus
Evidențele sunt surde
Căzuseră chiar și cei de foarte sus
Și nucile-s tăioase zdrobite și absurde

ZORI DE OCTOMBRIE LA IAȘI

Când rânile sufletului freamătă
Dorul se întinde tulburat
Îndurerat te apropii suferind
Înspre adânc și-ntr-un înalt

În noaptea aceea din Orașul Alb
Revolta sângera pe catifea
Un ecou se profila din șapte ceruri
Spre orizontul cel din eden
Iar înspre Canta pe-o linie de tamvai
Dorul se-undua zvâcnind cristalizat
În mine și în câinii cei hoinari

În zorile de octombrie la Iași
Moara de Foc în inimi palpită
Noi sufeream din zor spre zori
Ne bucuram și ne-ndrumam cu-
nfiorare
Într-un adânc și-n spre înalt

6 octombrie 2000, În vinerea de după

IOAN BABA

MIHAI EMINESCU

INTRAREA ÎN LUMEA DE DINCOLO (15-18 Iunie 1889)

Despre moartea lui Mihai Eminescu s-a scris mult, dar nici în ziua de azi lucrurile nu sunt decât ipotetice. Care sunt cauzele pentru care marele poet a dispărut atât de repede dintre noi? Cât a contat lovitura la cap primită în curtea sanatoriului doctorului Șuțu? A suferit sau nu poetul de o boală venerică dătătoare, până la urmă, de moarte? A fost Eminescu asasinat? Din păcate, lipsa unor dovezi clare, edificatoare duce doar la concluzii interogative.

Omul pe care aproape toată lumea îl consideră vinovat de sfârșitul prematur al lui Eminescu, **Petrea Poenaru**, a fost, probabil, profesor de liceu în Craiova (unele surse îl numesc „director”, altele „artist”). El l-a lovit pe Eminescu, după o altercație care a avut loc la Institutul de alienați al doctorului Șuțu, unde cei doi erau internați. Se spune că aceștia s-au certat pentru o bucată de pâine, dar ura dintre bolnavii în discuție ar putea avea rădăcini mai adânci, dacă luăm în calcul ceva mai târziu legătură amoroasă a autorului celebrei poezii „Pe lângă plopii fără soț” cu muza inspiratoare a textului liric amintit, **Cleopatra Lecca Poenaru**, mama nebunului care l-a lovit pe Eminescu în cap, pentru a-și răzbuna mama părăsită de poet, cu o „pietricică” (trimisă cu ajutorul unei praștii) sau cu o „cărămidă”. Femeia a fost fiica pictorului craiovean C. Lecca și a fost căsătorită cu un ofițer, pe nume Grigore Poenaru, un bețiv și un bătașuș notoriu, dar și un înrăit jucător de cărți, de care Cleopatra a divorțat, dar, din păcate pentru ea, doar după ce acesta i-a tocat toată averea și după ce a avut cu el cinci copii. Poetul s-a răzbunat pe femeia pe care altădată o aștepta zadarnic pe strada „plopilor fără soț” și o immortalizează din nou, de data aceasta în ipostaza infidelei *Dalila* din „Scrisoarea V”. Supărat, Eminescu îi scrie femeii: „Ești o mizerabilă cochetă, Cleopatra! Tu m-ai ucis moralicește. (...) Și de ce? Ce rău ți-am făcut eu...?”. Ba mai mult, poetul consideră că el i-a fost chiar de folos Cleopatrei, câtă vreme acesta a achitat niște taxe pentru educație restante, datorate de mama celor două fete ale ei unui pension din Iași, unde minorele studiau. Pentru a recupera câteva proprietăți

pierdute de fostul soț la masa de joc, a devenit și ea, asemenea acestuia, mare amatoare de jocuri de cărți...

Frizerul poetului, Dumitru Cosmănescu, relatează, însă târziu, după aproape 40 de ani de la moartea poetului, că lovitura fatală i-ar fi fost aplicată de aproape, cu o „cărămidă”, moartea survenind după o jumătate de oră. Dacă luăm în seamă și ultimele cuvinte pe care le-ar fi spus Eminescu: „Asta m-a omorât!”, putem presupune că au mai fost și ale obiecte cu care acesta a fost lovit (se vorbește, de exemplu, și de o scândură).

Harieta, sora cea mai apropiată a poetului, acuza spitalul că amesteca bolnavii cuminiți cu cei agresivi și incontolabili: „Să ferească Dumnezeu și pe cei mai răi oameni din lume să fie instalați la d-rul Șuțu, că fiecare va avea sfârșitul iubitului meu frate.” De fapt, cel mai bine era ca bietul Eminescu să fi fost tratat într-un spital obișnuit, fără să aibă vreun contact cu nebuni de talia unui Petrea Poenaru...

Titu Maiorescu, marele critic literar și omul căruia Eminescu îi datora atât de multe, a aflat că poetul a murit într-o joi, pe 15 iunie 1889, și a consemnat laconic în jurnalul său că Eminescu s-a stins „astăzi, pe la 3 ore”. Sâmbătă, 17 iunie, a avut loc înmormântarea. Corpul neînsuflețit al poetului a fost depus la biserica Sfântu Gheorghe Nou, într-o stare foarte proastă, „desfigurată de nu se mai cunoștea, numai sprâncenele negre îl aminteau”.

În convoiul ce se îndrepta spre cimitirul Bellu, alături de Titu Maiorescu se aflau Mihail Kogălniceanu, Lascăr Catargiu, Aug. Laurian, doi junimiști, „o lume de școlari și studenți”, dar nimeni din familia poetului. Un doctor brașovean, Ioan Neagoe, fost prieten al poetului dispărut, este ultimul care rostește un discurs evocator, lângă groapa săpată între un tei și un brad. A doua zi, duminică, apare ziarul *Adeverul*, în care este inserat un necrolog cu titlul simplu: *Eminescu*, semnat de **Constantin B. Stamatin**, zis *Nazone*, un talentat jurnalist tânăr. Acesta va rămâne cunoscut românilor ca fiind cel care a lansat formula „Luceafărul poeziei românești”, care dăinuie, iată, peste secole. Cititorii ziarului află astfel, dar abia după trei zile, că Eminescu a murit. Scrie Stamatin în articolul său: „Luceafărul poeziei române, Mihai Eminescu, s-a stins. (...) E imens golul pe care-l lasă genialul poet în literatura românească. Înălțat în mizerie toată viața lui, el a răs de ea, lăsându-i disprețul drept orice necaz și avântându-și gândul în lumea

închipuirei.” Mai departe, gazetarul citează poezia „Doina”. Dintre toate marile poeme eminesciene, el citează doar „Doina”, pentru a fi în ton cu ziarul ultranaționalist la care scrie...

În ziarul *Constituționalul*, apare un alt necrolog, de data aceasta unul devenit celebru în istoria literară românească: „În Nirvana” de **I. L. Caragiale** (datat 18 iunie, dar ziarul iese de sub tipar abia marți, pe 20 iunie). Autorul „Scrisorii pierdute”, fost amic al poetului, devenit apoi un înverșunat dușman al acestuia (din cauza Veronicăi Micle), nu a participat la înmormântare, dar cuvintele din articolul său par a fi izvorâte din cea mai curată prietenie. Iată cum îl descrie dramaturgul pe tânărul Eminescu, pe care l-a cunoscut pe când poetul avea doar 17 ani: „Era o frumusețe! O figură clasică, încadrată de niște plete negre; o frunte înaltă și senină; niște ochi mari – la aceste ferestre ale sufletului se vedea că cineva e înăuntru; un zâmbet blând și adânc melancolic. Avea aerul unui sfânt coborât dintr-o veche iconă, un copil predestinat durerii, pe chipul căruia se vedea scrisul unor chinuri viitoare”. Dar merită să mai consemnăm și impresiile lui Caragiale, avute după ce anii au trecut peste adolescentul de la Ipotești: „Așa l-am cunoscut atuncea, așa a rămas până în cele din urmă momente bune: vesel și trist; comunicativ și ursuz; blând și aspru; mulțumindu-se cu nimica și nemulțumit totdeauna de toate. (...) Ciudată amestecătură! – fericită pentru artist, nenorocită pentru om!” Finalul articolului amintește de partea finală a celebrei biografii a poetului, publicată de G. Călinescu în 1932: „Generații întregi o să suie cu pompă dealul care duce la Șerban-Vodă, după ce vor fi umplut cu nimicul lor o vreme, și o bucată din care să scoți un alt Eminescu nu se va mai găsi poate!” Cu alte cuvinte: „Ape vor seca în albie și peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate, și câte o stea va vesteji pe cer în depărtări, până când acest pământ să-și strângă toate sevele și să le ridice în țeva subțire a altui crin de țaria parfumurilor sale” (G. Călinescu).

IOAN GHEORGHISOR

Bibliografie

Călinescu, G., *Viața lui Mihai Eminescu*, Iași, Editura Junimea, 1977.
Georgescu, Nicolae, *Boala și moartea lui Eminescu: documente, mărturii, ipoteze*, București, Editura Floare Albastră, 2014.
Pârvulescu, Ioana, *În intimitatea secolului 19*, București, Humanitas, 2017.

Eminesciana

Dimensiunea ardeleană a vieții și operei „poetului nostru național”

În cultura noastră, Mihai Eminescu e considerat, ca și Ion Creangă, moldovean, această calificare datorându-se, mai ales, locului nașterii – Botoșani sau Ipotești (recent a reapărut informația că s-a născut la Dumbrăveni, Suceava) – și a Iașului, unde a participat încă din 1870 și până în 1876 la Cenaclul Junimea, precum și relațiilor complexe sufletești cu universul moldovenesc, dezvoltate în timp.

Totuși, în viața și opera lui Eminescu, Ardealul a constituit o prezență importantă de-a lungul anilor, legăturile lui cu acest ținut străbun fiind multiple.

În problema originii strămoșilor lui Mihai Eminescu, de pildă, a fost emisă teoria obârșiei lor transilvane. Ion Roșu¹ reia ipoteza lansată de Dimitrie Vatamaniuc² a originilor transilvănene ale Eminovicilor, care ar fi descins în Țara de Sus după 1778 din Blaj, Banat sau Rășinari, unde există familii cu numele de Eminovici (Iminovici).

Scriitorul Augustin Buzura observă corect că în formarea poetului a fost esențială cultura de expresie germană dominantă în Transilvania mult timp.

Potrivit eminescologului D. Vatamaniuc, interesul lui Eminescu pentru Transilvania și un prim contact cu acest ținut l-a avut în mod indirect, prin intermediul profesorului său Aron Pumnul, o personalitate de primă mărime în epocă.

Născut în 1818, în familia unor iobagi români din satul Cuciuța (Brașov), A. Pumnul a început școala la Odorheiul Secuiesc, apoi a studiat la Blaj și Cluj. În timpul revoluției pașoptiste din Transilvania, a fost unul dintre organizatori și, urmărit de autoritățile maghiare, pleacă în Muntenia, unde participă la revoluție. De aici, Aron Pumnul s-a refugiat la Cernăuți, în Bucovina, purtând în suflet dorul de libertate al românilor ardeleni.

S-au emis de-a lungul timpului relevante mărturii ale unor personalități despre el.

În esență, A. Pumnul aducea cu el atmosfera din Transilvania, „acea

**Statuia lui Eminescu din fața
Teatrului Național din Cluj, opera
sculptorului Ovidiu Maitec (1976)**

mândrie românească, acel fanatism pentru limba noastră strămoșească și pentru trecutul glorios al poporului nostru de viță romanică. A adus din Transilvania lui Iancu, Balint și Barițiu și a tovarășilor lor dorul nepotolit de a deștepta poporul la conștiința națională”³.

D. Vatamaniuc observă că Aron Pumnul „era un simbol al Transilvaniei... Sub influența lui, Eminescu a vrut să vadă Blajul. Foarte interesant, exact pe drumul străbunilor săi, numai că ei veneau din Transilvania spre Bucovina, iar Eminescu pleca din Bucovina spre Transilvania”⁴.

Din punct de vedere socio-politic și național, situația din Bucovina era asemănătoare celei ardeleni și acest fapt l-a adus pe A. Pumnul aici, în fruntea mișcării de libertate națională, prin dezvoltarea culturii românești în propria limbă, a învățământului în limba română.

Ca profesor la gimnaziul din Cernăuți, Pumnul se distinge imediat: „astă catedră a devenit pentru noi, susține Al. Hurmuzachi, paladiul științei naționale, altarul simțului și al virtuții, vatra naționalității române. Românilor se bucurau, se mândreau cu ea”⁵.

În timp, profesorul Pumnul va deveni un fel de legendă, mai ales după ce, din cauza bolii, va începe să vină din ce în ce mai rar la școală. Ion. G. Sbiera, unul dintre foștii săi elevi și cunoscut pentru cultivarea limbii române în Bucovina, referindu-se la sine ca situație tipică, explică rolul lui Pumnul în viața tinereții de atunci: „Eul meu românesc i-l sunt lui dator”.

Lucrarea *Lepturariu rumânesc*, concepută în 6 volume ca o istorie ilustrată a literaturii române, era, potrivit lui Gh. Moldoveanu⁶, „cea mai cuprinzătoare antologie de texte literare românești de până la acea vreme în cultura românească, cuprinzând texte populare sau culte din toate provinciile locuite de români, punând o piatră de temelie la realizarea în plan cultural a ideii de România Mare, care circula la acea vreme printre românii din Austro-Ungaria.”

Aron Pumnul a fost un luptător, participant direct la actul revoluționar 1848 din țară, iar în Bucovina, datorită activității lui patriotice, va fi curând considerat Marele Bărbat al Națiunii.

Pentru elevul, adolescentul Mihai Eminovici, profesorul A. Pumnul nu putea să nu devină un adevărat erou, un model de dascăl, de om de cultură și de patriotism.

De moartea acestui dascăl venit din Ardeal, se leagă și prima poezie eminesciană – *La mormântul lui Aron Pumnul*, unde adolescentul scria plin de admirație și cu durere în suflet: „Îmbracă-te în doliu, frumoasă Bucovină, /Cu cipru verde-ncinge antică fruntea ta;/C-acuma din pleiada-ți auroasă și senină/Se stinse un luceafăr, se stinse o lumină./Se stinse-o dalbă stea! ...

După decesul (1866) dascălului său preferat, Mihai Eminescu părăsește școala și pornește de la Cernăuți pe „drumul cel mare împărătesc” spre capitala românismului – Blajul, cu gândul de a-și da examenele restante pentru a absolvi clasa III-a.

Perioada peregrinărilor adolescentine prin țară (1864-1869) este foarte importantă pentru lărgirea universului său de cunoaștere și formarea viziunii lui despre țară și popor.

Între 14 și 17 ani, viitorul poet va colinda țara cu trupele teatrale →

GHEORGHE BUCUR

Fanny Tardini Vlădicescu și Mihail Pascaly ori pentru a-și continua studiile în școli ardelenne recunoscute și va cunoaște, astfel, direct, realitățile ei – locuri și oameni, tradiții și obiceiuri, creații folclorice din Moldova, Bucovina, Maramureș, Ardeal, Banat, Muntenia –, care îi conferă acestuia imaginea bogăției, complexității și vechimii, dar, mai ales, a **unității de limbă, cultură și civilizație** a poporului nostru. Văzând „risipirea” românilor în țări diferite din punct de vedere politico-administrativ, înțelege încă din adolescență că această situație nefirească trebuie modificată.

În peregrinările sale prin Ardeal, a poposit la Brașov, Sibiu, Rășinari, Blaj, Alba Iulia.

Semnificativă este afirmația, din epocă, a lui Ștefan Cacoveanu: „De când se așază Pumnul la Cernăuți, se porni un adevărat curent spre Blaj. După acest curent se lăsă și Eminescu”.⁷ Se naște firesc întrebarea: ce căuta Eminescu tocmai la Blaj? El părăsește școala și pornește de la Cernăuți pe „drumul cel mare împărătesc” spre capitala românismului – Blajul, voind să-și dea examenele restante aici.

Însuși Eminescu, în romanul autobiografic *Geniu pustiu*, povestește cu încântare începutul călătoriei sale spre Blaj din vara anului 1866: „Într-o zi frumoasă de vară, îmi făcui legătura și o luai la picior pe drumul cel mare împărătesc. Holdele miroseau și se coceau ...eu îmi pusem pălăria în vârful capului și fluieram alene un cântec...”.⁸ După cum vedem, adolescentul se întorcea, fără să știe de ce, la obârșii, urmărind, intuitiv de fapt, să cunoască ținuturile natale.

Potrivit lui Ștefan Cacoveanu, în casa căruia a locuit în perioada mai-septembrie 1866, „venise la Blaj, ca să facă examen pe clasa a VII-a și astfel să împace pe tată-său, care îi făgăduise că-i trimite bani, numai să apuce firul studiilor mai departe. La Blaj, sosise cu niște studenți, care îl luară în trăsură ajungându-l pe drum. A doua zi după sosirea lui, îl întâlnirăm în piață și ne împretinirăm numaidecât. Îl chemai să șadă la mine și veni numaidecât”.

Pentru înțelegerea trăirilor emoționale ale poetului și a viziunii lui, semnificativ este episodul întâlnirii lui cu Blajul. Ajuns la marginea Blajului, pe dealul numit

Hula, el face un popas sub un tei impunător, azi „Teiul lui Eminescu”, și, privind panorama orașului, de care își legase mari speranțe, Eminescu exclamă entuziasmat: „Te salut din inimă, Romă mică, îți mulțumesc, Dumnezeuule, că m-ai ajutat s-o pot vedea!”.⁹

Tot de acel an poate fi legată și vizita pe care a făcut-o în Alba Iulia, unde M. Eminescu participă în prima zi la lucrările adunării generale a ASTREI (27 august 1866).

În formarea viziunii lui dacologice, un rol important l-a avut întâlnirea (adusă prima dată în discuție de cercetătorul Mihai Popescu¹⁰ în teza lui de doctorat) din octombrie 1866 de la Sibiu cu Nicolae Densușianu (n.1846), care îi va fi împărțit din ideile lui îndrăznețe privind „mitologia și istoria veche a poporului nostru”. Și datorită teoriilor densușiene din viitoarea „Dacie preistorică” (1912), își va fi conturat poetul „icoana” din trecut a poporului și a țării.

Se poate spune că legăturile spirituale ale lui Eminescu cu Ardealul sunt timpurii, multiple și cu urmări modelatoare.

În acest sens, cercetătorul Ion Cristofor subliniază aspecte semnificative: debutul său cu poezia *De-aș avea* se petrece la revista *Familia* din Oradea a lui Iosif Vulcan, cel care-i schimbă numele

din Eminovici în Eminescu. De aici venise Aron Pumnul, de aici și marea lui iubire, Veronica Micle. Pe numele ei de domnișoară Ana Câmpeanu, se naște la Năsăud la 22 aprilie 1850; tatăl ei, Ilie Câmpeanu, moare în luptele duse sub conducerea lui Avram Iancu înainte de nașterea fetei. Trecând prin mari greutăți materiale, mama se mută cu cei doi copii la Târgu Neamț și în 1852 la Iași. Aici, ea va urma școala, se va forma intelectual și se va căsători în 1864 cu profesorul Ștefan Micle, mult mai în vârstă decât ea.

Cei doi tineri, Mihai și Veronica, se cunosc la Viena în 1870. Iubirea lor a avut o influență covârșitoare asupra vieții lui Eminescu. Într-o proiectată scrisoare de condoleanțe la moartea lui Ștefan Micle (1879), el scria: „viața mea, ciudată și azi și neexplicabilă pentru toți cunoscuții mei, nu are nici un înțeles fără tine”. În poezia *Lumea îmi părea o cifră*, mărturisește că, până când a întâlnit-o, „n-aveam scop în astă lume, nici aveam ce să trăiesc”. Semnificative sunt și versurile înscrise pe statuia Veronicăi Micle din Parcul Copou din Iași (reproduse după un album de fotografii din epocă): „Tu, Veronica mea, / Muză inspiratoare, / Ai coborât pe pământ / Învăluind totul / În raze albe și strălucitoare.” După moartea lui Ștefan Micle, cei doi hotărâseră să se căsătorească, dar proiectul căsătoriei lor a fost sabotat de junimiști (care se împotriveau, susținând că Eminescu trebuie să fie nefericit pentru a crea capodopere) și, în special, de Titu Maiorescu, care i-a vorbit poetului, ipocrit și manipulator, despre așa-zisa aventură a Veronicăi cu I.L. Caragiale, el lansând-o și în spațiul public.

Privind din altă perspectivă, constatăm că, în creațiile sale, poetul evocă admirativ și patetic Ardealul. Eminescu a scris despre „Dragoș Vodă cel Bătrân”, despre „românii pierduți pe Criș și pe Mureș”, despre A. Mureșan, despre „Târnava prinsă în galbine maluri”, l-a văzut pe Horea „călare pe-un munte falnic”, strajă pământului și poporului „de la Nistru până la Tisa”.

Trebuie observat că poezia lui Eminescu este receptată entuziast în Transilvania. Pe de altă parte, aici apare studiul cel puțin obtuz, dacă nu rău-voitor, al canonicului Grama, dar și prima lucrare de doctorat→

Statuia lui Eminescu de la Blaj, opera sculptorului Mihai Spătaru (2005)

dedicată lui Eminescu, datorată unui ardelean, clericul Ilie Cristea (viitorul patriarh Miron Cristea al Bisericii Ortodoxe Române). Acesta își lua doctoratul la Universitatea din Budapesta cu teza *Viața și opera lui Mihai Eminescu* și îl numise, primul, „lucefărul poeziei românești”. Cunoscător al realităților cultural-literare de atunci, autorul enunța categoric marea influență a poetului în epocă: „Înrăurirea lui Eminescu asupra întregii clase culte române din timpul nostru, mai ales asupra tineretului, este într-o adevăr mare...a devenit un fel de **idol al întregii românimi** (s.n).”¹¹

Eminescu a văzut în Transilvania originea statelor românești, prin voievozii descălecători, originea școlilor în limba română, prin dascălii „descălecați” la București și Iași, a admirat în Transilvania leagănul erudiției și dascăliei, dar, mai presus, icoana românismului păstrat nealterat, cu rădăcinile lui daco-romane. Eminescu a fost impresionat sincer, în Transilvania, de oameni, de port, de obiceiuri, de nevoia deșteptării acestei părți a națiunii, ținută încă în ignoranță și supunere. A făcut chiar proiectul unui ciclu de conferințe populare destinate maramureșenilor ca: „Geniul național”, „Studii asupra pronunției”, „Patria română” ș.a.

În 1871, la serbările Putnei, Eminescu a strâns simbolic țara, sub semnul lui Ștefan cel Mare, iar în organizarea evenimentului s-a sprijinit, în primul rând, pe transilvănenii și bucovinenii. Poetul nu accepta că Transilvania era ocupată de austro-maghiari și visa ca acest strămoșesc ținut să revină între granițele românității.

În publicistică, Ardealul a fost pentru Mihai Eminescu o temă majoră: „În toate articolele lui, fie de sinteză istorică, fie polemice, privind Ardealul, Eminescu dovedește o vastă cunoaștere a diplomației imperiale, socială, spirituală, istorică a temei, mergând până la tratate secrete, corespondența particulară a vârfurilor politice, congrese arheologice, geostrategii habsburgice, legiuiri, ordine de cancelarie, o documentare de arhivar lacom de totalitate, pe care geniul lui a topit-o în sinteze publicistice de mare actualitate și astăzi”, scrie Radu Teodoru.¹²

Este semnificativ faptul că în activitatea lui civică și social-politică

se regăsesc marile idealuri ale poporului nostru în timp. Încă de pe când era student la Viena, scrie trei articole (*Să facem un congres, În unire e tăria și Echilibrul*), publicate în ziarul românesc *Federațiunea* (aprilie – mai 1870), care îi aduc, după propriile mărturisiri¹³, pentru ideea de autonomie a Transilvaniei față de Imperiul Austro-Ungar, citarea de către procurorul public la Judecătoria din Pesta, unde este cercetat. Ne atrage atenția în mod special titlul *În unire e tăria*. Tânărul dovedea, astfel, de pe acum, o atitudine de **luptător pentru cauza națională**.

O acțiune temerară întreprinde Eminescu în 1875, când Austro-Ungaria pregătea festivitățile pentru aniversarea a 100 de ani de la integrarea Bucovinei în Imperiu, de fapt o samavolnică anexare a acestui străbun ținut românesc. Detalii aduce Lucia Olaru Nenati și apoi Miron Manega în volumul cu incitantul titlu *Eminescu – agent secret*.¹⁴ Poetul intră clandestin în Bucovina, unde duce câteva sute de exemplare din lucrarea *Răpirea Bucovinei după documente autentice*, scrisă de Ioan Slavici și prefațată de istoricul M. Kogălniceanu. La Cernăuți, Eminescu trimite broșura străinilor și diplomaților veniți la festivitățile pregătite de oficialitățile austro-ungare, stârnind un scandal diplomatic prin dezvăluirile făcute. Broșura este interzisă, iar Eminescu putea fi arestat și pedepsit. Poetul își dezvăluie, astfel, o nouă față a personalității sale, aceea de **luptător pe „frontul nevăzut” pentru cauza unirii românilor**.

În viața culturală și politică din Transilvania, activau doar trei instituții românești: ASTRA, biserica română și Partidul Național Român. În multe articole, Eminescu denunță acțiunile oficialităților austro-ungare, care, folosind diverse mijloace legale și nelegale, împiedicau activitatea normală a acestora.¹⁵

Eminescu considera că politica dură de maghiarizare a determinat o contrareacție și a dus la trezirea sentimentului național al românilor ardeleni. Pe de altă parte, și românii erau vinovați pentru situația în care ajunseseră, pentru că s-au lăsat subjugăți fără să reacționeze: „În genere, toate virtuțile omului corespund cu defecte tot atât de pro-

Statuia lui Eminescu de la Târgu-Mureș, opera sculptorului Izsak Martin, 1969, reamplasată în 1989

nunțate. Natura blândă și lesne guvernabilă a poporului nostru are, drept corolar rău, lipsa de putere de reacțiune;... Noi într-adevăr nu împărtășim tonul plângător al câtorva organe de peste Carpați. Având în față un adversar, există două posibilități: sau te poți scăpa de el sau nu. Dacă poți, fă-o; dacă nu, nu te mai plânge, ci rabdă bărbătește.. Plângerile tale îl încurajează.”¹⁶

El se distinge mai apoi, la București, în cadrul Societății „Carpații”, în 1882-1883, prin susținerea hotărâtă a proiectului etno-politic-statal „Dacia Mare”, văzut ca proiect major de renaștere națională.

Nimeni dintre jurnaliștii vremii nu a militat atât de deschis, argumentat și curajos ca Eminescu pentru unirea Transilvaniei cu România și împotriva alianței cu Viena: „Câtă vreme guvernele de la Budapesta îi oprimă pe români, îngrădind accesul la școală și biserică, blocând cultivarea limbii materne, apropierea de Imperiu nu este posibilă și nici recomandabilă”.¹⁷ În articolul *Traduceri ungurești*, din 15 iunie 1883, de exemplu, denunță politica de stat ungară de a maghiariza numele de localități și de familie.¹⁸

În 1883, guvernul ducea în secret tratative cu Germania pentru intrarea României în Tripla Alianță. „Românul absolut” (Petre Țuțea) demască trădarea intereselor naționale, căci se elimina, astfel, orice posibilitate de apărare oficială a românilor din Transilvania și a →

acestei vechi provincii dacice. Prin acțiunile sale, Mihai Eminescu deranja major interesele austro-ungaro-germane din România și, ca atare, trebuia înlăturat. Reprezentantul guvernului la Viena, junimistul Petre P. Carp, cere expres lui Maiorescu: „Mai potoliți-l pe Eminescu!”. Ultimul articol, *Pentru libertatea presei*, publicat (înainte de a fi arestat) în *Timpul*, la 28 iunie 1883, dezvăluie poziția lui democrată, condamnăm măsurile represive luate de guvern împotriva unor publicații independente și a redactorilor acestora.

La insistențele cancelarului german Bismarck și a baronului austriac von Mayr, șeful serviciilor secrete vieneze la București, sediile Societății secrete „Carpații” sunt închise, liderii ei sunt arestați, iar simpatizanții îndepărtați. Este închis ziarul *L'Independance Roumaine*, iar directorul acestuia, Emil Galli, și Zamfir C. Arbore sunt expulzați din România. Membrii ardeleni ai societății li se întentează procese.

Lui Mihai Eminescu, personalitate cu o mare audiență publică atunci, nu i se putea aplica, pentru a fi scos din prim-planul vieții politico-culturale a țării, același tratament Atunci, i s-a înscenat „nebulia”.

Considerat de cancelariile unor imperii învecinate un inamic periculos, serviciile secrete austro-ungar și țarist elaborează planul înlăturării lui din viața publică, plan dus la îndeplinire cu ajutorul lui T. Maiorescu; după trei încercări eșuate de arestare (după prof. dr. Nae Georgescu), este internat forțat la 28 iunie 1883 la spitalul doctorului Șuțu și supus (intenționat) unui tratament distrugător (așa cum au arătat mai mulți cercetători), care-i va aduce, după șase ani de chinuri, moartea. Devine, potrivit istoricului Aurel David, „prima jertfă politică pe altarul Daciei Mari”¹⁹, iar Gh. Gavrila Copil îl consideră „martirul românilor cu aură de sfânt.”²⁰.

În prezent, tot mai mulți cercetători pun moartea lui Eminescu în legătură cu istoria Transilvaniei, considerându-se că s-a făcut o adevărată crimă prin înlăturarea fizică a „poetului nostru nepereche” din viața publică a țării.

Dovadă a legăturile profunde cu universul transilvan este și faptul că

în clipe deosebite, sensibilul poet se manifesta și prin intonarea cu talent a unor cântece de jale din Ardeal. D. Teleor își amintește: „Punea capul între mâini și începea să cânte doine din Ardeal și cânta câte o oră întreagă.

Ardelenii, aflați la masă, plângeau cu lacrimi”.²¹

Eminescu nu a fost nebul și nici bolnav de sifilis, așa cum s-a spus denigrator.

Prin cercetările privind autopsia poetului, efectuate de către doctorul Vladimir Belis, specialist în medicina legală, și doctorul Ovidu Vuia, neuropsihiatru, s-a dovedit că „bolile lui Eminescu” nu erau decât simple fabulații și manipulări pentru a acoperi ilegalitățile și crima înfăptuită.²²

Așadar, destinul „poetului nostru național” a fost legat de Ardealul străbun prin obârșie, prin profesorul său A. Pumnul, prin valorile culturii ardeleni, prin iubirea cea mare pentru ardeleanca Ana Câmpeanu (Veronica), prin admirația față de universul transilvan, față de frații ardeleni și tradițiile lor și chiar prin suportarea hotărârii înlăturării lui fizice din viața țării de către oficialitățile epocii în cârdășie cu forțe străine, deoarece, împotriva lui se politici de alianță cu Germania și Austro-Ungaria, patriotul Eminescu lupta pentru unirea Transilvaniei cu România.

Există, prin urmare, multiple legături ale poetului cu Ardealul.

Viața lui capătă, astfel, pecetea destinului unui martir.

În acest context, este semnificativă afirmația poetului: istoria noastră este istoria unui lung șir de martiri. Oare Eminescu se situa și pe sine în rândul acestora? Probabil!

În atari condiții, moartea lui Eminescu, pe care îl considerăm „zeul tutelar al spiritualității noastre”²³, poate fi pusă în legătură cu lupta pentru unire, cu istoria Transilvaniei mai ales.

În concluzie, se poate vorbi cu îndreptățire, alături de problematica romantismului, dacismului sau patriotismului lui Mihai Eminescu, de o dimensiune ardeleană a vieții, activității și operei lui, precum și de condiția martirică a „poetului nostru național”.

NOTE

¹ Ion Roșu, *Legendă și adevăr în biografia lui M. Eminescu*. Editura Cartea românească, București, 1989, p. 60.

² V. și afirmația: „Sunt manifestări ale fondului său (Eminescu) sufletesc, moștenit „părinți din părinți”, prin ascendenții săi care coboară din Transilvania în cursul veacurilor.” în D. Vatamaniuc, *Publicistica lui Eminescu, 1877 – 1883, 1883 – 1889*, Universitas, Editura Minerva, București, 1996, p. 182.

³ Sextil Pușcariu, în „Glasul Bucovinei”, 1919, nr. 7.

⁴ Apud Gheorghe Moldoveanu, *Aron Pumnul, contribuții la dezvoltarea limbii și a culturii românești din Bucovina în Revista de Lingvistică și Cultură Românească*, nr 19 din 7/ 2019.

⁵ Al. Hurmuzachi, *Arune Pumnul*, în *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui, dimpreună cu documente relative la înființarea catedrei de limba și literatura românească în gimnaziul superior din Cernăuți, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare, publicate de D-rul Ion al lui G. Sbierea*, Cernăuți, 1889, p. 7.

⁶ Gheorghe Moldoveanu, *Aron Pumnul, contribuții la dezvoltarea limbii și a culturii românești din Bucovina în Revista de Lingvistică și Cultură Românească*, nr 19 din 7/ 2019.

⁷ Apud Ștefan Cacoveanu, *Eminescu în Blaj, Luceafărul*, Budapesta, nr. 3 din 1 febr. 1904 în I. Crețu, *Mihail Eminescu, Biografie documentară*, EPL, București, p. 33

⁸ *Geniu pustiu* în Mihai Eminescu, *Proză*, Prefață și note de Zoe Dumitrescu-Buşulenga, ed. A II-a, Colecția Lyceum, Editura Albatros, București, 1976, p. 153.

⁹ G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, Editura pentru literatură, București, 1966, p. 83.

¹⁰ Popescu, Constatin Mihail, *Nicolae Densușianu, viața și opera* (teză de doctorat), Societatea Scriitorilor Militari, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 2003, p. 54, 143-145; Vezi și Napoleon Săvescu, „Cenaclul M. Eminescu” la New-York (15.01.2009), publicat în *Foaie pentru minte*, aprilie 2009.

¹¹ Apud Lucian Boia, *Românul absolut. Facerea și desfacerea unui mit*, București, editura Humanitas, 2015, p. 42-43

¹² *Idem*.

¹³ I. Crețu, *Mihail Eminescu. Biografie documentară*, București, EPL, 1968, p. 87.

¹⁴ Miron Manega, *Eminescu – agent secret și contrabandist de cărți interzise*, București, Editura Geto Dacii, 2017, p. 32 și urm.

¹⁵ Vezi D. Vatamaniuc, *Publicistica lui Eminescu, 1877 – 1883, 1883 – 1889*, Universitas, Editura Minerva, București, 1996, p. 177-180.

¹⁶ Eminescu, *Opere*, vol. XI, p. 234.

¹⁷ Catinca Agache, *Mihai Eminescu și idealul de unire*, în *Revista limba română*, Nr.1-2, 2018

¹⁸ Eminescu, *Opere*, X, *Publicistica*, p. 14.

¹⁹ *Dacia magazin*, nr. 73, ianuarie 2012, p. 10.

²⁰ *Dacia magazin*, nr. 67-68, iulie-august 2012, p. 74.

²¹ D. Teleor, *Eminescu intim*, București, 1909, p. 43.

²² După cercetări de câțiva ani, dr. Ovidiu Vuia scrie: „Concluziile mele, ca medic neuropsihiatru, cercetător științific, autor a peste 100 de lucrări în domeniul patologiei creierului, sunt cât se poate de clare. Eminescu nu a suferit de lues și nu a avut demență paralizantă”.

²³ Gheorghe Bucur, *Eminescu – zeul tutelar al spiritualității noastre*, București, Editura Burebista, 2019

„Dulcea mea Doamnă/ Eminul meu iubit”

Corespondența arhaică, pe suport de hârtie, între personalități, din diverse domenii de activitate, a fost din totdeauna obiect fascinant de meditație și studiu, căci dincolo de informație, acestea au rânduri ce țin de o anumită confidențialitate. Micile amănunte, care nu-și găsesc locul în studiile serioase, ce țin de fondurile unor probleme, au aici procente lor de prețiozitate. Din acestea, află mult latura om, om cu tabieturile sale și cu predispoziția la improvizație, cu aspirații neîmpărtășite, cu cutume abil mascate de viața publică, practic (aproape) tot ce mișcă „între secreție și excreție”, cum spuneam într-un poem.

Pe de altă parte, micile amănunte sunt, nu de puține ori, acele punți de înțelegere ale unor lucruri și fapte importante, fiindcă multe din lucrurile importante sau chiar spectaculoase își au sorgintea în detalii, puțin știute sau nebagate în seamă.

În acest mod de comunicare, ce aproape că devine un artefact în zilele noastre (Cine mai trimite scrisori, când există telefoane mobile, internet etc. ?), scrisorile îndrăgostiților au un plus de lirism, o anumită scânteie, pe care dragostea partenerilor au creat-o, din propria combustie. De aceea, scrisorile de dragoste au propria luminescență, mai ales dacă ele vin de la doi poeți, pe care Dumnezeu i-a înzestrat cu harul visării și deversării excepționale, pe materialul numit hârtie, a gândurilor lor, culte, expresive, de iubire și de înțelegere a lumii, prin prisma acelei iubiri.

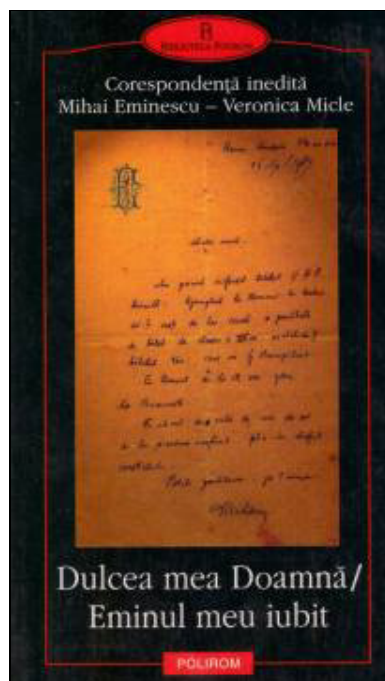
Se impun, totuși, niște întrebări. Scrisorile de dragoste nu țin mai mult de intimitatea iubirii lor? Nu sunt un preambul specific uman în jocul de dinaintea dăruirii supreme, sexuale? Au oamenii dreptul să publice astfel de scrisori? Sunt ei îndreptățiți să le întorcă pe toate fețele și să le pună, prin tipărire, precum rufele, pe sârma vederii publice? Cât ține de dreptul la intimitate și cât la dreptul de a cunoaște și a vedea celelalte fațete ale acestora, mai ales în cazurile oamenilor celebri? Întrebări grele, cu răspunsuri la fel de grele. Totul ține, până la urmă, de semantică!

Mihai Eminescu și Veronica Micle erau doi oameni tineri și apoi maturi, care s-au iubit și au îndrăznit să viseze la un sens așezat al iubirii lor. În taințele sufletelor lor, desferecate și prin scrisori, fiecare a păstrat pentru celălalt un loc aparte, ridicând mari-mici panteonuri (ca să forțez cuvântul) de iubire. Ce a fost și ce a vrut să fie ne este relevant o dată în plus în aceste scrisori inedite.

Până la a fi publicate în anul 2000 (**Corespondența inedită Mihai Eminescu-Veronica Micle, „Dulcea mea Doamnă/ Eminul meu iubit”, Ed. Polirom, Iași, 2000**), se știa doar de 18 scrisori ale lui Eminescu către Veronica Micle, dintre care 5 scrisori aflate sub semnul incertitudinii, datorită unui intermediar, Octav Minar, asupra căruia planează suspiciuni de cosmetizare sau chiar de plastografiere de scrisori, titluri de poeme etc. (vezi „*Veronica Micle-Dragoste și poezie*”, Ed. Forum, București, 1992, reeditare după cartea lui Octav Minar, publicată prima dată în anul 1904). Din partea Veronicăi Micle către Eminescu se cunoșteau un număr de 48 de scrisori. Discrepanța dintre numărul lor a dus și la discrepanțe în ceea ce privește înțelegerea gradului de „amorzare” a fiecăruia, vehiculându-se ideea, acceptată aproape unanim, de a fi între ei o iubire „disproporționată”, unde Veronica Micle „trăgea” de Eminescu, asaltându-l cu iubirea ei până la agasare. Nicolae Manolescu, în cuvântul său de la lansarea cărții, din 15 iunie 2000 vorbea de „*misoginismul lui Călinescu*”, care ar fi modelat după anul 1932, gândirea a trei generații, în defavoarea Veronicăi Micle, victimă și martir, cu și fără ghilimele.

Cele 93 de scrisori noi, inedite, ale lui Eminescu către Veronica și 15 ale Veronicăi către Eminescu, completate cu încă câteva inedite: 2 scrisori ale Veronicăi către sora lui Eminescu, Harietta Eminovici, și o notă (practic o rugămintă) a lui Titu Maiorescu către Eminescu, ca acesta din urmă să-i facă un serviciu literar reginei, Elisabeta, Carmen Sylva, descoperite și redactate în cartea amintită în prezentul material, au schimbat total percepția iubirii lor.

Prefața cărții (scrisă în aprilie 2000) îi aparține d-nei Christina Zarifopol-Illias, din Bloomington,

Indiana, SUA, care sub titlul incitant dar corect, „*Istoria unei comori ascunse*” arată „filmul de aventură”, unde principalul protagonist sunt aceste scrisori, care ne-au parvenit pe „ruta”: Veronica Micle - Valeria Micle (una din cele două fiice a Veronicăi, cântăreață de operă „privighe-toarea Iașului” cum era denumită, ce avea nume de scenă Valérie Nilda) - Graziella Nanu-Grigorcea (fiică a Valeriei Micle, deci nepoată a Veronicăi Micle) - Anna Maria Grigorcea (fiică a Graziellei Nanu-Grigorcea și strănepoată a Veronicăi Micle).

D-na Christina Zarifopol-Illias explică și legăturile efective și apoi afective, și chiar de rudenie prin alință a mamei sale, Maria Economu, profesoară a Annei Maria Grigorcea. Aceasta povestește: „*Lungul drum al acestor scrisori către lumina tiparului a început, prin voia destinului, într-o dimineață senină de sfârșit de octombrie a anului 1937, în București, în casa doamnei Adela Nanu-Ursianu din strada Palade Nr.23. O foarte tânără profesoară de limbi clasice la Institutul „Pompilian” fusese invitată la o întrevedere cu ambasadorul Vasile Grigorcea și cu soția acestuia, Graziella Nanu-Grigorcea, nepoata de frate a Adelei Nanu. Soții Grigorcea căutau o profesoară particulară pentru fiica lor, Anna Maria. Tânără profesoară →*

RĂZVAN DUCAN

de atunci, Maria Economu, era mama mea.. Înțrevederea s-a încheiat foarte bine și mamei i-a fost imediat prezentată viitoarea elevă... Până la plecarea la Londra, unde Vasile Grigorcea fusese numit ambasador al Regatului României, tânăra profesoară a locuit în casa din strada Palade nr.23". Profesoara a trăit ulterior mulți ani, urmând familia Grigorcea la Londra, Paris și Roma. După cel de al II-lea război mondial, familia ambasadorului Grigorcea nu s-a mai întors în țară. Prin căsătorie, Anna Maria Grigorcea s-a stabilit în Italia. „Încă din anii petrecuți cu familia Grigorcea în străinătate, mama mea știa de existența unui număr mare de scrisori ale lui Mihai Eminescu către Veronica Micle, pe care Graziella Nanu-Grigorcea le avea de la mama ei, Valérie Micle Nanu-Sturza. Și mai știa că doamna Grigorcea ținea cu sfințenie la aceste scrisori și că, deși se făcuseră numeroase demersuri ca să le dea publicității, refuzase categoric de fiecare dată. După moartea Graziellei Grigorcea, la începutul anilor '50, scrisorile au trecut, cum era firesc, la fiica ei. Ele au fost depozitate într-un loc sigur, pentru bună păstrare și fără nici o intenție de a fi scoase la iveală vreodată. Fiica nu făcea decât să respecte dorința dintotdeauna a mamei sale; de a ține aceste prețioase documente de familie în familie.

După ce mama mea a venit în America și a putut să călătorească liber, s-a dus des să o vadă pe Anna Maria Grigorcea în Italia, unde aceasta se stabilise cu mulți ani în urmă, căsătorindu-se cu un distins diplomat și senator italian, Girolamo Messeri. Cu fiecare ocazie, dar în special după 1990, mama îi reamintea Annei Maria Grigorcea de scrisori și încerca să o convingă să scoată la lumină acest tezaur epistolar. În anii din urmă, mama mea își făcuse o adevărată misiune din a merge în Italia, în special pentru a o determina pe strănepoata Veronicăi Micle să dea publicității scrisorile. Insistențele repetate la infinit, perseverența neclintită a mamei mele au dus în final la rezultatul dorit: Anna Maria Grigorcea-Messeri i-a încredințat atât prețioasele documente pentru ca ele să-și ia astfel locul cuvenit în cultura română.”.

Acesta este povestea „lungului drum al zilei către noaptea”, ca să citez titlul unei piese de teatru de Eugen O'Neill, și în lumina acestei mărturisiri, cred că profesoarei particulare a strănepoatei Veronicăi Micle, d-nei Maria Economu, trebuie să i se dea un loc în istoria literară, pentru acest gest „mic pentru om”, dar mare pentru istoria literaturii române, în speță pentru cunoașterea mai bine a lui Eminescu, și, de ce nu, a Veronicăi Micle. Oricum, pentru insistența ei ca aceste scrisori să se facă publice, insistență ce a dus la rezultatul publicării lor, din care și-a făcut aproape un fix al existenței sale, Marie Economu, trebuie, cel puțin din când în când să i de vehiculeze numele. Din respect pentru acest demers, încununat de succes, până la urmă, și anume publicarea scrisorilor. Oricum, mult mai mult decât un... Constantin Sîmțion, Grigore Ventura, Petrache Poenaru, etc., care au intrat în istorie, pe ușa din spate, prin... lătura pentru porci. Dar asta e dorință și, poate, mai mică puțință, posteritatea fiind uneori ingrată în a vehicula cu dreptate, „in aeternum” fapte și nume cu adevărat valoroase.

Dar să revenim la scrisori, „depozitate la loc sigur”, „fără nici o intenție de a fi scoase la iveală vreodată”. Sună ca o dorință testamentară făcută cu „limbă de moarte” de Veronica Micle și perpetuată, pe linie feminină, în familie, de-a lungul a 4 generații. Se pune întrebarea, firească, de ce nu a dorit Veronica Micle pu-

blicarea lor?

Se temea de eventuale reacții, care i-ar fi știrbit din imagine, mai ales că aceste scrisori sunt din perioada anilor 1879, deci imediat de după moartea profesorului Ștefan Micle, când Veronica era „liberă”, până în 1883, anul cu mari probleme pentru Eminescu? Era pudică, sau pur și simplu a considerat că ele țin de intimitatea relației ei cu Eminescu? Iată întrebări, și întrebări la întrebări.

Poate că înainte de a încerca să răspundem la ele, să vedem modalitatea în care scrisorile trimise de Veronica Micle lui Eminescu au ajuns înapoi la acesta.

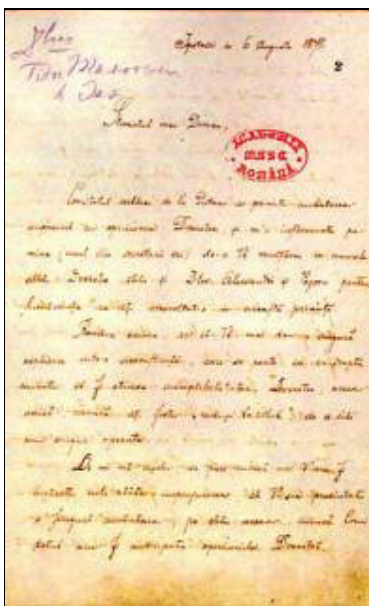
Cererea de a i se înapoia Veronicăi scrisorile lui Eminescu este reflectată în scrisorile celor doi din acea perioadă. De exemplu, în 28 aprilie 1880, cel puțin la nivelul de intenție, Eminescu spune: „Vă trimit scrisorile Dv. și vă declar liberă de orice legătură”.

Scrie Veronica Micle în scrisoarea din 19/20 februarie 1881: „...îți impun și ce e mai mult eu o reclam: este să-mi înapoiești toate scrisorile mele dimpreună cu fotografia mea, și eu la rândul meu vă voi înapoia tot bagajul D-Voastră de scrisori...”.

Altădată, făcând o adnotare pe o scrisoare nedatată, primită de la Eminescu, Veronica scrie: „2 august 1882. A scris, dar n-a venit (Este vorba de venirea la Iași, de la București, a lui Eminescu, desigur să se întâlnească cu Veronica - n.m.), lucru care m-au supărat și care m-au hotărât ca cu orice preț să rump relațiunea cu el, deși îl iubeam încă destul de mult”.

„Poziția mea de femeie cere ca firul de tort de păianjen, care îmi pare mie că mă leagă de D.Voastră, să fie rupt. E vorba ca toată corespondența ce am mai avut cu D.Voastră în urma rupturii noastre să mi-o înapoiați, chiar și fotografia, pe care într-adevăr nu știu pentru ce v-am mai trimis-o.”, scrie apoi Veronica Micle, pe un ton sobru, la 31 august 1881.

„...Până acum nu ați dat curs cererii mele, adică a-mi înapoia corespondența și fotografia...” spune Veronica, într-o altă scrisoare, datată „14 septembrie 1881, Iași”, cerându-i asta în numele unei „prietenii trecute” „Dacă pretinzi în mod absolut ca să-ți trimit cele din urmă scrisori înapoi, și le voi trimite, căci →

ești în drept a mi le cere”, îi scria Eminescu, într-o scrisoare „nedată”, dar la care Veronica a precizat printr-o adnotare cu „cerneală violetă” că „e din luna Iunie 1882”, când „eram supărați, încă nu ne împăcasem”.

Într-o altă scrisoare, de asemenea, nedată, Eminescu îi spune: „...De ce mi-ai cerut scrisorile înapoi îmi explic poate...Ceea ce m-a mirat însă este repejunea cu care-ai răspândit în lume vestea rupturii noastre, ceea ce eu nu spuseseam absolut nimănui” (Sublinierea îi aparține.). Se pare că între cei doi au existat mai multe momente mai puțin faste, cu perioade de revenire a amorului.

O adnotare a Veronicăi pe o scrisoare a lui Eminescu din 4 aprilie 1880, menționează: „Aci a încetat de-a-mi scrie și ne-am certat rău. Am rămas certați de la 9 april 1880 până la 23 Decembrie 1881 când am venit la București la (H)otel Regal și m-am întâlnit cu el la Cameră”.

Pentru ca pe o scrisoare datată, subliniat, București 16 februarie 1883, scrisă de Eminescu către aceasta, Veronica să adnoteze: „Cred că asta e cea din urmă scrisoare ce mi-a scris-o Eminescu. Acest lucru poate indica faptul că toate (?) scrisorile primite de Eminescu au fost expediate Veronicăi, probabil, fără alte explicații însoțitoare, înainte de data de 16 februarie 1883. De altfel, Eminescu se întreabă în scrisoarea sa din 4 februarie 1880: „Zici că e cea din urmă scrisoare pe care-o capăt de la Dta? Cea din urmă? Oare știi Dta ce zici?”.

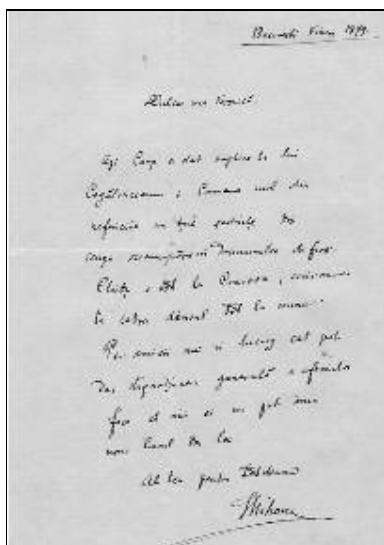
Ceea ce se poate remarca citind aceste scrisori este faptul că Veronica, intrând în posesia lor, a făcut adnotări pe ele, care pot fi, până la un moment dat benefice, în înțelegerea lor, mai ales pe cele nedatate, dar și de neiertat, deoarece unele cuvinte (nume proprii, mai ales), sau expresii, sau chiar propoziții întregi, au fost deliberat „țiaiate” cu cerneală violetă, făcându-le, astfel, de necitit, de nedescifrat, fiind rupte chiar segmente din scrisori. Acest fapt din urmă este unul discutabil, în ceea ce o privește pe Veronica Micle, Eminescu, fiind în felul acesta frustrat, umblându-i-se la integritatea rândurilor gândite și scrise de el. Este foarte posibil ca acele nume sau relatări de fapte să nu i fi convenit Veronicăi, dar ele ar fi

trebuit lăsate așa cum au fost scrise de Eminescu!

Întrebarea este, să fie gestul făcut de Veronica unul merit de a o proteja, de a-și proteja imaginea? Cu siguranță, aceste fapte certe, de ștergere de cuvinte sau de îndepărtare de propoziții întregi înseamnă dovezi de dezacord, așa cum pot însemna și încercări de îndepărtare ale unor dovezi sau suspiciuni, ce i-ar putea aduce atingere imaginii sau chiar de a o încredința pentru anumite fapte (probabil, de infidelitate!). Și totuși, dacă supărarea pe Eminescu era supremă, ar fi putut scăpa foarte ușor de scrisori, arzându-le, dar Veronica nu a apelat la acest gest. (Sau, poate că da, pentru unele! Cine știe?). Este cert, însă, că aceasta vroia să păstreze scrisorile! Poate că îl mai iubea pe Eminescu, și cu siguranță, era și acest lucru, dar poate și pentru că își dădea seama de valoarea documentară și de istorie literară a acelor scrisori. Și mai era ceva, peste ani acestea erau (și ca dovadă) singura ei legătură cu Eminescu!

Existând o anumită pudoare a epocii, Veronica și-a luat măsurile de precauție de a se dispensa de cuvintele ce nu-i conveneau sau o incriminau, chiar cu riscul condamnării sale ulterioare. Începutul scrisorii din 6 aprilie 1880, a Veronicăi lipsește (Ecce homo?!), posibil, motivul concret al rușii relației lor! Să fie între acele rânduri un nume propriu, incriminator? Orice este posibil.

Timp de 3 generații, această inter-

dicție de familie, privitoare la scrisori, „de a fi scoase la iveală vreodată”, s-a păstrat, acestea rămânând o problemă de familie, neaccesibile deci, publicului. Insistența d-nei Maria Economu, încrederea de care se bucura din partea strănepotei Anna Maria Grigorcea-Messeri, un anumit pragmatism ce ține de vremurile mult schimbate față de cele pline de pudoare, când a trăit Veronica Micle, dar, poate, și o conștientizare a valorificării superioare, prin cunoaștere publică au făcut ca Anna Maria Grigorcea-Messeri să-și dea acceptul facsimilării lor, și ulterior publicării scrisorilor. E un gest care, din punct de vedere al istoriei literare românești, este unul de covârșitoare importanță, clarificatoare, până la detaliu, a unor „pete albe” în viața lui Mihail Eminescu, în viața iubirii acestuia cu Veronica Micle.

Repoziționarea celor doi, față de propria lor iubire, atât prin numărul de scrisori trimise unul celuilalt, cât și prin conținutul lor, nu este una care să coboare pe unul și să urce pe celălalt. (Nu cred că trebuie să punem numărul scrisorilor unul sub altul și să constatăm cu câte scrisori în plus o iubea Eminescu pe Veronica!). Eminescu a fost cu adevărat îndrăgostit de Veronica, Veronica fiind la fel, îndrăgostită de Eminescu, iubirea lor, ca aproape a tuturor îndrăgostiților, având suișuri și coborâșuri, arcuindu-se firesc în „sinusoidă” îndrăgostiților de pretutindeni.

Până și neîmplinirea dragostei lor, prin căsătorie, se poate încadra în marja acceptabilă a unei astfel de situații. Ceea ce face diferența între aceste scrisori și altele este tocmai puterea de transfigurare în scris a celor doi, capacitatea personală a fiecăruia din ei de a-și manifesta simțămintele de dragoste și gândurile „inflamate” de amor, cu ajutorul harului lor, metafizica cuvintelor mlădiate după caligrafia „găturilor de lebadă”.

Mai altfel, despre **Veronica Micle** (XII)

Oarecum contrabalansând necazurile anului 1876, în a doua jumătate a lunii decembrie, mai precis, la 17 ale lunii, judecătorul Petre Stoica închidea dosarul împotriva pârâtului Mihai Eminescu folosindu-se chiar de precizarea: „*nu e loc de urmărire contra numitului pentru faptul ce i se impută*”... Este de la sine înțeles, oricât de mult am simplificat lucrurile și situația, că această informație a fost vestea care nu a lăsat-o indiferentă nici pe Veronica. Dimpotrivă, iar detaliile sunt edificatoare. Repet: chiar dacă am reduce valoarea relației sale cu Eminescu și am plasa-o la una oficială sau semiformală, după patru ani de la prima lor întâlnire, la Viena, legătura dintre ei nu s-a erodat, ci, oarecum ciudat, s-a amplificat și adâncit până a devenit germele unei iubiri reciproce – mărturisite sau nu, din ce în ce mai puternice. Încercând să pătrundem în psihicul Veronicăi, să ne conectăm virtual la trăirile ei, personal cred că vom descoperi o femeie destul de robustă din punct de vedere al structurii sale sufletești, precum și foarte echilibrată în relațiile sale cu lumea exterioară. Să avem tot timpul în vedere că avem de-a face cu cele mai importante, și eficiente!, reprezentări ale ei ca soție, mamă a două fete, poetă, implicată în mai multe activități obștești, iubită și muză a lui Eminescu, toate-acestea însumate purtând numele de *femeie*. Să-i fi fost ușor? Nici vorbă! Veronica a avut o viață deosebit de grea, complicată și cu multiple responsabilități pe care mulți comentatori le-au ignorat în favoarea acuzării de infidelități și comportament imoral. Unii, și nu puțini, de-a lungul anilor, nu s-au sfiit să alătore deja cunoscutei acuzații de imoralitate și etichetarea drept frivolitate întregul ei comportament. Să ne amintim mereu și mereu că ea și-a început viața de... femeie și soție la o vârstă când alte tinere de-o vârstă cu ea nici nu apucaseră să pășească bine în adolescență. Pentru ea, însă, timpul prinsese viteză, astfel că, așa cum bine se știe, la 14 ani a fost căsătorită, doi ani mai târziu, în 1866, devenea mamă mămică, la 16 ani

pentru a doua oară naște, astfel că în jurul vârstei de 17 ani, Veronica avea deja două fiice!

Destinul nu a fost corect și a executat, la dorința Anei Câmpeanu, un fel de ghilotinare a unei vieți aflată încă sub auspiciile unei perspective normale. Cu toate-acestea, contemporanii au fost unanimi în a recunoaște că Veronica Micle continua să fie o femeie frumoasă, sau, în anumite situații, pericolos de frumoasă. Din acest punct de vedere, să nu ne mirăm că ea a fost considerată, poate nu singura, dar principala muză a lui Eminescu, ca să ne întoarcem la un firesc al supozițiilor.

Dar, să revenim la cronologia faptelor: în anul 1877, a izbucnit *Războiul de Independență*... În cadrul *Comitetului Central al Doamnelor pentru Ajutorul ostașilor români*, inițiat de Maria Roznoveanu (Marghiolița), Veronica Micle, împreună cu alte colege din *Comitet*, făcea de serviciu ca infirmieră la *Spitalul Societății* și al *Comitetului*, iar ca activități se ocupa de lucru manual, împletea pentru ostași mănuși, fulare, ciorapi etc., sau chiar ajuta cu bani...

În această situație, îl întâlnea tot mai rar pe Eminescu, el însuși fiind preocupat și ocupat pe domeniul său (scrierea de articole, deseori pătimașe, care i-au și atras dușmani în timp), referitoare la obținerea *Independenței* țării. De notat că în acel an, respectiv, la 10 aprilie 1877, are loc și căsătoria lui Samson Bodnărescu (prieten al lui Eminescu) cu Eugenia Frangulea, prietena Veronicăi (ca să vezi!). Evident, la nuntă participă și cei doi – Veronica și Eminescu – aproape tot timpul fiind împreună – se afirmă în informațiile unor... nuntași. Două luni mai târziu, în data de 19 iunie 1877, are loc serbarea-spectacol de sfârșit de an școlar, cu... vedetele Valeria și Virginia, ambele

premiante, Veronica participând în calitate de mamă, dar, cum altfel?, am zice, decât să fie prezent și Mihai Eminescu, în calitate de jurnalist-redactor la *Curierul de Iasi*. O întâmplare-coincidență? Mai degrabă o nouă „afacere” a destinului coroborată cu dorința celor doi!

Oarecum neașteptat, să admitem, același destin a pus la cale altă mutare după bunul lui plac: în data de 12 octombrie 1877, lui Mihai Eminescu i-a hotărât plecarea la București, de această dată destinul numindu-se... Titu Maiorescu, exact cel care tocmai devenise proprietarul ziarului *Timpul*. Momentul a fost excelent pentru a lovi în Veronica, în primul rând, prin plecarea poetului dorindu-se slăbirea legăturii dintre cei doi îndrăgostiți, până la... rupere totală și chiar definitivă.

În context, nu ne e greu să credem că Maiorescu jubila de situația apărută, fiindcă era imposibil ca el să fi uitat că Veronica, în urmă cu 13 ani, depusese mărturie împotriva lui în cunoscutul și amintitul proces pomenit mai înainte... Chestiunea nu era redusă la „discreție”, dimpotrivă, bârfa funcționa din plin, chiar dacă Veronica și Eminescu, așa, ca măsură de prevedere, se comportau cât puteau de... distant în mai toate întâlnirile, oficiale sau nu. Aparent. Nu doar din acest motiv – principal, desigur – despărțirea de Iași avea să fie grea pentru poet, dar și faptul, nu lipsit de importanță, că Iașiul îi devenise un fel de „localitate de baștină” în care, nu-i așa?, rămăsese femeia dragă.

Până una-alta, Eminescu, aflat într-o situație financiară dificilă, iar în perspectivă nu se prea vedea mare lucru, și nici într-un caz de bun augur, răspunde afirmativ la solicitarea lui Maiorescu de a se muta la București, însă, interesant, nu-i așa?, se consfătuiește cu Veronica în prealabil (15 octombrie 1877)...

Mă fac purtătorul de cuvânt al proorocului Ezechiel care a zis: *Dixi et salvavi animam meam!* (Am zis și mi-am mântuit sufletul, Ezechiel, 3, 19). În regulă, dar mai e ceva: în seara de dinaintea plecării spre București, la noul lui loc de muncă, Eminescu a căutat-o pe Veronica să-și ia rămas bun, dar n-a găsit-o acasă... Rezultatul?

DUMITRU HURUBĂ

Să ne mai (re)amintim de...
LIVIU REBREANU

27 noiembrie 1885 –
1 septembrie 1944

(II)

La 25 octombrie 1910, Liviu Rebreanu debutează la București, în revista *Convorbiri critice* cu nuvela *Culcușul*, definitivată în timpul detenției la închisoarea Văcărești, evenimentul debutului fiind prefațat de Dragomirescu aproape elogios: „Deși nu admitem cruditățile de termeni pe care autorul e nevoit să le pună în gura eroilor săi, totuși, publicăm această novelă, și încă la acest loc de onoare, fiindcă pe lângă o adâncime de concepție puțin comună, e remarcabilă prin pitorescul lumii zugrăvite, prin spiritul de observație, prin energia decepției și mai cu seamă prin originalitatea limbii.” Un detaliu: după sosirea în București, în 19 octombrie 1910, Liviu Rebreanu a participat pentru prima oară la o ședință a cenaclului literar condus de Mihail Dragomirescu, însemnând un prim eveniment important în viața sa de scriitor... Cu atât mai mult că dintre membrii cenaclului făceau parte: Ion Minulescu, Emil Gârleanu, Cincinat Pavelescu, Dimitrie Nanu, Corneliu Moldovanu, Nicolae Davidescu, Alexandru Stamatiaș, Mihail Săulescu, Mihail Sorbul. Noul sositul adusese cu el o povestire pe care n-a apucat s-o citească, însă i-a dat-o lui Dragomirescu de la care primește o scrisoare către finele lumii, în care criticul i se adresează: „Iartă-mă că aseară am uitat de nuvela dumată. E drept că, chiar de nu aș fi uitat, n-aș fi vrut să te expun la un nesucces, neștiind calitățile ei de mai înainte. Astăzi însă am citit-o și te felicit, e foarte interesantă povestea și cu însemnate calități literare. Vrei s-o public în „Convorbiri critice?” Este limpede și normal că asemenea cuvinte nu puteau decât să-l bucure pe tânărul scriitor ardelean abia sosit de peste munți la București... Aprecierile lui Dragomirescu s-au materializat până la urmă și cu faptul că acesta s-a oferit să-l sprijine pentru obținerea unei slujbe la un ziar și e destul de sigur că, în urma intervenției criticului, Rebreanu a fost angajat la publicația *Ordinea* îndeplinind apoi

funcția de secretar de redacție la *Falanga literară și artistică*, condusă de același Mihail Dragomirescu, funcție pe care a deținut-o și la „*Convorbiri critice*”, ambele mai mult onorifice totuși...

Urmează cunoștința și-apoi împrietenirea cu Mihail Sorbul cu sora căruia se va și căsători. Împreună cu acesta editează revista de teatru *Scena* (publicație cu specific pentru teatru și muzică), apărută doar în câteva numere (10) – din 15 septembrie 1910 până în ianuarie 1911, an în care, în luna iunie, devine secretar literar al Teatrului din Craiova, condus de Emil Gârleanu, pe-atunci director al instituției, funcție pe care o deține până în anul următor. O lună mai târziu, la teatrul din Craiova a sosit și Ștefana (Fanny) Rădulescu (n.1888), viitoarea soție a scriitorului, ca artistă, debutând pe scena teatrului din localitate, în spectacolul cu piesa *Rapsozii*, de Victor Eftimiu – premiera la 9 octombrie. Însă, de menționat că, în acel interval de timp, o cunoaște pe actrița Ștefana (Fanny) Rădulescu cu care se și căsătorește, evenimentul având loc în data de 19 ianuarie 1912, Rebreanu adoptând-o și pe fiica acesteia, Puia Florica, născută pe 30 decembrie 1908, devenită mai apoi, prin căsătorie, Vasilescu.

Trebuie să mai notez un amănunt nu lipsit de importanță: până în 1912, pe lângă alte preocupări și concomitent cu pregătirea apariției revistei bilunare *Teatrul*, Liviu Rebreanu a tradus piesele *Hoții*, de Schiller, și *Ofițerul*, de Franz Molnar...

Dar, cumva concomitent, Liviu Rebreanu trece la alt registru... tehnic și, anume, la scrierea de nuvele. Reultatul? În revista *Viața românească*, editată la Iași, el publică în luna septembrie 1911 nuvela *Filibaș Ocrotitorul*, iar două luni mai târziu, în revista *Cosânzeana* din Orăștie, condusă de Sebastian Bornemisa, publică nuvela *Proștii*, tipărită anterior în *Convorbiri critice*, mai apoi publicând, în aceeași *Cosânzeana*, *Idila de la țară* (1912) și *Armeanul*, *Armeanca și clubul* (1013) – ambele inedite... Și încă, privitor la anul 1912: cu schița *Strănutarea*, revista *Flacăra*, aflată sub conducerea lui Constantin Banu, începe colaborarea

cu Rebreanu (20 aprilie), care constituie, de fapt, începutul unei mai îndelungate colaborări. Astfel, tot în anul 1912, în revistă mai apar: *Vrăjmașii*, *Baroneasa și Dumnezeu* (1912)... Mai târziu, Liviu Rebreanu publică *Omul mic și oamenii mari* (1921), *La urma urmelor* (1922).

Revenind: din păcate, pe data de 1 mai 1912, lui Fanny, devenită acum prin căsătorie Rebreanu, i se impune plecarea de la Teatrul craiovean, după cum reiese din *Registrul de procese-verbale* din 25 aprilie 1912. Ca urmare a acestei întâmplări nefericite, tânăra familie apare într-o situație materială precară, motiv pentru care Liviu Rebreanu i se adresează lui Constantin Șaban-Făgețel printr-o scrisoare aproape disperată: „Neavând la cine apela la Craiova, sunt nevoit să mă dedau la cerșetorie și, cum n-am la altcineva aici afară de tine, sunt nevoit să mă cerșetoresc la tine, cu toate că mi-e nespun de penibil.” Consecință a respectivei situații, scriitorul se întoarce la București, iar Fanny, la intervenția lui I.A.I.Brătescu-Voinești, este angajată la Teatrul Național bucureștean. Însă, 1912 este un an important pentru Liviu Rebreanu, în special fiindcă debutează editorial cu volumul de nuvele intitulat *Frământări*, la Orăștie, la „*Librăria națională*” (1912), condusă de Sebastian Bornemisa. Din sumarul volumului fac parte creații literare publicate în revistele *Luceafărul* și *Convorbiri critice*: *Dintele*, *Lacrima Glasul inimii*, *Culcușul*, *Ofilire*, *Răfuiala*, *Nevasta*, *Golanii*, *Cântec de dragoste* (*Cântecul iubirii*), *Proștii*, *Filibaș (Ocrotitorul)*. (ed. II-IV, între 1920-1928; ed. postume: 1984; 1985); Din păcate, după cum se înțelege din unele comentarii, apariția volumului trece relativ neobservată de lumea teoriei și criticii literare. Dar anul respectiv→

DUMITRU HURUBĂ

apare ca fiind oarecum fast, deoarece Rebreanu este angajat în calitate de cronicar de teatru la revista *Rampa* (1912-1913), între timp colaborând la *Ziua*, *Universul literar*, *Viața Românească*, *Scena*...

Însă, apropo de anul 1912, este de menționat un amănunt interesant: în anul respectiv, *Almanahul Societății Scriitorilor Români* publică poemul în proză *Mărturisire*, despre care pomenește Fanny Rebreanu în volumul *Cu soțul meu*, constituind o discretă cerere în căsătorie, deși textul nu este pe deplin original, ci o traducere-prelucrare după textul *Strófkak (Strofe)*, al scriitorului maghiar Szini Gyula.

Fără a mă abate de la traseul comentariului de față, consider normal și necesar, în scopul respectării datelor și informațiilor, să folosesc unele detalii pentru a puncta că, în anul 1913, cronicar de teatru fiind, Liviu Rebreanu acordă atenție sporită construirii romanului *Zestrea* din care nu s-au păstrat decât unele informații și date nesemnificative. În același an, România intră în cel de-al II-lea Război balcanic (10 iulie) alături de Regatul Bulgariei, Regatul Serbiei, Regatul Greciei, Regatul Muntenegrului, iar Liviu Rebreanu este angajat în calitate de reporter la publicația *Adevărul* de unde, la sfârșitul conflictului, este concediat... Ca un fel de echilibrare a lucrurilor, în scurtă vreme după concediere, la 25 august al aceluși an, el devine colaborator important al revistei *Universul literar*, publicând schița *Taclalele*, în realitate este vorba de retipărirea schiței *Vrăjmașii*. Ca să intru puțin spre miezul detaliilor, voi mai spune că Rebreanu s-a folosit de un mic șiretlic, publicând producții literare mai vechi, schimbându-le doar... titlul în decursul anilor 1913, 1914, 1915, însă, pentru a fi corecți, în *Universul*... îi apar și multe inedite: *Santinela* (1913), *Însemnările unui sublocotenent O scenă* (1914), *Întâiul gropar* (1926)... Însă, există și unele creații care, fiind considerate de autor chiar submediocre, acesta le-a aplicat un tratament ca atare, adică le-a făcut uitate în paginile vreunei publicații. În acest context, se circumscrie, însă, un proiect mai de anvergură, drama *Răscoala*, piesă de teatru în patru acte, care prinde

contur începând cu data de 7 decembrie 1913, proiect continuat cu un altul, purtând numele de *Ion*, datat 29 ianuarie 1914, pe care Liviu Rebreanu îl „oficializează” pe verso-ul unei file din *Arhiva Liviu Rebreanu, II, ms.1*, cu notarea: „*Ion. Roman. L.Rebreanu.*” În a doua jumătate a anului 1914, îl aflăm pe Liviu Rebreanu cronicar dramatic, semnând cu pseudonime, la nou-apărutul ziar *Ziua* (31 iulie 1914), condus de Ioan Slavici... Dar nu încape discuție, iar realitatea dovedește acest adevăr: preocuparea de bază a scriitorului rămâne creația literară. Astfel, până în 17 septembrie a anului, scrie – cel puțin reiese acest lucru –, piesa în trei acte intitulată *Jidanul*, cu o tematică pronunțat semită. În a doua jumătate a respectivei luni, Rebreanu scrie studiul *Revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan* – în fapt, un text care premerge romanului *Crăișorul* – studiu pe care îl publică în *Universul literar*... Oarecum spre „liniștirea” financiară a familiei sale, este angajat în calitate de redactor la publicația *Scena*, o situație nouă care îl va elibera pe scriitor de unele probleme financiar-materiale, creându-i liniștea și libertatea pentru a-și vedea de scris. Ca argument: în anul 1915, Liviu Rebreanu se lansează în forță în producția literară, scriind povestirea cu tematică istorică *Horia, Cloșca și Crișan*, spre sfârșitul lunii august terminând nuvela *Hora morții* (26 august 1915)... Perioada imediat următoare este bogată în activitate literară, el publicând volumele: *Golanii* (nuvele și schițe) (aprilie, 1916) a cărei *Prefață* poartă semnătura lui Mihail Dragomirescu.

Volumul, tipărit la Editura H. Steinberg, are în cuprins: povestiri, nuvele, schițe reluate sau inedite... Astfel, într-o ordine aleatorie: *Proștii*, *Cerșetorul*, *Pozna*

Aleksandar Baba-Vulić, *Balanță*

(inedite) și: *Golanii*, *Cuceritorul*, *Ocroitorul*, *Dintele*, *Culcușul*, *Nevasta*, *Strănutarea*, preluate din volumul de debut *Frământări* (1912), și încă: *Răfuiala*, *Glăsul inimii*, *Ofilire*, *Cântecul iubirii*, *Mărturisire*, *Vrăjmașii*, *Cearța*, *Idilă de la țară*, *Talerii*, *Norocul*, *Ițic Ștrul*, *dezertor*, *Hora morții*, *Cântecul lebedei*, *Cuibul visurilor*, *Ghinionul*, *Fiara*. Se pare că, din cât se cunoaște, în același an 1916, în iulie, scriitorul s-a ocupat exclusiv de finisarea comediei *Cadrilul*, însă a și publicat în „*Biblioteca Căminului*” nr. 13, a Editurii H. Steinberg, volumul de schițe și nuvele intitulat *Mărturisire*, cuprinzând inedite: *Mărturisire* și *Cearța*, precum și preluatele din volumele anterioare *Frământări* și *Golanii*: *Răfuiala*; *Vrăjmașii*; *Lacrima* (titlu vechi: *Glăsul inimii*); *Armeanul* (titlu vechi: *Idilă de la țară*); *Talerii* (inedită); *Cântec de dragoste* (titlu vechi: *Cântecul iubirii*); *Cearța* (inedită). În perioada imediat următoare, scriitorul, împreună cu soția, efectuează o vizită de documentare în Transilvania, inclusiv în zona Năsăudului, cu scopul aflării cât mai multor amănunte în legătură cu moartea fratelui său Emil, în vederea scrierii romanului care avea să se numească *Pădurea spânzuraților* (pe data de 20 februarie 1919, începe o primă redactare a romanului *Pădurea spânzuraților*)... Între timp, tot la București, are loc la 29 decembrie premiera comediei *Cadrilul* și apariția volumelor *Răscoala moșilor* și *Răfuiala* (nuvele și schițe), la „*Universala-Alcalay*”, cuprinzând creațiile: *Bibi*. *Poveste de copii mici pentru oameni mari* (proză inedită, datată 19 august 1915), publicată în ziarul *Lumina* (la București), condus de Constantin Stere, pe data de 23 ianuarie 1918. Povestirea, în manuscris, are dedicația: „*Pentru Puia, când va fi mare*”. (tot în *Lumina*, Liviu Rebreanu va mai publica, în lunile februarie și martie, prozele: *Norocul*, *Soacra Sfântului Petru*).

În continuare, *Răfuiala* mai cuprindea: *Cântecul iubirii*, *Norocul*, *Talerii*, *Cearța*, *Glăsul inimii*, *Soacra Sfântului Petru*, *Idilă de la țară*, *Ofilire*, *Răfuiala*, și cele două imitații: *Barba* și *Țăranul și coasa*, ambele fiind publicate în volum pentru prima dată...

Correspondența lui Dimitrie Stelaru

(XXVII)

București, [în ajun de Crăciun al anului 1962]

„Dragă Mitea,

Ți-am scris acum vreo săptămână o scrisoare lungă, lungă – în care mă plîngeam în special de bătăria d-lui Ben Corlaci. Acuma mi-a trecut furia, așa că nu mă mai plîng. Ce să ceri de acolo de unde nu-i? În orice caz, asta a întârziat simțitor predarea manuscrisului tău, fiindcă domnul n-a putut să se deranjeze nici măcar să se întâlnească cu mine, trebuia să-l caut eu în fiecare zi – ori pe portar, ori pe dumnealui. Și nici unul nu era de găsit.

În cele din urmă, am primit învoire să vîr manuscrisul pe sub ușa domnului, care era acasă și nici măcar n-a deschis ușa – oricît de bolnav pretinde a fi fost maestrul. În sfîrșit, am făcut și pe servitoarea d-lui Corlaci, fiindcă era vorba de o promisiune dată unui prieten. Pentru mine personal, nici n-aș fi stat de vorbă. Am pierdut eu situații mai importante pentru că nu am putut suporta bătăriile.

În altă ordine de idei, Mitia dragă, pot să-ți spun că sunt foarte veselă, fiindcă am intrat în concediu. E grozav să nu ai nicio grijă pe cap, timp de două săptămîni. Postul meu de la Tarom nu mă așteaptă absolut sigur, dar închid și eu ochii pînă la 1 ianuarie și îmi închipui că îl am, ca să nu-mi fac sînge rău. Et après [moi] le déluge! [n.n.: Și după [mine] – potopul!]. Aș fi vrut să plec cîteva zile la Sinaia, dar nu mai am bani. Exact în două zile am izbutit să rămîn cu 100 lei din 1000 – bineînțeles că am cumpărat multe și am plătit datorii de 400 lei. Ți-am expediat și ție 40 lei, fiindcă exact atît mai aveam în poșetă, după ce am schimbat ieri 100 de lei la alimentara și nu voiam să știe mama. Mă ierți că nu am putut să-ți trimit mai mult, dar am cheltuit luna asta două mii de lei cu casa și cu cumpărăturile pentru Crăciun. În schimb, căsuța noastră e pahar, mie mi se pare mai frumoasă decît un apartament luxos. „Buduoarul” tău a devenit foarte elegant și te așteaptă cu covoare noi și încălzire centrală. Știi că am cumpărat sobă și am tras gazele, așa că e o căldură peste tot, extra!

Portret de Ion Vlad (1953)

Dragă Mitea, mi-ar face mare plăcere dacă ai veni să faci Crăciunul cu noi, fiindcă, căsuța avem – dar tot singure suntem. Nu te gîndi la bani pentru mîncare și o țigare! Se găsesc deocamdată, iar casa și căldura tot atît mă costă. Așa că, dacă îți face plăcere și poți, vino! Eu sunt cam îngrijorată din pricina mamei. E din ce în ce mai slăbită și mai neputincioasă. Mi-e teamă. Dacă se agravează starea ei, am să-ți telegrafiez. Cred că nu mă vei lăsa singură! Deocamdată însă, deși S.O.S. a fost lansat, sper ca primejdia să nu fie iminentă, așa că tu, dacă ai alte socoteli, vezi-ți de ele!

Eu îți doresc un Crăciun fericit și ceva mai multă șansă pe anul viitor. Sărbători fericite mamei tale! Sărutări și urări de bine Angelei!

Hai că te sărut și pe tine!

Carmen”.

Notă

Anghelina (Angela) Stelaru i-a dăruit această scrisoare, în 1989, lui Gheorghe Sarău.

*

1963

Scrisoarea trimisă de criticul de artă Teodor Ionescu*, de la Muzeul Brukenthal din Sibiu (Piața Republicii, nr. 3-4), în 4 februarie 1963, lui Dimitrie Stelaru la Turnu Măgurele (str. 1 Mai, nr. 35).

Sibiu, 4 februarie 1963

„Dragul meu,

Ți-am trimis o publicație a suplimentului despre un tablou de Tiziano? De ce nu-mi mulțumești? Ești supărat pe mine?

Scrie-mi la muzeu: Teodor Ionescu, Muzeul Brukenthal, Sibiu. E simplu.

Nu vrei să vii aici să vezi muzeul? O noapte, două, te-aș putea găzdui.

Cu dragoste.

Teodor Ionescu”

Note

1. Criticul de artă și muzeograful Teodor Ionescu (n. în 6 aprilie 1915, la Constanța – m.?), a condus Galeria de artă a Muzeului Brukenthal din Sibiu. S-a cunoscut cu D. Stelaru, Pavel Chihaia și Constant. Tonegaru la Constanța, între 1948-1949, cu prilejul refugiuului, surghiunului lor pe tărâm conștanțean.

2. Anghelina (Angela) Stelaru i-a dăruit această scrisoare, în 1989, lui Gheorghe Sarău.

*

Scrisoarea trimisă lui Dimitrie Stelaru la Turnu Măgurele (str. 1 Mai, nr. 35) de concitadinul poetului, turneanul Lucian Teodosiu*, care era student la Iași (R. Luxemburg 7, Blocul B, Căminul studențesc “30 Decembrie” (redactată în 3 mai 1963, data poștei la plecarea din Iași: 7 mai 1963).

Iași, 3 mai 1963

„Dimitrie Stelaru

Strada 1 Mai nr. 35, Orașul Turnu Măgurele,

Raionul Turnu Măgurele, Regiunea București

Domnule Stelaru,

Vă scriu din nou, în speranța că măcar acum veți intra în posesia acestui răvaș. Nu știu cine e, un individ lipsit de bunul simț elementar, îmi interceptează corespondența către dvs.

Vă informez că în Iași a fost aprobat un săptămînal literar – în genul „Tribunei” clujene. Cînd va apărea nu știu, în tot cazul au fost dezbateri furtunoase.

Cînd aproba Ministerul Culturii, nu aproba cel al Finanțelor ș.a.m.d.

Sînt curios cine va conduce revista ... „Iașul literar” este o revistă slabă, în general citită puțin chiar în Iași. Cîteva capete: Lesnea**, Cazimir*** (care nu dau pe la revistă nici cînd publică) și Țațomir****. Mai ar fi [Ar mai fi] Iacoban***** și Zileru*****, aceștia sînt însă tineri și nu au experiența conducerii revistei.

Ce ar fi, domnule Stelaru, să colaborați cu „Iașul literar”? Este o întrebare sau o propunere, cum vreți s-o considerați. Nu de-alta, dar nu pot fi de acord cu tendința aceasta de a publica *numai* în revistele orașului sau regiunii din care e scriitorul.

Toate revistele literare trebuie sprijinite, mai ales acum; e vorba doar de cultura romînească contemporană. →

GHEORGHE SARĂU

Dumneavoastră ce-ați mai scris? Dacă mi-ați trimite câteva poezii, aş merge *cu consimţământul dvs.* la „Iaşul literar” spre publicare. M-am împrietenit cu Horia Zilieru şi i-am vorbit de dvs. Vă cunoaşte din revistele de pe vremuri. Zău, domnule Stelaru, aş vrea să vă înfîllesc numele în „Iaşul literar”, m-am săturat de câte poezii proaste citesc în revista asta. Şi apoi, m-aş mîndri cu dvs. în faţa colegilor: „- Uite, Stelaru ăsta este din Turnu Măgurele, îl cunosc personal şi mi-e prieten”.

Eu am mai scris câteva schiţe, vi le voi citi în vacanţă, peste două luni. Încep să fiu stăpîn pe portret şi, în general, pe o temă pe care mi-o propun s-o dezvolt.

În facultate, nimic deosebit. Cursurile şi seminariile curg şcolăresc, cenuşiu, banal. Totul e studiu personal în bibliotecă. Vă citez câteva nume cu care am făcut cunoştinţă şi m-am entuziasmat: Enrique Maria Remarque [n.n.: pseudonimul lui Erich Paul Remark], Thackeray [n.n.: William Makepeace Thackeray], Kneit [n.n.: probabil, Eric Knight], Edgar Poe, Oskar Wilde; Hemingway – am citit *tot* ce a scris el – tradus în limba romînă. Mare scriitor! M-a impresionat deosebit „Adio, arme”! şi piesa „Coloana a 5-a”.

Mai m-am ocupat cu studiul folclorului şi folcloristicii romîneşti. În cercul ştiinţific de folclor, am prezentat referatul „Condamnarea războiului şi a armatei în creaţia populară”. Material critic nu am avut absolut de loc. Mă surprinde faptul că folcloriştii noştri au lăsat neexploată şi neelucidată o problemă atît de majoră. Mă gîndesc să dezvolt referatul pînă în anul al V-lea şi să fac lucrarea de stat.

Lucrarea a fost în întregime originală, în ce priveşte orientarea critică asupra materialului faptic prezentat, pe baza antologiilor existente şi [a] cîtorva din piesele culese de mine.

Dacă aş mai fi scris poezie, v-aş fi trimis una. Îmi dau seama că nu pot să scriu poezie şi nu vreau să mă amăgesc. Cine ştie, în proză, dacă am să fac mare lucru. Scriu şi atît. Am să rămîn poate un cunoscător şi un admirator al poeziei sau prozei de calitate. Şi acest lucru e foarte mare. Dacă toţi oamenii din lume ar avea dragoste de artă?!

Este o întrebare! Pînă atunci, aştept

un răspuns de la dvs. M-ar bucura dacă aţi consimţi să colaboraţi cu „Iaşul”.

Al dumneavoastră,
Lucian”.

Note

1.*Lucian Teodosiu (ns. în 21 iunie 1942, la Turnu Măgurele, jud. Teleorman), rudă cu D. Stelaru, era student la Filologie, la Universitatea din Iaşi (1962-1967).

După terminarea facultăţii, a fost profesor la Gura Humorului o vreme şi în alte localităţi, apoi redactor la Radio Iaşi – pînă la pensionare, avînd preocupări de publicist, eseist, poet. A debutat editorial tîrziu, ca şi Arghezi (pe care l-a cunoscut şi care l-a îndrăgit de la prima vedere), la 47 de ani, în 1989, cu volumul de versuri *Ceruleum* (Incantaţii, Editura Junimea, Iaşi, 1989). Alte opere: *Planea la marele bal* (Iaşi: Editura Moldova, 1995 - versuri); *Dimitrie Stelaru - Aşa cum l-am cunoscut* (Iaşi: Editura Junimea, 1998 - memorialistică); *Într-o bună dimineaţă* (Editura Danaster, Iaşi, 1999 - memorialistică); *Despre libertatea calului* (Editura Helicon, Timişoara, 1999, colecţia „Liliput” – versuri); *O zi din viaţa mea - Une journée – ma vie* (Bucureşti: „Viitorul românesc”, 1999 - ediţie bilingvă); *Privilegiu* (Editura Omnia, Iaşi, 2005 – versuri). Cartea despre Stelaru s-a bucurat de recenzii semnate de: Vasile Constantinescu (*O carte despre omul şi poetul Dimitrie Stelaru*, în

Cronica”, anul XXXIII, nr. 7/ iulie 1998, p. 16); Daniel Corbu (*Lucian Teodosiu – „Dimitrie Stelaru, așa cum l-am cunoscut”*, în „Independentul”, joi, 6 august 1998, p. 7); Nicolae Turtureanu (*Un scriitor din „generaţia pierdută”*, în „Monitorul”, Iaşi, 9 octombrie 1998, nr. 238 (2218), p. 6 A); Constantin Ciopraga (*Dimitrie Stelaru – văzut de aproape*, în „Convorbiri literare”, Iaşi, nr. 12 (108)/ decembrie 2004, p. 12); Maria Nedelea (*Lucian Teodosiu: Dimitrie Stelaru, așa cum l-am cunoscut*, în „Informaţia Teleormanului”, An IV, nr. 629/ 11 februarie 2005, p. 7) etc.

2.**Poetul şi traducătorul George Lesnea (n. în 25 martie 1902, la Iaşi - m. în 6 iulie 1979, la Iaşi).

3.**Poeta şi publicista Otilia Cazimir (n. în 12 februarie 1894, la Cotu Vameş, jud. Neamţ - m. în 8 iunie 1967, la Iaşi).

4.**Scriitorul, juristul şi universitarul Nicolae Ţatomir (ns. în 2 februarie 1914, la Hârlău – m. în 26 ianuarie 1996, la Iaşi).

5.**Prozatorul, dramaturgul şi scenaristul Mircea Radu Iacoban (n. la 19 februarie 1940, la Iaşi), la vremea aceea (1961-1966) fiind crainic şi redactor la Studioul de Radio din Iaşi.

6.**Scriitorul Horia Zilieru (ns. în 21 mai 1933, la Racoviţa, jud. Argeş), la vremea aceea era secretar de redacţie la „Iaşul literar” („Convorbiri literare”), adică, între 1959 şi 1990.

7. Anghelina (Angela) Stelaru i-a dăruit această scrisoare, în 1989, lui Gheorghe Sarău.

* * *

Scrisoarea Editurii pentru Literatură, emisă şi trimisă, de la Bucureşti, cu nr. 3133/ 13 mai 1963, Combinatului de Îngrăşăminte Chimice (CIC) Turnu Măgurele, în legătură cu vizita de documentare a poetului Dimitrie Stelaru, pe şantierul CIC, răstimp de 20 de zile.

Aleksandar Baba-Vulić, Ceasul stră-străbunicului

Ocean întors

Radu Flora

și resuscitarea estetică a poeziei
românești din Serbia

(II)

Dar Radu Flora, promotor al unui lirism supus „reducțiilor verbale”, observa Slavco Almăjan în comentariul *Considerații asupra poeziei românești din Iugoslavia* al antologiei *Versiuma posibilă* (Ed. Libertatea, Panciova, 1987), „atinge o stare paroxistă și narcotizată de sensuri”, adăugăm noi: retractile. În poemele sale, se revarsă din abundență, nuanțat, instincte și tropi trecuți prin eluză unor defulări de energii conservate, împrejurare care indică prezența exercițiilor de diversiune sintactică: „Te invoc, scriitură cu zece fețe, strânsă-n chingi de zece zale,/ cu pleoape de fecioară, cu gene de cocotă,/ în visu-mi pudic de poet și-n impudoarea măscăriciului,/ vers de magică factură și mimată-ngânare de mascotă.// Te scriu, vers alb de mătase, și te blestem totodată:/ să fii rămă umilă și rechin gata de pradă,/ să țintești în stele și-nhumat să fii în cavou,/ lumea să te admire și nimeni să n-aibă ochi să te vadă...” (*Vraja scrisului*).

Ecoul necuvintelor-cuvinte se transfigurează în simbolurile flagelate, caracteristice abisaliității ludice: „Necuvântul este omul cu limbă scămoasă,/ cu mintea întortocheată ca niște labirinte/ ce-și trișează gândirea – a sa și a prietenului – cea mai frumoasă/ și ziua de azi mâine o minte.// *Verba volant ...* Aiurează cuvintele,/ se plimbă prin aerul risipitor al necuvântătorului/ și-n vreascuri se macină osemintele/ de reziduri rătăcite ale vorbitorului/ căruia vorba nevorbă i-o ia pe dinainte.// Necuvântul este cuvânt întors,/ lustruit, dar cu sintagmele sucite pe dos.// Poate fi și o femeie cu limbă de șarpe/ ce și-a-nrucitșat între măsele, pe de-andoaselea, o eșarpă.// (I se iartă copilului cu prima treaptă pe scară,/ în fază embrionară)” (*Necuvântul*). Suntem martori și victime ale unor vertijuri empatice ce nu pot fi trecute cu vederea, care lasă semene adânci în vidul existențial al unui eu real care, prin creație, și-a propus să exorcizeze, să golească de transcendență vocea poeziei: „De când mă știu: ținuiam cu gândul în nori./ mă-mpiedicam de-o găză și luam în spinare/ un bolovan sau o stâncă; mă-ntovărășeam cu cororii/ și de-un fleac de pietricică credeam că-i ceva mare.// Un lucru totuși îl puneam înaintea tuturor –/ cuvântul

și înmiita, infinita lui prefigurare:/ a face dintr-o bălbăire rost și din nimica spor,/ ca un alchimist vroiam să urzesc ce nimeni nu are.// Totuși viața le îndreaptă și pe toate le sucește,/ și stihurile și vrerile și nu este nimic ce dăinuiește/ mai mult cu gându-n crustat în materie și-n rimă prins ca-n clește” (*Autoportret*). Revenind, ființa poetică a lui Radu Flora, posesor al unui temperament impetuos, vulcanic, își generează, la nivelul epidermei limbajului, propria hermeneutică axiologică. Nevoia de ieșire dintr-un labirint arhaic, decorat cu prisme deformatoare, ia naștere odată cu schimbarea instrumentelor poetice.

Re-contextualizarea simbolurilor lirice rescrie simulacrul creatorului hotărât/obsedat, „prin calitățile sale de visare și sugestie” (René Ghil, *Decadență*, 1886) să cosmetizeze/ universalizeze, în termenii lui Roland Barthes, limbajul clasic, întrucât: „toate se sfârșesc undeva –/ aleargă iminent, spulberat, adiacent,/ spre linia demarcării, cea finală”: „Îte sparte-n stihuri subiacente, cu intestine-mplicitice și limbă scămoasă,/ aride năclăiri ce verbu-l țin de urechi și sfoara o răscusc din coadă,/ scoase din ura unui (imaginat) chip de Phidias, dar cu bale zămoase/ și-o adumbrită, pitită-n creier, ac cu vârful tocit, gândire neroadă.// Și-apoi versetul povârnit se precipită,/ se crapă-n așchii,/ se fărâmițează-n boabe de mac/ și, presărat cu piper, se agită/ iconoclast,/ aiurit de propria nălucă,/ aleargă, divaghează,/ se prăbușește-n țândări ca un vast,/ enorm/ ecou de cucurează,/ dar care șchioapătă, defectat, debalansat,/ zdrențuit din pană, diform...” (*Nemeșul versului*), sau: „Eu sunt începătura și curmătura,/ Logosul și județul cel din urmă./ Înfipt cu fruntea-n munții tibetani/ și cu talpa pironit în canionul Colorado,/ limba-mi este ascuțită de secera anilor/ și cremenea culantă verbală mi-este

iederă.// Am supt toate vetrele și toate izvoarele/ și anticuvântul meu cosește picioarele/ dehidrațiilor metrice ale polețiilor lihvari/ de nume, prenume, pronume și alte poeticele tâlcuiri –/ vă sorb dintr-o-nghițtură, ai slovelor anticari,/ cu mijite, dosite și nedospite băiguiei.// Se revarsă, fără poticniri, puhoiul râului meu/ de-mperecheri/ asimetrice,/ nesăbuite,/ criptice,/ frenetice/ în oțel ținuite/ verbe, adverbe, postverbe – un câmp elizeu.// Nu (re)cunosc nuanțe.// Fleacuri de deșuri literare, consonanțe./ Mă-mpărtășesc din paharul sfântului Graal./ Buzele-mi rostesc (și mâna-n-șiruie) cuvântul integral” (*Deținătorul atotcuvântului*).

Înscriindu-se pe taiectoria modernismului liniar, evident, către zona unde începe mitul acestuia, Radu Flora își creează de fapt propriul său traseu inițiativ și ideatic, nu ca o reacție la laitmotivele avangardei tradiționalismului, interbelic, ci din dorința firească/necesară de a armoniza poezia de sorginte românească din Iugoslavia cu fenomenele/programele estetice contemporane, evolutive, ale literaturii universale. Exultația produsă avea să se concretizeze în versuri sugestiv-parabolice, memorabile și surprinzătoare: „Apuci șarpele de coadă/ și-i storci logosul prin gingii; îi împlânți cleștele-n limbă/ să-i piue gâttele și laringele;/ îi spinteci pânțele vârgat/ de-i țivlește barba și maxilarul;/ îi mânjești (ne)vertebrele cu var mat.../ Și sperii... și vrei... și crezi.../ Și speranța,/ și dorința,/ și credința/ îți sunt umbre ambulante,/ îți sunt oglinzi sparte.// Șarpele-ți propriu le-nfulecase –/ cuvinte sterile și deșarte” (*Serpentinele cuvântului*), și: „Poezia e mare ca nemărginirea zării,/ ca un cosmos de vreri, o avalanșă/ de metafore și hiperbolizări./ E pitită într-un bob de muștar,/ rușinată de impudoarea cuvintelor-fluviu,/ boare suflată de un curent agitat de rouă.// Stihul este versuleț ori versuloi,/ poemata de înaltă tensiune,/ kilometrică, în europene graiuri bifurcată,/ o genune abisală/ sau e un câști de câlți, o armătură desfundată/ de sticlă străvezie, o rază pală/ ce se discernen-n zori de zi.// Poezia este o voce distinctă în corul marelui Parnas,/ versurile-i colțuroase sunt scânteii de jar/ și limba-i cu ghimpi scăpărare de amnar” (*Poezie în micro și macro plan*), sau: „Versu-l calci cu fierul și-l murezi în săpuneli; poezia-training/ de HP, virile saltimbăncării./ Printre puiți sădești arbuști spinoși.→

FLORIAN COPCEA

happening./ Din urzici storci spray de busuioac și din flori coroane de bălării.// Mă-ntreb, în vers: unde-i răsăritul murgitului, unde asfințitul zorilor?// Ce-i negru, ce-i alb în zarea neagră de lumină?/ Ce-i arta nepoetică/ cu cuțitul scos din teacă/ și cu scorbura dudului putred în tulpină?// Versu-i pară, nu cenușă;/ este izvor de apă vie, nu leșie./ Versu-i dor și durere./ nu despletită muiere” (*Cultura versului*).

În consecință, pentru poet, explorarea de spații ideatice și modalități de expresie, a devenit rațiunea supremă, cognoscibilă, de a-și ordona universul poetic și de a imprima, deloc egocentric, lucrurilor simple o imagine poetică durabilă, astfel încât sacrul, asociat uitării de sine a ființei, să poată fi recuperat într-un etos originar: „Vin așa clipe cu găuri imense/ lângite lungite lăpțe lăbărțate/ Orice substanță Orice miez orice măduvă/ își pierd sensul Chipul rămâne-n scoarță// Vidul fără creier Un gol mat/ stăpânește hârtia albă virgin/ Trupul a devenit aer eter nimic/ Nu simt// Nu văd// Nu aud// Fericirea pruncului nou-născut// Nu dezolarea pierdutului paradis” (*Vid*) sau: „Fortăreață, suprafortăreață, / inexpugnabilă cetate, / iredentabilă viață.// Meterez lângă meterez, / culă lângă culă –/ voință de asalt și putere de cucerire:/ minuscule.// Catapulte, tunuri, branturi, rachete ...// Silabe tăioase, cuvinte aberante, fraze obscene .../ Toate se amestecă, se combină, se conjugă ...// Cetatea rămâne-n picioare, taurul, invulnerabil, în arenă.// Și-atunci apare glasul celuiilalt, ventrilocul, / spune ce nu se spune, cuvântă ce este fără cuvânt, / face ce nu se face, dosit în pânțele.// Și omul devine neom, pământul nepământ, / fața nefață, cântecele necântece ...// Atunci porțile cetății se deschid, / punțile se lasă, / meterezele se-nchid/ și cetatea cade ca o casă de hârtie/ în vid” (*Calul troian*).

Nu încap discuții, Radu Flora își dezvoltă ideile într-un context generos emotiv. După scurte rătăcirii spiritual-programatice prin spațiul „pierdutului paradis” (*Vid*) în identificarea propriei formule de creație poetică, Radu Flora reușește, făcând abstracție de „ispite iluzorii” să se înscrie „pe linia unui discurs antipoetic” (Slavco Almăjan, *op cit.*) care va transgresa linia de demarcație dintre autohtonism și modernism. „Breșă” operată în literatură de „experimental Flora”, în consens cu prioritățile și aspirațiile culturale ale minoritarilor români din

ex-Iugoslavia, lucid și spectaculos, va actualiza mitul literar al imaginarului și al ficțiunii, aceasta din urmă jucând un rol predominant în poetica românească. Modelele poetice urmate de poet, subsumabile direcțiilor culturale raționale, au cunoscut, la rândul lor, operații compatibile cu timpul în care au evoluat. Printre motivele favorite poetului, utilizate cu predilecție, se află cel al timpului, acesta fiind corelat cu elementele cosmicului: ceasul, clepsidra, haosul, nemărginirea, infinitul, eternitatea; cel al creației, reprezentat cu insistență de cuvânt, vers, poezie, etern, mit; cel al condiției umane (viața, jocul, cercul, tăcerea, vidul, labirintul, oglinda, bufnița, neantul).

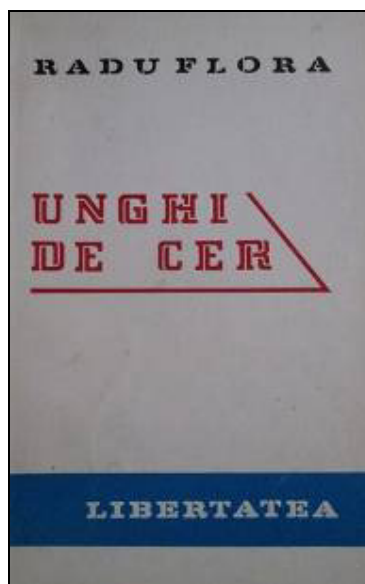
Află în fruntea mișcării literare generaționiste, Radu Flora s-a dovedit, alături de Vasko Popa, un reformator de înaltă clasă. Conștient de riscuri, el a promovat, la nivelul axiologic al esteticii, limbajul poeziei, cel pe care Adrian Marino îl considera „forma lingvistică a literaturii, materia și instrumentul artei literare”. Prin urmare, Radu Flora și-a asumat rapid funcțiile acestuia și, fără să intre în competiție cu ideologia manierismului, s-a dedicat îndeosebi procesului intens de „despărțire” de „spiritul veacului” (Eugen Lovinescu) narcotizat de un realism viciat de false realități și care ridicase tăcerea la rang de virtute. Versurile din poemul *Sonet afon*, pătrunse de o candoare aparte, reprezintă cu elocvență starea de spirit a eului liric: „Tăcerea e cea mai grăitoare/ când nu zice nimic, dar răcnește./ Neauzitul fonem e o floare/

ce nopțile în vid căpтуșește.// Te-aud și când nimic nu rostești, / căci glasul nu a spus rostul firii/ în sufletul tău de te-nvoiești/ să zici că nu ai dat loc gândirii.// Sunt mut, dar nu și când la al lumii/ arcan, neobosit se pânđește/ urechea, un afon dar dau lumii...”.

Radu Flora, un nonconformist al generației sale, prin combinarea multitudinii de stiluri poetice moderne și de jocuri de limbaj și formule retorice, considerate noutate absolută, a reușit să aducă mutații fundamentale în spațiul literaturii de expresie românească din actuala Serbie. Această schimbare de paradigmă avea să aibă impact chiar și sinele poetului: „Sunt ore când/ nu sunt eu, / ci e-n locul meu/ un alt eu.// Sunt ceasuri/ cu minutarele pe dos, / când mă privesc / și nu mă recunosc.// Sunt iarăși clipe roze, / atârinate între nori și pământ / – niște albastre poze –/ când par a nu fi ceea ce sunt.// Sunt eu (un alt eu) / sau e, poate, profilul meu?” (*Alter ego*).

În concluzie, poziționarea lui Radu Flora în afara dogmatismului ce-l presupunea/impunea realismul socialist, unde cuvintele „sterile și deșarte” pur și simplu, constata, aiureau, a însemnat înnoibilarea literaturii românești din Serbia cu miracolul unui limbaj plin de simboluri și modele est-europene, de „o avalanșă de metafore și hiperbolizări” (*Poezia în micro și macro plan*). Toate acestea fiindcă, nu-i așa?, „trăim sub semnul misterului” (*Poetomahie*) și unde se „cuvântă ce este fără cuvânt” (*Calul troian*), iar poetul, predestinal, „Își poartă povara stoic/ soarta și-o adulmecă/ se clatină la boarea zefirului/ dar nu cade// Martir de zile mici/ cu trăsnete prin muscatură/ niciodată înapoi mereu înainte/ până la izbânda din urmă// Deși știe că aceasta va fi dezastru/ o victorie a învinsului” (*Inelar*).

Ocean întors

Nichita Stănescu și eternul feminin

(II)

Motto: *Un verb lângă un substantiv ar fi sărutul.*
(Nichita Stănescu, *Sărutul*)

Noi, oamenii, suntem definiți prin ceea ce ne stârnește afecțiunea. Credem, uneori cu nesăbuintă, că am găsit sufletul pereche care ne oglindește principiile și percepțiile. Căutăm să ne completăm, să unim cele două emisfere care ne întregesc. Aceasta a gândit-o cu perseverență Nichita. A fost un sentimental, dintr-un impuls lăuntric, dar și din spiritul de a se dezice de conformismul generalizat.

În viața lui Nichita a apărut o altă femeie, Doina Ciurea, fostă iubită a lui Nicolae Labiș, devenită colegă de studii, sosind de la Școala de Literatură și Critică Literară *Mihai Eminescu*¹, acea Fabrică de scriitori de pe Kisseleff, nr.10. Era o femeie frumoasă, având aceleași preocupări literare. Personalitatea ei vizibilă a născut controverse. Prozatorul Marin Ioniță, coleg de studii, a denumit-o „Vrăjitoarea neagră”, poate pentru culoarea părului creț de la natură, ori pentru efectul apariției ei, a forței de seducție, asupra celorlalți.

Când a cunoscut-o Marin Ioniță, era o adolescentă de-abia *dezghiocată din copilărie*, venită de la Constanța, deci cu o alură urbană, emancipată, elegantă și cochetă. Tatăl fusese ofițer superior de aviație (în *uniformă albastră de paradă*), mutat cu serviciu și familia la Craiova, Mediaș (Dumbrăveni) și apoi ajuns la București. Doina se trăgea dintr-un neam care, deși scăpătase, că doar *omul este sub vremi*, păstra o tradiție aristocratică. Avea o bunică, Tanti Zoia, și o mamă, Mimi, ce învățaseră într-un pension la Paris, cântau la pian, citeau romane clasice și multă poezie, se îmbrăcau elegant cu rochii din alte vremuri, cu dantele și volănase, se coafau sofisticat, purtau bijuterii de calitate și conversau cu nonșalanță pe diferite teme alături de soții lor.

Casa Ciurea de pe Calea Moșilor, aproape de Piața Rosetti, era relativ modestă, dar bine aranjată, cu mobilă de nuc, covoare bine întreținute, iar în

Doina Ciurea

exterior se mai vedeau ornamentele de stuc. În curte își făcea veacul o mașină veche decapotabilă, din perioada de glorie a familiei, pe care o admira Liana, o nepoată de frate a Zoiei. Dar nu numai în casa Ciurea se păstra aerul de altă dată, adaptat la noile timpuri, ci în întreaga familie, pentru că Zoia mai avea frați proveniți din a doua căsătorie a tatălui ei: Lizica (învățătoare în Ploiești), Marioara (asistentă medicală, căsătorită cu un profesor la Govora) și Ion Alexandrescu (profesor și gospodar la Jilavele) – tatăl Lianeii care ne-a povestit aceste lucruri². Peste tot erai primit cu căldură, iar pe o tavă, întotdeauna, erau farfurioarele din porțelan fin cu șerbet sau dulceață și celebrele ceșcuțe cu ornamente argintii. Erau oameni cu o oarecare stare materială și cu școală: preoți, învățătoare, profesori, ofițeri, negustori, cei mai mulți având stupi și pământ. Gospodari, oameni de afaceri (străbunicul Lianeii avea un bac peste Ialomița, familia Ciurea avusese pentru un timp în administrare parcul Romanescu din Craiova), aveau și în acele timpuri ceva pretenții.

Datorită diferenței de vârstă, 13 ani, Liana și-a cunoscut verișoara,

²Elena (Liana) Alexandrescu, interviu luat de Emilia Luchian, 4 aprilie 2020. Familia Alexandrescu are încă gospodărie la Jilavele, jud. Ialomița. Ion Alexandrescu a fost profesor de fizică și director de școală mult timp la Jilavele. Liana, profesoară de chimie la C.N.*Mihai Viteazul* din Ploiești, premiata pentru manualele de chimie pe care le-a alcătuit, a primit în 2004, din partea președintelui României, ordinul *Meritul pentru Învățământ în Grad de Ofițer*.

Doina, doar vizitându-și rudele din București. În februarie 1960, o problemă cu dantura i-a adus pe Ion-tatăl și Liana în casa Ciurea, de față fiind și Nichita, îndrăgostit de tulburătoarea Doina. Impresionat de necazul micuței, a mângâiat-o pe obraz și i-a cântat la pian pentru a o înveseli. A fost prima întâlnire a Lianeii cu poetul, ea remarcându-i statura, ochii albaștri, părul blond și zâmbetul. S-au revăzut la nunta acestuia cu Doina din 1962, Liana, copilă de 11 ani, remarcând buchetul de flori al miresei.

Doina, care moștenise din familie predilecția pentru activitățile artistice și culturale, se făcuse deja cunoscută în lumea literară. Părul negru, ochii ei mari, cu gene lungi și curbate în sus precum și sprâncenele stufoase îi dădeau un aer deosebit. Marin Ioniță era la rândul lui fermecat de Doina, de buzele ușor congestionate ca la adolescentele cu *hormonii răvășiți*, de momentele când oboseala învingea și ea era gata să adoarmă ca un copil legănat în brațele mamei sale. Doina știa să cocheteze, privea fugitiv, provoca prin falsa atitudine absentă. Încolțise în ea *jocul de-a ispita: O zvâpăiată. De-abia țineam pasul* – și-a rememorat Marin Ioniță trăirile³.

Relația Doinei Ciurea cu Nicolae Labiș devenise notorie. Nichita a mărturisit sentimentele pe care le avea față de Labiș: *Nu-l iubeam – eram topit de invidie. Fusese îndrăgostit de femeia pe care o iubeam*. Cu toată tinerețea lui, Nicolae Labiș era deja un nume în literatura română. Rachiuna poetului ploieștean avea și alte rădăcini: *El publica și semnul tipărit al literii mi se părea miraculos și de neatins*. Se spunea că Nichita nu a publicat în timpul vieții lui Labiș, deși mintea îi era doldora de versuri și poeme.

Soarta a avut ciudățeniile ei. În cazul de față: poezia și Doina. *Când își propusese să cucerească poezia, Nichita a cucerit-o și pe Doina* (Al. Condescu). S-au căsătorit, spre nemulțumirea rudelor din ambele tabere, în 1962, divorțul survenind abia în 1981, deși partenerii au fost mai mult despărțiți – teama lui Nichita de tribunal sau de o altă căsătorie sau pur și simplu comoditatea lui →

EMILIA LUCHIAN

³ Marin Ioniță, *Kiseleff 10, Fabrica de scriitori*, autobiografie, Ed. Corint, 2018

¹ *Vatra Veche*, nr. 3, din 2017, p. 10.

recunoscută. Din acest roman de dragoste s-a născut una dintre cele mai minunate creații nichitiene, *O viziune a sentimentelor*, publicată în 1964 și premiată de Uniunea Scriitorilor, în care este cuprinsă și poezia *Leoaică tânără, iubirea*. Dacă volumul *Sensul iubirii* (1960) a fost caracterizat chiar de autor ca fiind cartea *cea mai minunată din viața mea*, dar un act de crispare, ca orice debut, ca primul sărut, *absolut stângaci și fără consecințe*, a doua carte îl consacra ca un *poet solar al purității* adolescentine⁴. Nichita considera, însă, că *O viziune a sentimentelor* era tot *Sensul iubirii*, umbra cărții, continuarea ei, pentru că, ce nu încăpuse în primul volum, adică *o parte din materialul numit creier*, intra în al doilea.

Poezia erotică din ambele cărți a avut-o ca protagonistă pe Doina și iubirea lor năvalnică, pătimașă. *Măntorc la tine, mă întorc / Doiniri să se-nfiripe! / Se frânge timpul între crengi / În ore și în clipe*. De unde pleca, se întorcea aducându-i câte un cântec vechi sau un joc de doi făcut din sânge și din cuvinte (*Cântec singur*). Simțea fericirea înlăuntrul lui mai puternică decât el, decât oasele lui, mai puternică decât ceea ce era mai dur, mai rezistent în corpul lui. Avea o nevoie imperioasă de afecțiune, de îmbrățișare, de vorbit, când se despărțea ziua de noapte: *Să stăm de vorbă, să vorbim, să spunem cuvinte lungi sticloase*. Era fericirea supremă, ca un zbor spre înalt, când *tâmpla i se izbea de stele* (*Cântec*). De la dobândirea conștiinței de sine ajungea la extaz, ca într-un vis. Minte i se unea cu inima și strălucea lumea lui interioară. Dacă ea lipsea, el o aștepta, cum imaginar, era sperată sosirea noaptea a unui vapor pe mal de fluviu (*Până târziu, așteptând o fată...*).

Nichita a introdus o viziune personală în poezia de dragoste, motive poetice proprii, ca *ochii, umerii, plopii*. *Ochii* nu sunt doar oglinda sufletului, ci oglinda lumii: *Marea se prefăce în păsări străvezii / câte le nacap ochii deschiși spre ea; În ochii tăi cu luna mă răsfrâng; Plopii mi-atingeau umerii*⁵. Această iubire năvalnică îl contrariază totuși.

⁴ Alexandru Condeescu, *Poezia magna*, în *Album memorial Nichita Stănescu*, Ed. Viața Românească, București, 1984, p. 148

⁵ Nichita Stănescu, *Cântec de dragoste la marginea mării, Lună în câmp, Dimineață marină*, în *Sensul iubirii*, 1960, în Traian Lazăr,

În gândurile lui apar romantice antiteze, de parcă s-ar constitui două entități în antonimie, punându-se în lumină reciproc, încât devin un întreg, ca orice adevăr profund: *De mult negru mă albisem / De mult soare mă-nmoptasem*. Își chema iubita pentru a întruhipa o roată, simbolul perfecțiunii universului, transformând infernul lui în rai, crucificându-se (*Dezâmbălânzirea, în Sensul iubirii*). Puținle slabe ale lui ar fi trebuit să fie calitățile ei și, ca urmare, se confirma unul din motivele dragostei lui. Poeziile pentru Doina sunt astfel adevărate povești de iubire.

Dragostea are o putere uluitoare, devoratoare. Unu și cu unu fac unu! Nu este *Altă matematică*, ci senzația dată de profunzimea iubirii: *...Te iubeam / atât de mult, încât te uitam, / crezând că faci parte din mine*. Uneori ea părea altcineva, atât cât putea fi luna, *soarele serii* (*Într-o joi cu dragoste*). Cei doi îndrăgostiți aveau același freamăt, aceeași dorință, refăcând imaginea perfectă a Androginului: *Oh, ne-am zvârlit, strigându-ne pe nume, / unul spre celălalt, și-atât de iute, / că timpul se turti-ntr pepturile noastre, / și ora lovită, se sparse-n minute*⁶. Inspirat poate de acest poem, Mircea Cărtărescu nota în

Nichita Stănescu, *Individualizarea*, revista *Viața Românească*, nr. 4, 2019, p. 63

⁶ Nichita Stănescu, *Îmbrățișarea*, în *O viziune a sentimentelor*

Ciocnirea o întâlnire mai pătimașă, aproape sălbatică până la desființarea diferenței dintre ei. Contopirea fizică și spirituală avea un efect devastator. Impactul iubirii asupra ființei umane era prezentată prin evitarea metaforelor, printr-o lipsă de lirism care parodia sentimentul: *Și ne-am apropiat din ce în ce mai mult / până ne-am îmbrățișat strivindu-ne buzele / pulverizându-ne hainele, pieile, amestecându-ne inima / mâncându-ne genele, smalțul ochilor, coastele, sângele; / ciobindu-ne șira spinării arzând ...*⁷ Rămânea la ambii poeți, însă, nevoia vitală de comunicare, atât de reală la autorul necuvintelor.

Nichita s-a întors spre iubirea romantică, Doina reprezentând profanul și diafanul în același timp. A creionat un adevărat portret, nu doar femeii iubite, ci dragostei lor. Era învăluit de iubită, fără posibilitatea de a evada. *De ce te-oi fi iubind, femeie visătoare, / care mi te-ncolăcești ca un fum, ca o viță de vie / în jurul pieptului, în jurul tâmpelor, / mereu fragedă, mereu unduitoare? // De ce te-oi fi iubind, femeie gingașă / ca firul de iarbă ce taie în două / luna vărteacă, azvârlind-o în ape, / despărțită de ea însăși / ca doi îndrăgostiți după îmbrățișare?* Iubita era când un fum sau o viță care se încolăcea în jurul lui pe nesimțite, când un vârtej de anotimpuri, mănând din urmă tinerii cai falnici ce galopau cu coamele în vânt. *De ce te-oi fi iubind, ochi melancolic, [...] De ce te-oi fi iubind, ora de neuitat / care-n loc de sunete / gonește-n jurul inimii mele / o herghelie de mânji, cu coame rebele? // De ce te-oi fi iubind atâta, iubire, / vârtej de anotimpuri colorând un cer...* (*Cântec fără răspuns*)⁸.

Poemele de dragoste curgeau unele după altele, de parcă nu se mai sfârșeau, ca o apă scăpată din zăgaz?. Orelle pluteau pe lângă umărul iubitei ca niște sfere albastre, *mai înserat și mai nocturn*, având o trecere aproape copilăroasă. Curgerea timpului se vedea numai în ochii ei. În întunericul odăii, se năștea momentul de uitare de sine, de uitare a stelelor și a orelor, care se aprindeau și se stingeau ca și→

⁷ Mircea Cărtărescu, *Ciocnirea*, vol. *Totul*, Cartea Românească, București, 1985

⁸ Nichita Stănescu, *Cântec fără răspuns*, în *O viziune a sentimentelor*; poezia a fost pusă pe note de Nicu Alifantis, în albumul *Risipitorul de iubire*, cu titlul *Fără răspuns*.

ochii iubitei, *ochi prelungi ai tăi, murind, l reînviind*. Poetul era atât de îndrăgostit, încât suferea ca de o boală a trupului, dar fără durere, cu un sentiment dulce *de trezire și de visare*. Măinile îi erau îndrăgostite, *gura lui iubea*, încât abia putea merge printre lucrurile din jur fără să se rănească, fiind călăuzit de *zeii de fildeș* pe care-i înșuruba în lună, râzând fericit. Totul se rezuma la un cuvânt cu care o îmbrățișa mai mult decât cu brațele (*Clar de inimă, Vârsta de aur a dragostei*).

Era încântat de subțirimea ei, de coama neagră lăsată să fluture, coamă inelată, ce îmbrăca umărul lui cu o *mantie foșnitoare (Geneza)*. Iubea glasul ei care ucidea fantome, încât inima lui devenea o planetă care se învârtea în jurul ei (*Melodie povestită*). Ea trecea *zveltă și fragedă, suavă ca trestia de baltă*, în lumina proaspătă a zorilor, iar genele-i *amețitoare* nu mai puteau ascunde sfredelul privirii, care trecea prin pieptul lui *tatuat cu ancore și cu sirene*, ce ar fi trebuit să-l apere de ispite (*Cântec*). Gândurile și cuvintele lui de dragoste, tănuite în adâncul sufletului, le rostea înainte de a o zări de teamă să nu dispară farmecul întâlnirii. Conform mitului elen, zidurile cetății creșteau, pietrele vrăjite așezându-se singure, în timp ce Amfion, fiul lui Zeus, cânta cu lira fermecată dăruită de Hermes. Tot așa, ca un oraș, se clădea lumea lui Nichita, ca și iubirea lor, piatră cu piatră, cuvânt cu cuvânt, sărut cu sărut (*Amfion, constructorul*).

Firea lui Nichita, mereu neliniștită, se temea de viitor, de timp. Se temea de prea multă dragoste *înfrigurată*. A încolțit o întrebare, care a devenit chinuitoare: nu cumva nefericirea naștea o iubire ce părea a fi totală? *Atât de nefericiți să fim noi / încât să trebuiască să ne iubim? / Atât de nestabili să fim noi / încât să trebuiască să ne prelungim / prin naștere / tristețea noastră urâtă / și dragostea noastră înfrigurată? (Nedreptate)*. Grea presimțire. S-a schimbat anotimpul, a venit toamna, iar inima trebuia ocrotită pentru că, ușor putea fi rănită (*Acoperă-mi inima cu ceva, / cu umbra unui copac sau mai bine cu umbra ta*). Privirea ei întâmplătoare de sub sprâncenele-mbinate îl curenta, încât și *soarele înțepenea pe boltă*. În zadar se mai mândrea cu șoimul de vânătoare pe care-l purta pe umăr și

care țintise dragostea. Se temea că nu o s-o mai vadă, că ea o să se ascundă într-un ochi străin ce se va închide cu o *frunză amară de pelin*. Singura soluție ar fi fost să tacă precum pietrele și să prefacă luna într-o mare dragoste (*Emoție de toamnă, Aer de toamnă, Poetul și dragostea – O viziune a sentimentelor*).

Erotismul lui Nichita nu era carnal, corpul fiind perisabil, supus degradării, trăind doar momentul, pe când iubirea era veșnică. Și atunci a căutat elementele care să-i confere trănicie sentimentului: piatra, lemnul – copacul, osul, marea, stelele.

Și totuși o iubea pe îndărătnica lui femeie. Farmecul dragostei lor l-a urmărit mult timp: *Și tu, ce mai faci, dragostea mea? / Umbra ta, spune-mi-o, cărui / s-o dăruie, s-o năruie?* În acest timp al căutărilor, lumea se umplea de *semne bune și nebune*. La început, când dragostea era idilică, spera ca iubind să fie iubit. I-ar fi fost suficient ca el să fie eroul, dar mai târziu a rostit: *Dacă cineva poate să iubească / e împărat / dacă cineva este iubit / este înfinit / și dacă există iubire / din goluri se naște plinul (Lambada)*.

Din nou se profila o ruptură în relațiile matrimoniale, dar nu la fel de rapidă ca prima. Nichita se plângea unui prieten că Doina îi corecta poeziile. Era o impietate! Pe de altă parte, rigorile căsniciei îi diminuau libertatea de creație, timpul, mișcarea. S-a dus momentul *hârjoanei*, când, îndrăgostit și gelos ca un adolescent, îi scotocea Doinei prin poșeta confiscată⁹. La rândul ei, Doina era nemulțumită de escapadele lui cu prietenii, de risipa de bani și sentimente pe care începuse să o practice Nichita. De altfel, el și-a recunoscut apartenența la specia umană, la reușitele și eșecurile ei: *Sunt un om viu / Nimic din ce-i omenesc nu mi-e străin. / Abia am timp să mă mir că exist, dar / mă bucur totdeauna că sunt*. Are defecte, nu se poate realiza pe deplin și râde rar pentru că, fie plutește pe *oceanul oval al fanteziei*, fie are câte o treabă care-l face să fie serios, *poate încrunțat (Sunt un om viu)*.

La un moment dat, Nichita a susținut în fața prietenilor săi o adevărată prelegere despre femei, familie și copii, acea *teorie de echilibrist al*

șefului familiei. Din cele trăite de el, era convins că șeful familiei, tatăl (?), era dator să pondereze tendințele centrifuge care apăreau inerent între membrii ei, dovedindu-și măiestria de căpitan de vas care transporta o *încărcătură prețioasă* pe o mare agitată și plină de pericole. În situația în care acest căpitan nu-și mai putea exercita sarcina sau nu mai exista, prietenii, dar mai ales familia lui ar trebui să-i continue *ideile de pacifism familial* (din amintirile lui Mircea Gociman). Să fi fost un abandon al responsabilităților, un dor de independență, o evadare din rutină? Greu de aflat, pentru că Nichita era complex și uneori imprezvizibil. A păstrat sentimentul trecutului și al recunoștinței față de a doua soție, deși se îndrăgostise „total” (*numai pe ea am iubit-o cel mai mult*) de poeta Gabriela Melinescu.

Prietenii (Șt. Agopian) au fost mai critici la adresa Doinei, socotind că nu era suficientă frumusețea ei, că ar fi avut pe atunci talent modest de scriitoare, *cu aere de intelectuală rasată*, ceea ce era incompatibil cu genialitatea lui Nichita. Ca urmare, poetul n-ar fi rezistat prea mult lângă ea, un fel de „iubita mea lipsește de acolo”. Și totuși...

În 1965, a apărut de sub tipar volumul *Dreptul la timp*, care demonstra producerea unei metamorfoze lirice, pornite dintr-o nouă experiență, a neantului. Nichita s-a dus acasă la Doina (de fapt casa lor, de pe B-dul Dimitrie Cantemir, pe care i-o lăsase după separare), dăruindu-i un exemplar cu dedicație: *Doinei, micul prinț locuind pe inima mea smulsă și aruncată spre Capricorn – acest drept la timp, al nostru, Nichita, 18 februarie 1965, pe masa rotundă, din casa nouă*¹⁰. Peste zece ani, a repetat gestul, oferindu-i un exemplar din *Starea poeziei: Doinei, inefabilei, această carte care ar fi trebuit să-mi justifice viața și, vai, dacă viața mea o justifică pe ea, cu melancolie și cu o reverență, Nichita, în 1975*. Cu puțin timp înainte de a trece în neființă, mai precis în octombrie 1983, parcă prevăzând că va fi ultima lor întâlnire, Nichita i-a făcut o vizită acasă oferindu-i un volum din *Opera magna* cu o→

⁹ Stela Covaci, *Destinul unei prietenii. Nichita Stănescu – Aurel Covaci*, 2014, p. 20

¹⁰ *Vatra Veche*, nr. 3, din 2017, p. 1

ÎN PARCUL BOTANIC

Am fost adeseori, am fost și ieri,
Pe-aleile acelea solitare,
Lung sfredelite-n floare și-n frunzare,
Greu adâncite-n umbre și-n tăceri.

Din loc în loc, răspântii largi de soare.
Din timp în timp, celeste adieri.
Am fost adeseori, și azi, și ieri,
Pe-aleile acelea solitare.

Edenic parc! Edenică uitare!
Iubita mea de astăzi și de ieri,
În zăriștea eternei primăveri,
Ești numai fericire și splendoare...

7 iunie 2019

PORTRETUL

S-a limpezit, din neguri, un portret.
Atroce! Nu-l știusem. Dintr-odată,
Mi-a străbătut, vibrând, făptura toată
(Precum un zbor de lance ori săgeată),
Privirea lui de trist anahoret.

Ce chip vetust! Ce spectru luciferic!
Bătrân și anorexic. Depresiv.
Ritmându-se, pe-al vieții portativ,
Și cvasi-viu, și cvasi-cadaveric.

Iubito, mă-nșel, oare? Te cutremuri
Privindu-l? Recunoști ceva? Sau nu?

E chiar portretul meu, pe care tu,

Tu însăși, Doamna mea, Gazela Gnu,
L-ai zugrăvit, cu vil penel, pe
vremuri...

15 aprilie 2020

BARBARII

„Să nu necinstești pe om la bătrânețile
lui, căci poate și noi vom îmbătrâni”.

(Isus Sirah 8, 6)

Barbarii vechi, sălbatici și păgâni,
Cu gândul doar la pântec și-acuplare,
Lipsiți de-nvățături elementare,
Lipsiți de Lege, milă și-ndurare,
Îi detestau amarnic pe bătrâni
Și-i ucideau cu lancea, ca pe câni,
Pentru o-nghițitură de mâncare.

Barbarii noi, mai cruzi decât păgânii,
Mutanți siniștri, ghiftuiți de carte,
Dar care-au dat *Scripturile* deoparte,
Slujindu-și doar hapsânii și jupânii,
Slujind idolatriile deșarte,
Își dușmănesc mult mai cumplit
bătrânii

Și mult mai iscusit, și mai aparte:
Inventă un vrăjmaș, care-i desparte,
Care-i fixează-ntr-un letal „departe”,
Unde-i alungă vrăcii și stăpânii.

Apoi, ca răi păstori la hăul stâniei,
I-adună-n țarc și-i izolează-n moarte.

22 aprilie 2020

MONTSÉGUR

Mirelei-Ioana

Revăd, ca-n vis, natalul Montségur,
Biruitor în orișice înfrângeri.
Ce puri eram! Eram atât de puri,
Încât păream mai îngeri între îngeri.

Desprinși de lume, ruți de elemente,
De apă, de văzduh și de pământ,
Ne-am fost iubit aievea-n trup și-n
gând
Și-am ignorat vrăjmașu-ășezământ
Al omenirii pururea demente.

Când am aflat că totu-i doar un joc
Și sacral munte însuși e-o fantasmă,
Îți amintești? Ne-am aruncat în foc,
Drept jertfă detestatului Moloch,
Și-am renăscut în două flori de
plasmă.

27 aprilie 2020

EUGEN DORCESCU

—dedicație concisă și sobră, dar care
putea ascunde o parte din sentimentele
trecute: *Doinei Doamna, toamna mea*.

La rândul ei, Doina și-a continuat
activitatea literară în stil propriu,
scriind poezii, preocupându-se de
opera și personalitatea poetului latin
Ovidiu, de difuzarea valorilor culturii
nipone, traducând din opere japoneze
(*Zbuciumul inimii* de Natsume Soseki,
împreună cu Elena Suzuki).

Încurajată de Geo Bogza, înce-
pând din 1969, a publicat mai multe
volume de proză, critică literară,
schite: *Dialog despre eroare*, *O
lacrimă de privit*, *Tu care treci pe-aici*
(surghiunul tomitan al lui Ovidiu),
Schite bucureștene, *Descifrări*,
Neliniști iunie, romanul *Ion Ion* și un
scenariu radiofonic (*Procesul Ovidiu*).

Doina s-a aplecat cu precădere
asupra universului vieții cotidiene din
diverse medii, multe scene fiind
construite în perspectiva psihologiei
comportamentiste: lipsa de comuni-

care, povara existenței zilnice, însin-
gurare, nostalgie, anxietate, criza de
adaptare la lumea urbană industrial-
izată a populației rurale. Uneori
compăttimea, alteori privea ironic sau
amuzant situațiile ciudate.

Criticul Nicolae Manolescu
caracterizează scrisul ei ca fiind o
proză rafinată, de o *răceală elegantă*.

Cu toate aceste întâmplări, viața
ei a fost atinsă de Nichita. Doina nu
s-a mai recăsătorit.

A păstrat o parte din caietele lui
pe când acesta era student la Filologie
și avea tendințe *haiducești*. A strâns
cu grijă și poeziile din adolescență,
nepublicate în timpul vieții. Nichita
transcrisese poeziile în 1955, dar cum
au fost considerate *neserioase*, *poezii
bășcălioase*, *fără mamă*, *fără tată*, nu
au văzut lumina tiparului.

La nouă ani de la dispariția
poetului, în 1992, Doina a dat
publicității volumul *Argotice. Versuri
inedite. Cântec la drumul mare*. Ea a
alcătuit, îngrijit și prefațat ediția.

Poeziile aveau rădăcini ploieștene și
vigoare muntească, amintind de
harul lui George Topârceanu, care *i-a
salvat* pe ei, adolescenții, de
vulgăritate. *Umorul lui ne-a smuls din
bancuri* – spunea poetul.

Împăcată cu destinul, după zece ani
de la moartea lui Nichita, Doina, ca și
Gabriela Melinescu, de altfel, a
explicat cauza despărțirii lor: *Cred că
am fost două individualități paralele
astfel încât ne-am putut afla la un
moment dat în același plan, cum ar
zice geometria*. Fiecare a vrut să
trăiască iubirea și și-a creat propria
imagine despre perfecțiunea senti-
mentului.

Amândoi au devenit mai săraci și
mai singuri. Din păcate, de cele mai
multe ori, realitatea nu corespunde cu
imaginația.

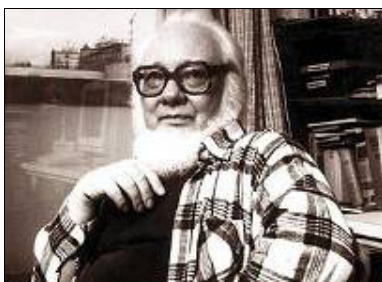
Toți iubim la un moment dat,
cerebral sau pasional, așa cum toți
ducem până în ultima clipă afecțiunile
și adversitățile. Dragostea va vindeca
lumea, nu ura.

Evocări

Paul Goma - mărturisitorul

Paul Goma, apărător genuin al adevărului într-o țară odinioară dominată de stalinism, a fost, în cele din urmă, izgonit din cetate după ce i s-au aplicat toate măsurile inventate de maestrul torturii. Acum, că scriitorul a trecut hotarul împărăției umbrelor în noaptea dinspre Bunavestire (25 martie a.c.) poate, o spunem cu regret, că va avea parte de o judecată mai dreaptă atât asupra operei cât și a vieții lui, ambele pe cât de ignorate în România, pe atât de emblematic. Nu este o noutate că stalinismul s-a prelungit în România mult după ce în alte state din CAER se diluase. Sub pretextul rezistenței antisovietice, Nicolae Ceaușescu a evoluat vizibil după 1974 (retragerea lui Ion Gh. Maurer și a lui C. Mănescu, doi sftnici foarte buni) spre o dictatură personală și un detestabil cult al personalității cu accente paranoide. Te-ai fi așteptat ca după *Tezele din iulie* 1971, care limitau în extremis libertatea cuvântului, obștea literară să reacționeze în apărarea drepturilor ei. Cu excepția unui interviu dat la Paris de către Nicolae Breban și a mișcării Goma *Charta '77*, nu avem alte reacții viguroase, (Augustin Buzura, Ana Blandiana, Mircea Dinescu protestând timid). Curând, Nicolae Breban și-a amendat gestul curajos printr-o scrisoare de *mea culpa* către Ceaușescu, în ring rămânând Paul Goma, care se singularizează în ultimele două decenii înainte de 1989 ca fiind dizidentul absolut, cel care „a îndrăznit să strângă fiara de gât.” (Liviu Cangeopol, *Pace ție*, Observatorul cultural.ro, 27-03-2020).

Statura lui Paul Goma dobândește măreție cu atât mai mult cu cât a crescut într-un mediu literar, redus în cea mai mare parte la tăcere, căci *rezistența prin cultură* a fost o scorneală pe măsura lașității corpului scriitoricesc. „*Literatura română de după 1948 s-a scris, dacă nu în colaborare cu regimul cu de-a sila instaurat, măcar cu acordul acestuia, dar rar, foarte rar împotriva sa. Micile ieșiri din decor ale lui Augustin Buzura sau Anei Blandiana erau, mi-e teamă, inofensive supape într-un tot permis de putere, care înțelegea să controleze posibilele*

puseuri de revoltă conform principiului că e mai bine ca bășica să fâsâie decât să explodeze și să maculeze totul în jur.” (Bogdan Crețu, *Iluziile literaturii și deziluziile criticii*, Europress, 2015, books.google.com). Răutățiile emise la adresa lui Paul Goma sunt numeroase, explicându-se prin replicile mordante ale scriitorului, care n-a iertat pe nici unul dintre adversarii săi și prin complexul de vinovăție al celor cărora Goma le pusese oglinda în față. Nu i-a iertat nici chiar pe prietenii apropiați care i-au stat alături în clipele grele.

Nicolae Manolescu consideră că Paul Goma „*și confecționează o biografie de rezistent și martir al comunismului*”, iar Alex Ștefănescu îi recunoaște curajul civic, dar nu și valoarea cărților. Cel mai frecvent a fost acreditată teza că Paul Goma este lipsit de talent. Detractorii lui fie că au scris la comandă, precum cei grupați la *Săptămâna*, în frunte cu Eugen Barbu, fie că au fost mânați de invidie. Cert e că, în loc să se ralieze cu el, majoritatea scriitorilor s-au disociat de el, promovând, cum se întâmplă de atâtea ori la români, bârfa pe la colțuri, privirea piezișă acolo unde se impunea rostirea limpede a unui adevăr, acela că universul concentrațional în România lui Ceaușescu devenise insuportabil. În loc de această atitudine loială, scriitorimea română a preferat dezinformarea, acuzându-l pe Goma fie că este agent CIA, fie kaghebit, fie agent al Securității, trimis cu misiune în Franța, fie că este jidovit, fie că este antisemit, ba că nu a fost anticomunist, ci doar anticeaușist, că ar fi un dizident manipulat de *Europa liberă*, că nici nu ar fi român, ci un evreu din Basarabia pe numele de Efreмовici.

Paul Goma a mărturisit sarcastic despre deliberările de la *Casa scriitorilor* pentru strângerea de semnături pe scrisoarea de aderare la *Charta '77* a cehilor. În ciuda

nemulțumirilor exprimate în discuțiile informale, ale înjurăturilor la adresa regimului, proferate mai ales la closetul *Casei*, când trebuia să-și asume responsabilitatea aderării, colegii de breaslă dădeau din colț în colț, începând „*să se exprime prin pufnituri, pufăituri, mormăituri, strâmbături, tușituri grăitoare. Porneau nu la luptă, ci la codeală...*” (Culoarea *curcubeului*, '77, Paris 1978, pdf, p. 23, paulgoma.com). Cel care vroia să fie curajos cu eschivă este o copie fidelă a lui Farfuridi. La sublinierea lui Goma că e nevoie de asumarea gestului pe față, nu conspirativ, vine replica de milioane a celuilalt: „*Bine-bine... neconspirativă, dar nici chiar așa, de să ne afle Securitatea și să ne umfle, nominal! Să ne mai gândim, să mai cântărim, nu se poate să nu găsim o variantă a anonimității ...*” (*ibidem*, p. 24). Într-un final, s-au înscris Ion Vianu și Ion Negoitescu. Cel din urmă a cerut să fie șters de pe listă din cauza amenințării de către Securitate cu un proces de moravuri. Numărul celor înscrisi s-a ridicat până la urmă la 200, dar nu dintre intelectuali, ci dintre membrii Sindicatului Liber (*SLOMR*) creat de muncitorul ploieștean Vasile Paraschiv și din alte segmente ale populației dornice de libertate. Celor care susțin că Paul Goma și-a confecționat o postură de disident li se poate răspunde că și ei au avut șansa să o facă, dar s-au dat la o parte din lipsă de curaj. Este dificil să recunoști că n-ai avut bărbăția să te faci auzit, atunci când mineriile de pe Valea Jiului în 1977 au făcut grevă și l-au confiscat pe Ceaușescu, fiind apoi reprimați bestial, dar este mult mai comod să-l anulezi pe Paul Goma, care și-a jucat cartea vieții lui, trecând pe lângă moartea prin otrăvire în închisoarea de la Rahova. Notează necruțător Paul Goma în legătură cu greva de pe Valea Jiului, ignorată de intelectualii români care nici unul n-a protestat: „*nici Marele Bogza, nici vajnicul Jebeleanu, nici Marin Preda*”. (Paul Goma, *Bio-bibliografie ... 1909-2007*, paulgoma.com, 16 noiembrie, 2006).

Grupul românesc de la Paris (Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Eugen Ionesco, Marie-France Ionesco, Emil Cioran, Mircea Eliade, Mihnea Berindei) a stat mereu alături de acțiunile protestatere ale lui Paul →

SILVIA URDEA

Goma prin promovarea scrisului său la *Europa liberă*, prin demonstrații de solidaritate, prin sprijinul acordat pentru traducerea romanelor *Ostinato*, *Gherla*, a memorialului *Culoarea Curcubeului* etc., la edituri prestigioase în Franța, Germania, Olanda, Italia, Norvegia, Marea Britanie, prin atragerea unor nume mari în sprijinul lui Goma, precum Arthur Miller, Edward Albee, Alain Ginsberg, Kurt Vonnegut.

În perioada în care la *Europa liberă* se difuzau fragmente din scrierile lui P. Goma, faimosul dramaturg Eugen Ionesco i-a fixat locul, închizând gura tuturor detractorilor săi: „*Paul Goma este un excelent scriitor, este un mare scriitor, evident nu are suprafața lui Soljenițin, că nici România nu are suprafața Rusiei sovietice, dar este moralmente de aceeași talie și poate că e mai tare însă decât el pentru că există o inerție românească, există un fel de fatalism românesc, un fel de nepăsare metafizică*”. (Matei Vișniec, *Moartea scriitorului dizident Paul Goma: un om făcut să deranjeze și după plecarea în neființă*, rfi.ro/special-paris-119573, 25 martie, 2020).

Mai mult decât la alți prozatori, la Paul Goma există o relație ombilicală între viață și operă. El a trăit prin literatura sa tragedia omului căruia i se refuză libertatea și demnitatea în gulagul comunist. El are o reacție viscerală de revoltă ori de câte ori adevărul este măsluit de interesele unui grup de putere și nu se lasă manipulat de către cei care intenționează să-i pună pumnul în gură. Nu se ferește să menționeze în chiar textul scrierilor sale că notează zilnic în jurnalul său din respect pentru adevărul faptelor. Gestul frecvent al consemnării în jurnal reflectă accentul pe importanța memoriei opusă amneziei la români, despre care Goma a și scris. Este o temă comună opozițiilor dictaturii. Disidenții din lagărul sovietic în frunte cu Soljenițin, Nadejda Mandelstam au relevat nu o dată același lucru. Într-un regim totalitar se practică falsificarea pe scară largă a prezentului cât și a trecutului. George Orwell ne-a avertizat încă în 1949 în romanul său *1984*: „*Every record has been destroyed or falsified, every book has been rewritten, every picture has been repainted, every statue and street and building has been renamed, every*

date has been altered. ... Nothing exists except an endless present in which the Party is always right. (1984, New York, Signet Classic, 1950, p. 128 – „Fiecare record a fost distrus sau falsificat, fiecare carte a fost rescrisă, fiecare tablou a fost repictat, fiecare statuie și fiecare stradă, și clădire au fost re-numite, fiecare dată a fost schimbată. ... Nimic nu există în afara nesfârșitului prezent în care Partidul are mereu dreptate”). Și de aici, teama de intervenția brutală a Securității, care ar fi putut să-i confişte însemnările culpabile. Nu față de propria sa conștiință se simte Goma culpabil, și nici chiar față de „*Thought Police*” a lui Orwell, dar trăiește teama distrugerii memoriei lui: „*I-a intrat frica-n oase, de când cu jurnalul. Nu e frica-de-scris (jurnalul); e frica-de-găsit jurnalul. Frica de, totuși Securitate*”. (Roman intim, PDF, Paris, 1989, p. 193, paulgoma.com).

Paul Goma și-a propus programatic să înregistreze abuzurile ascunse ale sistemului represiv din închisorile comuniste, „utilate” cu cadre de nădejde trimise, în primă instanță, de către „prietenul” care ne ocupase. Dacă suntem un „*popor fără hârtii*” asta se datorește nouă. „*Ca să aveți hârtii, puneți mâna și scrieți-le*” (*Gherla-Lătești*, 1972-1973, PDF, p. 17, paulgoma.com) îi îndemna deținutul Goma la Gherla pe colegii de celulă, dar în mulți dintre ei intrase frica sau alții pretindeau că n-au talent. „*Degeaba-i spui că aici nu-i nevoie de talent, ci de normalitate. ... La urma urmei, e o datorie - să nu se uite, să lase o urmă, o mărturie*” (*ibidem*, p. 18). Să-ți asumi această datorie este cu atât mai necesar cu cât Securitatea „*a distrus toate documentele prin falsificare, le-a traficat*” ca să se scrie istoria din punctul de vedere al torționarului, ignorându-se cuvântul victimelor. P. Goma critică obediția în fața răului, cultivată chiar în familie împreună cu duplicitatea: „*taci și zii ca e*” (*ibidem*, p. 20). Scriitorul nu acceptă compromisul, când vine vorba despre dezvăluirea crimelor comuniste după 1989, drept care refuză invitația CNSAS-ului de a participa la amplul proces, deoarece în fruntea agenției fusese numit fiul unui fost aparatcic, deci un fost privilegiat al regimului, care trebuia scrutat în abisul răului. Victimelor totalitarismului, Goma le

oferă pilda unor popoare învecinate care au reușit să-și domine teama, afirmând dorința lor de libertate și demnitate: „*crezi că rușilor nu le e frică? Dar scriu, cu frică, trimit cu frica-n oase. Polonezii la fel, la fel Cehii, Ungurii, Cubanezii - numai ai noștri ca brazii se bagă-n patru labe sub țol și acolo își dau pumni în pieptu-le d-aramă*” (*ibidem*, p. 20). Această critică acidă, care nu cruță nici metehnele nației, l-a costat mult pe Paul Goma.

Urișa represiune fizică și psihică exercitată asupra lui Paul Goma nu i-a sfărâmat hotărârea dârză de a striga lumii românești și întregii lumi despre uciderea omului de către om în bestialele celule ale Gulagului național. Detenția lasă urme asupra trupului și sufletului: „*Stomacul, ficatul, oasele - astea vin mai târziu, din cauza alimentației, însă inima încasează primele șocuri ale detenției: așteptarea, emoțiile, frica, speranța, disperarea - prin inimă trec toate*” (*ibidem*, p. 64). Conștiința civică, cea scriitoricească s-au manifestat la el de la primele ciocniri cu aparatul represiv, stimulându-i voința de a aduce răul maxim la lumină: „*m-am hotărât să nu-i uit în vecii vecilor, nu să mă răzbun, ci mai crunt: să nu-i uit, să-i ne-uit într-o carte*” (*ibidem*, p. 170). Obsesia adevărului este atât de persistentă încât îl face uneori să treacă peste instinctul de conservare: „*Mă temeam că au să-mi dea drumul înainte de a fi aflat totul-totul-totul despre închisoare, așa că, dacă nu venea bătaia pentru nimic, făceam eu să vină pentru ceva ...*”. (*ibidem*, p. 25)

Autorul are un mod direct de a comunica ceea ce știe despre realitatea cu care se confruntă sau despre evenimente istorice, care au marcat soarta românilor. A înțeles de la început că esența supraviețuirii statului totalitar depinde de instituția coercitivă a Securității. Securitatea nu a fost o instituție între altele ale statului socialist, ci ea a fost statul însuși. „*Securitatea, zice Goma, ne vine din Asia, prin NKVD, prin Ceka, prin Ohrana ...*” (*ibidem*, p. 64). Odată cu Goma cade orice vâl de ipocrizie justificatoare a dictaturii proletarietului. Organizată de Nikolski și alți emisari sovietici, Securitatea și-a recrutat mulți gardieni dintre țărani din jurul Gherlei, care s-au dovedit a fi „*niște câini*”→

turbați” ca Todea, poreclit Stalin, Mureșan, Pop, Vasea, o caricatură de maramureșean cu un handicap de vorbire, Todoran, fiu de popă. Unii dintre ei după ce-i martirizau pe „bandiți” se duceau acasă și pictau icoane pe sticlă. Mai faimos decât ei a fost tortionarul Goiciu, comandantul închisorii de la Gherla, criminal fără seamăn, fost prieten al lui Gheorghiu-Dej: „de la nea Ghiță primise Petre Goiciu în custodie” (ibidem, p. 39). De ce erau atât de turbauți acești gardieni deveniți atât de blajini odată întorși seara la casele lor? Pentru că se făcuseră diavoli, se vânduseră pentru salariile lor de patru ori mai mari decât cel al unui muncitor calificat. Erau mereu sub presiunea superiorilor, a turnătorilor din pușcărie și a celei din societate, unde erau detestați. Trebuiau să se prefacă, să ascundă crime indicibile. În stilul său șocant adeseori, Goma circum-scrie esența meseriei de tortionar: „Și crezi că e o plăcere să bați cu parul niște ființe care abia respiră ... Să-i cari însângerați, pișați, căcați în celulele lor? ” (ibidem, p. 42). În prima fază a acțiunii nocive a Securității, au fost plasați în fruntea pușcăriilor, aflăm de la Paul Goma, foarte mulți evrei, dintre care mulți ne-români (unguri, ruși, polonezi, francezi), care nici nu știau românește. „Evreii lucrau cu capul, expesia fiind consacrată” (ibidem, p. 43), fiind ofițeri politici, procurori.

Se poate constata că acest scriitor incomod nu ocolește adevărurile care i-ar putea cauza mari inconveniențe. Pentru unele afirmații de-ale sale despre rolul evreilor comuniști în istoria contemporană a României, a fost acuzat de antisemitism, el a cărui soție a fost evreică, Ana-Maria Năvodaru (decedată și ea în 2018). Eticheta ar fi putut îngrozi pe oricine, dar nu pe Paul Goma, care se apără cu argumente de bun simț și documente: „De ce să-mi fie frică? Nu sunt antiideu și asta-mi ajunge ... Eu spun ceea ce cred că este adevărat. Am stat de vorbă cu evrei-români, cu evrei-unguri, cu evrei-ruși. Adevărul cât îl cunosc, de la ei îl dețin”. (ibidem, p. 44). Cunoscând opreliștile cenzurii din perioada dictaturii și obiceiul consacrat al autocenzurii la scriitorul român, realizăm imediat că romanul *Gherla* nu a putut fi publicat la noi când a fost scris (1972-1973). Romanul va apare la editura Galli-

mard (1976) la Paris și în prealabil vor fi citite fragmente din el la postul de radio *Europa liberă*, redacția Monica Lovinescu - Virgil Ierunca.

Paul Goma știa ce-l așteaptă ca o consecință a unei acțiuni total interzise în perimetrul unui stat socialist. „Pentru întâia oară ... de la 23 august încoace, nu se mai întâmplase ca cineva, (scriitor, nescrictor) să scrie negru pe alb fapte și nume de securiști, ba mai mult : să le popularizeze în străinătate (și unde: în Occident! - la Gallimard, ca la Gallimard, dar la Europa liberă; și cum! el aflându-se în România de să știe toată țara! aveau să-mi reproșeze secii generali în timpul arestării din 1977”. (Gherla, 2005, pdf, paulgoma.com, cuvântul autorului).

Lamentabil este că denunțarea tratamentului odios din cea mai teribilă închisoare politică, Gherla, a stârnit furia contestatară a unor faimoși foști deținuți politici precum Carianopol, Carandino, Noica, Quintus, Varlam și incredibil, chiar „tați ai nației”, precum Corneliu Coposu. În memorialul *La Apa Vavilonului* (Humanitas, 2010), Monica Lovinescu notează că pentru emigrația pariziană compromisurile, multe ale filozofului Constantin Noica, au reprezentat „prăbușirea unui ideal” (p. 627). Fronda l-a costat mult pe Paul Goma. Nici Ceaușescu, nici Securitatea nu se vor lăsa sfidați de un scriitor, care ocupa un banal apartament în Drumul Taberei, Aleea Compozitorilor. Din 1971, se declanșează campania furibundă împotriva inamicului public nr. 1.

Scriitorului i s-au făcut mereu șicane în relația lui cu revistele și editurile. De exemplu, în 1966 depune la ESPLA romanul *Ostinato*, dar este amânată publicarea *sine die*. În 1971, Ioanichie Olteanu, de la Editura Eminescu, îi promite editarea, cu condiția ca autorul să întreprindă unele modificări, ceea ce Goma refuză și declară editorilor că cel târziu în 1970-1971 romanul va fi publicat în Occident. Lucrul s-a adevărit în octombrie 1971, când *Ostinato* este publicat în Germania și este expus la Târgul de carte de la Frankfurt. În 1972, manuscrisul romanului *În cerc* este respins de Marin Preda, directorul editurii *Cartea românească*. De acum înainte, Paul Goma își deschisese drum pentru apariția cărților lui în Occident

datorită sprijinului neprecupețit al emigrației de la Paris, în primul rând datorită Monicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca. Fără *Europa liberă* și susținerea grupului parizian, nimeni nu ar fi aflat de Paul Goma, cu siguranță, și ar fi dispărut cu ajutorul tot atât de neprecupețit al funestei instituții. În decembrie 1971, în sala mică a Palatului ședința Uniunii Scriitorilor, prezidată de Dumitru Popescu-Dumnezeu, îl exclude pe Paul Goma din partid cu indispensabila contribuție a lui Zoe Dumitrescu-Bușulenga, a lui Eugen Barbu și „ai săi căprari” (Ulieru, Ciachir, Dan Zamfirescu, Dan Piru, Dan Băran etc.).

Gâlceava scriitorului cu Securitatea, intermediată de vânzarea lui de către obștea scriitoricească (puțini sunt cei care i-au stat aproape în România) se acutizează începând din martie 1977, când Goma decide să se ralieze luptei pentru drepturile omului lansată prin *Charta '77* de către Vaclav Havel, Pavel Kohout și alți intelectuali cehi, cărora li se alătură semnatari din Polonia, Ungaria, Bulgaria. Știm cât de mare a fost fiasco-ul printre scriitorii, artiștii, intelectualii români. După prima arestare a lui Goma, care avusese loc din aprilie 1957 până în noiembrie 1958 la Malmaison, Jilava și Gherla, mișcarea pe care o stărnește prin *Charta '77* creează o tensiune explozivă, încheiată cu întemnițarea lui la Rahova la 1 aprilie 1977, unde este schingiuit de însuși șeful Securității, generalul Nicolae Pleșiță, ulterior decorat de dictator. Intervievat la o televiziune după 1989, tortionarul a declarat senin „asta făceam noi”, continuând să se bucure de o pensie consistentă (vezi, Mihai Iovănel, *Paul Goma-Lumini și umbre*, scena9.ro, 26 martie 2020). Goma e eliberat datorită presiunilor externe la 6 mai același an. De data aceasta, s-a încercat otrăvirea lui cu o substanță greu de detectat. Și după eliberare e în continuare tracasat, răpit de gorilele securiste în plină zi de pe stradă, urmărit pas cu pas. Epopeea străngerii semnăturilor pentru charta pragheză este evocată cu→

dramatism în *Culoarea curcubeului*, care va apărea la Seuil în 1978, cu titlul *Le tremblement des hommes* (*Cutremurul oamenilor*). În cele din urmă, presat de Securitate se hotărăște să plece, luând drumul pribegiei în Franța, la 20 noiembrie 1977, cu soția, cu copilul de doi ani, două mașini de scris și două geamantane.

Am schițat extrem de sumar odiseea în varianta românească a lui Paul Goma care, nu mă îndoiesc, va face obiectul multor studii monografice de acum înainte. Așa cum îi promisese generalul Pleșiță, „brațul revoluției fiind lung”, l-a ajuns de două ori în metrourile din New York și de nenumărate ori în cel parizian, unde securiștii îi șuierau pe românește „dacă nu-ți ții gura, îți aplicăm umbrela bulgărească” (Paul Goma, *Bio-bibliografie 1909-2007*, 16 noiembrie 2006, paulgoma.com). În 3 februarie 1981, a primit un pachet cu o broșură de Hrușciiov și cu o bombă care a fost amortizată de echipa de artificieri ai Prefecturii pariziene. Securistul Haiducu, în 1982, trebuia să-l asasineze pe Virgil Tănase și să-l otrăvească pe Goma. Aceste tentative criminale sunt povestite în memorialul *Soldatul cânelui*, publicat la Hachette în 1983, cu titlul *Chassé-croisé*. În ciuda atâtor încercări de a fi lichidat, Paul Goma „nu-și ține gura”, așa cum i se ordonase, continuând să clameze drepturile românilor, care în țara lor erau striviți de un dictator hiperbolizat. Plecase expulzat din țară, dar la Paris el avea o misiune, să continue lupta. În romanul *Gherla*, se întreba: „Ce-i aia independență - fără libertate? Va să zică nu mai depindem de rușii din afară, ci de românii dinăuntru. ... Va să zică: liber „pe-afară” și rob dinăuntru” (p. 79). În 1980, a refuzat cetățenia franceză care i se oferise. „A vrut să rămână solidar cu românii chinuți de acasă, de unde nu a plecat pentru o viață lipsită de griji, transmîțându-le că nu i-a abandonat”. (Flori Bălănescu, *Cetățenia lui Goma*, Observatorul cultural, 27-03-2020).

În cei patruzeci și trei de ani trăiți la Paris, Paul Goma a continuat să scrie în competiție cu el însuși romane, memorialistică, jurnale, eseuri, un dicționar al invențiilor lui lingvistice. Muncește enorm, publicând carte după carte, unele rămânând neterminate în manuscris.

Naratorul este personajul central în romanele-memoriale sale. Evoluția sa interioară trece prin câteva faze distincte: raiul copilăriei la Mana, în ciuda circumstanțelor istorice incerte, refugiul, sinonim cu înstrăinarea, adolescența cu încercări existențiale extreme, detenția și reacția violentă împotriva poliției politice, de care luase cunoștință încă din Basarabia, odată cu deportarea în Siberia a tatălui său în 1941, intrarea în lumea literară bucureșteană asociată cu toate frustrările, dar încrederea totuși în mersul pozitiv al țării după 1964, mai ales din 1968, odată cu reacția lui N. Ceaușescu împotriva invadării Cehoslovaciei. Și mă opresc puțin în acest punct, dorind să subliniez faptul că Goma n-a fost un perpetuu insurgent, că atunci când semnele politicii interne coincideau cu aspirațiile sale, el se manifestă cu entuziasm și totală credință în binele colectiv. Auzind despre o potențială invazie sovietică după cea cehoslovacă, Goma se duce la Uniunea Scriitorilor, agitând ideea creării unor brigăzi patriotice ale scriitorimii. Intră totodată în partid. Avem în acest moment un tânăr devotat României, care nu concepe o reeditare a ocupației bolșevice de care abia scăpaserăm și care îl îngrozise în Basarabia.

Atitudinea lui pozitivă din jurul lui 1968 se va schimba total odată cu manifestarea tot mai vizibilă a derapajelor lui N. Ceaușescu spre fanaticul cult al personalității și declanșarea revoluției culturale, prin acele teze din iulie 1971.

Paul Goma a pus în discuție raportul dintre libertatea de conștiință

și puterea totalitară, detenția intelectualilor, proletcultismul, care a triumfat cu arderea cărților, (oribil spectacol contemplat de copilul Goma la Mana, apoi la *Astra* la Sibiu, la Șeica Mare), compromisiunile scriitorimii române cu dictatura etc.

Preluând din muzică tehnica leit-motivului, diferitele episoade tragice, cum ar fi săparea gropii pentru tatăl lui, arestat de KGB în 1941 și dispărut până în 1943, sau evocarea unor clipe memorabile din copilărie, descrierea „calidorului” casei părințești din Mana ș.a. se reiau, îmbogățindu-se mereu cu noi nuanțe, ca într-o operă cu variațiuni pe aceleași teme. El însuși și-a grupat cărțile în: 1. ciclul autobiografic (copilăria, adolescența) în care se înscriu: *Din calidor*, *Arta reFugii*, *Astra*, *Sabina*, *Roman intim* numite de scriitor „fiecii autobiografice”; 2. romanele și mărturiile despre universul concentraționar: *Camera de alături*, *Soldatul cânelui*, *Ostinato*, *Ușa noastră cea de toate zilele*, *Gherla-Lățești*, *În cerc*, *Garda inversă*, *Patimile după Pitești*, *Culoarea curcubeului '77*; 3. cărți cu teme basarabene: *Basarabia*, *Săptămâna roșie*, *Scrisuri*, acestea regăsindu-se și în alte opere ale sale, în încercarea de a restitui adevărul adevărat despre Republica Moldova pe bază de documente; 4. ciclul femeilor: *Justa*, *Sabina*, *Bonifacia*, *Castelana*, evocând femei care i-au marcat viața; 5. alte cărți; mărturii și discuții: *Adameva*, *Profil*, *Infarct*, *Amnezia la români* etc. ; 6. *Alfabecedar* - un dicționar al invențiilor lui lingvistice; 7. Jurnale.

Literatura lui Paul Goma, caracterizată prin expresivitate și autenticitate, analizează rezistența individului la presiunea unei istorii vitrege, reacțiile sale la răul maxim, impunând un personaj central contestat, naratorul, obsedat de apărarea unor elementare drepturi omenești. Resursele acestei rezistențe se află în altitudinea morală, credința nezdruncinată în adevăr, normalitate și bun simț. Pentru că vremurile sunt dominate de absurd, reacția naratorului se mișcă spre caricatură, sarcasm, imprecizie, cultivând limbajul savuros, oralitatea, atenția față de culoarea locală ca un mare maestru al limbii române.

Toate demersurile personajului se îndreaptă spre încercările de recuperare a paradisului pierdut din→

Basarabia „rainică”, în contratimp cu bolgia delațiunii și torturii. Iubirea, prietenia, cărțile și tentativa scrisului sunt supapele pe care scriitorul le caută febril pentru a se salva. Este meritul lui Paul Goma de a ne fi lăsat pagini veridice despre anii întunecați ai debutului colectivizării forțate, ai vânătorii de partizani, ai persecuțiilor din închisori care au decimat cea mai mare parte a intelectualității interbelice, ai cruzimii represivii din timpul lui Gheorghiu-Dej.

Vrăjiți de sirenele puterii, mulți scriitori trădau principiile lor estetice pentru falsul unei ideologii. Petru Dumitriu scria *Drum fără pulbere*, idilizând Canalul morții, Marin Preda comitea nuvelele *Desfășurarea și Întâlnirea din pământuri*, pentru a ne convinge de bucuria colectivizării forțate, Sadoveanu se prostitua, publicând *Mitrea Cocor*, clasici în viață ca Arghezi, Camil Petrescu, G. Călinescu cedau și ei pe flanc la comanda partidului unic. În diferite secvențe ale cărților sale, Goma țintuiește pamfletar compromisurile majore, venind din partea acelor care ar fi trebuit să rămână pilonii culturii noastre. Caracterizările cad dure în *Roman intim*, (Paris, 1989, PDF) dar nu numai: „*Sadoveanu: acest porcalău, scrof cu lavalieră, cu atât mai detestat, cu cât înainte fusese iubit; când Rușii au năvălit peste noi, Sadoveanu avea opera, dacă nu încheiată, atunci rotunjită ... Ce-a mai vrut? Ce nu i-a ajuns, ce i-a lipsit?*” (p. 171). Ce-a scris Camil Petrescu la comandă zice Goma „*nu rămâne doar la ticăloșie, la vânzare de sine, ci la prostire de sine ca urmare a intenției de a ne prosti pe noi -*” (*ibidem*). Cât îl privește pe George Călinescu, „*n-are mamă, n-are tată, nu știe ce-i binele, ce-i răul, linge azi ce-a scuipat ieri (și viceversa)*” (*ibidem*).

Paul Goma optează pentru stilul frust, abordarea fără artificii în creionarea unor portrete, în evocarea unor clipe de viață uneori cu tente naturaliste. Teoretizează această opțiune: „*Trebuie să mă hotărâsc să spun lucrurilor pe nume, ca să fie și pe hârtie cum fuseseră pe pământ - altfel mă apuc de matematică*” (*Roman intim*, p. 36). Ca urmare, ne va oferi imaginea strivitoare a activiștilor și a activistelor de partid, care foșgăiau prin țară, duduind de acțiuni fără folos cu scopul „să

întoarce pe dos lucrurile bine făcute pe față”. „*Să mi ți-i vezi cum umblă 'zentanții 'porului' - ncitor: crăcănași și legănași și-mburtoșași...*” „*dar să le vezi pe alesele boborului 'ncitor - și -'pular, tovarășele compunând țățimea noastră bășinetehnică; mișobastoancele - s mult mai ale dracu' decât tovarășii lor de viață - și - luptă*” (*Roman intim*, p. 163) Este fixată aici o întreagă tipologie, care în literatura realist-socialistă fusese poleită agreabil dacă nu chiar eroic. Câtă falsificare! Ce s-ar fi întâmplat dacă acum patru sute de ani Grigore Ureche (1590-1647) nu ne-ar fi lăsat în cronică sa portretul domnului absolut în persoana lui Ștefan cel Mare: „*om nu mare la statu, mănios și de grabu vărsătoriu de sânge nevinovat; de multe ori la ospețe omoria fără județi*”. În câteva cuvinte, avem un raport realist despre puterea în Evul Mediu.

La antipodul realității diabolice din societatea totalitară, se află în cărțile lui Paul Goma universul feminin, reprezentat printr-o profuziune de personaje, unele reliefate, altele doar episodice. Scriitorul caută înțelegere, căldură, protecție și împărtășirea din frumusețea lumii în centrul căreia pune femeia: „*La urma urmei, toată lumea-i femeie. Nimic nu se face, nimic nu se desface fără femeie, nici în afara femeii*”. (*Roman intim*, p. 96). Sunt exceptate din sfera admirației sale femeile care s-au corupt prin amestecul cu puterea. Memorialul autobiografic *Din calidor* se încheie cu niște cuvinte memorabile, semnificative pentru drama căreia Goma i-a căutat mereu rezolvare. Mama îl îndeamnă „*Să dormim, puiul mării. Măcar în somn să nu fim refugiați*” (*Din calidor*, Paris, 1983, p. 272). Generozitate, maternitate, siguranță, naturalețe le găsește în brațele atâtor personaje feminine și o mărturisește: „*Afară vâjâitului rău, dușmănos, înfrigurător al vântului de tot rece și negru - pe când aici, înăuntru în ascunzătoare e cald și dulce, aici întunericul e luminos și parfumat cu fată. ... începi să simți că frig ți-e ție, și frică, că tu cauți adăpost, ocrotire, căldură ...*” (*Roman intim*, p. 189). Este fascinat de „*mecanica (ceastă) a corpului femeiesc*” (*ibidem*, p. 92) și-și declară sentimentele fără ezitare: „*Când iubești atât de tare femeia, ca mine. o respecti, îi respecti taina*” (*ibidem*, p.

96). Grația și senzualitatea personajelor feminine sunt salvatoare în contrast cu agresivitatea și brutalitatea gulagului. Perceperea feminității ca necesitate imuabilă are la origine relația dintre mamă și fiu, intensă în copilărie, profundă la maturitate. Putem vorbi de un „panfeminism” al esteticii lui Paul Goma. (cf. Aliona Grati, *80 de ani ai unui scriitor remarcabil-Paul Goma*, în *Akadem* 3, 2015, p. 148, akademos.asm.md/files).

Calidorul (prispă) casei din cătunul natal Mana, județul Orhei, este locul de elecție al scriitorului, un loc dăruit cu deschidere spre lume și apărare, un topos simbolic al creației, generator de energie, post de observație a vieții, de sublimare în operă și de continuă reîntoarcere: „*iar calidorul în care mereu mă întorc se află, nu doar cu un metru și jumătate mai sus decât pământul curții. Ci suspendat. Ca Grădinile*” (*Din Calidor*, p. 18). Mana este „matricea originară” a lui Paul Goma observă Aliona Grati. (*ibidem*).

Opera lui Paul Goma a fost minimalizată, deși cărțile lui fac dovada unui scriitor cu har, care a evitat trucurile, plasându-se într-o provocare directă față de temele mari ale literaturii: puterea, suferința, iubirea, moartea, compromisul. Din acest motiv, căderea comunismului nu face opera sa inactuală. Cine este mai mare, opera sau scriitorul? Cred că este o falsă problemă, deoarece opera este într-o relație osmotică, impresionant de apropiată de pătimirile scriitorului, care o girează prin exemplaritatea sa morală și talent, el rămânând un reper ferm în istoria politică, dar și în cea literară românească.

Paul Goma s-a stins la Paris în spitalul Pitié-Salpêtrière, în noaptea de dinaintea Bunevestiri, 25 martie a.c. Trist este că el, cel marcat de refugiul din Basarabia, neprimit cu brațele deschise în România, expulzat în Franța, unde s-a simțit înșingurat, nu a fost răsplătit prin re-acordarea cetățeniei de către țara cu a cărei cultură s-a identificat. Noroc că Republica Moldova i-a acordat-o în 2013. Dar Paul Goma nu s-a mai întors nici în „calidor”, nici la București, ci a rămas în Columbarium-ul cimitirului Père Lachaise, unde a fost depusă urna sa funerară.

Arhiva

Scrisori către Liviu Rusu

„Sugestia mi-a inspirat-o un articol citit mai de mult în Tribuna, semnat de d-voastră.”

Cu ocazia pregătirii volumului de corespondență *Scrisori către Liviu Rusu*, am găsit în arhiva savantului clujean o foarte interesantă scrisoare de la Silvia Sin (Silvia Urdea), care va intra în sumarul volumului amintit.

Știind că Doamna Silvia Urdea (acum Silvia Jinga) este o colaboratoare a revistei *Vatra veche*, i-am cerut permisiunea de a o publica, în premieră, în această revistă. A fost de acord („Scrisoarea cu pricina mă întoarce cu cincizeci de ani în urmă!”, îmi scria domnia sa), motiv pentru care îi adresăm sincere mulțumiri.

(Ilie Rad)

Tg. Mureș, 4 iulie 1970

Stimate domnule profesor,

Nădăjduiam să vă comunic colocvial cele ce voi scrie aici. Prilejul unei revederi l-ar fi putut oferi sesiunea științifică închinată memoriei lui Lucian Blaga și găzduită de Cluj. Dar furia potopului¹¹ a deplasat atenția dinspre poezie spre lupta cu vitregia destinului, așa că sesiunea s-a amânat fără un termen final. Pregătisem o lucrare despre jocul contrariilor în poezia lui Blaga¹². Sugestia mi-a inspirat-o un articol citit mai de mult în *Tribuna*, semnat de d-voastră (*Momentul Blaga în literatura română*) și anume relația intimă pe care o stabileați între Blaga și Eminescu. Cercetând câteva aspecte ale dialecticii de simțire în poezia lui Blaga, am descoperit nu puține exemple, cărora li s-ar fi putut aplica formula eminesciană „farmecului dureros”. Și apoi nu cred ca de la Eminescu încoace să se fi pătruns vreun poet mai adânc decât Blaga de dor. Nu întâmplător de altfel Blaga aplică teoria sa stilistică la opera lui Eminescu. Și-a simțit înrudirea subterană. Amândoi au afinități cu nuanța ardeleană a folclorului. Antologia de poezie populară

¹¹ E vorba de marile inundații care au cuprins România în vara anului 1970, județul Mureș fiind unul dintre cele mai afectate județe.

¹² Bibliografia Silviei Sin consemnează următorul studiu dedicat lui Blaga: *Semificații și resurse expresive în poemul „Noapte la mare” de Lucian Blaga*, în vol. Institutul Pedagogic de 3 ani, Tg. Mureș, *Lucrări științifice, 1969-1970*, vol. 2, 1970, p. 353-357.

alcătuită de Blaga¹³ preia multe piese culese de Eminescu. Antologia aceasta e de altfel o carte a dorului românesc. Aceste considerente și altele mi-au orientat cercetarea și așa fi dorit o confruntare cu alte opinii, sesiunile fiind mai întotdeauna utile în acest sens. E drept că Academia de Științe Sociale¹⁴ a ținut o sesiune consacrată filosofiei lui Blaga și cu asta s-ar putea considera deplina omagiile aduse poetului. Mi-au părut însă foarte reticente aceste omagii, mai ales după intervenția *Scânteii*, care admonesta publicațiile literare, pentru vina de a nu fi relevat limitele cugetării blagiene. Nu știu de ce marxiștilor noștri le e teamă de anistorism și iraționalism, atât de teamă, încât sânt gata să arunce odată cu apa din copaie și copilul. Intervenția Mariane Șora (*Cunoașterea poetică și mit în opera lui Lucian Blaga*¹⁵) mi se pare mai apropiată de adevăr, decât altele din ultima vreme.

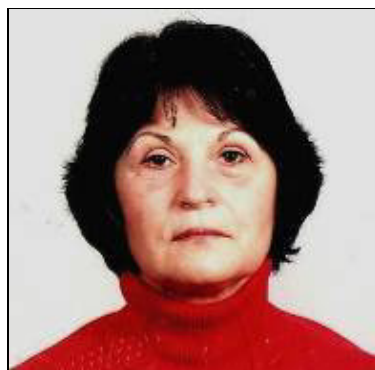
În legătură cu doctoratul meu, trebuie să vă spun că mi-am fixat examenele și referatele, trei la număr, din fiecare, din clasici, perioada interbelică și din poetică. Referatele au ca obiect eseistica lui Al. Philippide, permanențe romantice în lirica interbelică¹⁶ și exegeza literară în concepția noii critici franceze. Deloc ușor, având în vedere că nu peste multă vreme voi avea un moștenitor, nepre-

¹³ Lucian Blaga, *Antologie de poezie populară*. Ilustrată de Mihai Vulcănescu. Ediție îngrijită de George Ivașcu, Editura pentru Literatură, București, 1966.

¹⁴ Academia de Științe Sociale și Politice s-a înființat prin Decretul nr. 121, din 18 martie 1970, al Consiliului de Stat (devenit apoi Legea nr.18/1970) și a funcționat până în anul 1989, activând sub directa îndrumare a Comitetului Central al Partidului Comunist Român.

¹⁵ Titlul corect: Marian Șora, *Cunoașterea poetică și mitică în opera lui Lucian Blaga*, Editura Minerva, București, 1970.

¹⁶ Silvia Sin, *Permanențe romantice în lirica interbelică*, în vol. *Studii și cercetări de științe sociale*, Editura Academiei RSR, București, 1977, p. 151-173.

văzut în momentul înscrierii la doctorat¹⁷, dar așteptat acum cu bucurie și nerăbdare. Un copil e un răsărit, sub zodia căruia drumul nostru către apus se face mai blând și mai puțin sterp. De aceea, oricâte greutate mă așteaptă, îmi place să cred că vor fi spre umanizarea încă mai mult a vieții, nu spre sterilizarea ei.

Vă mulțumesc foarte mult pentru cele ce ați spus poetului Al. Philippide. Mi-ați înlesnit astfel accesul la el¹⁸. Cum nu pot face un drum la București până în iarna viitoare, v-aș ruga să-mi comunicați, dacă știți, adresa poetului. Aș dori să-i scriu, dar nu știu unde. Acum răsfoiesc colecțiile *Vieții românești și Adevărului literar și artistic* de după 1920 și-i urmăresc activitatea de cronicar, recenzent, traducător, eseist. Aș vrea să scriu ceva mai amplu despre acest aspect, mai ales că am și o făgăduială de publicare. Sânt mai puțin inițiată în ambianța literară germană și franceză de după primul război, când s-a format Philippide. În sensul acesta, dacă mi-ați putea da unele repere, v-aș fi foarte recunoscătoare.

Cu stimă,
Silvia Sin¹⁹

¹⁷ În cele din urmă, Silvia Sin și-a susținut doctoratul (1976) la Universitatea din Iași, cu teza *Opera lui Anton Holban*, cond. șt. fiind prof. univ. dr. doc. Constantin Ciopraga.

¹⁸ Silvia Sin, în colaborare cu Reichel Cecilia, a publicat în perioada respectivă studiul *Versiunea Philippide a poemului „La balcon” de Charles Baudelaire*, în vol. Institutul Pedagogic de 3 ani, Tg. Mureș, *Lucrări științifice, 1969-1970*, vol. 2, 1970, p. 331-338.

¹⁹ Silvia Sin (n. 1942) – critic și istoric literar. A semnat ulterior cu numele Silvia Urdea. În 1990 se stabilește în SUA. A publicat vol. *Anton Holban sau Interogația ca destin*, Editura Minerva, București, 1983 (col. „Universitas”); Octavian Goga, *Pagini publicistice*. Ediție îngrijită de Silvia Urdea, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981 (colecția „Restituirii”); *Arc peste timp*, Editura Anamarol, București, 2014; *Gânduri printre rânduri*. Cuvânt înainte (*Aproape/departe*) de Nicolae Băciut, Editura Vatra Veche, Tg. Mureș, 2018.

Un cuvânt despre Ion Vlad

Ca să rostești ori să scrii un cuvânt de spre Ion Vlad este nevoie de multă chibzuință. Nu poți da drumul cuvintelor de prețuire așa cum vine ele. Este nevoie de propoziții și fraze care să nu sune banal sau encomiastic, care să nu laude excesiv, care să nu cuprindă figuri de stil pe care Profesorul Ion Vlad le-ar putea considera deplasate. De-a lungul carierei sale, Profesorul a impus o măsură în toate (fiindcă *est modus in rebus*) și a vestejit mereu cultul personalității, credința în persoane de neînlocuit și, mai ales, osanalele gratuite relevate la ceremonii. Trebuie să-mi asum, totuși, riscul de a spune ceea ce simt despre această copleșitoare personalitate.

Profesorul Ion Vlad, prin cele șapte decenii de viață intelectuală activă și deplină, dar cu precădere prin produsele acestei vieți intelectuale, anume scrierile sale, ascunde în sine un întreg univers. El însuși ne-a dezvelit, prin cercetările sale, atâtea universuri ale altora. În acest univers al lui Ion Vlad, se află, însă, pe lângă ani (adică viață) și însemnări (adică opera sa), mulți oameni, majoritatea profesori de română, poeți, prozatori, dramaturgi, critici, teoreticieni și istorici literari, muzeografi, cercetători, o întreagă comunitate de literați pe care i-a format Profesorul. Am spus că universul creat de Profesor este ascuns, fiindcă Domnia Sa nu s-a avântat niciodată să-l reveleze, nu a fost deloc confesiv, nu a mărturisit cu ușurință „povestea vieții” sale, nici în tinerețe sau la maturitate, când această viață era în plină derulare și nici mai târziu, când amurgul părea că dă târcoale uneori, în seri reci de toamnă târzie. Scriitorul Ion Vlad nu a avut încredere nici în memorii și jurnale, cu toate că s-a ocupat de literatura de confesiune, pe care nu a repudiat-o, ci, dimpotrivă, i-a evidențiat valențele stilistice, de comunicare, de recreare a realității. Dar, tocmai de aici venea și neîncrederea, din convingerea că, prin memorii, amintiri și jurnale, intelectualul își motivează anumite fapte și atitudini, se scuză diplomatic, își exhibă binele și își ascunde răul, se pune în lumină favorabilă. De altminteri, aceasta este și opinia

istoricilor: literatura de confesiune nu poate servi drept izvor istoric decât *cum grano salis* și doar dacă este corelată cu alte surse, de data aceasta primare și cu grad mai mare de obiectivitate.

Eu însă nu sunt vrednic să vorbesc despre marele literat care este scriitorul Ion Vlad, fiindcă nu am pregătirea necesară. Am numai impresii, iar acestea pot deveni ușor locuri comune, însăilări de amator, locuri comune îmbrăcate în cuvinte mai mult ori mai puțin meșteșugite. Dacă hermeneutica lecturii nu ar conduce la nimic interesant în cazul meu, totuși, în alte aspecte ale vieții și carierei Profesorului, aș putea lăsa câteva mărturii și impresii avizate. Spun aceasta, fiindcă am avut șansa sa-i fiu în preajmă de prin 1976 și, cu toate că nu am ajuns niciodată între intimitățile Domniei Sale, de-atunci nu am părăsit mediul acesta intelectual, în care Ion Vlad este o efigie de neconfundat și de neevitat. Ca printr-o coincidență fericită, printr-o potrivire surprinzătoare a destinului, primele mele amintiri se leagă de înalta postură de rector a sărbătoritului nostru. Când eram student în anul al II-lea și apoi, după vreo trei ani de la absolvirea facultății, când am devenit asistent (după obligatoria, pe atunci, stagiatură „în producție”), rector mi-a fost, în ambele ipostaze, Profesorul Ion Vlad. La primele manifestări publice universitare cu participarea rectorului, am fost impresionat, mirat, copleșit de felul cum se manifesta ca personalitate. Cu o față severă, cu o privire pătrunzătoare, centrată în ochii interlocutorului, cu voce sonoră, părea *Iupiter Tonans* în persoană. Cele mai multe ziceri ale Domniei Sale nu admiteau replică. Cu mult mai târziu, când am ajuns pe urmele rectorului Ion Vlad, la rândul meu, rector, am înțeles pe deplin mesajul său preluat trunchiat de mine prin al treilea meu deceniu de viață. Funcția

de rector și mai ales funcția de rector al Universității din Cluj incumbă nu doar o mare responsabilitate, o reală putere de înțelegere a oamenilor, un spirit dezvoltat al diplomației sociale, ci și conștiința îndeplinirii unei misiuni. Mie și generației mele, Profesorul ne-a oferit modelul de rector, în care era cuprinsă experiența tuturor marilor antecesorii, de la Sextil Pușcariu până la Constantin Daicoviciu. Rectorul Ion Vlad – sever și grav – aproape că oficia când era prezent în Universitate, pentru că toți ochii erau ațintiți asupra sa și pentru că el trebuia să transmită în fiecare moment esența spiritului universitar, adică virtuțile, valorile și încrederea. Este vorba, în ultimă instanță, de încrederea în lumea educată și în țara condusă de elite bune, chiar dacă auspiciile nu erau nici atunci favorabile.

În toți acești ani, i-am citit și multe dintre cărți, interviuri și chiar o serie lungă de cronici și articole din „Tribuna”, de pe vremea când la revista aceasta, pe lângă Ion Vlad, lucrau, în mod formalizat sau nu, Augustin Buzura, D. R. Popescu, Alexandru Căprariu, Constantin și Hadrian Daicoviciu, Pompiliu Teodor, pe când mai trimitea câte-un parcimonios articol David Prodan, pe când se aflau printre noi Ioana și Liviu Petrescu și mulți alții. Unii dintre ei erau profesori de-ai mei de la Facultatea de Istorie și Filosofie și vorbeau despre Ion Vlad cu admirație, cu deferență, cu încredere în marea sa forță intelectuală și în seriozitatea pregătirii sale de specialitate. Mi-a rămas în minte, din relativ puținele interviuri date de Profesor, încrederea sa în forța, →

IOAN AUREL POP

Ion Vlad la 90 de ani

teinicia și perenitatea lecturii, în rolul literaturii, în nevoia de carte, în rostul lumilor paralele recreate de demiurgul numit scriitor. Orice carte este o mare promisiune a ceea ce ar putea să fie ea – spunea odată Profesorul – ca viața. Viața născândă are toate potențialitățile, care, ca să se întruchipeze, trebuie stimulate prin educație, prin școală, prin lectură, prin spiritualizare. Scriitorul Ion Vlad crede în forța școlii și în vocația Universității, așa cum credeau iluminiștii noștri din Școala Ardeleană că prin cultură se ajunge la libertate.

Când a ajuns rector al Universității, scriitorul Ion Vlad era o personalitate a vieții literare clujene și naționale, un intelectual de marcă al țării, un profesor universitar cu multe promoții formate și cu mulți învățacei. Nu era, însă, ușor să-i intri în voie și să i te afli în preajmă, să ajungi în dialog constant și îndelung cu Domnia Sa. De altminteri, între studenți și nu numai, i se dusese vestea și i se crease imaginea de om aspru, pretențios, caustic, anticalofil și, în special, de repudiator virulent al prostiei. Chiar unii dintre funcționarii înalți ai regimului comunist știau că rectorul taie în carne vie, că nu este generos cu laudele și că-i veștejește pe semidocti, pe inculți, pe neinstruiți, cu precădere pe aceia care pretindeau că erau ceea ce nu erau. De aceea, se cam fereau din calea sa și, adesea, decât să ajungă în coliziune cu rectorul, îi evitau prezența și compania. Printr-o astfel de ținută demnă, Ion Vlad a păstrat funcția de rector la nivelul cel mai înalt, acela menit de vredniciei antecesori și fondatori din secolul al XVI-lea și continuat apoi în vremurile moderne.

Ion Vlad a stat la masă cu regii spiritului, din toate timpurile și s-a întreținut, direct și în chip epistolar, cu David Prodan, Ion Breazu, Dumitru Popovici, Ioana Petrescu, Ana Blandiana, Gabriela Adameșteanu, Mircea Horia Simionescu, Constantin Țoiu, Mircea Martin, Radu Cosașu, Paul Georgescu, Ileana Mălăncioiu, Niculae Gheran, Bedros Horasangian ori cu atâția alții, explicând lumea reală prin lumea recreată a literaturii. Nu a fost niciodată mulțumit de viață și de sine, nu a fost foarte generos cu laudele, dar nici nu a nedreptățit pe

unii ca să-i ridice pe pedestale nemeritate pe alții.

Are un dezvoltat simț al ridicolului, pretinde mult de la cei care-i sunt în preajmă sau de la care așteaptă binele pentru comunitate, nu se laudă, iar câteodată chiar se autoflagează (scris recent: „vârsta mea e absolut scandaloasă, iar o anumită instituție de la Câmpia Turzii e gata să mă *trateze*”).

Ion Vlad impune o măsură supremă în calitatea de profesor exigent dar drept, lasă un model de critic și istoric literar, ridică la cel mai înalt nivel demnitatea de rector și devine, astfel, prototipul de intelectual român ardelean, pătruns de rolul pe care-l are de îndeplinit în Cetate.

Misiunea lui Ion Vlad se cheamă „datoria vieții sale” și ea sublimează, prin profesorii și antecesorii săi, toate experiențele bune care vin din trecut și, prin elevii săi, cele care vor urma. Cartea aceasta le cuprinde pe toate, le explică, le implică, le topește, le dezvelește pentru un public care încă are sete de lectură, care încă are nevoie de modele, care încă apreciază valoarea.

Profesorul Ion Vlad nu ar fi de acord cu aceste remarci, nici cu ceremonii de cinstire a sa, numai că avem și noi „datoria vieții noastre”, care ne cere imperativ să ne prețuim personalitățile.

Există o zicere înțeleaptă, atribuită lui Nietzsche, dar care vine dintr-o zestre mult mai veche: un popor se caracterizează nu atât prin oamenii mari pe care îi are (în trecut), cât prin felul în care îi stimează și îi prețuiește pe aceștia (în timpul vieții).

Ferice de popoarele care au a prețui și stima personalități precum aceea a scriitorului, dascălului și rectorului Ion Vlad!

Ion Vlad și Nicolae Băciuț, întâlnire emoționantă la Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca,

Vitrina

Ion Vlad, Alternative la memorii

„Teoria literaturii este o aventură a formelor (genuri și specii), de la epopee la roman, de la imnuri la lirism, de la tragedia antică la dramaturgia contemporană. Este o teorie a lecturii, care nu poate fi exclusă din sfera generală a literaturii. Singurul beneficiar – cititorul reprezintă un *Wirkung* capital al teoriei literare” – așa începea, în calitate de studentă, primul meu curs universitar, din octombrie 1994, de la Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. În Amfiteatrul „Eminescu”, unde aveam loc cursurile de Teorie a literaturii, am descoperit **Profesorul ideal de literatură**, care mi-a marcat existența. Am păstrat cu sfințenie caietele în care se află cursurile universitare și bibliografiile care însoțeau, negreșit, fiecare întâlnire. Îmi amintesc cu emoție și cu mult drag de întâlnirile cu Profesorul Ion Vlad. Nu am lipsit niciodată (nici în anul I, nici în anul III). Eram fascinată de lumea ideilor, de puterea Profesorului de a sintetiza și de a impresiona asistența, în fiecare săptămână, cu incursiuni în literatura lumii. Fiecare curs era o Carte deschisă, pe care o citeam, emoționată. „Călătoria” în literatură devenea doar un pretext pentru a ne deschide mințile și inimile spre frumos, spre texte de o importanță covârșitoare în formarea unui viitor profesor de literatură. Am fost întotdeauna recunoscătoare Profesorului Ion Vlad, pentru că a reușit să deschidă orizonturi nebănuite, profunzimi neașteptate.

Fostă elevă a Blajului, l-am admirat nespun pentru că ne-a introdus în universul operei lui Pavel Dan, profesor la Blaj în perioada interbelică. După câțiva ani, am avut șansa extraordinară de a-l întâlni, tocmai la Blaj, pe scriitorul Ion Brad (originar din comuna Sâncel, de unde unde sunt și eu, din satul Pânade – cel care mi-a dat numele, Pânăzan. Nu sunt doar coincidențe!). Am aflat de la Domnia sa că este prieten foarte bun cu Profesorul Ion Vlad și am realizat că întâlnirile cu Oamenii extraordinari, de la catedră, țin de miracol. Am descoperit apoi, încet-încet, că mari nume ale literaturii →

MARIA DANIELA PĂNĂZAN

de azi l-au avut Profesor pe Ion Vlad. Dintre aceste nume, Doamna Irina Petraș, pe care am citit-o, fascinată, în „Miezul lucrurilor”, mi-a atras atenția în mod deosebit, fiindcă a reușit să sintetizeze admirabil personalitatea Profesorului: *Orator inegalabil, cu o voce plină, răsunător-modulată, Profesorul ne purta prin subtilitățile Textului, ne provoca abil și nu scăpa prilejul vreunei ironii subțiri care să alunge lenea ori ceața. (...) Călătoria în operă sub bagheta Profesorului prospecta critic, depășind exercițiul uzual al lecturii și captând sugestii lăuntrice ale operei. Cursul / discursul său mustea de sugestii polemice, de enunțuri provocatoare, de formulări instigând cititorul la lecturi și re-lecturi. După ani, iată, nu pot citi nicio singură pagină semnată Ion Vlad fără să-i aud vocea „pictural-sculpturală”, corporalizând idei.* (din volumul Alexandru Deșliu, *Miezul lucrurilor. Convorbiri cu Irina Petraș*, Editura Pallas, 2006, p. 56). Așa este, păstrez și acum, nealterat în suflet, sentimentul de bucurie pe care îl insufla Profesorul la fiecare curs, fiecare călătorie în literatură devenind o „Aventură a formelor” (titlul unei cărți ce mi-a fost de căpătâi în pregătirea pentru examenele de titularizare, dar și pentru unele lecții aparte, originale, depășind monotonia manualelor școlare de azi). Recunosc, au fost cursuri fascinante, pe care le-am admirat nespus, și de care nu m-am despărțit nicicând, mereu recitându-le, mereu redescoperindu-le sensurile, mereu retrăind clipe de viață unice.

În această „aventură a formelor” m-am regăsit în ultima perioadă, citind cartea îngrijită de domnul profesor universitar Ilie Rad, *Alternative la memorii*. Sunt recunoscătoare și onorată de a avea șansa să citesc pagini extraordinare de literatură, de confesiune, de istorie literară, pagini epistolare care au readus în memoria noastră, *selectivă bineînțeles*, chipuri dragi, Oameni pe care i-am cunoscut în studenție sau după-aceea, Profesori de la care am învățat tainele marii literaturi a lumii. M-au fascinat scrisorile din America ale Profesorilor Ioana și Liviu Petrescu. Cu Domnul Profesor m-am întâlnit în anul IV, când am auzit cursuri despre Postmodernismul românesc. Pe Ioana Em. Petrescu nu am cunoscut-o personal (se stinsese

în 1990, însă am asistat la prezentarea cărții *Eminescu – poet tragic*, chiar la Litere, în toamna anului 1994, iar discursurile m-au ajutat să creionez un posibil portret). De multe ori, pășind pe holurile Literelor clujene, mi-o imaginam, distinsă, vorbind despre Eminescu. Acel Eminescu integrator, așa cum niciun manual școlar și nicio altă „voce” nu a reușit să îl descopere. Îmi imaginam deseori că Ioana Em. Petrescu semăna cu Doamna Profesor Carmen Vlad, cu care am studiat Teoria textului, în anul II. Nu știu de ce, dar așa mi-o imaginam: elegantă, distinsă, de o inteligență covârșitoare, blândă, fiindcă așa era Carmen Vlad. Cartea de față mi-a răscolit profund trăirile cele mai alese din timpul studenției și, cer iertare cititorului, dacă am abuzat de răbdarea lui. Sunt nevrednică de bucuriile și clipele unice pe care viața mi le-a dăruit cu generozitate, unele dintre acestea mi-au marcat definitiv viața!

Primele pagini ale volumului „Alternative la memorii” evocă anul I de studenție al Profesorului Ion Vlad și figurile legendare ale celor care i-au fost mentori, călăuze pe drumul cunoașterii. Am simțit nevoia să încep această prezentare cu evocarea primelor zile de studenție la Literele clujene, fiindcă este firesc (și mulți foști studenți ai Clujului pot recunoaște acest lucru) ca primul contact cu Facultatea de Litere să fie un eveniment de cunoaștere, vital, de neuitat în viața oricărui profesor. Să fii student la Cluj, la română-franceză, să ai Profesori de talia lui D.

Popovici sau Ion Breazu sau Nicolae Mărgineanu – pentru *studentul de odinioară* Ion Vlad însemna „cunoașterea și dezvoltarea valorilor spirituale, în consonanță cu valorile universale”. Pentru *studenții de odinioară*, precum a fost generația mea, 1994-1998 (din care s-a detașat, pe merit, Laura Lazăr Zăvăleanu, dar aș putea să le amintesc și pe Amalia Barbă sau Anca Noje), să fii student la Cluj însemna să te îmbogățești, pe tărâm cultural, din infinitele „călătorii literare” ale Profesorilor excepționali care au fost Ion Vlad, Carmen Vlad, Ion Pop, Liviu Petrescu, D.D. Drașoveanu, G. G. Neamțu, Georgeta Antonescu, Gheorghe Perian, Vasile Fanache, Ioana Bot, Sanda Cordoș – îndrumătoare de an, Mircea Muthu, Vistian Goia, Cornel Căpușan, Sergiu Pavel Dan – fiul lui Pavel Dan (pe care aveam sa-l reîntâlnesc la Centenarul Pavel Dan, în 2007, la Blaj), Corin Braga (la română), Virginia și Ioan Baciuc, Maria-Vodă Căpușan, Yvonne Goga, Voichița Sasu (la franceză). Ei ne-au transmis dragostea de Carte, seriozitatea în pregătirea profesională, dăruirea, abnegația, simțul răspunderii față de Operă. Elogiul pe care, în această carte, Profesorul Ion Vlad îl aduce mentorilor săi Dumitru Popovici sau Ion Breazu, „care au fost și cărora le voi păstra, nealterată, recunoștința pentru semnele de prietenie și de comprehensiune manifestate” (p. 65), se potrivește cu recunoștința pe care noi, atâtea generații de absolvenți ai Literelor din Cluj, o avem față de cei care ne-au pregătit pentru a fi, la rândul-ne, dascăli – povestitor despre care se vorbește în interviul acordat lui Tudor Dumitru Savu, „omul chemat să refacă istoriile lumii prin Logos, prin moralitatea actului întreprins” (p. 68).

Cartea este, fără îndoială, o reconstituire a două perioade istorice diferite, dar la fel de dificile din istoria literaturii române și a învățământului superior românesc. Pe de o parte, acest impresionant volum relevă cititorilor aspecte inedite din perioada 1948-1989, o perioadă marcată de ideologia comunistă. Consider că fiecare mărturie despre această perioadă ar trebui să devină pagină de istorie din care urmașii noștri să învețe ce înseamnă demnitatea, respectul față de ceilalți și față de tine însuși. Felul în →

care Profesorul Ion Vlad a reușit să-și păstreze verticalitatea, în toate funcțiile publice pe care le-a ocupat, fie rector al Universității clujene, fie decan al Facultății de Litere din Cluj-Napoca, fie director al Teatrului Național din Cluj-Napoca, este demn de urmat de mulți dintre cei care se ocupă azi de destinul învățământului românesc, universitar sau preuniversitar. Palpitante sunt paginile dedicate unei alte perioade istorice dificile, cea de după 1989, marcată prin curaj și demnitate, chiar de la debutul ei, de către Ion Vlad (dovadă de năvăgăduit este articolul publicat în „Adevărul în libertate”, fost „Făclia”, Anul I, nr. 5 din 27 decembrie 1989, intitulat „Cultură și demnitate”, în care pledează pentru adevăr, libertate, autonomie universitară, dar mai ales pentru demnitate. Recuperarea acesteia devine țel suprem. Cartea în sine este o dovadă în acest sens.

Sunt impresionante mărturiile pe care Profesorul le dăruiește tiparului, prin atenția și grija deosebită a universitarului Ilie Rad, ajutat, așa cum mărturisese în *Prefață*, de doi „complici” (Irina Petraș, președinte al Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, și Tudor Vlad, fiul lui Ion și Carmen Vlad), dar și de echipa cu care a pregătit, cu o acuratețe științifică de invidiat, un volum de o asemenea anvergură, de peste 500 de pagini, format B5. Îi amintesc pe colaboratori, în semn de profund respect față de efortul depus în realizarea cărții: Lia Brad Chisacof (fiica regretatului Ion Brad, plecat la începutul anului 2019 dintre noi), Mihai Cistelican, Florina-Diana Cordoș, Vasile V. Filip, Andrea Nagy, Alexandra Ormenișan, Carmen Târșorean, Simona-Maria Vlăsa. Aș dori să rețin atenția și cu o scurtă apreciere asupra copertei. Realizată de Könczey Elemér, coperta este inspirată de un celebru desen al lui Geo Bogza dintr-o scrisoare adresată Profesorului Ion Vlad, în 1983, la Echinouxul de primăvară. Dedicția „Profesorului Ion Vlad. Vechiul meu prieten din Ardeal” este însoțită de „celebrul plop” redat (și) pe copertă, fiindcă, așa cum este precizat în Anexe (p. 536), plopul este „simbol al verticalității și demnității umane”. Aș adăuga, cu emoția trăirilor de la cursurile universitare, **al lui Ion Vlad, Profesorul ideal de literatură...**

Coperta 4 prezintă un portret al Profesorului Ion Vlad, creionat pe deplin meritat de Acad. prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop, rectorul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, președintele Academiei Române, pentru care „Profesorul Ion Vlad a rămas o insulă a literelor și virtuții, iar studenții, după studiile de la Cluj, puteau spune, cu mândrie, *Et in Arcadia ego!*” Profesorul Ion Vlad a vegheat, cu severitate și cerbicie, ca Universitatea să-și îndeplinească menirea. A lăsat în urmă un model de savant și de profesor, la înălțimea exigențelor școlii fondate de Sextil Pușcariu, continuate de Bogdan-Duică și de Dumitru Popovici, de Nicolae Drăganu și de Emil Petrovici, de Ioana Em. Petrescu și de atâția alții. (...) În vremuri de grea cumpănă, Profesorul și Rectorul Ion Vlad a ținut Filologia clujeană și Universitatea noastră la înălțimea cerută de fondatori, ghidându-se după legatul marilor dascăli și după testamentul lăsat de Vasile Pârvan și intitulat *Datoria vieții noastre*”.

Structura cărții urmărește coordonatele esențiale ale biografiei Profesorului, care poate revela cititorului, dintru început, că se află în ipostaza de a deveni „un cititor avertizat”, ce va face o călătorie fascinantă. *Cartea, „ca semn al unei culturi și al înțelepciunii, martor și memorie a unei culturi naționale, este mesajul Logosului”* (am citat dintr-un curs universitar dedicat lecturii ca eveniment al cunoașterii). Acest mesaj „își decojește” semnificațiile începând de la *Efîgii universitare (Însemnările unui student de odinioară)*, continuând cu *Prefața* semnată de Ilie Rad și intitulată *Profesorul Ion Vlad la 90 de ani*, cu *Notă asupra ediției*, pentru ca, mai apoi, textul stelar (revelat de Roland Barthes în *S/Z*) să se „sfărâme” în conținutul propriu-zis al cărții: *Interviurile acordate, Corespondența primită, Alte scrieri*, pentru a se încheia, în câmpul simbolic al multivalenței și al reversibilității, sub semnul mirajului de structuri, *îngândurat* (cum ar spune R. Barthes), cu *Indice de nume* și *Anexe*.

Interviurile acordate sunt doar 16 la număr, toate fiind extrem de interesante, pentru că ele reușesc să refacă atmosfera lumii universitare de odinioară și să dea o imagine de ansamblu asupra celor două perioade

istorice amintite; fericii realizatori ai acestora sunt: Titu Popescu, Natalia Stancu, Dorin Tudoran, Ion Drăgănoiu, Tudor Dumitru Savu, Dora Pavel, Gheorghe Glodeanu, Letiția Ilea, Daniel Drăgan, Nicolae Băciuț, Ștefan Manasia, Olimpiu Nușfelean, Horea Poenar, Iulian Boldea, Paul Boca și Ilie Rad. Ce-aș putea să spun? Citindu-le, recitindu-le, te întorci în *spațiul ideal al Bibliotecii*, spațiu văzut de Jorge Luis Borges asemenea unui paradis. Aș mai scrie, dar mi-e teamă că devin prea sentimentală, prea nostalgică... Și totuși trebuie să adaug că interviurile dezvăluie *...o viață de om, așa cum a fost*, un Om excepțional, al cărui tată era „format la Școala Normală din Blaj”, iar primul interviu este publicat la Sibiu... Nu mai cred în coincidențe!

Dacă „povestirea înseamnă vocația ființei de a descoperi cuiva lumea” (p. 86), atunci corespondența între scriitori și profesori înseamnă, aș îndrăzni să spun, *vocația ființei de a se dedica lumii*. Fiindcă, lecturând scrisorile primite de Profesorul Ion Vlad, realizezi că cei 61 de expeditori au avut șansa ca Profesorul să le dedice timp, să se aplece asupra scrisorilor lor, uneori asupra problemelor pe care le aveau. Editorul cărții, Ilie Rad, consideră că aceste scrisori „da seamă despre expertiza de critic literar a Profesorului”, dovedind obiectivitatea acestuia, care a fost „factor de echilibru într-o lume literară plină de orgolii și sensibilități exacerbate”, dar și generozitatea Profesorului care apare în ipostaza „omului care a făcut mult bine, ca și Ion Brad, marele său prieten, atâta cât a permis sistemul”. Și pentru că am avut deseori ocazia de a-l întâlni pe Ion Brad, de a vorbi la telefon sau de a corespunda (am realizat ultimul interviu acordat de Ion Brad, publicat în volumul „De vorbă cu scriitori de azi”, volum realizat în colaborare cu Monica Grosu, prietena și colega mea de la Filiala Alba-Hunedoara a USR), pot spune că asemenea Oameni se nasc rar și că ei sunt printre pușinii, generoși peste măsură, care au încurajat tinerii să scrie, să citească multă literatură de calitate, să fie originali, să devină cititori adevărați, să aibă modele asemenea Cititori (deseori Profesorul Ion Vlad vorbea de cititorul ideal, care a fost Nicolae Steinhardt, însă în notițele mele din 27 octombrie →

1994, consemnate în cursul nr. 4, am găsit următoarele afirmații, la care subscriu: „Nu există teritoriu românesc sau universal neatins de lectura lui N. Steinhardt. Nu este nicio greșeală să afirmăm însă că cititorul ideal al culturii române este Mihai Eminescu, iar cele 44 de caiete eminesciene, 16000 de file, sunt cea mai vastă sinteză făcută de un suflet românesc”). Scrisorile, afirmă în continuare Ilie Rad, „mai obiective decât jurnalele sau memoriile, depun mărturie despre o perioadă frământată din istoria României”, pentru că ele au fost trimise de „cei mai importanți scriitori ai momentului” (p. 19). Desigur, merită să amintim câteva nume, cu speranța că ele vor deveni de interes pentru cititorii de azi: Maria Banuș, Ana Blandiana, Mircea Ciobanu, Ioana Em. Petrescu și Liviu Petrescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Valeriu Cristea, Niculae Gheran, Norman Manea, Geo Bogza, Dumitru Micu, Magda Petreu, Dinu Săraru, Sorin Titel, Cornel Ungureanu, Răzvan Voncu, Mihai Zamfir etc.

Alte scrieri este un capitol amplu, în care apar *Studii despre scriitorii români, publicate în volume colective, Dezbateri teoretice, Prefețe și postfețe* (Georgeta Mircea Cancicov, Octavian Fodor, Méliusz József, Cezar Petrescu, Constantin Cubleşan, Traian Mihai Neamțu, Al. Călinescu, Gavril Scridon, Pavel Dan, Alexandru Zotta), *Răspunsuri la anchete literare* (din anii 1962, 1970, 1971, 1973, 1984, 2001, 2005), *Portrete și evocări* (dedicate lui Ion Vlasiu, Vlad Mugur, Victor Iud, Niculae Gheran), *Note de călătorie și Varia*. În acest ultim subcapitol, sunt redate *texte îngândurate*, ce dau volumului plus valoare; citându-l tot pe Roland Barthes, „plin de sensuri, textul pare mereu a ține deoparte un ultim sens, pe care nu-l exprimă, dar căruia îi păstrează un loc liber și semnificant: acest grad zero al sensului (care nu-l anulează, ci, dimpotrivă îl recunoaște), acest sens suplimentar, neașteptat, care este însemnul teatral al implicitului, este îngândurarea: îngândurarea (feșelor, a textului) este semnificantul inexprimabilului”. Mă refer astfel la textele: „Cultură și demnitate” (despre care am amintit deja), „A fost odată în Cluj...” și „Erau ziare, evenimente...” Ni se confirmă prietenii literare de-o viață ale

Profesorului, precum și unele dureri legate de evenimente și de oameni care au dezamăgit... Cu toate acestea, patru nume apar ca fiind prietenii alesi ai Profesorului: Ion Brad, Ștefan Manasia, Aurel Gurghianu, Dumitru Radu Popescu, ultimii doi fiind redactorii ai revistei „Steaua”, respectiv „Tribuna”: „pentru semnatarul acestor rânduri, doi dintre redactorii au însemnat o indelebilă prietenie: Aurel Gurghianu, întâlnit mai întâi la bacalaureatul din Târgu-Mureșul anului 1948, și apoi în calitate de coleg de an la Filologie. (...) Cel de-al doilea este Dumitru Radu Popescu și, dacă am regretat ceva, a fost plecarea sa la București, după anii lui de student filolog, prieten cu dascălul său, și apoi cu colegul său de breaslă. Istoria s-a repetat, în ce mă privește, cu un alt tânăr creator: Ștefan Manasia, poetul tot mai sigur pe verbul și sunurile creației sale, eseist înzestrat și pătimaș devorator de literatură mare. (...) Urcasem scările în clădirea centrală a Universității, nu fără emoții, nu fără teamă, obsedat de admiterea la Facultatea de Filologie. Aveam sentimentul unui ...dezastru, dar întâmplarea a fost examenul de latină: profesorul Teodor Naum mi-a dat o notă care a convins, bănuiesc, comisia. Aveam să descopăr prieteni nu doar pentru cei patru ani de facultate, ci pentru viață: Ion Brad și Aurel Gurghianu”.

Revăd *Anexele*. O impresionantă biografie. Fotografii – document, secvențe de viață trăită exemplar! Mă încântă fotografia de pe Câmpia Libertății din Blaj, din 1974, mă las furată de chipul blând al Doamnei Profesor Carmen Vlad, mă opresc înduioșată la portretul din 1999 (așa îl păstrează *memoria mea* pe Domnul Profesor, cursurile mele universitare fiind finalizate în 1998), revăd chipuri atât de cunoscute (Ion Șeulean, Sergiu Pavel Dan, Nicolae Băciuț, Matei Pamfil, Mircea Braga, Irina Petraș, Constantin Cubleşan, Ilie Rad, Ion Brad, Adrian Popescu) și admir bucuria din ochii fostei mele colege, Laura Lazăr Zăvăleanu, care a preluat, de la Domnul Profesor Ion Vlad, misiunea, deloc ușoară, de a preda Teoria literaturii la Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

Revăd Cărți cu destin de miracol în pregătirea temeinică a unui

profesor, Cărți pe care le-am deschis, cu sfială, cu emoții și cu dragoste, în anii studenției la Literele clujene. O carte a rămas, până azi, reper fundamental: *Aventura formelor. Geneza și metamorfoza „genurilor”*, despre care Răzvan Voncu afirmă că este „o carte de excepție în bibliografia teoretică românească”. Aș încheia spunând că, din toamna anului 2019, *Aventura formelor* este completată fericit de *Alternative la memorii*, ambele devenind un Tot necesar, un act de cunoaștere deplină.

Sunt un umil cititor „de rând”, care, lecturând cartea dedicată de Profesorul universitar Ilie Rad uneia dintre cele mai importante „voci” ale teoriei literare, Profesorului Ion Vlad, la împlinirea celor 90 de ani, m-am lăsat antrenat în „jocul pur” al ideilor, am regăsit entuziasmul marilor întâlniri universitare clujene, m-am regăsit pe mine, studenta de odinioară a Domnului Profesor Ion Vlad, m-am revăzut, pecete a timpului... pierdut, dar regăsit, în Amfiteatrul „Eminescu”, în care pașii Profesorului răsuna, ideile ne mângâiau sufletele, iar vocea de orator ne trezea conștiințele la o realitate dincolo de Text...

„Nedezbărată de o undă de timiditate, pe care o păstrez, ca pe o amintire din studenție” (Ana Blandiana, p. 185), închid Cartea. În orizontul de așteptare al Operei... începe *Aventura...* ! Lumea este un text, iar semnificațiile ultime ne îndeamnă la respect, la prețuire, la admirație față de cel care, pentru dascălii formați la Cluj, înseamnă **Profesorul ideal de literatură: Ion Vlad**. Știu că voi reciti, în curând, paginile acestea emoționante – de o valoare istorico-documentară indiscutabilă – care au răscolit frumoase aduceri aminte. Este o carte importantă, care ne oferă un Model de viață, de muncă istovitoare, de creație.

Mulțumiri și recunoștință, Domnilor Profesori!

Unul dintre cititori, devenit profesor la Colegiul Național „Gh. Lazăr” Sibiu, Maria-Daniela Pănzan

Ion Vlad, *Alternative la memorii. Dialoguri, corespondență, mărturii*
O carte concepută și alcătuită de Ilie Rad, (Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, Presa Universitară Clujeană, 2019

Asterisc

Memorialistică

O remarcabilă carte de memorii de

Annie Bentoiu

(1927 - 2015)

Perfect bilingvă, Annie Bentoiu, soția cunoscutului compozitor Pascal Bentoiu, s-a remarcat în domeniul literaturii prin publicarea în franceză a unor traduceri din creații literare românești și, mai ales, prin mai multe volume de poezie și proză poetică.

A publicat, de asemenea, două excelente volume de memorialistică sub titlul „Timpul care ni s-a dat. Memorii (1944-1947)”.

A avut toată viața obiceiul de a-și nota în agende evenimentele personale și ale lumii în care a trăit, jurnalul rezultat, ținut cu consecvență, stând la baza celor două volume de memorii.

În perioada consemnată, autoarea a fost martora atentă a nenumăratelor „simptome” care trădau instaurarea comunismului în România. Nu s-a mulțumit doar să observe: a citit despre cele trăite, a reflectat asupra lor, a descoperit mecanisme.

Mulți analiști consideră că, pentru aceasta, memoriile sale depășesc genul memorialistic, constituind un veritabil manual de istorie privind acele vremuri tulburi care, după puțin timp, aveau să devină violente.

Într-un foarte elogios articol apărut în „România literară”, sub titlul „Timpul ce ni s-a luat”, Monica Lovinescu apreciază: „Cartea... e scrisă cum îmi închipuiam că se va face mult mai târziu, fără patimă, fără complexe, cumpătat cu toate nuanțele îndoielii, într-un cuvânt - cu bun simț... Amintirile se recompun bizuindu-se nu doar pe privirea naratoarei, ci și pe alte mărturii și uneori și pe ziare de epocă. Prezentată astfel, istoria trăită pierde poate din patetismul ei extravagant pentru noi toți cei care am suportat-o, dar câștigă în credibilitate...”

Am insistat atât de mult pe termeni ca obiectivitate, bun simț, cumpătare, încât s-ar putea crea impresia unui text rece, a unei priviri îndepărtate, nescăldate de emoție. Ar fi fals, emoția există.

Reținută în general pe pragul

unei lacrimi, proza autoarei poate da și tonul durerii uimite...”

Fragmente: - *Poate ar trebui să ne mulțumim, în motivarea poziției anticomuniste, cu două observații simple, elementare: această ideologie utilizează sistematic, pe plan intelectual, minciuna, iar pe plan afectiv, ura și invidia. Așadar, în ceea ce privește cele două funcții esențiale ale psihicului omenesc - intelectul și afectivitatea - ea se situează în opoziție cu valorile centrale ale fiecăruia: adevărul și dragostea. Iar aceasta ar putea fi de ajuns.*

- *Înțelegem, vedeam cu ochii că în partid liantul cel mai puternic era frica, și asta a fost pentru mine o descoperire esențială. O frică a cărei intensitate sporea odată cu răspunderile asumate. Noul stat mi se prezenta ca o piramidă de funcții în care fiecare tremura, cel mai speriat fiind cel ce ajunsese cel mai sus. Poate că tocmai frica îl silea pe acela să devină tot mai dur și pînă la urmă tot mai crud, susținându-i sistematic pe cei mai duri, mai cruzi și deci mai puternici. La o asemenea constatare nu mă așteptasem deloc.*

- *Una dintre multele trăsături de caracter pe care românii le-au pierdut în ultima jumătate de secol e facultatea de a se indigna. Afîta vreme a fost periculoasă orice reacție spontană, încât pînă la urmă au învățat să și-o înăbușe. Însăși mulțimea de tragedii individuale a făcut ca ele să pară suportabile celor care n-au fost personal atinși.*

DORIN NĂDRĂU
(S. U. A.)

Lungă biografie, scurtă viață

Să spună păzitorii-nțelepciunii
Ce om am fost, și cât de strâmb
sau drept,
Ori ce lichea, precum ar zice
unii,
Dar de la care milă nu aștept.

Cum m-am născut ca frunza
tremurată
Acolo-n munții codrilor adânci
Din doi părinți de neguri și de
piatră
Ce nu-și mai țin speranțele pe-
aici.

Poate-mi îngăduiți apoi și mie
Să fi avut o soartă-n cer și-o stea,
Și-o prea frumoasă de copilărie,
Cea mai frumoasă, fiindcă-a fost
a mea.

Să fi pornit grăbit pe-a lumii cale
Cum pleacă toți, ba unii și ajung,
Mai tot urcând, mai coborând la
vale,
Mai poticnit, adesea, îndelung.

Poate-mi îngăduiți să fi avut
Măcar vreo două și femei
frumoase
Ce să mă fi iubit atât de mult
Încât să-mi fie, totuși,
credincioase.

Să fi sădit, prea poate-se și-un
pom,
Să fi săpat în piatră vreo fântână
Și să fi zămislit vreun pui de om,
Să aibă cerul meu cui să rămână.

Și dacă toate astea sunt de-ajuns
Pentru-o poveste cu-nțeles de
viață
Uitați, acum, ce repede-am ajuns
Către sfârșit, dar încă mă
răsfață...

DUMITRU MĂLIN

Inedit

DESPRE SIMBOLIC ȘI NOCTURN ÎN LITERATURĂ ȘI MUZICĂ. DIALOG CU ROMANCIERUL ȘI ESTETICIANUL MIHAIL DIACONESCU

(VI)

- Vă rog, totuși, să spuneți ceva despre poezii români care au evocat nocturnul!

- Și ei sunt mulți... Și ei sunt atrași de problema misterului, de revelația naturală. De aceea am încercat să-i imit în acele pagini de proză în care am evocat nocturnul.

- Amintiți măcar pe unii dintre ei!

- Am amintit de Eminescu... Înaintea sa nocturnul este evocat însă în poeziile lui Grigore Alexandrescu, respectiv în *Miezul nopții* și în *Răsăritul lunii. La Tismana*. La Grigore Alexandrescu, nocturnul este asociat cu ideea de prefacere universală, cu un vag sentiment de tristețe și cu convingerea că ceea ce a fost ne poate oferi lecții demne de luat în seamă.

La mijlocul secolului al XIX-lea, un succes de public binemeritat a avut poetul, romancierul, dramaturgul, publicistul și traducătorul George Baronzî, cu volumul său de versuri semnificativ intitulat *Nopturnele*, apărut la București în 1853.

Se află în acest volum evocări lirice ale unor variate ipostaze ale nopții. Atmosfera literară specifică impusă de romantism, care a făcut din tema nopții o preocupare artistică insistent reluată, este evocată în creațiile lirice prin care George Baronzî s-a impus.

Fapt semnificativ, refrenul poeziei *Cățelul pământului*, de George Baronzî, a fost utilizat de Eminescu drept epigraf în poemul filosofic *Strigoii*. Eminescu a iubit poezia lui Baronzî.

Eu mi-am permis să menționez în mod special volumul lui George Baronzî *Nopturnele*, în capitolul al II-lea al romanului *Speranța*. Romanul *Speranța* a apărut până acum, sunt fericit s-o spun, în patru ediții. În intenția mea, *Speranța* este o evocare epică și simbolică a romantismului politic românesc.

Ca poet romantic și simbolist, Alexandru Macedonski ne-a lăsat mult comentata *Noapte de decembrie*, o capodoperă care evocă liric relația

dintre eul poetic și cosmosul tainic, dintre mirajul gloriei și caracterul intangibil al idealului, dintre trăirea tragică și absolutul spre care adevăratul artist aspiră.

Ca sursă și sălaş al unor sentimente contradictorii marcate de solitudine, de nesiguranță și de păcate, splendorile stranii ale întunericii sunt evocate în poezia pe care Macedonski a intitulat-o *In noapte*, o creație pe care a inclus-o în volumul *Excelsior*, publicat în 1895, la București. Ascultați!

„Albastră era noaptea și fragedă natura/ În cer plutea răzleață o pulbere opal./ Dar valuri îndârjite urca în mine ura, /Domnea Satan în mine, magnific înger pal// Erau muiate-n aur abisurile-albastre./ Safire luminoase eliptic gravitau./ Clipeau diamantate oștirile de astre/ Și-n pace să reîntre zadarnic căutau.// Și valuri îndârjite urca în mine ura/ Domnea Satan în mine, magnific înger pal.../Albastră era noaptea și fragedă natura/Și-n cer plutea răzleață o pulbere opal.”

Un scriitor prezent la serile literare desfășurate în cenaclul lui Alexandru Macedonski a fost poetul Iuliu Cezar Săvescu.

Săvescu era dominat de un „*acut sentiment al alienării*” (Zina Molcuț), dar și de mari elanuri literare și artistice. El este, totodată, „*figura cea mai reprezentativă pentru faza incipientă a simbolismului românesc*” (Zina Molcuț).

În poezia pe care Iuliu Cezar Săvescu a intitulat-o *De ce când noaptea e senină*, neliniștile, nevrozele și dilemele eroului liric sunt comunicate în versuri cu o admirabilă precizie formală, dar mai ales cu un impuls al mărturisirii care duce subiectivitatea autorului spre astre și lumina selenară, dar mai ales spre haosul primordial:

„De ce când noaptea e senină,

Când toate cugetele dorm,
Privind cum trece steaua lină,
Mă simt furat de-a ei lumină
Și în lumină mă transform?

Și-alerg, alerg făr-de repaos,
Și printre astre fulger trec,
Și simt în forțe-un nou adaos,
Și tot mai mult m-afund în haos
Și ca-ntr-o mare mă înec!

Vai! Ce putere poruncește
Neîncetat să mă transform!
Ce duh satanic mă muncește,
Ce jurământ mă urmărește,
Măcar o noapte să nu dorm!”

Tema nopții nu putea lipsi din creația lui George Bacovia, poet preocupat de „*abisul sufletesc*”, „*traversat de spaime și neliniști*” (Zina Molcuț).

El „*a atins (...)* o puritate a trăirii tragice, care nu se mai poate repeta; s-a oprit paralizat în fața unui absolut al interiorității tragice a lumii și a rămas eternizat aici de însăși forța de a-l fi atins” (Zina Molcuț).

El a evocat liric atmosfera apăsătoare a târgurilor de provincie. Dar, atenție! „*Târgul bacovian devine, de fapt, un târg metafizic, dând una dintre cele mai patetice expresii condiției tragice a umanității*” (Zina Molcuț).

Bacovia este, în egală măsură, simbolist și expresionist. Este un poet al singurătății în noapte, al spaimelor pe care ea le provoacă, le întreține și le amplifică.

Precum în *Singur*, poezie pe care o găsim în volumul *Scânteii galbene* (1926):

„Odaia mea mă înspăimântă
Cu brăie negre zugrăvită –
Prin noapte toamna despletită
În mii de fluieră cântă.”

- Odaie plină de mistere,
În pacea ta e nebulie;
Dorm umbre negre prin unghere,
Pe masă arde o făclie.

- Odaie, plină de ecouri,
Când plânsu-ncepe să mă prindă,
Stau triste negrele tablouri
Făclia tremură-n oglindă.

Odaia mea mă înspăimântă...
Aici n-ar sta nici o iubită,
Prin noapte, toamna despletită
În mii de fluieră cântă.”

PROF. IONEL SILVIAN
BUCURESCU

Vatra veche dialog

NICOLAE MĂȚAȘ

DESPRE DIALOG. SCRIEREA
CU SINE. ESTETOGENEZA.
CUNOAȘTEREA FACIE AD
FACIEM

RESTITUIRI

Un vin este cu atât mai bun cu cât este mai vechi. Este și cazul unui interviu. Cu cât trec mai mulți ani de la data la care a fost acordat, cu atât mai mult crește valoarea răspunsurilor. Unele sunt pe deplin valabile și astăzi, după zeci de ani, chiar sute de ani. Vom exemplifica, în continuare, cu un dialog pe care l-am avut cu reputatul român basarabean Nicolae Mățaș - colaborator al revistei *Vatra veche*, lingvist, cercetător științific, poet, publicist, epigramist, om de cultură și de stat - în biroul ministerial de la Chișinău, cu aproape 30 de ani în urmă, în toamna lui 1991, când deținea funcția de ministru al științei și învățământului din Republica Moldova. A fost omul care în acele vremuri de entuziasm și de speranță în virtuțile națiunii române unitare s-a aflat în prim planul evenimentelor din acei ani. În medalionul pe care *Vatra veche* i l-a consacrat în numărul din aprilie, cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani, se aprecia, printre multe altele, că prof. Nicolae Mățaș „A întreprins o serie de măsuri în vederea reformării învățământului vechi anchilozat și rusificat” din Republica Moldova.

Mai multe detalii într-un dialog pe care am avut onoarea să-l am atunci cu domnul ministru:

-Domnule profesor, mai întâi felicitări pentru tot ceea ce ați făcut înainte de a fi ministru, pentru probitatea științifică și convingerea cu care ați argumentat, în Parlament, la sfârșitul lunii august 1989, revenirea la grafia latină și la limba română ca limbă de stat în Republica

Moldova. Mă gândesc că nu poate să nu fie o legătură între munca și lupta Dumneavoastră de atunci și răspunderile pe care le aveți astăzi în calitate de ministru al științei și învățământului. Vreți să vă referiți, pentru începutul dialogului nostru, la legătura respectivă?

-Vă mulțumesc din suflet, domnule Nazare, că nu ați uitat nici Dumneavoastră, de clipele astrale ale trezirii conștiinței noastre de apartenență la unul și același neam, la una și aceeași limbă a românilor. Au fost cu adevărat niște momente de vârf în izgonirea robului din noi, în renunțarea la situația umiltoare de sclavi, în trezirea demnității naționale nu numai a intelectualității, ci și a unei bune părți a populației. Au urmat toate celelalte: revenirea la tricolor, la imnul național al românilor de pretutindeni, proclamarea suveranității și independenței, prăbușirea imperiului sovietic, zdruncinarea hotarului de la Prut și trecerea oarecum mai liberă de la frați la frați în întâlnirea cu Țara.

Ați intuit în mod excepțional legătura dintre activitatea mea anterioară și cea de astăzi. Dacă am acceptat funcția de ministru, să știți că am făcut acest lucru numai din considerentul de a lupta pentru realizarea, materializarea idealurilor națiunii noastre, cu convingerea că locul meu trebuie să fie și în continuare pe baricade. N-am făcut-o din orgoliu personal, Doamne ferește, ci am considerat că este o comandă socială pe care nu am dreptul s-o refuz.

-Învățământul reprezintă componenta de bază a oricărei culturi, având contribuții specifice determinante în dezvoltarea întregii spiritualități a comunității.

Ne-ar interesa, în acest sens, care sunt coordonatele și obiectivele învățământului actual în Republica Moldova și în ce măsură acestea răspund unui deziderat arzător al momentului - dezvoltarea conștiinței naționale românești în spațiul dintre Prut și Nistru?

-Obiectivul primordial îl constituie crearea școlii naționale, revenirea la valorile noastre spirituale, conjugate cu cele general-umane, ca să ne putem circumscrie în timpul cel mai apropiat posibil la sistemul de instruire și educație europeană.

Dumneavoastră nici nu vă puteți imagina, probabil, că până și în acele școli în care instruirea se efectua în limba maternă a fost izgonit completamente spiritul românesc, a fost distrusă conștiința istorică, națională. O

istorie denaturată și trunchiată, o literatură ciuntită și politizată până la refuz, o limbă voit sărăcită și văduvită de resursele ei de expresie, unificată chiar și în structurile ei de profunzime, cum s-ar exprima specialiștii. Aproape că pierdusem datinile, obiceiurile, folclorul autentic, iar fără ele nu există conștiință națională. Tocmai acest obiectiv îl ținea Imperiul: să ne dezmoștenească, să facă să ne uităm rădăcinile, să nu avem o istorie, o cultură și o conștiință proprie, să ne mancurtizeze.

Am început-o prin renunțarea la dictatul Moscovei, lucru extrem de anevoios la momentul de atunci, facilitat la maximum după destrămarea fostei U.R.S.S.: întocmirea pe loc a planurilor, programelor de studii, manualelor, promovarea unei politici autonome în domeniul instruirii și educației, depolitizarea învățământului, reexaminarea numărului de ore prevăzute pentru studiul limbii și literaturii române, a istorie naționale, renunțarea la vechile manuale, revenirea la instruirea în limba maternă în instituțiile de învățământ de toate nivelurile, renunțarea la așa-zisele școli și grădinițe bilingve, în care, de fapt, întreaga activitate era efectuată în exclusivitate în limba rusă, revenirea la învățământul tradițional, gimnazial și liceal, la sistemul de notare de la 1 la 10, alinierea la sistemul de învățământ românesc și la cel european etc.

-Există o preocupare anume a ministerului pe care-l conduceți pentru a asigura învățământului din Moldova un conținut științific? În ce constă această preocupare?

-Până mai ieri, conținutul și forma învățământului nostru erau dictate de centru.

Vă dați seama cât moloz și zgură veche trebuie să scoatem azi din furnalele învățământului moldovean? Vrem să renunțăm la tăvălugul nivelator și unificator al sistemului de învățământ sovietic și să-i oferim copilului condiții de manifestare plenară a capacităților și voinței sale. Vrem să renunțăm la învățământul mediu general obligatoriu pentru toți. De aceea, paralel cu clasele gimnaziale, vrem să menținem pentru cei mai slabi cu duhul și clasele negimnaziale (cu posibilitatea trecerii, în funcție de capacități și perseverență, dintr-un tip de clasă în altul și invers), iar la învățământul pe cicluri: ciclul I (anii I-II) - studierea materiilor generale ce stau la baza formării specialistului; ciclul II (anii III, IV, V) - specializare.→

prof. GH. NAZARE

Cine nu dă dovadă de pregătirea necesară pentru a fi promovat în ciclul II mai urmează un an – un an și jumătate niște studii anume și este pregătit ca specialist din veriga medie cu studii superioare incomplete, cine absolvă ciclul II devine specialist cu studii superioare. Ciclul III (studiile post universitare) îl vor urma numai cei înzestrați. Conform acestor trepte ale învățământului, vor fi întocmite și programele, manualele și cursurile universitare respective. Vrem să purcedem la o atestare riguroasă a cadrelor didactice. Cât privește conținutul manualelor și cursurilor existente, trebuie revăzut substanțial. Urmează să ne debarasăm de ideologia comunistă, de sociologismul vulgar, de minciună, neadevăr și denaturarea adevărului istoric, să substituim non-valori prin valori autentice. Vrem să avem programe și manuale alternative. În această direcție sunt orientate cadrele noastre didactice, în această direcție își canalizează eforturile și specialiștii de la Institutul de Cercetări Pedagogice și Psihologice din Chișinău, care colaborează fructuos cu Institutul de Științe ale Educației din București.

Nu mai vorbesc de faptul că ne „inspirăm” (cât pe ce să zic că ne înfruptăm) din conținutul științific al învățământului pe care dumneavoastră îl practicați în România.

Mai mult, am vrea să vorbim – împreună cu colegul meu de la Ministerul Culturii și Cultelor, Ion Ungureanu -, de o Confederație a învățământului românesc de pe cele două maluri ale Prutului.

-Pentru un învățământ nou sunt necesare cadre didactice corespunzător pregătite profesional, pedagogic și metodic. Evident, veți folosi în cea mai mare măsură cadrele didactice de care dispuneți. Ca urmare, cum preconizați perfecționarea acestor cadre didactice pentru a putea răspunde imperativelor actuale ale educației?

-Am și purces la perfecționarea lor prin intermediul Institutului Național de Pregătire, al Facultății de pregătire a psihologilor de la Institutul Pedagogic „Ion Creangă”, din Chișinău, al unor inspectorate județene din România, care și-au oferit cu amabilitate concursul. Invităm savanți și cadre didactice din România pentru a participa la perfecționarea celor din Moldova.

Am trimis circa 2000 de tineri la studii superioare în România, 200 la doctoratură, alte câteva sute la studii postuniversitare sau medii de specialitate.

Profit de ocazie pentru a exprima încă o dată mulțumire Țării, pentru ajutorul generos pe care ni-l acordă. Punem în aplicare sistemul de acordare a gradelor didactice conform unor probe de examinare de rigoare, fapt care va genera inevitabil o creștere a nivelului profesional.

-Instruirea și educarea copilului este un proces complex. Școala are, fără îndoială, rolul determinant. Dar mai sunt și alți factori. În primul rând familia. Care considerați Dumneavoastră că trebuie să fie relațiile dintre familie și școală? Pe ce coordonate trebuie să se clădească această relație? (Am în vedere faptul că nu întotdeauna familia este receptivă la cerințele școlii.).

-Cu părere de rău, trebuie să vă spun că toată răspunderea pentru educație a fost pusă pe seama școlii, chiar și cei șapte ani de acasă. Neparticiparea pleneră a familiei la educarea tânărului cetățean n-a întârziat să dea roade proaste: creșterea criminalității printre minori; apatia generală din societate a generat o lipsă de interes aproape generală a tinerilor față de studiu; școala a devenit o corvoadă și un chin pentru învățători și profesori.

Azi încercăm să schimbăm mentalitatea, să o adaptăm societății libere și descătuseate, să descoperim și să încurajăm personalitatea, să-i creăm condițiile despre care vorbeam pentru a-și dezvolta și realiza din plin capacitățile, potențele creatoare.

Să structurăm învățământul pe gimnazii, licee, colegii: la ora actuală avem deschise 26 de licee, peste 30 de gimnazii și clase gimnaziale, 15 colegii, 4 școli normale, ciclurile în învățământul superior – i-a pus pe gânduri și pe părinți, i-a făcut să se mai uite în zilnicele copiilor, ca să mai dea și pe la școală.

Trimiterea copiilor la studii în România le-a dezvoltat goliciunea regelui sovietic al cunoștințelor declarate, suscitându-le interesul pentru destinul copiilor.

Ne bucură această zdruncinare a tihnei lor de odinioară, trezirea din somnul pe care-l credeam letargic, critica lor la adresa școlii.

Înseamnă că, pe lângă sistemul de atestare, vom avea unul la fel de riguros – aprecierea părinților, opinia publică. Nimic nu-l face mai cointerestat și mai exigent decât grija de destinul propriului copil.

Ni-l luăm ca aliat în activitatea de evaluare a eficienței muncii pedagogului din școală, dar am vrea să-l avem ca aliat al învățătorului în lupta

acestui pentru a-și asigura niște condiții de viață care să nu fie mai joase decât cele ale consătenilor, ci dimpotrivă, căci el are o stringentă nevoie de perfecționare continuă. Tocmai această tendință spre autoperfecționare este, la ora actuală, extrem de redusă, iar condițiile de trai proaste sunt una din cauzele acestei tendințe.

-În ultimii doi ani, relațiile dintre Școala din Republica Moldova și Școala din România s-au diversificat. Vă rog să vă referiți, succint, la conținutul și semnificația acestor relații.

-În anul de învățământ 1990-1991, am trimis la studii în România circa 2500 studenți, elevi și liceeni ca bursieri ai Statului Român, noi oferind pentru studii în Moldova 160 de burse.

În anul de studiu 1991-1992, Guvernul României a acordat pentru copiii și adolescenții români din Moldova și Ucraina 1500 de burse, plus 80 de luni burse pentru specializare și 200 de burse de doctorat, iar partea moldovenească, la rândul-i, 180 de burse pentru studii universitare sau specializare, 10 burse pentru studii posuniversitare și 50 de burse pentru doctorat. În baza unei înțelegeri de colaborare directă dintre ministerele noastre, precum și a unui protocol de aplicare a susnumitei înțelegeri (ambele semnate la 27 iunie 1991 și prevăzute până în 1993) se practică și alte forme de colaborare, atât la nivel de ministere, cât și la nivel de inspectorate și instituții: perfecționarea cadrelor didactice din Moldova și România, invitația specialiștilor din România la diversele cursuri și seminarii organizate de partea moldovenească, inclusiv angajarea prin contract la serviciu în gimnaziile și liceele din Moldova, vizitele reciproce și schimbul de experiență, întocmirea unor manuale de către colective mixte de autori, preluarea unor modele de planuri de învățământ, programe și chiar seturi de manuale din România, excursii ale elevilor și studenților, participarea la colocvii, seminarii, conferințe și simpozioane organizate de una dintre părți sau în comun, efectuarea în comun a unor investigații științifice etc.

Aceste relații ne integrează în comunitatea de învățământ, dar și de suflet, despre care vorbeam mai sus, iar calea noastră de ieșire în Europa, de integrare cu ea, trece numai și numai prin România.

-Domnule Ministru Mățcaș, vă mulțumesc pentru amabilitate și pentru răspunsurile concludente!

INDIFERENȚA CARE UCIDE

Toată suflarea românească a vibrat la unison, la cuvintele găsite pe bilețelul lăsat de Irinel Liciu, care s-a sinucis în mai 2002, despre o prea mare dragoste care ucide. Tragedia mării și imposibilei iubiri immortalizată de Shakespeare i-a impresionat pe jurnaliști și comparațiile dramei lui Augustin-Doinaș și Irinel Liciu cu cea a lui Romeo și Julieta au dominat pe bună dreptate articolele scrise în zilele de doliu ce au urmat dispariției celor doi. Făcând însă abstracție de deosebirea dintre povestea shakespeariană în care eroii au murit înainte de a-și fi consumat iubirea și cea a Poetului și Balerinei, care au trăit o viață împreună, ambele situații conțin totuși un element consolator, acela al dragostei *împărțășite*. Satisfacția, fericirea, beția de a se fi știut iubit de către celălalt făcea imposibilă viața fără el (de unde tragicul sfârșit în ambele cazuri), dar timpul scurt sau îndelungat trăit împreună le-a fost luminat de iubirea fără echivoc a partenerului.

Cel puțin tot atât de tragică îmi apare însă și o altă dramă, cea a punerii capăt zilelor ca urmare nu a *preaplînului dragostei* ci, dimpotrivă, a *necruțătoarei indiferențe*.

Un cunoscut îmi povestea recent o tragedie petrecută cu două decenii în urmă a unui coleg care s-a sinucis în urma iubirii disperate pe care i-o purta unei tinere care, la rândul ei, nu-i dădea nicio atenție.

Băiatul o iubea profund pe fată și îi scria poezii, dar se pare că dragostea îi luase mințile.

Poziția interlocutorului meu era foarte clară: nu fata a fost vinovată de actul disperat al băiatului, ci propria lui slăbiciune. După tragicul eveniment, ceilalți colegi s-au îndepărtat de fata respectivă, acuzând-o deschis de cele întâmplate. Replica ei însă era că a fost nevinovată, căci nu l-a încurajat pe băiat să o iubească, ba chiar i-a spus de la bun început să-și ia gândul de la ea, el nefiind pe gustul ei.

Desigur, tragedia rezidă tocmai în imposibilitatea fetei de a-l fi putut scoate pe băiat din lumea sa închisă în care propria iubire l-a sfâșiat.

Se pare că omul este, dintre viețuitoare, nu numai singura care știe a râde, dar și cea mai neajutorată dintre ele în situația în care nu

dobândește iubirea visată. Tânărul era încă la o vârstă la care nu aflase că iubitele sau prietenii, deși unici pe lume, nu sunt singurii care ne pot încălzi. Scurta lui viață nu i-a dat ocazia să vadă că, deși în natură nu există ființe identice, fiecare posedă o frumusețe proprie capabilă de a da sens și lumină vieții cuiva.

Desigur, nefericiri amoroase au existat și vor exista întotdeauna, dar nu la ele mă voi opri astăzi, ci la îngrijorătoarea indiferență infiltrată în societatea modernă, indiferență care stă la baza creșterii alarmante a numărului de sinucideri în rândul tinerilor din țările industrializate.

Indiferența instalată recent în omenire nu este însă o caracteristică naturală, ci o consecință a dezvoltării ultra-rapide a tehnicii. Îndrăznesc chiar să afirm că unul din izvoarele însingurării și indiferenței este existența aceluși mic dispozitiv, la îndemâna tuturor și despre care s-a scris o întreagă literatură sociologică. Nu, nu despre telefonul inteligent e vorba, ci despre un alt dispozitiv de folosință zilnică și de dimensiunea unei palme, care poartă numele de *telecomandă*. În legătură cu acest mic aparat, cunoscutul jurnalist Bernard Pivot a făcut, în cartea sa *Le métier de lire / Réponses à Pierre Nora* (Ed. Folio 2001), o analiză amănunțită a fenomenului de *zapping* (mutarea de pe un post pe altul cu ajutorul telecomandei).

Autorul susține că *zappingul* oferă o senzație de libertate individului și îi generează o periculoasă și ireală impresie de atotputernicie. Discursul

Aleksandar Baba-Vulić, *Podul Ada* (Belgrad)

rostit de politicianul de renume poate fi întrerupt în orice clipă schimbând postul, războiul de pe un canal poate fi suprimat instantaneu și înlocuit cu concertul rock de pe alt canal, crimele devin cinematograf, realitatea devine simplă imagine. Capacitatea de a inversa rapid situațiile comutând canalele deformează sensul realității și dă telespectatorului impresia eronată că poate și chiar are dreptul să manipuleze nu numai lumea virtuală, ci și pe cea reală.

Personal, cred că *zappingul* are însă și o altă urmare gravă, aceea a încurajării indiferenței. *Zappiștii* au ajuns să prefere personajele de pe ecran celor de lângă ei. S-au creat legile lor nescrise: când dorești să-ți apropii un prieten, ai grijă să nu-l bombardezi cu prea multe scrisori, e-mail-uri sau mesaje telefonice, căci poți fi acuzat de „harassment”. Lasă-i *zappistului* libertatea de a fi indiferent, ba chiar respect-o, nu fii necăjit și nu lăsa să-ți se ghicească tristețea ce i-ar putea perturba liniștea (zis și indiferența).

Dar atunci cum rămâne cu nevoia fundamentală a oamenilor de a fi iubiți și de a comunica între ei? Cum rămâne cu prietenia, când cel căruia i-o soliciți este gata să te *comute* cu telecomanda din subconștientul său, pentru a te înlocui cu cineva care peste un timp va avea aceeași soartă ca tine? N-am devenit astăzi eu, căutător de prieten, un simplu subiect al *zappingului* semenului meu?

Decalajul crescând dintre nevoia înnăscută a oamenilor de a comunica între ei, pe de o parte, și însingurarea lor ca rezultat al nerăbdării și instabilității induse de mijloacele tehnicii moderne, pe de alta, ar trebui să ne pună pe gânduri, căci deopotrivă pot ucide și o prea mare dragoste, dar și o cumplită indiferență.

VERONICA PAVEL LERNER

Despre SUFLET

în timpul vieții omului și
după moartea acestuia

(I)

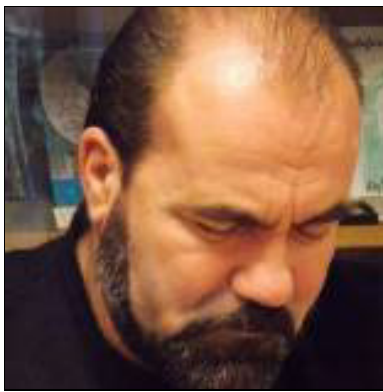
Indiscutabil, singura noastră certitudine-n lume și viață este faptul că într-o bună zi vom muri. De la nașterea noastră-ncoace, un singur lucru, un singur fapt se petrece-n fiecare fracțiune de secundă: ceva sau cineva moare. Dar se naște ceva sau altcineva. Pentru că altfel, tot murind, ceea ce este de murit în această lume, de la un moment dat încolo n-ar mai fi nimic de murit, deci nici lume n-ar mai fi. Logică simplă, dar nu și simplistă. Însă și motiv temeinic de reflecție, de continuă preocupare, de veșnică frământare întru aflarea unor răspunsuri pe deplin satisfăcătoare. Dar și lămuritoare pentru orice minte îndoielnică. Pentru că nu sunt deloc puține acestea. Și dacă ținem cont și de un alt fapt esențial întru totul, că în această lume și nu într-alta sălăștuește Satan, avem explicație pentru acei nenumărați îndoielnici.

Așadar, de la facerea lumii-ncoace, datorită prezenței Răului între noi, Îndoiala a fost la ea acasă. Dar a mai fost la ea acasă și din cauza noastră, a indolenței noastre. Pentru că, n-am fi avut atâtea îndoieli, dacă am fi citit cum trebuie Sfânta Scriptură. Fapt asupra căruia însuși Mântuitorul ne atrage atenția: „Oare nu vă rătăciți voi, din pricină că nu pricepeți nici Scripturile, nici puterea lui Dumnezeu?” (Ev. Marcu 12:24).

Se cuvine, deci să-ncepem cu aceeași veșnică întrebare: ce este sufletul omului? Avem un prim răspuns chiar la începutul Sfintei Scripturi: „Domnul Dumnezeu a făcut pe om din țărâna pământului, i-a suflat în nări suflare de viață și omul a devenit și s-a făcut astfel un suflet viu” (Geneza 2:7). Acceptând sensul propriu al cuvintelor acestea, putem tălmăci astfel această egalitate: țărână + suflare de viață = suflet viu.

Când moare omul, ce se întâmplă oare cu el? Îi dispare suflarea de viață, deci egalitatea nu mai poate fi valabilă, după o logică simplă, atâta vreme cât un factor al egalității a dispărut. Conform acestei variante de răspuns, tot ceea ce rămâne după moartea omului este doar țărâna din care acesta a și fost inițial făcut.

Acceptând un asemenea mod de gândire, ar trebui să vorbim despre o Sfântă Scriptură scrisă extrem de simplu, și pentru percepția oricui. Adevărul este însă cu totul și cu totul altul: Sfânta Scriptură, deși este

„insuflată de Dumnezeu și de folos ca să învețe, să mustre, să îndrepte, să dea înțelepciune în neprihănire, pentru ca omul lui Dumnezeu să fie desăvârșit și cu totul destoinic pentru orice lucrare bună” (2 Timotei: 16-17), este scrisă destul de încifrat. Pentru că tot în Ea stă scris: „necunoscutele sunt căile Domnului”, dar și că „nicio prorocie n-a fost adusă prin voia omului; ci oamenii au vorbit de la Dumnezeu, mânați de Duhul Sfânt” (2 Petru 1:21).

Așadar, trebuie să ne întrebăm, în virtutea modului simplist de până acum cu care am încercat să explicăm anteriorul verset, dacă are bunul Dumnezeu un mod simplist de a gândi, de a face sau de a ne transmite nouă ceva? Blasfemie mai mare nu se poate! Cum adică? Cel la care toate sunt cu putință este de-o seamă cu noi în gândire?

Nici măcar faptul că Sfânta Scriptură ne spune că suntem făcuți „după chipul și asemănarea lui Dumnezeu” (Geneza 1:26) nu-i trezește pe mulți răstălmăcitori la realitate. Ținând cont de faptul că la facerea lumii și a omului a participat toată Sfânta Treime – de aici și concluzia că nu ai lui Dumnezeu sunt cei care neagă Sfânta Treime și care spun că ea nu este – nimeni nu ar trebui să se apuce de „gândit” alfel decât în deplină concordanță cu slova Sfintei Scripturi. Și totuși, pentru că în mijlocul nostru viețuiește Satana, nimic nu ar trebui să ne mire.

Căci tot mâna și intervenția Răului este și în cazul răstălmăcitorilor. Oameni care sunt ai lui și atunci când răstălmăcesc ceva și atunci când scot un text din context și fac din el pretext, dar și atunci când omit intenționat câte ceva.

Așadar, aici putând vorbi atât de păcatul comiterii, cât și de cel al omiterii a ceva anume, ceva care ar arăta deplinul Adevăr, Adevăr care fără acel ceva omis deliberat arată cu totul altfel. Spre bucuria lor, care au astfel de

„argument” cu care-i înșală pe toți cei care nu sunt pe deplin statornici în relația lor personală cu Dumnezeu.

XXX

Vorbim, așadar. „Despre SUFLET în timpul vieții omului și după moartea acestuia”. O viață care începe cu duh de suflare de viață peste o mână de țărână și o viață care se termină cu plecarea duhului la Tatăl Ceresc. Și, dacă vrei, o moarte care începe cu întoarcerea duhului la Dumnezeu, dar și o moarte care nu mai începe în condițiile păstrării duhului.

Dar cum oare ar putea fi Duhul îndemnat să nu ne părăsească? Când prin viețuirea pământească ne-am asigurat o viață veșnică, duhul cu ajutorul căruia ne-am născut nu ne va mai părăsi. Pentru că, după cum arătam și mai devreme, la moartea noastră duhul se întoarce la Cel ce ni l-a și dat. Asta înseamnă că în condițiile în care ne-am asigurat viața veșnică, după „rețeta” lui Dumnezeu și nu a noastră, Duhul rămâne al nostru și numai al nostru. Cu o precizare în plus: îndeosebi în cartea Apocalipsei ni se vorbește că la a doua venire a Mântuitorului Hristos vor învia absolut toți morții.

Este, putem spune, o judecată preliminară. Abia după aceea urmează înfricoșatoarea judecată, și abia în funcție de starea în care vom fi găsiți atunci vom beneficia sau nu de viața veșnică. Adică vom trăi sau vom muri. Drept pentru care putem spune că în timpul pământenei noastre vieți n-ar trebui să fim atât de nemernici și de inconștienți pre cât suntem. Căci numai viața sau moartea veșnică viitoare ne-o decidem în asemenea momente lumești, ci și soarta duhului pe care Dumnezeu ni l-a dat la naștere.

Deci, avem tot ceea ce ne trebuie pentru ca să putem vorbi de o responsabilitate deosebită în viața fiecăruia dintre noi și să subliniem importanța cu care ne tratează și ne privește bunul Dumnezeu pe fiecare dintre noi.

Lucru de altfel foarte bine subliniat în toată Sfânta Scriptură, când ni se spune răspicat că „un om este mai important decât o lume întreagă înaintea lui Dumnezeu”, dar și din pilda dată de Mântuitor, când a spus că e bine să lași toate oile în staul și să pleci s-o cauți pe cea rătăcită.

Cu toate acestea, inconștiența are loc la masă cu regele și chiar loc întâi în sinagogi.

IOAN ROMEO ROȘIANU

Vitrina

O corăbierie printre zeci de cărți

sau cronică volumului *Apologii și navigații*, de A. I. BRUMARU

Apărut la apreciată Editură Eikon din București în 2019, impozantul volum *Apologii și navigații*, semnat de eruditul critic, eseist și filozof A. I. Brumaru, adună în peste 650 de pagini, divizate în 8 părți sau capitole, plus o Addenda, nu mai puțin de 179 de cronici, recenzii, microeseuri și chiar interviuri.

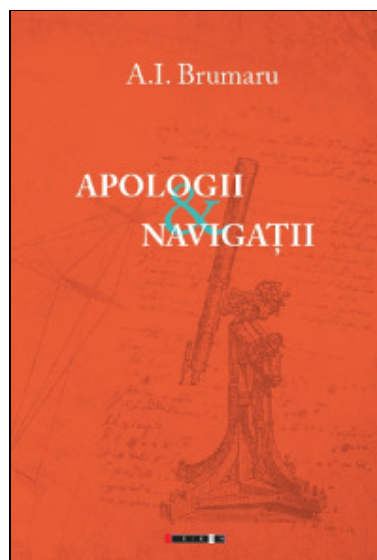
Autorul precizează că deși cuprinde recenzii mai mult sau mai puțin întâmplătoare, culese adică fără o „sistemă preconcepută din teacuri de publicații, făcându-se sub o poruncă de orar publicistic”, această carte nu este numai o „schită de istorie literară a unei perioade, dar e o istorie a lecturii: istoria, nesupusă însă la ierarhizări, nepăsătoare la cronologie, a cititorului”. Desigur, autorul a precizat în puține cuvinte, de această dată, esența lucrării sale, ea cuprinzând atât un plan de istorie a literaturii române și o istorie literară non-sistematică, a unei perioade din România, în speță cea postbelică, dar una lipsită de ierarhii, clasamente ori topuri de autori, generații, grupări și găști literare, o istorie a lectorului, care va să zică. În plus, A.I. Brumaru analizează numeroși autori care nu au fost incluși în istoriile literare sau în dicționarele de scriitori mai importante, știindu-se că acestea sunt în mare măsură subiective și alcătuite pe criterii discutabile și controversate, făcând, într-un fel, dreptate autorilor analizați.

Unii scriitori, autori și creatori, nu numai brașoveni, prezentați și disecați beneficiază de două sau mai multe cronici și recenzii, cum ar fi: Eugen Barbu (3), Daniel Drăgan (4), Ion Topolog (2), Mihaela Malea Stroe (2), Adrian Lesenciuc (2), Mihai Arsene (2), Ion Itu (2), Ioan Voaideş (2), Iuliu Ionaș (4), Ioan Tudor (2), Petru M. Haș (2), Petre P. Bucinschi (2), Liliana Spătaru (2), Kyre (pseudonimul lui Dan Chiriac, cu 2), Alexander Bibac (2), Artur Silvestri (3), Nicolae Gh. Puchianu-Moșoiu (3) și Steluța Pestrea-Suciu (2).

Desigur, A. I. Brumaru nu putea să nu analizeze scriitorii români consacrați de mult timp, proveniți din generații literare diferite, unii cunoscuți și în Occident, și nu numai acolo,

multipremiați la noi și peste hotare, cum sunt Eugen Barbu, Ana Blandiana, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, D.R. Popescu, sau filozofi, esești și critici literari ca Petre Țuțea, Constantin Noica, Alexandru Surdu, N. Steinhardt, Eugen Negrici sau Mircea Tomuș, dar în *Apologii și navigații*, există și mulți autori mai puțin notorii, mai puțin prizați de marele public, dar care merită și ei, totuși, să fie amintiți, comentați și studiați. Pe lângă poeți, prozatori, dramaturgi, critici, sociologi, filozofi și esești, etnologi și jurnaliști, A.I. Brumaru comentează și interpretează în stilul erudit, metaforizat(n)t și filosofic, în capitolul VIII al cărții sale, opera câtorva pictori, cum ar fi brașovenii Luminița Gliga (titlul cronicii este „Autobiografie în imagini”), Cristian Tănăselea („Pictura metafizică”) și bucureșteano-parizianul Paul Rădulescu („Homo pictor”).

Titlul cărții ar putea fi, în opinia mea, o parodie, o pastișă, o ironie postmodernă la denumirea cărții controversatului poet comunisto-allendeian Pablo Neruda *Navigări și întoarceri*, iar dacă nu este sigur trimite la un fel de excursiune culturală, literară și filosofică, o corăbierie, o navigație printre zeci de cărți și autori diverși, aproape toți creatorii recenzați, inclusiv pictori și filozofi, fiind tratați cu mare generozitate, inclusiv subsemnatul, specifică lui A.I. Brumaru, fiind apărați, laudați fervent, encomiați ori făcându-li-se frumoase panegirice. Titlul poate trimite și la Apologia sau Apărarea

lui Socrate, care reprezintă versiunea scrisă de Platon a discursului lui Socrate de apărare împotriva acuzațiilor de a fi fost un om „care a corupt tineretul, nu a crezut în zeii atenieni și a creat noi zeițăți”. Termenul „apologie” are aici sensul primar, de discurs întru apărarea credințelor sau unor acțiuni care reies din anumite argumentări filosofice.

Trecând la cronicile și recenziile propriu-zise, autorul maramureșeano-brașovean scriind, de pildă, despre marele poet Nichita Stănescu, îi face o apologie, dar îi și ia apărarea, în sensul celor arătate mai înainte, în fața unui text mai mult decât defăimător aparținând lui Cristian Tudor Popescu, zis și CTP, care este, în opinia lui Brumaru, „un jurnalist cunoscut mai mult de la tv pentru fizionomia chinută de neconținut suferitor de stomac, fără organ, cum se zice, pentru lucrarea în spirit și fără operă, și ar fi scris, se pare, ca nevârștic, o broșură s.f. de cincizeci de bani”, care „l-a atacat pe poetul celor 11 elegii, într-o sminteală fără lecuire” și a cărui „prostie și obrăznicie au stârnit reacții legitime”.

Astfel, poetul și traducătorul Bogdan Ghiu a scris în *Ziua literară* articolul „Sutor, denigrotescul”, considerat de Brumaru „o rețezare irevocabilă a nesimțitului ins de pubelă de la *Adevărul*”. Revenind la originalul Nichita, A.I. Brumaru efectuează niște „considerații iscălite într-o foaie din Nord” („Dor”, Sighetu Marmăției, martie 2003) despre poezia celui care a scris *Noduri și semne*, pornind de la filozoful german sau *tedesc*, cum →

IULIAN CĂTĂLUI

zic italienii și Brumaru, Martin Heidegger, poate cel mai important gânditor al secolului XX. Brumaru susține că Nichita Stănescu se va fi întâlnit cu filosofia tedescului sau freiburghezului Heidegger, „peste obstacolul de cunoaștere, ori cu acesta tocmai, căci obstacolele epistemologice sunt spornice, în tentativa ultimă: la chemarea limitei, când deja ți-ai apropiat-o conștient fiind de deșertăciunea metafizicii, vizezi conștiința esențială”.

Nichita a numit această elaborație cognitivă *antimetafizica*, menirea acesteia fiind la poetul ploieștean, aidoma aceleia din cuprinsul cunoașterii fundamentale a gânditorului născut la Meßkirch, „potrivit ei, nu și îndepărtându-te noțional, dianoetic, poți vorbi despre zei”, aceștia se arată, gândirea și poezia sunt, cum este îndrituit autorul *Necuvintelor*, „o deictică, sub semnul providenței”.

Un alt reprezentant de seamă al Generației 1960, poeta Ana Blandiana, beneficiază, la rândul-i, de o frumoasă apologie brumariană, în comentariul numit *Florilegiu*, autorul subliniind „elanul” impersonalizării și eul exuberant al poetei timișorence, dar vorbind și despre puritanismul fazelor timpurii ale acesteia, cu delicatețea, dar și cu „prozaismul” de acolo, de la măsurile apăsate etice la gravitatea „jansenistă”, vorba criticului Mircea Martin, de la poezia senzațiilor mărunte, integrate însă în circuitul cosmic și rostite apoi în confidențiale „cantilene” (Gheorghe Grigurcu) la „senzualitatea nebună” a unei călugărițe citind textele sacre (Mircea Iorgulescu).

Apoi, Brumaru susține că s-a vorbit mai puțin în critica autohtonă despre accentul expresionist inexistent, explicit, la Blaga, mai ales în postume, dar hegemonice la autoarea *Somnului din somn*, și mai rar discutându-se despre dimensiunea rilkeeană a liricii ei, și dezvoltă aceste observații pertinente.

Un autor important, dar controversat, mai ales pentru acuzațiile de plagiat dintr-un ciclu romanesc de-al său (*Incognito*) și legăturilor sale cu îngrozitorul regim comunist și cu Securitatea, este Eugen Barbu, analizat pe larg în *Apologii & navigații*, cale de 3 cronici despre trei cărți-basorelief ale autorului bucureștean, *Groapa*

(1957), *Princepele* (1969) și *Săptămâna nebunilor* (1981). Prima este considerată de Brumaru drept o carte „fundamentală” a literaturii române, iar autorul ei se află cu *Groapa* printre inovatorii romanului românesc, impunând o „conștiință compozițională de o puternică originalitate”, cartea fiind alcătuită din episoade independente, efectul lecturării lor împreună fiind însă de „totalitate”, romancierul cuțaridian impunând atunci și o „conștiință teoretică, în ordinea literară, de un fel aparte”.

Romanele *Princepele* și *Săptămâna nebunilor* sunt, potrivit lui A.I. Brumaru, „capodopere, lucrările tari” ale lui E. Barbu, fiind basme, însă subiectul lor este istoria, inclusiv cea simbolică, în *Princepele*, simbolică, pentru „crepusculul și ruina istoriei”, fiind ciuma (așteptăm și niște romane despre noua pandemie, noul coronavirus Wuhan sau chinezesc!, n.n.), în timp ce „istoria ca trăire eschatologică” ocupă un loc central în *Săptămâna nebunilor*.

Cartea lui A.I. Brumaru conține și o *Addenda*, împărțită în 7 segmente, eterogene și diverse și ele, ca și restul volumului, în care există un foarte bun și consistent interviu luat autorului *Ființei muzicale* de către eruditul scriitor și poet Nicolae Băciuț și apărut în frumoasa revistă târgmureșeană *Vatra Veche*, în anul 2017; o mică autobiografie-confesiune a lui Brumaru, intitulată „Acasă”; o mărturisire (exact așa se și intitulează), în care autorul cărții *Ființă și loc* răspunde întrebărilor obsedante când, cum și pentru cine scrie, din ce curent ori grupare face parte, care sunt spiritele, personalitățile creatoare care l-au călăuzit cu precădere etc.; un text numit „Zidirea cea din neam în neam”, despre mitico-legendarul

Aleksandar Baba-Vulić, *Ploaie glacială*

Petre Țuțea (cel care spunea memorabil-antologicele vorbe că a stat 13 ani în temnițele comuniste pentru un „popor de cretini” și că: „*O babă murdară pe picioare, care stă în fața icoanei Maicii Domnului în biserică, față de un laureat al premiului Nobel ateu – baba e om, iar laureatul premiului Nobel e dihor. Iar ca ateu, asta moare așa, dihor*”); un altul numit „In Memoriam”, despre Andrei Szabo (un muzician brașovean absolut, instrumentist, cantautor, care a compus și o operă rock, ce nu a fost însă înregistrată în condițiile „mefiente” ale regimului comunisto-ceaușin, și devenit poet în Germania și admirator al filozofului tedesco-württemberghez Martin Heidegger); un text foarte scurt despre poeta Ruxandra Felicia Enache (trecută în eternitate, din păcate, la numai 16 ani!), intitulat „In neuitare” și „o evocare” a cărturarului Mihai Gramatopol, unul dintre „ultimii impozanți reprezentanți ai umanioarelor” din România.

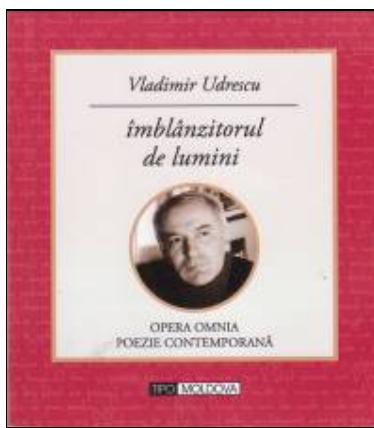
Din interviul luat autorului cărții de față, aflăm că deși se pregătise încă din liceu pentru exercițiul filosofic, pentru filosofare, a debutat încă din facultate cu recenzii de carte beletristică și cu cronici teatrale la *Gazeta literară* și *Contemporanul* și cu toate că a iscălit și eseuri cvasifilosofice, cam tot de pe atunci, în revista brașoveană *Astra*, A.I. Brumaru a continuat cu lucrarea de recenzent, în opinia sa cam ingrată, dar și cu eseuri literare și filosofice, în mai toate revistele literare și culturale românești. În ciuda caracterului ingrat al muncii de „cronicarecenzent”, Brumaru se simte liber și confortabil în cadrul acestei misii, făcând o pledoarie pentru formatele cronicii și recenziei, stilul acestora „îmbibând, potrivit modelului trăirist, de îmbrăcare beletristă a conceptului”, și eseismul practicat de el și care s-a concretizat în cărțile pe care le-a scris și publicat până acum.

În 2017, când Nicolae Băciuț îi lua interviul, A.I. Brumaru menționa că de-a lungul anilor s-a adunat un număr consistent de cronici și recenzii care nu au fost strânse niciodată într-un volum, întrebându-se când va fi posibil acest lucru, și iată că, după doi ani, a fost tipărit acest frumos și impozant-masiv volum *Apologii & navigații*.

POEZIA CA O PUMĂ REGALĂ

Scriu cu o de neiertat întârziere despre poezia lui Vladimir Udrescu. Când l-am cunoscut, la începutul anilor 70 din secolul scurs, nu bănuiam (*mi dispiacio, perdone*) că Vladimir Udrescu mi se va înfățișa, peste decenii, ca un poet de excepție. Atunci, la oprirea mea în urbea sud-transilvană, într-un bar de dinaintea teatrului brașovean, am discutat cu acel june – avea un timbru special în glas, părea că și accentul cădea altfel, ascundea o semețire secretă? – despre E. Lovinescu (tocmai tipărisem în revista ASTRA un articol în care, între alții, îl evocam pe teoreticianul sincronismului - deopotrivă criticul literar inspirat, expresiv și redutabil). Mi-am făcut îndată impresia că aveam în față un cărturar, un viitor eseist de marcă. Omul însă se abandonase dintr-o vocație tare și nestăpânită muzei poeziei, cum avea să se aplece mai târziu, după ce s-au petrecut piedicile-i ridicare de cenzura regimului comunist, ațâțată, cum a aflat din dosarele desfăcute însuși autorul, de Securitate. A tipărit, dacă nu mă înșel, două cărți de poezie mare, **scot cavaleria** (2009) și **dolor** (2010), reeditate, cu minime modificări, la TipoMoldova (în colecția „Opera omnia”), într-un elegant volum, **îmblânzitorul de lumini** (2013). Despre aceste cărți, apreciate la superlativ, Gheorghe Grigurcu, cel mai important critic de poezie de la noi, crede a nu fi avut ecourile cuvenite. Aprecierile necesare, incontornabile. Totuși despre impresionantul poet, încă neredescoperit, e adevărat, la inevitabila valoare, au scris poeți renumiți, de la Constanța Buzea la Ștefan Ioanid și Petru M. Haș, critici ca M. N. Rusu și Cristian Livescu.

Debutul editorial târziu, după expirarea optzecismului și a ulteriorilor aceluia până de dincolo de 2000, nu a înșelat-o pe atenta, regretata Constanța Buzea, care-l așează pe Udrescu în promoția șaptezecistă. Oficiau atunci, între alții, Dan Laurențiu, ceremonial și celest, poetul uitat, Nichita Stănescu, apoi, cu „antimetafizica” sa a ființării precare jinduind întru patime la ființă, Virgil Mazilescu, căutând în elipse constantele corpului, indicibilul. Și tot așa, câți să nu mai fi fost? Unde oare, cu aceștia, să fie așezată în clase retorica distinsă, somptuoasă,

pe care coboară tandru un picur divin, o aripă mistică, din poemele lui Vladimir Udrescu? Iată, în poema **cu teamă**, e aci ceva din îngrijorarea aceea de atingere a numinosului, de care vorbea Rudolf Steiner; acum și carnea și trupul, materia sunt, cu alte cuvinte, mistice, purtând în ele urcarea ușoară a tainelor: „S-ar putea ca talpa aceea/să fie de zeu mai spusese/atunci de ce acel scâncet al delirului/pe ziduri când/silabele cu bot de pumă regală/întră în sanctuare cu flăcări de sânge//prin locurile de închinare odihnesc/poveri argintii ca și rodul ființei/născut din ceara șovăitoare/ce să caute și sturzii în labirintul/unde se scaldă/literele numelui interzis//cine își va aduce aminte/de zborul cu idei nubile/pe sub pielea-ți plebee/și încă/pe o balustradă îngerul își face/numărul acrobatic/ca o lenjerie fină acoperind/genunea//dar se vede o pată magnetică/el umblă cu plasa de siguranță/peste acoperișuri// aproape crezi că prin/aceste ruine au trecut cândva/ odată cu mântuirea și perșii/și strigătea de război/vei arunca asupra mea dogoarea/ materiei// oamenii au privit cu teamă”.

Eseistul, cărturarul esențial de care aminteam e așadar neconținut prezent în stihuirea, așa spune *informată* (pentru că la Udrescu poezia e și o viziune a formelor în care se oprește lumea), o rostire va să zică nelăsată să curgă în neștire; e, dimpotrivă, sever controlată, îndurând porunci de la conștiința teoretică. Vom întâlni, prin urmare, mai peste tot între versuri termeni culeși din lecturile alese ale autorului: undeva kantianul „lucru în sine” nu e departe de evocarea „gnozei” din secretele alchimice ori kabirice, apare, iată, și **Cartea Sfântă** în replica elină a **Septuagintei**. Poemul (**întrebi de ce**) e, în felul lui, o capodoperă: „e cu putin-

ță/limba înțelepților ca un aforism/în aval//întrebi de ce/ucenicii toți au fugit/ca un psalm rătăcit în savană//un afluent al zilei e ochiul/sacrificat în catastiful cu amintiri/cum ai sculpta o ispită/în majolică//în lăuntru al acestor întâmplări radioase/s-a arătat lucrul în sine și erai orb/un ghepard cu pete de smalt/ar fi trecut se zice printre oameni//și ei n-au fost izbăviți/prin și-potele iuți de miracole/fug fiarele pământului/aburi ies din ghezelele gnozei/ca niște osanale pe ruine cartagineze//și-n tabere codicele își așază/ginta/lăsând de strajă Septuaginta”. Altundeva, „prolegomenele” plutesc în roiuri, „silogisme” nu lipsesc dintr-o „doctrină” gingaș alcătuită de o mână pornită din „straie dogmatice”: „cine se aștepta//din pereții odăilor sacre se ivise/un roi de prolegomene flotante/ca lăcustele săreau/printre tufe de silogisme ostile/iar mâna ta desenase în aer/o blândă doctrină//din câteva vorbe se decolorează/ hazardul/cu gene din care țâșnesc/zilele tale ca niște pânze de aer//abia acum auzi răspunsul/ spartan// pe toți ne așteaptă în strai dogmatice/nu te-ngrozi și nu privi/peste metereze//din ochii-mpietriți/iese o sălbăticie/pelea ta ca o uvertură/e ciuruită de viscol/simte suflarea stepei asire//ai mai vrea doar să te culci/sub oasele tale sălbatice” (**ca niște pânze**).

După frecventarea atâtor simboluri livrești („coincidentia oppositorum”, „tabernacul”, „diferența specifică”, „elegiile duineze”), revine convingerea (până aici subînțeleasă) că în caz avem o poezie abstractă: inspirația fiind acum, cu alte cuvinte, procesată intelectual, imaginarul căutându-și recunoașterea în reflexiune, în metafizică; opera poetică a lui Vladimir Udrescu aducând în lirica noastră de azi spiritul poeziei anilor 70: solemnitatea discursului, rostirea locuită de idee, farmecul discret al tănuirii cu nepătrunsul acesteia, meditația stătuitoare pe lucrurile esențiale. Precum la un comiliton al său (aliat, așa spune, în ursită, dar și de viețuire, e vorba de Eugen Axinte în **Cavalerul de frig**, 2001), această poezie îndeamnă la inițiere și oficiere –, de misterii nu te poți apropia dacă nu ești înzestrat cu ustensilul potrivit descântării acelora; „în noaptea cate-dralei/de aburi a sufletului se ivește/memoria/pe două cărări/lațul se→

A.I.BRUMARU

strânge și istoria/glisează ușor/înspre un bănuț cotinent//fii foarte atent zice sfetnicul orb/cu stiletu-ntre dinți/la capătul acestui principiu/se naște vecia/cum firul de vis/coboară-n abis//de ivoriu e raza infernului/din ochiul interzis//știu desigur/e o clepsidră în care s-a scurs/apocalipsa visată/cum ar fi semnul de carte/al prințului/în amurgul valpurgic//doar câteva umbre-ți calcă/pe urme/ca și cum ai veni/să anunți facerea lumii” (câteva umbre). Dar mai ales aici, în poemul nepereche **feerie**, din nou (cu o privire infidelă în **Cartea Sfântă**) o călătorire cu graiul dincolo (ca să-l aprob pe poet) de lucrul în sine. Peste el se varsă ochiul mirării: „asemeni unui sarazin te-ai îngropat/la poalele templului/de pe povârnișul inimii tale/fictive/verbele cu glezne subțiri/se strecoară sub falduri de scrum//ar mai fi și vestea despre/urzeala de taină/ca o sedilă a nopții//prin cățina-nflorită se-agață/gânguritul de psalt/și doar plânsul de copil în istoria limbilor/are forma trecutului//poate-i canonul hieratic/în troicile pe drumurile albe/ale schismei/iar seara târziu/când înfloreste alfabetul hipnotic/îți bate la ușă feeria de iarnă//doar abisul mai mormăie-n vis/în jurul muntelui înghețat/parcă o turmă de porci sublimi/pânzele dogmei/le-a sfâșiat”.

Nu încheie înainte de a cita, încă o dată în întregime, pentru frumusețea ideilor și a sufletului născocitor (*Schone Seele, Erfindung*), poemul **privești**: „pe decindea tablelor legii/amorțire de răni la pândă/ privești ca o cârtiță prin ceața muritoare/începutul și sfârșitul//la urma urmei/aripile topite ale solitudinii/te scapă cu fuga în fuiorul/de raze/aerul tău un suspin pe față/un dans al trufiei în salonul de arme//sub cerul de toamnă/camufrajul eretic al unui chin/ce despică și frica din/clipocitul de parabole ale transcendenței//de ce și cum ai întrebat/nu mișcase nimic în sfiala/ subțiată la marginea cetății uranice/doar condorul zugrăvind în aer/o șuviță de ger//lângă iezet/între turme albe de umbre/peste numere decolorate/se-ntind dumbrăvi de sori//ce mai poți spune/grindina gândurilor nerostite/ca-ntr-o feerie mecanică/precum în gușa unei păsări/în panică//și gloria vinovată/o voce de cantor/deasupra unui mormânt de diac”.

Colecționarul de lucruri mărunte

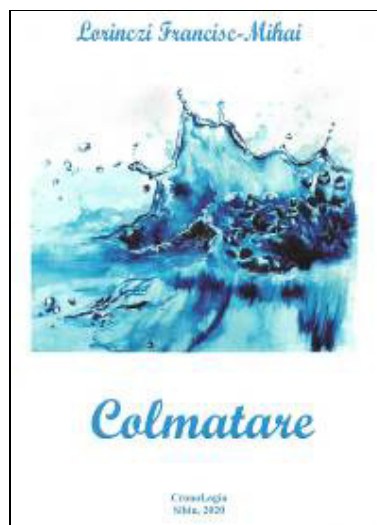
Pentru Lörinczi Francisc-Mihai, poezia înseamnă o ieșire în loc larg, o evadare din zona stresantă a vieții de fiecare zi, o regăsire în zone înalte. Cu volumul de versuri *Colmatare*, apărut la Editura CronoLogia din Sibiu în anul 2020, poetul ne transmite teme, idei, vibrații care dau siguranță spirituală, care ne fixează într-o zonă a frumuseții și liniștii spirituale. El preferă o poezie a purității, a sincerității, o poezie decantată de zgura din viața trăită în globalismul energetic, care toacă vremurile, miștile, zborurile.

Creția sa ne transmite ritmul necesar pentru asimilarea frumuseții și a liniștii sufletești. Poetul nu experimentează, el enumeră zonele, armoniile, starea clasică a poeziei, marcată de peisajul zonei în care s-a născut și copilărit, a zonei în care trăiește. Scriitorul este și un nostalgic în unele locuri, reînvie stări trecute, anotimpuri perfecte, tinereți cu aromă de pâine coaptă.

Ritmul poeziei sale este *ritmul mocăniței* care străbătea cândva zona Sibiului, un ritm în care omul poate asimila peisajul, anotimpul, eternitatea. Un ritm ancestral în care mintea omului este pusă în limitele ei firești. El refuză tendința actuală de potențare a trans-umanismului/post-umanismului, care pune în evidență limite spectaculoase și contravin chiar naturii noastre. Poetul simte pericolul din tehnologia modernă care domină individul grăbit, dominat de aceasta. Ultimul poem pune punct tendinței: „în timp ce zâmbea/ robotul a rămas cu gura încleștată/ europoem la început de secol XXII” (*empatie*, p. 119). Cu alte cuvinte, omul nu refuză tehnologia, refuză dependența și dominația acesteia în viața de zi cu zi.

Ocolind arta urâtului, practică tot mai intens de poezii din vremea pandemiei și nu numai, autorul are curajul să rămână la cele statornice: mirosul de pâine coaptă, invazia grâului în viața oamenilor simpli, anotimpuri de cristal, peisajul montan, pomi înfloriți, fântâna cu apă limpede din gospodăria țaranului, laptele proaspăt muls, amintiri cu oameni care au suferit, lebede de cristal.

Cunoscând transformările suferite de această planetă, mineralele care au

izbucnit la lumină din adâncuri aflate sub presiuni și temperaturi ridicate, fiind specialist în geografia patriei și a lumii, poetul ivește poemul din tensiuni spirituale adânci, versurile reflectă modul în care se „face” poemul ca la început de lume, sub aripa suferințelor, sub imperiul trăirilor dense. Versurile sale reflectă Geneza, o stare asimilată treptat, cu sfială. Efectul sunt „lebedele de cristal”, matricea celui care are o relație cu Dumnezeu. Metafora sugerează apropierea de Crist și pune în valoare ideile și temele prinse de poezia lumii. Odysseas Elytis, poetul grec, laureat al Premiului Nobel, ne propunea: „iar ca sentiment un cristal”. Eternitatea, iată, este lăsată să curgă la Bârghiș, locul unde s-a născut Lörinczi Francisc-Mihai.

Tema colmatării, reluată în multe poeme, reflectă starea actuală a lumii în care trăim. Tot mai multe sedimente, lumea rest, lumea frântă și cioburi de timp, fac din râul vieții un loc blocat de erori. Este o sugereare a poeziei apocaliptice intense, care prezenta finalul unei perioade în care omul este prins la mijloc, între abaterile sale și degradarea naturii prin activitatea sa imprudentă. Colmatare este starea în care trăim cu entuziasm, fără să realizăm finalul pe care ni-l pregătim cu abnegație. Resturile de la facerea/ desfacerea lumii, vorba lui Marin Sorescu, ne vor bloca societatea în care sperăm să trăim frumos... Proiecte căzute, vremuri ratate, oameni pierduți, destine în ruină, toate ne marchează... Poetul vede Raiul din care am fugit, vede un Rai posibil, →

CONSTANTIN STANCU

pe care-l ratăm zilnic. O stare: „cartofi copti în jar toamna/ pe câmp după recoltare/ sfere negre dezvelindu-și straiul galben făinos/ te dezbraci de/ trup/ și te arunci în/ ocean” (*dezgolire*, p. 39).

Prezența pâinii este prezența unui „acasă” irepetabil: „în lanul de grâu combina făcea un zgomot uriaș/ utilaj vechi/ ca un dinozaur/ am luat parte la ultimul treierat/ grâul copt susura/ în spic/ era atât de caldă tăcerea ta în acel cuptor/ în care ne-am dăruit inimile/ ca o noapte de iulie sub cerul/ liber// un cocoșat metalic frizând timpul/ colmatare” (*holda*, p. 41).

Poetul pune accentul pe „poemul minim”, indicând spre frumusețea sau adevărul care nu au nevoie de prea multe cuvinte. În acest mod proceda și poetul Octavian Doclin care-și regăsise ritmul în poeme abia schițate. Iată un poem: „singur/ în tăcerea conștiinței// pe luciul apei/ coafura sălciilor în dezordine” (*solitudine*, p. 46).

Scriitorul captează esența dintr-o lume în mișcare, simte acele lucruri care dau consistență trăirilor, zicerilor: *nămol virtual; ultimul flash rămas captiv pe retina; șalul lunii frământa lenjeria lacului; poemul în pânza de păianjen se naște; mâinile alunecă flămânde în aluatul nopții dospite; rana caldă a macilor; lumina tace; degetele tale înmuiate în cerneală au scris poemul; tăcerea era fragedă ca talpa unui nou-născut* etc.

În majoritatea poemelor, ființa iubită este prezentă, îl completează și structurează viziunea de ansamblu, un el și ea. „Mai e ceva între duminică și luni/ între mine și tine/ mai e ceva între picătura de rouă/ și firul de iarbă/ taina tăcerii/ și îngerul florii/ zburcând spre înalt” (*rouă*, p.113).

Grafia poemelor este simplă, poetul nu-și cenzurează versurile, le dă drumul în carte precum vântul dimineții în grădina bunicilor; este solidar cu vremea în care scrie, sugerează o frumusețe simplă, dar și căderea timpului din poezie. Legătura cu poezia canonică stabilizată în timp în mintea cititorului este vizibilă, el se leagă de tradiția consacrată, preluând din Lucian Blaga și alți poeți români, este solidar și cu poeții din alte zone, acolo unde natura se lipește de versurile acestora. În unele poeme apar și locuri comune, bătaiorite de poeți, ele se integrează în volum cu mult calm și fac parte din

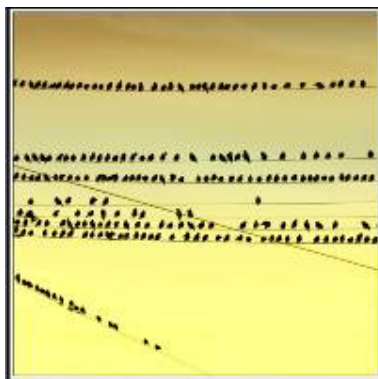
ansamblul viziunii. Este o simplitate impusă de lucrurile așezate, care nu fac parte din curentul noului cu orice preț. El ne avertizează: „nu te avânta în real înainte de a-i măsura/ umbra/ poate fi doar o/ fata morgana” (*fata morgana*, p. 55).

Meritul lui Lörinczi Francisc-Mihai este de a defini fericirea. Unii au libertatea de a nu fi fericiți, el o potențează prin poezia sa: „sunt colecționar de lucruri mărunte/ și-ar lua/ o veșnicie să le strângi pe toate/ laolaltă/ ca să afli fericirea/ colmatare” (*fericirea*, p. 86).

Poet, eseist, iubitor de artă, profesor dedicat, scriitorul este implicat în fenomenul literar actual, are capacitatea de a rămâne lucid, modest și echilibrat. A scris destul de mult, a debutat în anul 2008, atent la calitatea volumelor, la poezia scrisă cu vârful aripii (*Michelangelice*, 2008; *Anotimpurile dragostei*, 2012; *Cu metafore în rai. Poeme fără margini*, 2013; *Haiku. Poems*, ediție bilingvă româno-engleză, 2014; *Fizionomiile pietrei*, 2017 etc.). A publicat în revistele literare cunoscute („Discobolul”, „Vatra veche”, „Astra blăjeană”, „Euphorion” etc.) și simte încotro curge viața.

Monica Grosu scria despre opera sa: „În întreaga sa poezie, Lörinczi Francisc-Mihai face elogiul frumuseții și al valorilor moral-spirituale, versurile sale se umplu (blagian) de admirație și încântare în fața „corolei de minuni a lumii”, spre care Poezia este doar calea conducătoare spre „izvor”... (Revista „Vatra veche”, nr. 1/2014, pp.28-29).

Volumul de față este un volum care ne face să gândim cum urletul lupilor se lipește pe harfa lui David, iar rana nopții rămâne deschisă sub lumina lunii...

Aleksandar Baba-Vulić, *Liniatură*

Poetul reogîndirii în sine a lumii

Dacă poetul pentru care „patria de pământ” e coincidentă cu „patria de cuvinte”, după cum afirmă Nicolae Băciuț (în cuvânt de întâmpinare la volumul de poezii „Electron cu rochie de dantelă”, Răzvan Ducan, Editura Vatra veche, 2020), atunci continuăm a transcrie modul în care Răzvan Ducan, autorul, afirmă: „poezia nu e altceva decât un vehicul de călătorie în tine însuși, «mult mai înalt și mult mai curând», cum a spus Nichita Stănescu, iar poetul nu este decât navigatorul căruia i s-a dat harul să decodifice modul de folosire a acestui vehicul inedit, ce nu poluează și este silențios peste poate.” (p. 7) Ce consideră Răzvan Ducan despre titlul volumului, atât de incitant și, deopotrivă, neobișnuit? că „Titlul prezentei cărți nu reprezintă un titlu de capitol sau de poezie, cum se practică curent în lumea titlurilor de cărți de poezie. „Electron cu rochie de dantelă” este titlul care reprezintă generic propriul stil de a scrie poezie și de a mă scrie. Simțeam de mult nevoia unui astfel de titlu-definiție, care să-mi explice codul poetic personal.” (p. 9) În acest „dat” al conștiinței poetului, este imperios să ținem seamă de aceste afirmații și să le identificăm, pe măsură, în studiul de față.

Dincolo de luciditatea livrescă („Nu am făcut rabat de la nimic, continuând cu consecvență să scriu în această manieră, chiar și atunci când modul meu de a vedea lumea era pus sub semnul întrebării.”/ p. 8) și de pregătirea inginerescă (la propriu și la figurat), de la început, se observă o anume terapie a imaginarului care să transfuzeze admirația pentru poezia cu care a fost harăzită - „o dulce corvoadă” („Poezia parcurge /distanțe nemă-surabile, /uneori de la suflul la suflul. /Sub capota inspirației/ sunt viziuni putere, /care turează uimiri /până la regăsiri de sine.”-*Poezia, această ma-șină nervoasă*). Limitele scriiturii lui Răzvan Ducan se fac în stil „tehnicist” („Vroiam și vreau să fiu eu însumi, sincer, nefardat, scriindu-mă pe mine, așa cum sunt, cu gradele de bucurie și de tristețe ce mă bântuie, chiar cu revolta, care uneori mă inundă. Văd ca pe un talent de prețiozitate ceea ce mi s-a dat.”/ →

CRISTINA SAVA

pp. 8-9); un stil „tehnicist” în care tensiunea lăuntruului este trădată, însă nu în manieră „impresionistă”, ci mai degrabă participativă („Înainte de a exista zvonul și mirarea, /poezia era un singur continent, / Pangeea în așteptarea gusturilor /care trebuiau să vină și să o separe. //...//Poeții nu mușcaseră încă din /fructul cunoașterii proprii sensibilități /și nu se îmbătaseră de neastâmpăr, /ca să nu mai zic că era încă necunoscută /vocea îndemnului.” - *Înainte de a exista zvonul și mirarea*).

E o polemică de interioritate proprie, în volumul supus atenției, de la metafizica pe care încercăm să o asociem cu starea „in facto” a poetului, cu acea gândire intuitivă a propriului suflet („Liniștea e o formă a nemicului /și a nimicului, /soră bună a dricului, /cea care dă mâinelui cu barda, /e o anti-Lavoisier, /necâștigând nimic, /nepierzând nimic /și netransformând nimic /dintr-o formă în alta.” - *Anti-liniște!*); e un fel de structuralism, în gândirea poetului, care ne trimite către un impresionism etic („Nu-ți cer să crezi în ceva anume, /fiți cer doar să crezi în ceva, /altfel, în ceasul de carne ce ești, /limbile s-or învârti anapoda. //...// Doar când lovesc praguri de sus, /sar scânteii de regrete tardive, /că limbile de ceas din carnea lor, /avut-au doar bătăi decorative.” - *Nu-ți cer*). Tehnicalitatea livrescului nu caută misterul, așa cum suntem obișnuiți de arta poetică, în genere, poetul deprinde o explicitare evidențiată a dualului „a fi” („E gratuită dragostea de țară, /Nu vrea bani, nici studii, nici avere, /...// Ea pur și simplu se formează-n tine, /Ca sens înalt de locuri și trăiri, /... //...//E mistuitoare dragostea de țară, /Tu însuși combustibil pentru ea, /E starea unde te întorci, mereu, /Chiar înainte de a pleca.” - *E gratuită dragostea de țară*). Dincolo de expresia unei receptivități a simțirii revelatorie, a dragostei pentru credința în valorile morale, zbuciumul poetului se oglindește într-o realitate ce nu poate fi abstractizată („«Veșnicia s-a născut la sat», /Dar nefiind tributari veșniciei, /Țăranii au uitat definitiv de sat /Și sunt imuni și la cutia milei. //Și anul trece și mai trec și zece /Și satul românesc e fără de scăpare, /Morții se îngrijesc între ei, în cimitire, /Cine să le mai aprindă lumânare?” - *Satul care și-a pierdut veșnicia*); este

mereu în căutarea unei „plus valoare” ca reflex al transcendenței („Iar dacă Dumnezeu nu există, /nimeni, chiar nimeni nu va mai ști /de amprenta de vis, /cu care omul a scrijelit acest negru, /neverosimil de frumos, /sub unghia asta de Univers.” - *Înainte de a exista zvonul și mirarea*), dorindu-și o „salvare” prin poezie, chiar dacă limitativul uman e, să admitem, compromis subtil, tinde către un „depășit atins” și rodnic, între revelarea ființei și misterul Marelui Orb („Dar luminii albe, i-a sărit mult calul, /de rogvaiul îi iubește prismeii cristalul. //De trăim răvășirea verde în față, /adunată cu integrală de suprafață. //Așa ditirambică cum e și magnetică, /sencurcă totuși la aritmetică. //Nu mai știe să numere și să licăre, /numai să foșnească, să vâjâie și să picure.” - *Toamnă nebulă, nebulă*).

Răzvan Ducan este poetul care empatizează critic, urmând drumul *schopenhauerian* - „lucrului în sine” („...//S-a stricat prea mult lumea, /încât nu mai dă o ceapă degerată pe vise. /Este toată un preaplin al egoismului /și al convingerii că totul i se cuvine de la sine. /Știu că sunt mulți oameni neîncredători /și sunt chiar mulți care râd, /spunându-mi că travaliul /a ceea ce fac este o nebulie, /dar eu am auzit șoaptele îndemnului /pentru Arca mea format A5, /de a o face suficient de încăpătoare, /pentru a salva cu harul /ceea ce merită salvat, /partea bună a sinelui.//...” - *Arca mea format A5*). Un dinamism volitiv caracterizează discursul poematic, în care Răzvan Ducan se referă la evenimente din „cea dintâi carte a unei nații” (N. Bălcescu) - istoria („Ce mare a fost Unirea Mică,

/nimic fără de ea nu avea rost, /pe ce să fi crescut Marea Unire, / Unirea Mare mică ar fi fost. //Ce mare a fost Unirea Mică, /cea mică-i mare, căci avut-a rost, /speranța noastră viitoare/ e despre viitorul care-a fost. “ - *Ce Mare a fost Unire Mică!*). Fondul poetic este manifestarea nemediată pentru a explica anume abordări în livresc, demonstrând că dacă exercițiul de voință este „a priori”, atunci vocația și credința de profesie este „a posteriori” („...//Când vrem să nu fim singuri, apelăm la tine /și venim ca tu să ne confirmi nesigurătatea. /Ești cel mai titrat girant. /Dar să știi că te iubim mult //și unii dintre noi chiar te adoră, /însă ca submultimpli de iubire și de adorare /față de cum ne-ai iubit și adorat tu. /Și pentru asta, te rugăm să ne ierți!” - *Eminescu, cel de la mine din oraș...* ; „E despre Adrian, scăpat din răni, /Și tot în răni întors cu leacuri, /E despre un poet cu har dumnezeiesc, /Împovărat de timp prezent și veacuri.” - *lui Adrian Păunescu*; „De bună voie și de nimeni silit, /sub sutana poporului meu, invocă céru’, /spovedindu-mă, că transfrontalier, /trafic de taină am făcut cu Grigore Vieru. //Dintr-o parte în alta a Limbii Române, /am dus taina care l-a apărut mereu, /pe principiul vaselor comunicate, /înainte de bine, acolo unde-i mai greu.” - *La Pererita*; „Atunci când vom fi iarăși entropie pură /și entalpiile noastre se vor pierde-n morminte, /poeziile noastre vor fi fântâni în agore, /răcorind postum entalpia, prin miez din cuvinte.” - *Lui Nicolae Băciut*). Renașterea intuitivă a gândirii este prezentă, în poemele din volum, într-un anume fel, cel al rațiunii contemplației („Ziua de 1 Martie /este un Sf. Ignat al ghiocelor. /În această zi eu adopt un ghiocel, /fi fac o fotografie, /o pun pe facebook /și în rest îl las, /în păcatele lui, / să trăiască în grădină /sau pădure, /până la adânci primăveri.” - *1 Martie-bis*); poate, o „slăbiciune” constructivă (aparent slăbiciune, pentru că poetul nu se lasă înșelat de aparențe) îl conduce către o decamflare a realității; ca mesager al colectivității, într-un limbaj și ironic, și, mai mult, de o vervă discursivă suficient de dură în corporalitatea cuvântului, interogativ, exprimă o stare dincolo de aparențe („... //Ce-aveți cu țara asta, măi, jigodii,/De i-ați tăiat→

plămâni ei de codrii? //...// Ce-aveți cu morții noștri și cu noi, cei vii,/De vindeți și văzduhul cu tot cu ciocârlii?" - *Poem pentru nemernici*).

Imaginarul feminin este prezent, desigur, și în volumul „Electron cu rochie de dantelă”, și nici nu se putea altfel. Titlul însuși te aduce în proximitatea gândului de a vedea „chipul” femeii conturat într-o recuperare, să zicem, a proiecției afectivului („Toate luminile ipocriziei sunt pe ea /și toți din jurul ei devin poeți de ocazie, /fiecare cu ce poate și știe. /În ziua aceea, este noaptea în care s-a hotărât /că toate pisicile trebuie să fie albe, /și ea, femeia, trebuie să trăiască euforia statutului, /perceptat sau nu ca atare, /de a trebui să fie pisică albă, /indiferent de culoarea sa adevărată. /E o inflație de Feți-frumosi în jurul ei /și de promisiuni de „trai pe vătra”. - *Ziua femeii* ”); imaginea „în oglindă” a propriului suflet – mama – o expresie a „durerii” ființei în neființă ca „un dat” al creatului în increat („Mamă, vin acasă de sărbători, /n-are rost, sunt în cimitir de-acum, /mamă, vin în cimitir de sărbători, /ca să mă căiesc și să m-adun.//Mamă, vin de sărbători în cimitir, /vino acasă, încă nu e prea târziu, /nu lăsa să-ți pară rău că ai pierdut, /iubirea mea de mamă către fiu.//...” - mamei Dorina Ducan [1937-2015]). Dacă este prezentă „toamna”, asta nu înseamnă pentru Răzvan Ducan un anotimp al „reverii”, al iluziilor deșarte, ci mai degrabă al unui timp „antiretoric” („A venit toamna, /acoperă-mi tot ce mai e de acoperit, /contra plății pe datorie, /cu poeme pe care /încă nu le-am mărturisit.” - *Rejansă la emo(ție) de toamna...*); e o emanație a sufletului copleșit de un „prea-mult” al neînțelegerilor acumulate în conștiința colectivă („Ne inundă lumini de diverse lungimi de undă. / Prin măr, care a devenit pară cu dedicație, /după ce lumina i-a mutat prin vierme /centrul de gravitație.” - *Inundație de octombrie*); fără îndoială că într-un fel ironic-jovial, „toamna” este responsabilă de orice fel de stare în contrapunct („Toamna asta-i nebună, nebună, /se trage de frunze și ia mătrăgună. //Și-a băut cerneala și e la munca brută, /ia shakespearean fiertură de cucută. //Face măscări la cohorte de gânduri, /cu rafale de ploii și rafale de vânturi.//...” - *Toamnă nebună, nebună*).

„Electron cu rochie de dantelă” poartă „marca” poetului Răzvan Ducan; creștături ironic-jovial lirice, adesea petresciene, anume cultivate; un „alt fel” de sentimentalism, nu dulceag, ci cu motive esențiale ale ființei între „sacru” și „profan”; un cadru „tehnicist”, amprentat de concretețe, limpezime și seriozitate; poetul „reogndirilor în sine a lumii” ca mesager al generației postmoderniste.

O poetică á la Doña Juanita

S-ar putea ca orice volum de poeme de dragoste să se vrea un fel de timp al recuperărilor, transcrise minimalist – „*making more with less*”. Considerăm că Daniel Luca, în poemele adunate sub un titlu destul de incitant - „Strip-tease” (Editura Eubee, Timișoara, 1997, ediție bilingvă), aplică acele strategii estetice prin care structura internă a construcției poate elimina ermetismul de față, iar metafora se deschide într-un plan al livrescului transparent și elegant.

Structura poemului descifrează un design al interiorității, într-o economie a geometriei de formă, culoare și sunet, în așa fel încât poemul și personajul să dicteze o împreună „poveste”. Cititorul s-ar putea aștepta la un mai mult eros, însă nu e chiar așa. Viziunea poetului se îndreaptă mai mult către un anume fel de înțelegere, credem á la Doña Juanita, de vreme ce asistăm la imagini ironic-demistificatoare, să zicem („M-am săturat/ de trucuri/ ieftine/ de fecioare/ despletite/ și atac./ rănesc./ sfărâm/ aceste trupuri/ înjumătățite, / în multe/ mă regăsesc,

cu niciunul nu mă potrivesc/ și caut mereu./ caut peste tot./ ba un el, ba o ea,/ mă dau,/ mă desfăt/ și iau/ ori fur,/ balada trupului/ .../”); se poate ca (nu știm) poetul să-și fie propria victimă, dar și propriul erou; neputință sau decepție, atinge un fel de stare de protest pe care o va masca, reprimată într-un decor al „jocului” satiric de imagini și umbre.

Daniel Luca preferă exercițiul preliminar („Am uitat la plecare urechile deschise”) pentru o performanță a mărturisirii („Mi-a intrat în cap/ un tramvai/ numit dorință./ A rămas/ pentru revizie tehnică”). Această perspectivă de mutilitate ori de echidistanțare între emoție și dorință rămâne o încordare de strădanie pentru implicarea eului creator în cotidian („Iubesc ce e frumos/ iubesc Bega cum se prelinge/ (chiar dacă murdară)/ și eu odată cu ea/ mă pierd în papură/ .../”); e o iubire aproape fantomatică a unei singurătăți care se adâncește într-un registru greu de acceptat. De altfel, „ieșirea din ascundere” („În față -/ o scară/ cu trepte/ de nisip”) pare un un destin depulsiat și, cu toate acestea, seducția, prezentă ca produs al puterii masculine, angajează inevitabilă energie de vibrație înaltă („Țin capul în poala ta/ și degetale tale trec fin/ prin părul meu -/ adorm otrăvit.”). Se pare că deturul din cotidian are, până la urmă, o finalitate („Călare pe bicicletă/ tandem./ privesc pletele blonde din/ fața mea/ și rămân cu gâtul/ într-o creangă./ Cad./ Cădere liberă./ Cădere de jos în sus.”) pe care poetul o simte ca pe propria-i absență; mitică sau nu, e o „cădere” acceptată și, parcă, ar fi de așteptat, atunci când, vectorial, să zicem, condiția eului, absență prezentă în imaginar, presupune o astfel de finalitate, o „cădere” văzută ca „ascensiune” de sine.

Accentul apanajului producției textuale e contrar celui baudrillardian, atâta vreme cât se produce imaginea unei amintiri ilare („Am găsit în pod/ o pendulă veche./ Am mângâiat-o ușor ștergându-i praful/ și am început să o sărut delicat .../”); chiar dacă aceasta ar însemna „un coup de foudre”, „jocul” cu amintirile e filtrul prin care realitatea bulversează mai puțin în poemele lui Daniel Luca („Am înghițit porția/ de zâmbete/ pe care, microasă,/ mi-ai servit-o/ dis-deminează./ Mi-au rămas în gât.”)→

CRISTINA SAVA

Este interesant cum anume stări în corporabilitatea cuvintelor sunt prezentate de poet ca făcând parte dintr-un decor cu „măști” („Întuneric/ și afară, și înăuntru./ Aruncătoarele de lumini/ colorate/ se agită întruna// ...// Începe muzica./ Iar eu încep să dansez./ Mi-au pus un vals./ Simt ochii lor/ privindu-mi trupul./ Mă-nflăcărez, m-aprind./ Oare era mai bine/ de îmi puneam un slip?// ...// Sunt Dunărea în chip de om./...”); trimitere către un ceremonial de strip-tease, erotic și, în același timp, fantomatic (O apariție în pielea/ goală -/ de om./ ...// Încet-încet./ cu gesturi rare și ușoare./ îmi scot pielea./ Las la vedere urangutanul ce sunt./ Valsul încetează./ Sala amuțește./”). Gesturile nu sunt și nici nu este necesar să fie duse până la capăt, și asta, pentru ca gestul singurătății, imaginat într-un registru fast, să recreeze dimensiunea metaforei în simbolistica pe care poetul caută s-o poetizeze („Îmi arunc picioarele până în tavan./ Aș vrea să mă cațăr./ dar nu e niciun pom pe-aici./ Pe îndelete, rămân/ în pielea mea de leu./ Rege peste regi./ ...// Rămân însă cameleon./ Cobor printre mese./ printre oameni./ nepăsător./ dar atent/ și neobservat./...”).

Și deceptiv, și detașat, în poemele lui Daniel Luca, actantul cu „mască” depășește limita așa-zisei „drame” care ar putea să-l marginalizeze. Se lasă la vedere un „autopotret” cu „măști” diverse, stări în contrast, de la un „homo sapiens” la un „homo ludens” și, fără îndoială, un „apetit” ontologic, menit să închidă perfect cercul capacității de învățare și interacționare cu „admiratorii” („Mă-nfrupt din plin./ iar ușile/ sunt luate cu asalt./ Toți se calcă în picioare./ Nu mă mai grăbesc./ ...”); în aparență, confort și siguranță. Chiar dacă imaginarul livresc nu pare de trecut cu vederea, într-un anume fel se ivește un aplomb separator de ceea ce s-ar crede; scenă ce poate identifica nepăsare, folosită ca defulare și oarecare dezechilibrare a monotoniei de început, în scopul schimbării decorului anodin.

Urmează un ciclu de poeme „Când Toma...”. Cele trei părți, sub forma unei acțiuni extrem de simple, țin, parcă, de un subiect palpitan prin care poetul intenționează (nu știm sigur) să se regăsească figurativ. Dacă în prima parte, poetul folosește în

decorul livresc „mască” unui „căutător de bani” („Cineva a găsit o pungă/ plină/ lângă gard./ Zornăitoare./ ...”) al cărui „noroc” fals e doar „chimval” zornăitor, mai apoi, inserează, oarecum, sentimentul unui „prea-plin” de sine care urâște orice fel de caracter al ființei („Altul./ slut și urât./ sătul de sine însuși./ ...”), până într-acolo, încât banalul se instalează în întregul mod de „a fi” în lume („Ei își trăgeau zilele/ cum își trăgeau opincile./ ...”); o dualitate a existențialului între „sacru” și „profan” („Iar Toma îl lovea/ între două vizite/ ...”); atunci, în partea a doua, îl avem pe „Toma” care își regăsește echilibrul interior prin tocmai apariția „murgului” („Toma a închinat murgului./ prieten credincios/ într-ale tăcerii”) și, de aici, o reiterare (oarecum) a baladei haiducești („A închinat armelor./ necuvântătoare și/ necuvântate”); integrare a „eului” creator în armonia naturii („A îmbrățișat codrul./ ...”); cu toate turbulențele vieții („Deodată a început să cadă/ un nor/ de-a dura”), cu perfidia „urâtului” („.../ și murgul prinse-a lovi din copite -/ venea urâtul”), „destinul” își urmează cursul până la o anume „finalitate”; e o „finalitate” care conduce lectorul către un sentiment al întristării („.../ oasele își lucesc/ acum din țărână.”); locul urâteniei morale, însă, este luat de un „loc locuit” de „ceea ce este ascuns în vedere” („Și de undeva/ ochii tăi văd/ ce nu vedem”); astfel, rămâne senzorialitatea ce se capătă prin cuvânt („Mângâiem/ pielea cuvintelor/ spre a le face să cânte cum”) și din a cărui „durere” se naște un „altul” („Un tânăr blond/ a încălecat/ visul tău”), chipuit în „visător” al unui timp fulminant. S-ar putea spune că se atinge o treaptă a tehnicii elanului dejucat de un anume sentimentalism prin care să înțelegem că nu e o „dramă”, e o iluzie, dacă nu o „grimă” a unui existențial imaginar cu feedback-uri „deghizate” sau nu. Daniel Luca, în volumul „Strip-tease” (chiar dacă e volumul de debut), creează un timp traversat de „fluidul” intempestiv din spatele „oglinzii”; visceralitatea, prin care textualitatea se dedă succesiunii de senzații „mascate” de elementaritatea aceluia temperament protejat în metamorfozarea unui număr de cabaret, aduce decorul poetic „cu mască sau fără mască”; proiecție á la Doña Juanita, o analepsă în livresc.

APROAPE DEPARTE

Cu ani în urmă, descopeream un autor, Ștefan Fuli, care convingea prin simplitatea și sinceritatea rostirii poetice, netrădând prin nimic statutul său de autodidact, în „acte” fiind doar absolvent de opt clase și un liceu seral la maturitate!

Nici condiția sa etnică, de rrom, nu era ușor de reperat. Era mereu elegant și pedant, îngrijit, parcă „scos din cutie”.

Născut la 23 august 1950, la Mureșeni, azi parte integrantă a municipiului Târgu-Mureș, a urmat șapte clase la Târgu-Mureș și a opta la Adămuș, unde s-a mutat cu familia.

La aproape 35 de ani, își termină și Liceul Agroindustrial din Jidvei, județul Alba.

A fost toată viața trudită cu brațele, cum obișnuia să spună, la Combinatul chimic din Târnăveni.

Ca poet, s-a manifestat în cadrul Cenaclului literar „Tudor Arghezi”, devenit „Elena din Ardeal” în 1990.

În 1993, i-am publicat (la Editura Tipomur) singura sa carte antumă, căreia i-am „împrumutat” un titlu al unei cărți de-a mele, *Aproape departe*. Cartea a fost receptată ca a unui deschizător de drumuri, Ștefan Fuli fiind considerat în publicația „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien” „primul din etnia lui, cel puțin în ultimii 50 de ani, care poate prezenta un volum de poezie de sine stătător”.

Neîmpăcat cu sine și derutat de lumea pe care n-o mai putea percepe în noii săi parametri, Ștefan Fuli are o tentativă nereușită de sinucidere în 17 decembrie 1994, urmată de suferințele cumplite datorate ingerinței de sodă caustică, care au durat până în 28 martie 1995.

Calvarul rugului este cartea sa postum, alcătuită din texte adunate de cei apropiați. Grație lui Răzvan Ducan și Demeter Zoltan, manuscrisul a ajuns la mine, prin *Calvarul rugului* încercând apoi să dăm nume poeziei unui autor cu destin tragic.

Mult-puținul său poetic este mărturia unui om care, dincolo de condiția sa, a crezut în poezie. Și care rămâne în lume, prin poezia sa, „contemporan cu fluturii, cu Dumnezeu”. (Lucian Blaga)

NICOLAE BĂCIUȚ

„Oraș greu e Ierusalimul”

**lumea poeziei lui
Menachem M. Falek**

Poezia lui Menachem M. Falek a fost pentru mine, o revelație: când l-am întâlnit întâia oară, la Tel Aviv, și a înșirat pe masă o sumedenie de plachete în ivrit și, printre ele, una, rătăcită, în românește, publicată la Casa Cărții de Știință (!), sincer nu aveam nicio presimțire despre ce pepită se ascunde acolo. A trecut ceva vreme și am deschis cărțulia. **Voci din camera răcoroasă.** Am citit o poezie. Apoi am mai citit una. Am terminat cartea, lăsând la o parte tot ce aș fi avut de făcut. Funcționara banală și, deseori, frustrată care eram lăsa loc poetei din mine care se bucura de descoperire. Căci poezia „se simte”!

Într-o foarte frumos încheată și argumentată prefață, Mihai Barbu ni-l descrie pe autor, traseul lui de copil evreu bistrițean care face Alia împreună cu părinții lui pe când avea vreo unsprezece ani. Cum ajunge el la Ierusalim, face școli și se înamorează de orașul-cetate de piatră alburie, orașul-centru al lumii și frământării... de când lumea. Cum se îndrăgostește el pe viață de acest oraș și cum devine Ierusalimul fundalul lumii sale poetice. Orașul „cu fața bătrână, cu riduri peste riduri, cu cărări și case care au încărunțit.”

Adevărul este că M.M Falek are capacitatea de a ne arăta o lume a lui, o lume poetică. Nu prea e nimic „în plus” în ceea ce scrie. Convinge fără risipă de mijloace dar convinge imediat: „Zilele nevinovăției/Fug una după alta/Copilărie solară/Pe care nu știi să o prețuiești./Și în zilele cărunte/Pline de amintiri/Vrei numai să revii/ În trecut./Dar picioarele refuză/ Să mai fugi/Înainte./Nu ai altă alлегere./Și poate bucuria/Va fi la următoarea ta întâlnire cu un doctor/Ce-ți va elibera rețeta cea nouă./Îngrijorarea că ai o durere. (etc..) E o poezie a unui timp al vieții, a unei vârste conștientizate, fapt de natură să transforme în semn și sens de preț orice amănunt, orice imagine, totul. Există o pudoare a tragismului existențial (în fapt, traktian) în aceste versuri și cred că tocmai asta „răpune” emoțional cititorul. Firescul comunicării. Unele poeme par a fi jurnal (jurnal de spital), de alfel abundă imaginile, reperele medicale, săli de operație, anes-

tezii, cauterizări, dar totul se salvează în puritate lirică atunci când cade câte o întrebare ca un semnal muzical „Oare venit-a ora?//Poate în teritoriul înzăpezit/Îl va lăsa pe cel/Ce nu mai poate ajuta tribul /Drumul spre zero absolut/Și chiar sub el.”

Aprehensiunea persecutoare, cum poate ar fi spus Maurice Blanchot, e prezentă, e obsesivă. Dar cu câtă eleganță și pudoare! „În cărțile vechi /Mai sunt versete ce spun/„nu uita de bătrâni”./Dar am uitat de mult unde se află/Acele versete.”

Într-adevăr, autenticitatea e calitatea dintâi a acestei poezii despre viața de toate zilele, ritualurile ei, despre familie și copii, despre amintiri. „Să vorbească cu morții știa./Fiecare adresă, fiecare nume./Pași în crescendo./Se apropia de lespede din marmură sa gri/ Și fața i se lumina/ să vorbească cu morții lui îi plăcea.” Cred că poetul ar fi surprins să afle câte afinități există între lumea poeziei lui și a unor poeți de seamă din România precum Florin Mugur, Adrian Popescu sau Ileana Mălăncioiu!

„Acolo, în ulițele strâmte/La trecerea încurcată dintre casa unuia și a altuia/Reușea să treacă repede./ Știa să îndepărteze frunzele veștede/ Cu o creangă adunată de pe pământ. La casele celor iubiți, ultima lor casă/Ultima privire./ Și la sfârșit despărțirea/Pe încă nu știu câte zile./ Până când va ajunge în oraș, în

Aleksandar Baba-Vulić, *Coborâre*

cartierul fără vise./Până la monologul viitor.”

Menachem Falek scrie în ebraică și în română, ceva din modul sentențios al scrierii într-o limbă sintetică cum e ebraica se transmite în caracterul sentențios al unor spuneri. „Pe străzile negre/Se învârt caractere întumecate.”, scrie el într-un poem amplu *Tranziții*, un poem social-politic-istoric, cum vrei să-i spunem, un poem despre țara în care trăiește și fur-tunile ei. „Împotriva tăcerii” e un alt poem din această zonă a responsabilizării ca cetățean. Faptul că poetul trăiește în filozofie și adesea în existențialism nu înseamnă că nu e atent și la prezent. Așa cum își iubește cu disperare locul în care trăiește: „Asta-i partea de pământ/Pe care o sfințești/În amintirea liniștii/Predării/Ca să mai viețuiască/Încă vreo câțiva ani de minute/Și când vor ajunge/La porțile cerului/Nor privi cu ochii aburiți pentru /că nu vor înțelege întrebările /Îngerilor/Pentru că au uitat înțelesul cuvintelor/ al virgulelor /și al punctelor.” Felul său de a fi, autentic și lipsit de morgă, a fost convingător și atunci când l-am invitat la o întâlnire la ICR Tel Aviv, căci el povestește cu naturalețe și nu se împăunează cu merite, cu funcții literaro-poetice (cu toate că a avut și mai are, succese și merite sociale) pentru că el știe că numai ea, poezia, contează cu adevărat și nu laurii trecători sau intrigile inutile și distructive. El este cum se autocaracterizează într-o poemă: „Da, un poet care-și pune, câteodată, inima lui la încercare.”

CLEOPATRA LORINȚIU

Tel Aviv, 21 martie 2020

Azi despre ieri - Mihaela Albu în dialog cu...

O serie de interviuri, cu un titlu sugestiv – *Azi despre ieri* – a inaugurat Mihaela Albu în 2018, ajungând în 2019 la al treilea volum. (*Azi despre ieri*, ed. Eikon, vol. I, 2018, vol. II, III, 2019). Dacă primul și al treilea, în ordinea cronologică a apariției lor, cuprind dialoguri cu oameni de cultură mai mult sau mai puțin cunoscuți de publicul cititor (I - Slavko Almăjan, Dan Angheliescu, Barbu Cioculescu, Aurora Cornu, Mihaela Demetrescu, Constantin Eretescu, Pamela Ionescu, Adrian George Sahlean; III – Theodor Damian, Mihai Neagu Basarab, Tudor Nedelcea, Irina Grigorescu Pană, Steluța Pestreșu Suci), al doilea se constituie dintr-un interviu cu o singură personalitate – istoricul, scriitorul și omul politic Dinu Zamfirescu.

Dar mai întâi, de ce „azi despre ieri”? Care este semantica acestui titlu și îndeosebi care este ineditul acestor interviuri?

Explicația o aflăm chiar în *Argumentul* care însoțește primul volum: „Cum avem încă atât de multe pete albe în istoria culturii noastre și atât de multe personalități românești care sunt și acum (cvasi)necunoscute, ne-am hotărât să purtăm dialoguri neconvenționale cu câțiva dintre contemporanii care au avut șansa de a le cunoaște, de a se afla la un moment dat în preajma unora dintre scriitorii, politicienii, oamenii de cultură care nu mai sunt printre noi. Unora le cunoaștem numele și activitatea, altora nici măcar numele. Unii au trăit în țară, dar au fost/ sunt încă uitați/ ignorați; alții au trăit o bună parte din viață în exil, departe de locurile în care s-au născut, interziși în perioada comunistă, neaduși în atenția cititorilor nici astăzi din motive mai mult sau mai puțin ... ortodoxe.”

Avem în față, așadar, un set de interviuri atipice, „neconvenționale”, cei intervievați fiind provocați la rememorare, la evocarea unor timpuri, dar mai ales a unor personalități mai puțin cunoscute astăzi. Este vorba în primul rând de personalități ale exilului românesc, încă „aduse acasă” în prezentul nostru postcomunist, cu o orecare participativă ori chiar uitați.

Un exemplu – Brutus Coste, pe care, un alt exilat, Constantin Eretescu, îl evocă pentru cititorul de *acum* și de *aici*, din țară, ca fiind „unul dintre cei mai vizibili reprezentanți ai exilului politic românesc. Un om cuceritor, bărbat frumos. Înalt, drept, bine legat, fără să fie gras sau masiv, impunător, fără să fie ostentativ, manierat într-un mod care te silea să te gândești de două ori la ce spui și mai ales cum o faci.../ Se născuse la 22 februarie 1910, la Ciacova, în jud. Timiș, absolvise Facultatea de Drept a Universității din București și urmas, între 1931-1934, la Geneva, cursurile Școlii pentru studii internaționale. Cu un asemenea palmares, cariera diplomatică în locuri importante pentru România s-a impus de la sine.”

Un alt exemplu tot din primul volum: Aurora Cornu îl evocă pe Eli Lothar, primul fiu al lui Arghezi, care, la Paris, a avut o ascensiune extraordinară. Exemplele ar fi multe.

În al treilea volum, Mihai Neagu Basarab, directorul Bibliotecii Române din Freiburg, evocă mai mulți români exilați în Germania, a căror viață și activitate s-ar conveni aduse în vizibilul cititorului contemporan, iar profesoara Irina Grigorescu Pană, printre alții, îl readuce pe Lucian Boz, scriitorul, colegul de generație și prietenul lui Eugen Ionescu, M. Eliade, Noica: „Era un om înalt și zvelt, frumos și elegant, îmbrăcat în haine de culoare deschisă, cu un zâmbet cald în ochii care îmi păreau tare tineri, și era pus pe glume; era convins că, după trei

decenii în Australia, arată încă a european, pentru că refuză să poarte tricouri și blugi pe orice vreme.../ Conversația cu el a fost ca un taifas din vremuri vechi „europene”; marcat de acea „negrăbire” a oamenilor care schimbă idei și impresii despre subiecte diverse, fără un „plan” structurat dinainte, fără o „agendă” pregândită. O „întâlnire a gândurilor între literați”, spunea.../ Lucian Boz avea umor și aprecieri lucide ale realităților contemporane din societatea australiană și lume, înțelegea bine „teroaarea istoriei” și dramele scriitorilor din exil care își pierduseră țara și limba. Mi s-a părut cumpănit în judecăți, implicat în dilemele contemporanilor, tolerant și înțelept.”

Multe astfel de figuri (cvasi) necunoscute sunt evocate de interlocutorii Mihaelei Albu în cele două volume amintite.

Dialogul cu Dinu Zamfirescu are însă o structură aparte, dată și de cel pe care autoarea l-a interviuat pe o perioadă de mai mulți ani (începând cu 2014).

Pentru cititorul de azi, Dinu Zamfirescu nu este un nume necunoscut. Totuși, Mihaela Albu a ținut să-și argumenteze demersul, arătând că „Pentru cine a avut privilegiul să întâlnească un om de statura morală și cu experiența de viață a distinsului politician liberal Dinu Zamfirescu va ști că un dialog cu domnia sa nu poate fi decât unul cu mare încărcătură informațională. Și nu numai.” Discuția s-a purtat, →

CAMELIA ZĂBĂVĂ

se spune, „din dorința de a-l cunoaște mai bine, dar și de a afla unele lucruri mai puțin cunoscute ori chiar inedite despre lumea de ieri, despre oamenii aleși pe care i-a întâlnit, despre atmosfera și obiceiurile timpului.”

Mulți dintre cei amintiți în dialogul cu Dinu Zamfirescu sunt personalități marcante ale timpului. Să ne referim numai la familia Brătianu, dar și la alte figuri ale exilului românesc – L.M. Arcade, Camilian Demetrescu, Mihai Korne, Oana Orlea, Antonia Constantinescu, Mihail Fărcășanu ș.a. Și astfel de informații ori documente „mai puțin cunoscute ori chiar inedite” nu sunt puține. Voi aminti doar un singur document – actul de constituire al primului grup liberal, înainte de constituirea Partidului Liberal – pe care în acest interviu Dinu Zamfirescu îl dă publicității pentru prima oară.

Multe exemple ar putea fi selectate din aceste trei volume, fiecare interlocutor având o experiență de viață bogată, o viață în care a avut parte de multe întâmplări, cunoscând mai ales multe destine de „ieri” care se cuvine să fie cunoscute și „azi”.

Așadar, ceea ce a intenționat – și a reușit Mihaela Albu! – în aceste volume înseamnă, mai presus de toate, aducerea unor „martori” care să ne ajute pe noi toți, cititorii de astăzi, să nu ne pierdem trecutul, să nu ne uităm istoria și nici partea interzisă (și astfel necunoscută) a istoriei culturii noastre..

Aleksandar Baba-Vulić, *Treptele de la Mohegan Bluffs Block Island (SUA)*

Fonfleurile unui ironist

Născut la 25 octombrie 1945 în Aldești, județul Galați, Mihai Batog-Bujeniță este un scorpion zodiacal ce locuiește în «dulcele târg al Ieșilor», deține cu mândrie gradul ostășesc de comandor de aviație (în retragere și rezervă), și se declară de profesiune strașnic pilot militar pe avioane de vânătoare supersonice, al Forțelor Aeriene ale Armatei Române, care a condus aeronave uriașe: „monștri din metal de mii de tone”, cum citim în volumul de „poeme ironice” *Cântece de shomerie* (2011). A absolvit în 1967 Școala Superioară de Ofițeri de Aviație „Aurel Vlaicu” (actualmente, Academia Forțelor Aeriene), în 1977 Academia de Înalte Studii Militare, dar și Facultatea de Comunicare și Relații Publice a Universității Apollonia din Iași, în 2013. Colaborează la importante reviste de cultură, de literatură, dar și la cele de umor, din țară și din: Israel, Statele Unite ale Americii, Canada, Anglia, Austria, Olanda, Belgia, Cipru, Spania, Australia. A susținut, anual, cicluri de conferințe (unele publicate), la: Fundația «Prietenii Iașului», la Uniunea Veteranilor de Război și la Penitenciarul Iași, plus unele activități culturale la Comunitatea Evreilor din Iași sau în cadrul programului «Scriitori în licee», organizat de Biblioteca «Gheorghe Asachi» din Iași. Este membru al Uniunii Epigramiștilor din România, Uniunii Scriitorilor din România, Asociației Canadiene a Scriitorilor Români (ACSR), Societății Culturale «Junimea 90», Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România (cu legitimație). Îndeplinește funcția de președinte al Asociației Literare «PĂSTOREL», Iași (pers. jur.); cenaclului: Academia Liberă „PĂSTOREL”, Iași, iar, onorific, al Ligii Scriitorilor, Filiala Nord-Est România. Concomitent, și pe acelea de director al revistei BOOKLOOK, Iași, redactor-coordonator la revista de cultură CRONICA din Iași; redactor-șef adjunct la revista de cultură: MERIDIAN CULTURAL ROMÂNESC – Vaslui, și nu în ultimul rând, redactor-șef adjunct la revista de cultură RAPSODIA, patronată de Cercul Militar din Sibiu. Prezent într-o serie de antologii de

Portretul autorului hâtru-sever, cu pană de condeier și fonfleuri la pălărie – grafică de Florin Buciuileac din Iași.

proză, poezie, culegeri și dicționare de scriitori români, Mihai Batog-Bujeniță este autorul a 34 de cărți publicate, numeroase studii și comunicări științifice și are în lucru alte două volume. Deține 106 Premii literare și științifice, inclusiv premii ale U.S.R., filiala Iași (decembrie 2007 și octombrie 2014) pentru proză scurtă (volumul: *Feriți linia, trec proști fără oprire*), iar în 2014 pentru romanul: *Bântuind prin paradis*; Diploma și Ordinul «Cavaler al cetății» în grad de ambasador – acordată în 2013 de Administrația Proiectului: Cititor de proză-Republica Artelor-Dublin), medalia de onoare și Diploma de «Prieten al Comunităților» – oferită de președintele Comunităților Evreiești din România, Iași 25. 09. 2015.

Toate datele biobibliografice provin din cv-ul primit de la autor, iar îndrăzneala de a scrie aceste rânduri despre un prozator de anvergura autorului *fonfleurilor* mi-a fost insuflată de redactorul-șef al „Rapsodiei”, poetul Ioan Gligor Stopița, căruia îi sunt recunoscător și îi mulțumesc pentru încredere și onoare.

* * *

Din vasta operă a scriitorului Mihai Batog-Bujeniță, am ales *fonfleurile* împrăstiate generos prin publicații literare, culturale, de umor și din toate la un loc, prin Țara întreagă și chiar dincolo de granițele sale politico-geo-strategice.

Aceste *fonfleuri* alcătuiesc un domeniu distinct, particular și original în măsura în care pot fi →

MIHAI POSADA

asimilate unei bogate și îndelungate tradiții în cultura universală și, nu mai puțin, în aceea românească: snoava și anecdota populară precusore, ironia romantică, sarcasmul avangardei, condensate de cele mai multe ori după rețeta „3 în 1”.

Ce sunt însă *fonfleurile*? După umila noastră părere, ele pot fi considerate cronică însemnărilor despre cele văzute și auzite în direct, simțite pe propria piele, constatate, «rumegate» timp de o viață, o viață în plină desfășurare. Existența/evoluția *fonfleurilor* e una infinită, așa cum fără început și fără sfârșit sunt toate întâmplările și gândurile noastre... Formulate lapidar, ele sunt surorile maximelor din vechime și ale proverbelor populare.

Nu putem omite contribuția la nivel instructiv și formativ pentru veacurile de generații viitoare, în domeniul observației lucide și a transunerii umoristicomicosatirice a celor observate, a unor scriitori (re)cunoscuți ca «moralisti francezi»: Michel de Montaigne-Delecroix, Blaise Pascal, François al VI-lea, duce de La Rochefoucauld, prinț de Marciillac sau Jean de La Bruyère, dar aceștia pot părea un pic prea decisiv de serioși în formulările lor. Neapărat, pe poetul latin Juvenal însuși (pe numele de cetățean: Decimus Iunius Iuvenalis) – autorul unor texte intitulate printr-al doilea secol după Hristos chiar *Satiră*, dar și pe colegii satirici ai acestuia în primul veac al erei creștine: etruscul Aulus Persius Flaccus sau anticul roman Gaius Petronius Arbitr. Apoi, pe londonezul Jerome Klapca Jerome, pe boemul ceh Jaroslav Hašek, pe rușii Ilia Arnoldovici Freinzilberg și Evghenii Petrovici Kataev – cunoscuți drept Ilf și Petrov, pe evreul rus Șalom Aleihem – pe numele civil Solomon Nahumovici Rabinovici, iar la noi, tot fără pretenții de exhaustivitate, se cuvine să nu uităm de umorul neaoș al neîntrecutului humuleștean învățător-povestitor Ion Creangă, de Al. O. Teodoreanu zis «Păstorel», apoi nici de un „profesionist al umorului” (Marian Popa) de talia lui Geo Dumitrescu, ori calitatea de maestru ironist a marelui Marin Sorescu sau pe-alocuri a lui Tudor Arghezi și fără a da uitării umorul autoironic al povestirilor evreiești de mare circulație în România, până pe la

mijlocul veacului al douăzecilea, un exemplu de autor de primă mărime rămânând Ion Pribeagu – pe numele său adevărat Isac Lazarovici, odinioară textierul vestitului Constantin Tănase și, desigur, nici ironia altor prozatori români, de la: Damian Stănoiu, G. Brăescu (general în rezervă la 1918 – deci mai sunt scriitorii rezervați, pe lângă comandorul Mihai Batog-Bujeniță sau generalul-maior Radu Theodoru; ambii foști aviatori!), Nicuță Tănase, Radu Cosășu (Oscar Rohrllich), la: Cornel Udrea, Gheorghe Jurcă, Laurențiu Cerneț, Ion Râmbu, Ioan Groșan, Daniel Bănulescu, Cătălin Mihuleac; de asemenea, se cuvine amintit aici comicul de calitate al dramaturgilor Vasile Alecsandri, I.L. Caragiale, Tudor Mușatescu, Valentin Silvestru (Marcel Moscovici), sau Ion Băieșu (Ion Mihalache) și mulți, mulți alții.

Firește, rolul paideic, educativ, al scrierilor semnate de ironiștii tuturor timpurilor a fost și rămâne unul moral, ei fiind implicit moralisti în raport cu moravurile și nărvurile eterne ale omului și cu cele mai apăsate manifestate în câte o epocă anume a devenirii speciei.

În concluzie, printre cei mai numeroși ironiști, s-ar număra autorii evrei scriitori în diferite limbi ale Pământului, cultivând un gust special pentru tratarea în răspăr satirico-educativ a celor mai serioase stări de lucruri, mentalități și convingeri ge-

nerale. Ceea ce azi numim: «a face haz de necaz». În cazul nostru, cu deosebit talent literar. Dacă, potrivit Marinei Tzvetaeva, «Vse poeti jidi»/«Toți poeții sunt evrei», iar versul din 1924 al poetei născute la Moscova în 1892 și sinucisă din disperare în 1941, la Ielabuga în Tatarstan, avea să fie preluat ca motto, la 1961, într-un poem al lui Paul Celan, putem spera că ironiștii au împreună ceva împrumutat din zeflemeaua superioară evreiască specifică. Nu e străin de contaminare nici Camil Petrescu, autor al «poeziei portret a României», cum o numește azi publicația COTIDIANUL (<https://www.cotidianul.ro/o-poezie-portret-a-romaniei/>): *Zeflemeaua*, cu motoul: «Românii e deștepti!», text scris probabil prin anii '50 ai veacului trecut și rămas actual până recent, când ar fi fost găsit în arhive. Printr-un motto așezat în fruntea propriului *curriculum vitae*, autorul se autoportretează de-a dreptul în stil fonflematic: „Ludic din fire, lucid de nevoie!”.

Revenind la *fonfleurile* scriitorului ieșean, am putea să ne apropiem de conținutul lor urmărind caracteristica abordării stilistice, fără a ne lăsa intimidată de scurtimea epică a fiecărui *fonfleur* în sine, vorbind astfel despre *pamfletul sarcastic*, *umorul negru*, *comicul debordant*, *umorul satiric* sau chiar de *paradoxul ironic*. Specialiștii au sesizat deja, între calitățile prozei lui Mihai Batog-Bujeniță: «un neverosimil dar al umorului grotesc și un aiuritor simț al fabulosului derizoriu» (Zoltan Turner, Tel Aviv); «Mihai Batog-Bujeniță deține secretul zâmbetului, știe că o proză umoristică nu trebuie să stârneasă hohotul gros, anatomic, proza umoristică este un exercițiu de inteligență în care sunt interesați atât scriitorul cât și cititorul» (Cornel Udrea); «Din păcate, la final, constați că ai râs cu râsul altuia, că hohotele purtau în ele un car de amărăciune» (Valeriu Stancu); «Autorul este astăzi poate că umoristul cel mai prolific, având la activ în ultimii 15 ani cam 20 de volume, mai ales proză scurtă și romane» (Dr. Mihai Neagu-Basarab, Freiburg, prin 2006); sau: «plin de sarcasm și umor, o veritabilă radiografie a societății românești contemporane...» (Roni Căciularu, Israel) și multe, multe altele, despre caracteristicile distinctive ale prozei scrise de Mihai Batog-Bujeniță. →

Aleksandar Baba-Vulić, *Insula Block Island I (Rhode Island)*

Ne vom rezuma doar a încerca, în ciuda dificultății date de vastitatea abordărilor auctoriale, o categorisire a *fonfleurilor* pe căprării tematice, într-o mai judicioasă caracterizare a acestui gen particular de apoftegme cu simțul umorului care privesc tot ce se vede și ce nu se vede direct, de jur-împrejurul nostru. Când vizează relația cu divinitatea, unele *fonfleuri* sună nietzscheean, altele de-a dreptul voltairean: „Dumnezeu vorbește întotdeauna cu noi. Inutil! Niciodată nu ne spune când vom câștiga la loto”; „Sfântul Francisc de Assisi, Sfântul Paisie, Prorocul Daniel și alții vorbeau cu animalele. Eu fac exact același lucru în fiecare zi și nu mă bagă nimeni în seamă. Nu mai este credință în ziua de azi”. Când, aidoma tânărului timișorean Goran Mrakić, sesizează că «Bunele relații de vecinătate au degenerat în adevărate boli venerice», M.B.-B. se formulează mult mai intransigent: „Doar monumentele funerare fac, de cele mai multe ori, diferența dintre oameni”; „Punctul de vedere al lunetistului era o linie de ochire”; „Soacra este o poamă acră, iar fiică-sa doar o poamă”; „Formând un triunghi amoros cu două capete pătrate ajunsese într-un cerc vicios”; „Șeful pare bătut în cuie, deși este doar bătut în cap”; „Soția și soacra îl asupreau cumplit, însă el se răscula susținut ferm de o vecină”; „Iubirea îl schimbă pe om. Mai ales iubirea de sine”; „Mi-am câștigat, democratic, dreptul la nuditate și am pierdut, la fel, dreptul la intimitate...”; „Hotel, motel, bordel... Să fie doar o coincidență?”; „Nu luați masa cu un insipid. Până și cele mai savuroase preparate își vor pierde gustul”. Când, utilizează cu istețime polisemia în bună conviețuire lingvistică cu expresia populară, alte *fonfleuri* surprind cititorul prin ineditul lor insolit, reabilitând calamburul „Clopotarul era surd toacă”; „Fiind scos din pepeni avea diabet zaharat”; „Fiind dus cu socova, plecase cu pluta”; „Ești într-o ureche! Soția lui Grigore Ureche către ibovnicul său”. Cele mai multe, firește la fel de greu clasificabile cum sunt toate celelalte, ar constitui o panoplie de săgeți ale ironiei/autoironiei cu adresă precisă: „Unii scriu cărți de bucate, alții bucăți de carte”; „«Omul inteligent are în-doiele, prostul are convingeri» Câștigă prostul!”; „M-am gândit mult, am

Aleksandar Baba-Vulić, *Cal în ceață*

vorbit frumos și am reușit să nu spun nimic”; „Nu băutura l-a doborât, ci invers! A pus la pământ sute de butoaie, damigene și sticle. N-a fost ușor, dar a învins, mai mereu!”; „Diferența între abdomen și burtă este de numai câțiva ani”; „Se vindea pe trei parale, deși nu făcea nici doi bani”. Când filosofia imanentă *fonfleurilor* vizează istoria mai veche sau mai recentă, sarcasmul și ironia sunt neiertătoare: „Ce istorie frumoasă am fi avut dacă vestitul Paris întâlnea familia Nicolae și Elena Ceaușescu!”; „Marele voievod avea 159 cm înălțime”; „Guvernul din umbră este bun vara, celălalt iarna, că te arde”; „Importanța conceptului de libertate este dată de grații”; „Ca să fii perfect dezinfomat, ai cea mai la îndemână cale: știrile din media”; „Dacă vrei să mă cumperi, întâi vinde-mă. Doar așa vei afla prețul corect!”; „Miracolul rețelelor de socializare: Aici își pierd mințile și cei care nu au așa ceva”; „Perspective stranie: Uneori, dacă privești oamenii considerați mari de aproape, îți dai seama cât de mici sunt”; „Senzational! A fost descoperit Guvernul Mondial! Se ascundea sub numele de Made in China!”; „Conceptul de taler cu două fețe aplicat trădătorilor nu merge la politicieni. Pentru ei cubul ar fi soluția optimă”. Cu *fonfleurile* care se constituie în constatări ale existenței ca atare, surprindem chiar o tandrețe a umorului practicat de Mihai Batog-Bujeniță: „O vreme facem ménage à trois, apoi manger dans trois”; „Prin comparație cu noi, bărbații, femeile sunt total ilogice. Aceasta este și cauza pentru care atunci când rostesc ceva, noi executăm fără crâcnire”; „Vrei să fii bogat, plin de succes, să ai aventuri și să primești daruri de toate felurile? Citește-ți zilnic horoscopul!”; „Cumpărați numai gonflabile fabricate în luna august. Nativile din zodia leului sunt foarte temperamentale!”; „Mulțumiți

femeilor care v-au refuzat! Ați scăpat onorabil dintr-o mulțime de necazuri”; „Nu mă tem de moarte, fiindcă de peste șaptezeci de ani mă antrenez, murind în fiecare zi câte puțin”; „O carte posibil bună = cincizeci de lei, o vodcă sigur bună = zece lei! Alegeți!”.

Cu siguranță, mai avem alte și alte categorisiri posibile, dar ne oprim deocamdată aici, cu speranța că vom descoperi, cândva, *fonfleurile* ambalate editorial în volum. Ar merita.

Fonfleurile vin, cum spuneam, în descendența unei glorioase literaturi de gen autohtone, din care ne amintim, cu reverență, de poezia *Satiră. Duhului meu*, de Grigore Alexandrescu, la 1840; «Scrisoarea IX» intitulată *Fiziologia provincialului*, de Costache Negruzzi, la 1880; urmată de proza *Fiziologia provincialului în Iași*, de Mihail Kogălniceanu, la 1884, și de comedia de moravuri a lui Tudor Arghezi, *Doi vecini*, transpusă de Geo Saizescu pe peliculă de celuloid, la 1959. Sau de aiurea: *Măgarul de aur* al lui Apuleius, într-al doilea secol, *Il decamerone* al lui Boccaccio, la 1470, sau *La vie très horrifique du grand Gargantua, père de Pantagruel* a lui Rabelais, la 1534, ca să nu mai pomenim pildele lui Esop cel născut în Nessebarul de astăzi al bulgarilor, vechi de peste 2.500 de ani... Nici ironia colegului Mark Twain, de dincolo de Ocean, n-ar trebui, contextual, uitată! Ceea ce identifică modalitatea de expresie a *fonfleurilor* cu literatura ca mod de viață e permanenta legătură necesară și suficientă între acuitatea observației și subtilitatea expresiei. Cuceritoare sunt verva, calitatea și cantitatea, uriașe toate, ale expresiei ironice, umoristice, sarcastice până la grotesc, adică valoarea lor fabulos literară. Ele aparțin categoric literaturii nonficționale. Sunt de-acum, dimpotrivă, dintre cele mai realiste scrieri ale timpurilor. Din gâlceava ironistului cu lumea, ies cu toții în câștig: autor, cititori, comentatori, degustători și cunoscători. Rămășagul pe care scriitorul Mihai Batog-Bujeniță îl face cu umorul se înscrie în «homerul răs» al generațiilor lucide în reflectarea ales empatică, autoironică a realităților și este, dincolo de orice îndoială, un pariu câștigat.

Mărțișor 2020, de-acasă, Sibiu-pe-Cibin

Internationala iubitorilor de literatură

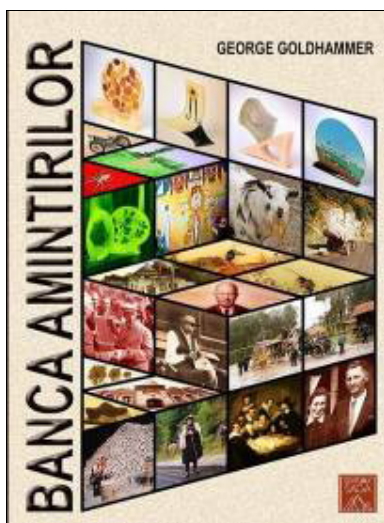
și Banca amintirilor Goldhammer

Avem noroc cu globalizarea și zborul informației prin internet în patru zări. Pasionații de scris și de citit se reunesc în grupuri, scot reviste digitale internaționale, scriu unii despre alții cu frenezie și meșteșug, își trimit mesaje de susținere într-o Internațională sublimă și de neoprit. Și de necenzurat.

Prin Internaționala asta am ajuns la domnul Goldhammer, mai exact lucrurile s-au petrecut astfel: George Roca (românul australian pasionat alcătuitor de reviste, Editura Rexlibris Sydney, Australia 2019) a comunicat cu Adrian Grauenfelds (autorul pasionat și făcător de reviste din Tel Aviv, posesorul Editurii Saga) și așezând un cuvânt înainte al lui Dorel Schor au transformat cartea în format electronic în una tipărită și în Israel: povestirile domnului Goldhammer.

Cartea a ieșit dintr-un lanț al prieteniei, veriga ultimă fiind eu, angajându-mă să găzduim o lansare a acestei plachete într-o seară literară la sediul reprezentanței ICR din Tel Aviv, unde mă aflui în acest moment al vieții mele. Evident, lanțul prieteniei se va întinde cumva, va progresa, căci de seară se va ocupa Ana Maria Mărgineanu, și poate de carte voi scrie și eu, voi trimite aceste rânduri poetului Lucian Avramescu posesorul AM Press, el va avea amabilitatea grațioasă să le publice ... ș.a.m.d și tot așa oamenii, unii cu alții, poate chiar fără să se cunoască deloc dar împărtășind pasiuni comune, gânduri bune și un anume optimism strict necesar în asemenea cazuri, vor tot continua lanțul prieteniei literare internaționale ca într-un celebru film american în care un puști era declanșatorul unei infinite serii de fapte bune.

În **Banca amintirilor** se depun cum e și firesc amintiri: aceea a mamei (și-a dorit mereu o mașină de cusut), a tatălui (a visat o bicicletă), amintirea casei (trec pragul de lemn al casei părintești..), o bucată de abecedar: „Intru în dormitorul cu mobile de lemn de brad și resimt mirosul plăcut al saltelelor reumplute în fiecare an cu ierburi plăcut mirositoare culese de pe câmpiile mângâiate de soare și de roua parfumată a dimineții... de legătura de busuioac a-

târnat la oglindă, de lingura de lemn care reușește să-mi redea gustul bunătăților gătite de mama. ”

Deci în bancă există multă nostalgie. Și nostalgia începe la Beiuș, orașul copilăriei, în Bihor, la poalele Apusenilor. „Valea Nămăiești ce trecea „hăpt” prin centrul orașului”, o lume curată și simplă, o lume cristalină... Oare idealizată? Cine poate ști... povestea e așa de atracțioasă încât de ce nu ne-am lăsa de bunăvoie în naivitate precum copilul ale cărui amintiri ne așteaptă: „Pe malul unde apa era mai mică, erau mulți pui de peștișori. Îi prindeam cu mâna liberă și îi beam cu apă din râu în ideea că vom învăța să înotăm ca ei.” Atât de frumos !

Binecuvântată inocență, minunate amintiri. Totul e perfect vizual, cinematografic, Goldhammer povestește și vezi peisajul cu culori vii, cupele imense care învârt apa și o trimit spre grădinile de zarzavat, atelierul ceasornicarului Leibovici și auzi ticăitul sutelor de ceasuri, toboșarul satului care bătea în tobă și anunța știrile: „’tențiune, ’tențiune! Puuuublicațiune! Tătă lumè să ascultie, ordin dă la primărie!”

Erau știri de avertizare, iar copilului i se părea că Beiușul e centrul lumii: „Astăzi nu lăsați vitele la leghelit (pășcut) că vin cătanele la pușcălit (exerciții de tragere) și pă care-o nimerește, statul nu felește (răspunde)!!!”. Așa era anunțul de mare importanță.

Apoi se completează galeria de personaje: profesorii, desigur, dar și alții precum „Distinsul domn Iosif Abrudan, avocat orădean de prestigiu, poet, pamfletist, actor, boem... a compus o serie de pamflete în

versuri.”

Spectacolul zilei de târg, târgul de joi de la Beiuș : lapte, smântâna, brânză... Bulgărele de unt se vindea împachetat în frunze de viță de vie. Amănuntul e esențial și autorul face risipă de amănunte! „Carnea se punea pe frunze mari de lobodă, pe prosoape aduse de acasă,” sau „Galițele, adică păsăretul, găini, rațe, găște, curci, se vindeau numai vii, pentru a-și păstra proapețimea. Frăguțe, mure, căpșune, coacăze, agrișe se vindeau cu cană... sau în cornete de hârtie”, scoverzi (plăcinte) cu brânză sau croampe (cartofi), pancove (gogoși) sau castane prăjite.

Parcă vezi și adulmecii piața colorată și veselă, aduce a iarmarocul lui Creangă, dar e plasat într-o zonă multilingvistică, de toleranță și întrepătrundere din vestul țării, cel mai influențat de Occident...

O viziune foarte omenească, de naturalețe genuină, de un anume firesc al frământărilor oamenilor în toila colectivizării forțate, aruncă o altă lumină pe un subiect folosit în literatură îndeobște în tușe prea îngroșate. Meseriile sunt respectate în acest Beiuș ordonat în care hornarul își are rostul lui (Hornarul era simbolul norocului și toată lumea îl saluta încercând să-l atingă.), *Din același cor făcea parte și geamgiul care striga „Ooooblac” sau „Jaaamuri!” și sifonaru’, care în goana calului ce trăgea căruța plină cu sticle cu sifon, striga „Sodaaaa!” sau „Haló it a szodás!” (lb. mag.), adică „Alo, aici e sifonaru!”*

Eroul copil, acest Nică de Beiuș, are imaginație tehnică, spintecă burta păpușii să vadă ce e înăuntru și demontează jucăriile cu arc: „Totuși, insistențele unei învățătoare cu inimă mare m-au lămurit că fără cele șapte clase nu pot merge mai departe...”

Ah, firescul povestirii, al amintirii și mărturisirii, nimic nu îl poate egala, nimic din arsenalul noilor valori și tehnici narrative, cât de sofisticate or fi ele... Cum toate lucrurile frumoase și calde au un sfârșit, așa e și ieșirea din copilărie a naratorului: „Copilăria mea s-a terminat în 1940, atunci când, după predarea Ardealului, hoardele ungurești se aflau cam la 30 kilometri de Beiuș, iar familia mea, părinții și fratele, împreună cu mai mulți intelectuali români, am urcat în ultimul tren cu destinația →

CLEOPATRA LORINȚIU

finală orașul Vașcău.”

Atmosfera de la 10 Mai, petrecerile populare, excursiile din Țara Moșilor, descrierile copioase, un fel de „reportaj” abundând în amănunte și realism, călătoria la Cetățile Ponorului, întâlniri cu personaje diferite și relatări savuroase, toate încap în această carte de o sinceritate dezarmantă. Și de o autenticitate cuceritoare, așa adăuga eu.

„Scriu pentru mine folosind „filtrul selectiv” din creier, care ne ajută să uităm ce a fost rău și să facă mai mult loc în a reține ce ne face plăcere să ne reamintim în continuare”, ne spune autorul nonagenar, plecat din Bihorul natal și stabilit la Tel Aviv, cel care a lucrat o viață în domeniul mecanicii fine, inventator și artizan, autor al unor surprinzătoare și atât de frumoase lucrări plastice în care capta în rășină frânturi de botanică, insecte și semne de viață lăsate așa, ca un soi de mărturie vizuale, la granița dintre artă și mărturisire. Reluarea unor texte vechi, revizitate, sau surprinzătoare observații despre păianjeni, amintiri de înțelepciune populară izvorâtă tot din lumea fermecată a Beiușului, pasiunea nestăvilită față de natură, umor sau mai degrabă malițiozitatea, inventivitatea ori mai degrabă curiozitatea continuă, aceea care ține spiritul viu, toate laolaltă creează o lume specifică a povestirii care atrage, place, se lasă citită.

Povestirea „Sarcină de partid”, un fel de răsău plânsu’ care se petrece în 1946 și în care un tovarăș șef care vrea să fie reparat o motocicletă BMW fără acumulatori, ne dezvăluie un narator capabil de un umor natural, neșarjat, ci doar cu un accent nostalgic, care chiar înduioșează, de altfel, lumea naivității sau a exagerărilor „construirii socialismului” e o sursă neseacă de amintiri pentru Goldhammer.

Ca orice carte serioasă, și aceasta are nu doar o prefață, ci și o postfață. Autoarea, dr. Magdalena Albu, scrie, conchide: „Natură, poveste, suflet, polimeri... Artistul din Beiușul Bihorului și Holonul Țării Sfinte a imortalizat vreme de 22 de ani în arta sa nu numai timpul, ci și mișcarea corpurilor solide”...

În ce ne privește, rămânem cu bucuria unei lecturi fermecătoare și a încrederii în lanțul nesfârșit al prietenilor literare.

Tel Aviv, 8 aprilie 2020

VITORUL TIMPULUI TRECUT

Unul dintre comentatorii cărților pr. dr. Gheorghe Nicolae Șincan, autoarea a unei veritabile monografii critice, Cezarina Adamescu (*Înțelepciune duhovnicească în scrierile părintelui dr. Gheorghe Nicolae Șincan*, Editura Vatra veche, 2017), le numea pe acestea „nestemate duhovnicești”, afirmând totodată că „acest gen de scrieri constituie un deliciu și le sorb, pur și simplu, cu pipeta, ca să-mi ajungă și pentru zile negre, când sufletul e întunecat”.

Iată că, „pentru zile negre”, pr. dr. Gheorghe Șincan mai oferă încă „o samă” din nestematele sale, adunate sub un titlu încărcat de semnificații *Ce vremuri, Doamne, ce vremuri*, o altfel de cronică a unui timp „pandemic”, în suferință fiind nu doar ființa umană, ci și timpul, ieșit din matcă.

Cuvintele de învățătură ale preotului au menirea de a potența cunoașterea de sine într-un registru al lucidității, atrăgând atenția, prin autoritatea lui Honoré de Balzac, că „Moartea ne omoară o singură dată, fricile în fiecare zi”.

Credința și conștiința sunt configurate consubstanțial, în șarje alternante, fără încrâncenări dogmatice, ci în retorica moralei sugerate, lăsând judecata în contul fiecăruia, ca revelație a atitudinii asumate.

Prin toate „povestirile culese și repovestite în fel și chip”, pr. dr. Gheorghe Nicolae Șincan trasează un

drum al terapiei, al vindecării de frici și angoase, prin apropierea de credință, prin urmarea căilor ei, nu spre vremelnică zăbavă, ci pentru consolidarea acelor virtuți care se nasc în chinurile unor experiențe care ne pun la grea încercare, care testează slăbiciunile și vulnerabilitățile ființei umane la ceas de cumpănă.

Povestirile repovestite ale autorului sunt un mod de a culege nectarul înțelepciunii din largul zărilor, pentru a-l transforma în miera care să fie hrană pentru situații concrete, într-o realitate tulburătoare în prezentul ei, dar și în consecințele acesteia pe termen lung.

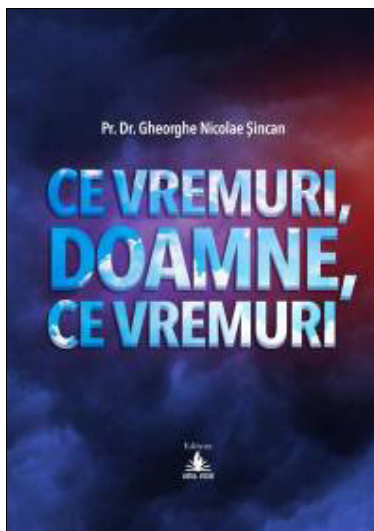
Repovestirile lui Șincan sunt provocări la dialog cu noi înșine și cu lumea, pentru a ne înțelege mai bine și a ne rostui adecvat țintele noastre existențiale.

Situate la granița genurilor literare, prin însuși conceptul statuat și care începe să se impună de la sine, repovestirile pr. dr. Gheorghe Nicolae Șincan îi asigură acestuia originalitate și singularitate, o popularitate în primul rând în geografia credinței, tot mai preocupată de schimbare și de adecvare, pentru a ține pasul cu lumea și a nu lăsa „turma” fără învățătura Păstorului.

Lección de bune maniere în lumea care și-a schimbat brusc și neprevăzut macazul, repovestirile lui Șincan se impun prin finalitatea lor, făcându-ne să ne reîntrebăm iar și iark, deloc retoric, la ce bun scriitorii în vremi de restriște?

Când bisericile stau închise, fără credincioși, rămâne biserica din noi, în care auzim glasul preotului în liturgiile cuvântului care se izbăvește pe sine, mântuindu-ne pe noi.

Nicolae BĂCIUȚ

În lumina amintirilor ce nu se sterg

Cărțile scriitoarei Eugenia Vâjiaț din Constanța rezonază cu preocupările de-o viață ale autoarei. O viață trăită în perioada actuală, într-o cultură cu bune și cu rele, Eugenia Vâjiaț, un dascăl dăruit, și-a creat propriul spațiu cultural-literar.

Eugenia Vâjiaț și-a înmuiat pana în harul dumnezeiesc care i-a înzestrat graiul cu putere multă, tipărint până în prezent volumele de proză: *Lumina din adânc* (2012), *Porți deschise către lume* (2012), *Viața Mariei, așa cum a fost* (2013) și o carte de poezie *Sunt un gând într-o zi neumblată* (2017). Ne vom referi în continuare la alte două cărți care-i rotunjesc creația.

Volumul *Copilăria prin ochiul mamei* (Ex Ponto, Constanța, 2017) transmite viața autentică prin aducerea în contemporaneitate a copilăriei mamei trăită într-un sat dobrogean, însă tot asemenea pagini de nostalgică amintire îl transpun pe cititor într-un apartament cu două camere dintr-un bloc constănțean, în care mama educă cei doi copii, demonstrând că „cea mai binefăcătoare dragoste ce se revarsă asupra copiilor este cea primită de la părinți”.

O carte care ne încântă prin melodicitatea frazelor gândite armonios, curgând precum mierea proaspăt recoltată. O carte ce transmite naivitatea copiilor care creșteau sănătos și bine în armonia familiei. O carte despre copilărie scrisă în înserarea vieții, spre bucuria sufletului, stărnind trăiri neașteptate izvorâte din râuri de amintiri ce-au curs printre lumini și umbre.

O cu totul altă față a autoarei, aceea chinuită de întrebări, descoperim în volumul *Dialoguri neconvenționale* (Ex.Ponto, Constanța, 2015). Un personaj imaginar, Ana, realizează un eseu cu structura inspirată a unui dialog, până la urmă neconcludent privind tema, poate, de aceea, numit „neconvențional”, care constituie de fapt un pretext pentru expunerea frământărilor, întrebărilor esențiale, fundamentale și comentarea lor într-un mod de înalt profesionalism.

Tema centrală este dragostea. Pornind de la mărlul biblic, trecut prin secole, insistența cade asupra legendelor iubirii. După Ana, la baza

istoriei „tuturor popoarelor lumii stă o poveste de dragoste”. El și Ea pot fi Adam și Eva, pot fi Sappho și Alcaens, pot fi David și Bașeba, ori tulburătoarea pereche Solomon și Sulamita, „perechea ideală a pământului sfânt”. Nu putem rezista tentației de a nu cita mărturisirea scriitorului – mitropolit Valeriu Bartolomeu Anania: „*Cântărea Cântărilor* rămâne un izvor al iubirii desăvârșite dintre un bărbat și o femeie, al cărei corolar este împlinirea, nunta.” Perechea bărbat-femeie dezleagă sensul vieții, căutându-se, descoperindu-se, dăruindu-se, împlinind creația la modul ideal, deoarece în contopirea și uitarea de sine înmugurește ființa: „Strigătul primei iubiri înseamnă și astăzi: Eu nu mai sunt, e-un cântec tot ce sunt!”.

Textul dezvăluie marile legende ale lumii în sprijinul dorinței de a descifra o fărâma din enigma neliniștii lor. Rolul Evei este precumpănit, de aceea se cuvine să-i mulțumim pentru cunoaștere și se cuvine să-i ducem mai departe dorul de a ne depăși condiția de femeie. Ideea autoarei este clară: „Dacă nu le-am face pe toate din dragoste și cu dragoste adevărată, n-am învăța să trăim sau am trăi degeaba, și nici să murim n-am învăța”.

Femeia a învățat mai întâi ce e dragostea, ca să ajungă în chinul facerii. Ea „și-a dăruit iubirea pământului care o hrănea, luminii ce-i lumina calea, apei pentru răcoare și gustul neprețuit, vântului ce-i limpe-

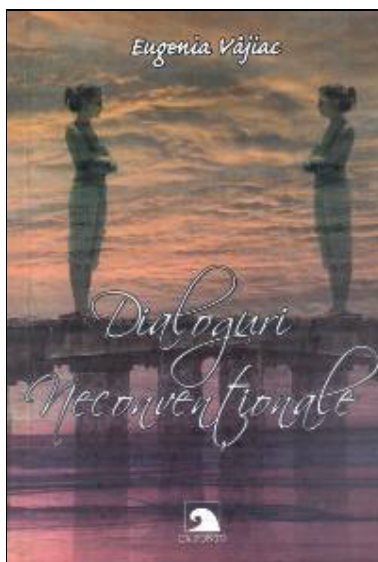
zea vederea și mai ales bărbatului ce-i împlinea viața.”

Apreciam faptul că autoarea emite judecăți de valoare remarcabile: „Marile povești de dragoste ale omenirii trebuie cunoscute și avem o datorie sfântă să le răspândim.” Totuși, rămâne o visătoare, o trăitoare în alte vremi, încât nu-și dorește să intre în lumea de azi, pentru că „e plină de gunoaie, aglomerată și murdară, veșnic pusă pe ceartă și nemulțumită, mărunț nemulțumită, pentru toate și de toate, întunecată din zori până-n seară.” Ana, în general femeia, dorește o lume frumoasă, curată, înmiresmată de flori.

Prin descrieri poetice minuțios cizelate, textele celor două volume ale Eugeniei Vâjiaț dovedesc talent și o adecvată ordonare a bogatului conținut rezultat din aduceri-aminte (în primul volum) și din extraordinara substanță păstrată peste veacuri a literaturilor antice, la care sunt adăugate, nu fără mândrie, contribuții ale literaturii române (în al doilea volum).

Subiectele rămân deschise, încât dăm dreptate partenerului de dialog: „-Rămâi o aeriană, Ano! Atât de mult s-a schimbat lumea în care trăim, ba chiar și fața pământului, că putem rătăci ușor între „a fost” și „este”, deși oameni au fost și tot oameni vor fi.” Așa este, dar merită să știm ce-a fost atât de înălțător în veacurile trecute, cu prelungiri evidente până la noi. Munca și pasiunea scriitoarei Eugenia Vâjiaț sunt de apreciat și de laudat.

LUMINIȚA CORNEA

Crochiuri de pe ulița copilăriei

Explozia nostalgiei pentru „vârsta nevinovată a copilăriei” este evocată de Domnița Ganea în cartea sa intitulată „Crochiuri de pe ulița copilăriei”, apărută în Editura „Ecreator” din Baia Mare, 2019. Cele 57 de povestiri desprinse din lumea reală se află în deplină armonie cu puterea imaginației și a subtilității sale artistice. Nu mulțimea întâmplărilor pline de haz ale copilăriei, sau amintirile pline de tristețe ale unor personaje care au cunoscut suferința, sunt partea cea mai intensă a cărții, ci căutarea obsedantă din biografia autoarei prin care ea își citește, ca în liniile din palmă, viața actuală. Nostalgia din carte se întrevede printre rânduri, atât pentru clipele frumoase petrecute în satul natal, dar și pentru cele trăite dincolo de ocean, în faimosul oraș american Chicago. Ea nu caută copilul pierdut, ci prin el se caută pe sine însăși. Indiferent de spațiul geografic în care se desfășoară acțiunea, Domnița Ganea vorbește, în general, despre personaje din familia țărănească din care provine. Chipurile părinților se regăsesc în foarte multe din aceste povestiri, după cum ea însăși mărturisește : „*Vă iubesc atât cât poate nu v-am putut-o arăta mereu, vă iubesc și sunt mândră de voi, că sunteți părinții mei, cei cu dragoste de cărți, inteligenți, harnici, simpli și frumoși*”. Un spațiu larg îl acordă tatălui ei, Ioan Fărcaș, pentru a-și depăna amintirile tinereții, dar și celorlalte personaje care populează aceste povestiri: bunici, mătuși, unchi, străbuni, verișori și nu în ultimul rând cei doi trandafiri ai vieții sale, Alex și Bogdan. Personajele sale sunt reale, pot fi ușor recunoscute prin portretele lor fizice și morale creionate cu măiestrie și ingeniozitate, iar întâmplările lor plutesc în atmosfera unei lumi a copilăriei pe care numai amintirile o mai pot reînnoaște. Situații deosebite încărcate de emoții se regăsesc în toate povestirile din acest volum. Cu toate că sunt scrieri distincte prin conținut, ele formează un tot unitar prin tematica abordată. Dumitru Acu (Pârja de la Râpă), tatăl autoarei își are povestea lui, fiind supus încercărilor vieții, Ion Fărcaș, bunicul ei povestește despre drama războiului și atrocitățile sale (*În vreme de război*). Din

alte povestiri rezultă bunătatea unor consăteni și răutatea altora. Jocurile și năzdrăvăniile copiilor, Sorin, Cipri și Alex sunt imagini decupate dintr-o lume fără griji, cum spunea Ion Creangă în „Amintiri...”

Inventivitatea și actualitatea momentelor create de ei sunt pline de bucurie și satisfacție: permisul de conducere, turma de elefanți, meciul de fotbal, etc. Din aceste scrieri rezultă că Domnița Ganea este o ființă sensibilă și profund atașată de lumea necuvântătoarelor: pisoi, puie de cloșcă, cățelușa Lady, pentru care găsește cele mai emoționante cuvinte ce înnobilează fiecare întâmplare. Sunt înserate în acest volum obiceiuri tradiționale, mituri și legende, credințe și datini din partea locului. (*Întâmplări la ceas rău de noapte, Negul, tratamentul și serbarea*).

Despre ele vorbește în grai nășăudean, cu autenticitatea și valoarea lui lingvistică.

Lumea satului Domniței Ganea se intersectează cu mediul citadin în care trăiește astăzi, unde descoperă destine omenești bulversate de aceleași aspecte morale: răutate, tristețe, dezamăgire, care îi inundă povestirile. Sunt evocate personaje triste, precum soții care și-au pierdut copiii, artiști care trăiesc drame din iubire, întâmplări nefaste sau probleme de sănătate (*Puie de om în furtună, Cântecul de lebedă al unui suflet, Poveste adevărată de Crăciun*).

Sub aspect stilistic, Domnița Ganea stăpânește arta povestirii, îndeplinește cu succes rolul de autor - narator și personaj epic, are o frază energetică,

inventivă și amuzantă, iar dialogul este atractiv și dinamic.

Are un bogat simț al observației și analizei psihologice.

În structura compozițională a povestirilor sale, se regăsesc notele de umor și înțelepciune specifice omului din popor.

Volumul său este presărat cu multe eseuri și descrieri peisagistice de-o frumusețe și sensibilitate aparte.

Prin acest volum, Domnița Ganea dă glas unui amalgam de emoții și stări de suflet, exprimate scurt și concis, pentru care se potrivește sintagma: „esențe tari în sticlute mici”.

MIRCEA DAROȘI

Iubirea - în „ritm de astru”

(Însemnări despre poezia lui
Andrés Robayna, tradusă de
Mirela-Ioana Dorcescu)

Cunoscut poate mai puțin publicului românesc iubitor de poezie, Andrés Sánchez Robayna e poet, eseist, traducător și universitar spaniol, doctor în filologie, cu carieră didactică în Europa și America, deținător al unor premii naționale pentru poezie și traducere, fondator de reviste, autor de antologii. În limba română, o selecție din poezia lui a fost tradusă de Eugen Dorcescu în 2012. La finele anului 2018, Mirela-Ioana Dorcescu traduce o nouă selecție din poemele lui Andrés Robayna, în volumul **Marea cea mare** (Ed. Mirton, Timișoara), titlu asupra căruia simt nevoia să mă opresc un moment. Autorul pregătise, pentru o apariție în Spania, volumul de poeme **Por el gran mar** (care a și apărut anul acesta). În spaniolă, lexemul **por** are mai multe semnificații pe care o să le amintesc: *de, pe, pentru*, în funcție de context (e de notat că termenul face parte din structura multor expresii). Titlul ales de poet (v., mai sus, titlul în spaniolă) „uzează” de această polisemie a lui **por**, lăsând deschise diverse interpretări, pe care lectorul e invitat să le închipuie ca posibile. Această particularitate (polisemia) face corp comun cu poezia însăși, pentru că dezambiguizarea textului (aici, a→

Prof. univ. dr. LIVIUS PETRU
BERCEA

titlului) ar duce la sărăcirea, chiar banalizarea poeziei (expresiei) și ar scoate-o din specificul ei artistic. Textul poetic e „ambiguu” prin excelență.

Mirela-Ioana Dorcescu a procedat în „spiritul” acesta, eliminând lexemul **por**, care putea fi tradus, de către ea, cu o semnificație, eventual, și a păstrat un titlu cu mai multe posibilități de interpretare („*marea cea mare*”), dovadă fiind că traducerea e, și în optica ei, în același timp, și interpretare și creație. „*Marea cea mare*” e, în fond, metafora cea mai potrivită (poate că e doar o părere!) pentru cosmosul nostru cel de toate zilele, mundan, și, în egală măsură, pentru trăirea noastră în ideal.

Iar liantul între cele două „lumi” , care nu pot exista una fără (sau în afară de) cealaltă, e **iubirea**, ca principiu organizator comun, când simțim nevoia să ne „refugiem” într-una sau în cealaltă dintre aceste entități „ambientale”.

Despre „monada iubirii” în poezia lui Andrés Robayna traducătoarea scrie o pertinentă prefață, din care n-o să preiau niciun rând, încercând să descopăr alte ipostaze ale acestei constante, care mi s-a părut și mie axială pentru întregul volumului, dar și să relievez alți „piloni” pe care se sprijină textul lui Andrés Robayna, în integralitatea lui. Traducerea așază în paralel 25 de poeme, atent selectate (textul spaniol și cel românesc, alături), punând astfel la îndemâna celor care cunosc spaniola un reper fundamental: textul original. Cele 25 de poeme „se organizează” în jurul unor așa-zise invariabile (constante) care individualizează insul uman în context mundan. Prima dintre aceste noi „monade” ar fi *casa*, cu *mama* ca simbol al stabilității și unității, „stăpână peste aerul adăpostit / peste casă, peste zi, peste prezență” (p. 25) sau atotputernicul sunet al *clopotului* (*clopotelor*), care reverberează puternic, prin bronzul lui (lor), trezind mai ales *amintirea*. Or, *amintirea*, capacitatea ființei de a se întoarce în trecut, memorând locuri, fapte și, mai ales, asumându-și sentimente, dă, aici, siguranță ființei, precum o face *casa*.

Sunt două „atribute” exclusiv umane, în context cosmic, în „marea cea mare”. Ar fi citabil, în întregime,

poemul numerotat cu „3” de la pagina 31: „Clopotele răsună, / așa, fără oprire, dimineața, / de parcă ar bate în lăuntru / lor, al materiei, și s-ar răspândi / în eternitate. Dangățul / este un crâmpei de durată / în lumina reverberantă a timpului. / Amintirea nu zace: se rotește și se rotește / sau poate eu sunt cel ce se rotește în ea. / Și împrejurul acelei amintiri se rotește / noaptea matinală a clopotelor”.

Ultima sintagmă, „noaptea matinală a clopotelor”, ne duce spre permanenta înnoire a existenței prin amintire și nicidecum spre o stingere lentă odată cu trecerea timpului.

Clopotele sunt entități atotstăpânitoare, „vei auzi în dangătele lor / orice nume și vocabulă îți imaginezi”, „străvechile dangăte, / și în tine / se vor uni / cu cele pe care le vei asculta / într-o zi, / după mulți ani, / când înaintea marmurei / îți vei reaminti / zilele trecutului...” (45).

Din atributele umanului face parte și *comunicarea*: „Avem nevoie, spui, îți spui, de un limbaj / pentru ignoranța noastră, fiindcă suntem, da, / făcuți pentru dorință și moarte deopotrivă / și ignorăm totul despre moarte și dorință”; nimic (nici măcar o posibilă extincție) nu poate împiedica viața să continue, într-un anume fel, sau să renască: „În marea diafană de aer răătăcitor, / vom fi o frumoasă scânteiere / în marea matinală, ușoare pete / de soare pe sub pini falnici / ce-au văzut în preajma lor ardoare și patimă” (p.

77). De ce mi-am intitulat textul de față < Iubirea – în „ritm de aștri” > ? Simplu: pentru că *iubirea* ca „monadă”, ca principiu fundamental al existenței, este într-adevăr, la „cote înalte”, astrale, ca acolo unde stăpânesc, imuabile, cele mai importante legi care organizează universul.

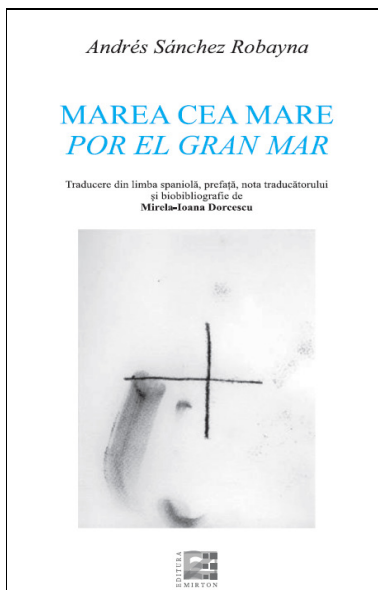
Iubirea nu ține seama de timp, de spațiu, nu poate fi condiționată.

Ea face salturi, altfel de neconceput, peste ere, locuri, stări, manifestându-se cu o puritate care nu poate fi întâlnită decât în ordinea cosmică. Însăși prezența fizică devine „astrală”, pierzându-se în infinit: „Te revăd în vis, vorbesc iarăși cu tine, / mă chemi cu surăzătoare cuvinte...” și: „... ești la fel de vie / precum cea mai vie ființă, fără vreun semn / al finitudinii, prezență ardentă, pură” (p. 57).

Extincția unui membru al cuplului e doar o despărțire fizică, iar persistența sentimentului depășește cadrele strânte ale teluricului, trecând în etern: „Când dispar în pulbere / ochii ce-au privit printre lacrimi / o dată și încă o dată iubitul chip, / când nimic din noi nu mai rămâne / afară de răsuflările topite / în marea diafană de aer răătăcitor, / vom fi o frumoasă scânteiere / în marea matinală...” (p. 77).

M-a interesat, în aprecierile mele, și calitatea traducerii, pentru că Mirela-Ioana Dorcescu a primit, pentru transpunerea în românește a poemelor lui Andrés Robayna, un premiu al Filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor.

Am urmărit textele paralele și am putut vedea că, de la alegerea unei traduceri sugestive a titlului, până la fidelitatea (artistică !) față de textul spaniol, Mirela-Ioana Dorcescu performează în subtilități stilistice, de natură lingvistică, precum: popasul frecvent asupra celor mai expresive sinonime dintre cele posibile pentru termenul spaniol, o concentrare (uneori) a sintagmelor din original, în spiritul limbii române, păstrarea unor ambiguități specifice textului poetic sau/și adoptarea unei sintaxe care să înlesnească perceperea mesajelor, toate făcând reale „servicii” spiritului textului. Sunt convins că eforturile Mirelei-Ioana Dorcescu vor contribui covârșitor la cunoașterea în România a unui poet spaniol profund și subtil – Andrés Robayna.

instantanee licantrope

foșnitoare
luna i se lipește de trup răsucind de
jur împrejur
filamente ce apără scafandrii
surprinși într-o accelerată
desfășurare marină

flash-uri fosforescente zgârie pupila

-
din tâmpilele ei țâșnesc pești bizari
cu boturi de lup
ce electrocutează
cum pistolul cu impulsuri electrice -

teribilă premoniție
precum un autoportret
cu ochiul scos

arheologică

adâncit în detaliile realității
devitrificate
te-ai pierdut
în acordurile unei muzici peruane
și în sunetul viu
al unui cunoscut poc al ceramică -

recent
scafandrii au descoperit
în arhiva unui muzeu subacvatic
rămășițele tuturor hărților
pe care ți le-am întocmit
de când ai plecat
în nerostire

aceleași scări

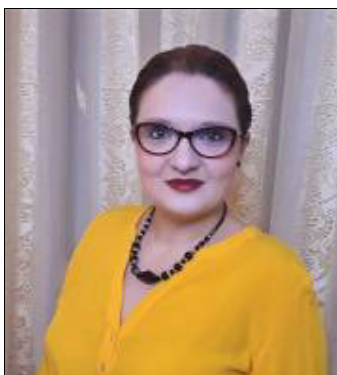
urcam
tu coborai sătul de o lume
inaccessibilă
neliniștitoare cum muzele lui
Chirico

cine e cu adevărat bolnav – m-ai
întrebat -
cel ce dă frâu liber durerii sau cel
care
o stăpânește?

am tot înaintat
la jumătatea scârilor am privit în
urmă -
eu coboram în fapt și tu
urcai

opalescență

Isabelle obișnuiește să spună că luna
are gust opalescent -

mintea i-o ia razna - uneori
nu se poate decide dacă oglindirea
capturează treptat câte un strat
al realității obiective
ori dacă adaugă ceva existenței

e convinsă însă că ființa creează
atât intervalul mutilant al limitelor
al opțiunilor ce se cuvin respectate
cât și ramurile nerostitelor
ce sar adesea de pe șine urlându-și
opacitatea

deși boala o agasează constant
precum Mișkin pe nevroticul Ippolit
deslușește conturul necontaminat
al regulilor subînțelese
ce aparțin conștientului
până la vărsarea lui
în marele ocean opalescent

mărturie despre mărginirea ființei

Isabelle caută în praful ultimei
prăbușiri
o dinamică a lucrurilor

într-o blândă înșelare a simțurilor
rulează o țigară cu tutun brazilian
creând cu râvnă metamorfoze în lanț

în urma acestui proces eidetic
poate fi ce vrea –
arhetip al înțelepciunii cum Obi-
Wan Kenobi/
Ivan Ilici cu moartea coaptă în trup/
zdrențurosul, dar devotatul domn
Osache
ce îngheață la picioarele stăpânului -

însă orice ar face
se simte ca un prunc
expulzat într-o realitate distopică -

Isabelle continuă cu mișcări
domoale
a decupa ferestrele

unei comunicări ratate

drum de întoarcere

Isabelle caută prin hieroglifele
spiritului
drumul de întoarcere – primul drum

-
(până și ploaia se străduie să-și
amintească
ce a fost ea
inițial)

dacă închide ochii vede
rododendronul înflorit
și pe sine alergând liberă ca o
libelulă

brusc sub arhitrava timpului
întristarea se ascute
biciuie asemenea curentului galvanic
și-i fără de leac
ca o durere a unui membru amputat

cu maxilarele scrâșnind
afectate de un bruxism neașteptat
revede toate existențele – într-o
odaie fără uși
se ghemuiesc unele într-altele -

din interior răzbate pentru o vreme
tânguirea
unor insecte sufocate
apoi se năpustește biruitoare
liniștea

întoarcere spre sine

conveniențele o plictisesc teribil
drept care Isabelle preferă să se
retragă adesea
din tumultul în care atâtea suflete se
înghesuie
sub zodia durerii

răsfățată de răcoarea livezii
adoră să stea în balansoar
și să-și bea ceaiul cu aromă de
lămâie și cuișoare
(doar motanul mai toarce din când în
când
tulburându-i încercările de
reprezentare spațială
a liniștii)

când greierii își fac apariția
deja orice grijă pare confiscată
pentru eternitate

MIHAELA OANCEA

DOCUMENTELE CONTINUTĂȚII

Transilvania, starea noastră de veghe

(XXXVII)

Purismul roman și cel dacic nu sunt însă decât invenții, menite să servească unor scopuri prioritare politice. De altminteri, este atestată prin zeci de surse o anumită conștiință a romanității românilor în Evul Mediu, prezentă deopotrivă la străini și la români, detectabilă, firește, doar în cazul unor membri ai elitei (12).

În aceeași serie se încadrează „mitul” continuității daco-romane și românești în vechea Dacie (13), în condițiile în care această continuitate relativă e o realitate. Falsă și „mitică” e doar ideea absolutei și exclusivei continuității la nord de Dunăre, susținută uneori din exces de zel național (14). Românii s-au născut și au viețuit mereu pe ambele maluri ale Dunării, unde s-au găsit toate „ingredientele” principale din care s-au format românii ca popor, adică traco-daco-geții, romanii, slavii și alții. Centrul de greutate al etnogenezei s-a mutat însă, din secolul al VII-lea, la nord de fluviu, odată cu frângerea frontierei dunărene și cu revărsarea slavilor spre Balcani. Apoi, mișcările de populație în Evul Mediu dinspre est spre vest (migrațiile) au determinat replierea romanilor și românilor nord-dunăreni în regiunile împădurite, mai ales de deal și de munte. În acest context, a crescut mult rolul Transilvaniei, devenită adevărată fortăreață naturală și rezervor etnic al românilor (15).

„Miturile” medievale

S-a scris, tot eronat, despre „mitul” rezistenței românilor în fața inamicilor (16). Românii au avut și ei, ca toate popoarele, teamă de atacatori și li s-au opus ori de câte ori au putut, în forme variate. Real poate să fie, în cel mai bun caz, „mitul” glorioasei rezistențe permanente și mereu victorioase a românilor în istorie, despre care se scria înainte de 1989 (17).

Românii au rezistat atunci când pretențiile inamicilor erau inacceptabile și s-au închinat atunci când continuarea rezistenței însemna sinucidere. Adesea, boierii cereau

domnului pregătirea armatei, atunci când otomanii deveneau provocatori, și tot ei, îngrijorați de soarta moșiei, se pliau în fața unor condiții de pace acceptabile. Astfel, prin alternarea politicii de rezistență cu aceea de conciliere (18) – cum a subliniat judicios Florin Constantiniu – Țările Române și-au păstrat ființa în Evul Mediu și ulterior, aidoma altor entități politice din preajma noastră. Prin urmare, românii au fost deopotrivă biruitori și învinși de-a lungul istoriei, rezistând probei timpului. O variantă a clișeului de mai sus ar fi „mitul” românului apărător al moșiei. Din moment ce „apărarea moșiei” a fost o realitate general valabilă, era firesc ca și românii să-și protejeze pământul lor, cu toate cele de pe el. Real poate să fie mitul românului care s-ar fi aflat permanent „cu o mână pe plug și alta pe sabie”, conștient de întinderea țării celei mari, de granițele sale „sfinte”. Oricine și oricând își apără moșia, adică ceea ce vine de la moși, averea, tradiția spirituală și materială; moștenirea materială cea mai importantă era pământul, adică moșia cea mică; din toate moșiile cele mici se forma țara, moșia cea mare; ea a fost și apărută cu armele și închinată, succesiv, după împrejurări. Atunci când moșiile cele mici, ale boierilor, ale răzeșilor și moșnenilor, ale cnezilor români din Ardeal etc. au fost răpite și risipite, abia atunci a apărut problema ineficienței apărării țării celei mari. Cum să aperi o moșie generică – țara – din moment ce moșia ta, reală și palpabilă, nu mai exista? S-a depășit însă și această etapă de criză odată cu modernitatea și cu reformele agrare, prin care s-a refăcut simțul proprietății personale și, odată cu acesta, încrederea în stat, în marea moșie. Acest sentiment al dragostei de moșie, exprimat poetic de mulți creatori, de la Mihai Eminescu la Alexandru Davila, a fost o realitate prin care s-a păstrat ființa etnică și națională.

Exemplul lui Alexandru Davila (în drama istorică *Vlaicu-Vodă*), cu tată dintr-o familie austriaco-franceză naturalizată, este grăitor pentru înțelegerea corectă a sentimentului național (19). De aceeași sorginte mitică ar fi și ideea Țărilor Române ca „Poartă a Creștinătății”. Acceptabil poate să fie mitul românului ca protector exclusiv al Europei,

al românului fără de care Europa ar fi capotat, înecat de valurile barbare, de turci etc. Românii au luptat cu atacatorii veniți dinspre est și sud, ca și cu alții, așa cum ar fi făcut orice popor. Dar, apărându-se pe sine, românii au apărut și Europa creștină în general. Firește, aici se cuvin două observații: nu au făcut-o din altruism și nu au făcut-o doar ei. Ideea de „Poartă a Creștinătății” au avut-o și grecii, și bulgarii, și sârbii, și croații, și ungurii, și sașii, și secuii, și rușii, și polonezii etc.

De ce să nu o fi avut și românii, mai ales că există atestări în acest sens încă din secolul al XIV-lea? De la Mircea cel Bătrân până la Constantin Brâncoveanu – cu accent special pe Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul –, toți domnii români importanți au avut conștiința că ei și țările lor sunt zid, stavilă sau poartă a Creștinătății (20).

Acad. IOAN AUREL POP

12 Șerban Papacostea, „*Les Roumains et la conscience de leur romanité au Moyen Age*”, în *Revue roumaine d'histoire*, IV, 1965, nr. 1, p. 15-24; Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, ediția a II-a, București, 1993, p. 17-51.

13 L. Boia, op. cit., ediția a II-a, p. 171-194.

14 I.-A. Pop, op. cit., p. 118-139.

15 D. Prodan, *Transilvania și iar Transilvania*, București, 1992, passim.

16 L. Boia, op. cit., ediția a II-a, p. 233-237.

17 I.-A. Pop, op. cit., p. 188-193.

18 Florin Constantiniu, „*De la Mihai Viteazul la fanarioți: Observații asupra politicii externe românești*”, în *Studii și materiale de istorie medie*, VIII, 1975, p. 101-135.

19 Prima ediție a dramei istorice *Vlaicu-Vodă* a fost publicată la București, în 1902.

20 I.-A. Pop, „*Țările Române ca Poartă a Creștinătății la Dunărea de Jos (secolele XV-XVI). Ideea și fapta*”, în *Kulturraum Mittele und Untere Donau: Traditionen und Perspektiven des Zusammenlebens*, Reșița, 1995, p. 157-163.

Convorbiri duhovnicești **Ioan al Banatului**

„Duhul Sfânt este acela care se roagă cu noi.”

L.C.: Înaltpreasfințite Părinte Mitropolit, vă rog să prezentați pentru cititorii noștri sărbătoarea *Pogorârea Duhului Sfânt*, numită în popor *Rusaliiile*, despre care se afirmă că este o sărbătoare ce nu are sfârșit. De ce?

Î.P.S. Ioan: Binecuvântat să fie Dumnezeu care ne cheamă în fiecare an și pe noi la praznicul *Cincizecimii* sau al *Rusaliiilor*, la momentul *Pogorârii Duhului Sfânt* iarăși pe pământ.

Dacă la Nașterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos au fost de față doar acele animale din acea peșteră, apoi, au venit îngerii și păstorii, martorii ai *Pogorârii Duhului Sfânt*, în chip deosebit, pe pământ, la acest moment, au fost prezenți Sfinții Apostoli, Maica Domnului și mulțime mare de oameni. Deci a fost un eveniment public pe care nu l-au văzut doar apostolii, ci l-au văzut mulțime mare de oameni. Cine i-a adunat? Cine i-a anunțat pe cei câteva mii de oameni să vină pe Muntele Sionului, la casa Sfântului Ioan Marcu, unde erau adunați Apostolii? I-a adunat un clopot ceresc. Cum clopotul bisericii își revarsă undele peste o localitate, tot așa și Dumnezeu a trimis un clopot, a făcut să sune un clopot peste Ierusalim. Acela a fost *vuietul ca de vânt*, care s-a auzit, spune Sfântul Luca.

Au auzit vuietul toți oamenii ce erau în cetate și cu miile s-au îndreptat spre locul acela, să vadă ce este. Însă, să le spunem chiar și celor de la Meteo că vânt n-a fost, pentru că în perioada aceasta, la Ierusalim, nici nu plouă, nici nu bate vânt, nici nu ninge, pentru că, începând cam de prin luna mai până la sfârșitul lunii octombrie, fiecare zi seamănă cu cealaltă. În această perioadă nu cade niciun strop de ploaie și niciun vânt. Prin urmare un fenomen natural n-a fost, ci *vuietul acesta ca de vânt a fost dangătul clopotului lui Dumnezeu* care a chemat oamenii să vină să se împărtășească de harul lui Dumnezeu.

L.C.: Înaltpreasfințite Părinte, *Faptele Apostolilor* consemnează că s-a coborât ca limbi de foc.

Î.P.S. Ioan: Așa e, dar se pune întrebarea: de ce s-a pogorât în chip de limbi de foc Duhul Sfânt peste Apostoli? Spunem cu atâta tărie Pogor-

rârea Duhului Sfânt. Oare Duhul Sfânt până la Cincizecime n-a fost peste pământ?! A fost încă de la momentul creației lumii, însă într-o zi ca astăzi, una din persoanele Sfintei Treimi, numită Duhul Sfânt, a primit o misiune specială pentru noi și anume aceea să recreeze lumea și să ne facă pe fiecare dintre noi să fim asemenea lui Hristos.

Mântuitorul spune că va veni Duhul Sfânt Mângâietorul, care vă va învăța, vă va spune toate despre Mine. Ce ne va învăța Duhul Sfânt? Ce ne spune Duhul Sfânt prin glasul Evangheliei? Ne spune cum a fost Hristos și așa trebuie să ajungem și noi. *Cum a fost Hristos? Blând, iubitor, jertfitor ... și cum a mai fost? Fără de păcat. Aceasta este lucrarea Duhului Sfânt – să mă facă pe mine și pe tine blând, înțelept, iubitor, jertfitor și fără de păcat.*

Acum trebuie doar noi să lăsăm ca Duhul Sfânt să ne *frământa* pe noi, să facă din noi vase alese, fii ai harului lui Dumnezeu și asemănători cu Hristos. Pentru aceasta se luptă astăzi Duhul Sfânt cu mine și cu tine, doar-doar cu ziua de astăzi să fim mai buni, mai blânzi, mai iubitori, mai jertfenici și să nu mai păcătuim.

Pentru ce atâta muncă și trudă a Duhului Sfânt și a noastră? *O altă misiune a Duhului Sfânt este să facă din noi mireasă a lui Hristos.* La a doua venire, Hristos va veni să-și ridice mireasa de pe pământ. Mireasa lui Hristos este Biserica, dar nu zidul, clădirea bisericii, ci zidurile vii care sunt credincioșii. Auziți la ce mare cinste suntem chemați a fi?! Cum va fi numit omul cel iubitor de Dumnezeu în veșnicie? Mireasa lui Hristos. Deci cine va fi în Rai? Prea Sfânta Treime Dumnezeu, cetele îngerești și nimeni altcineva – nu va mai fi nicio altă categorie decât... Mireasa lui Hristos. În Împărăția veșnică, va fi o nuntă veșnică a Mielului lui Dumnezeu. Nunta, în general, marchează bucuria, de aceea, acum, Duhul lui Dumnezeu strigă în toate părțile lumii: *Pregătiți-vă de nuntă!*

Hristos ne-a înviat din morți. Cântăm: *Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcând și celor din morminte viață dăruindu-le.* Iată Hristos, prin jertfa Sa, ne-a dat viața și acum Duhul Sfânt strigă în toate părțile pământului: *pregătiți-vă de nuntă, ci nu de moarte!* Noi zicem că ne îngrijim încă din viața aceasta să

ne facem un mormânt, să ne punem acolo o cruce ... Vedeți, noi și acum în puțina noastră credință, ne pregătim mai mult de moarte decât de nuntă. Trebuie să trecem o clipă și prin pragul acesta al morții, dar eu vă spun: bucurați-vă toți și pregătiți-vă de nuntă, de bucurie, nu de tristețe, nu de tânguire, ci de nuntă să vă pregătiți! Dar nu de nunta oricărui om ci de nunta Fiului lui Dumnezeu!

L.C.: Iertați-mă, Înaltpreasfințite Părinte Mitropolit, vă rog să insistați asupra importanței Sărbătorii Pogorârii Duhului Sfânt.

Î.P.S. Ioan: În istoria și viața lumii sunt anumite pietre de hotar. Această sărbătoare este o piatră de hotar în istoria mântuirii noastre. Despre Nașterea Domnului spunem că s-a făcut la *plinirea vremii*, sărbătoarea aceasta marchează altceva, anume *începutul zilelor din urmă.*

Prin urmare cu Cincizecimea a început era zilelor din urmă. Adică ne arată că timpul nu este veșnic, ci că are și el un sfârșit. Numai că zilele cele din urmă pe care le trăim noi acum nu sunt zile de tristețe – Vai! ni se sfârșește viața! Se sfârșește lumea! Nu. Sfârșitul acestor „zile din urmă” se încheie cu o mare bucurie. Acum, în „zilele din urmă”, repet, strigă Duhul Sfânt peste tot: *Pregătiți-vă de nuntă!* Nu de moarte, ci vă rog pregătiți-vă de nuntă! Unii își pregătesc multe lucruri pentru mormânt. Îi îndemn pe credincioși să-și pregătească o singură haină – curată, albă, de nuntă. Iată ce trebuie să facă omul în „zilele din urmă”! Să-și pregătească haina cea de nuntă cu care să intre la nunta Mielului în Cer.

Ce mai este, ce reprezintă oare Duhul Sfânt? Dumnezeu a luat țărâna, a frământat-o, apoi a suflat în ea suflare de viață. I-a dat suflet. *Noi suntem țărână însuflețită.* Duhul Sfânt ce este? Așa cum fiecare dintre noi avem un suflet tot așa și Biserica are un suflet. *Sufletul Bisericii e Duhul Sfânt.* Biserica aceasta va fi vie atât timp cât în ea va lucra Duhul Sfânt al lui →

**A consemnat
LUMINIȚA CORNEA**

Dumnezeu. Când în biserică nu va mai lucra Duhul Sfânt, va muri. Iată deci cine e cel care ne însuflețește pe noi toți – Duhul cel Preasfânt.

Pentru că Mântuitorul S-a întrupat, pictorii bisericești au putut să-I facă o icoană. Dacă nu s-ar fi întrupat, icoana lui Hristos nu s-ar fi putut face. Tot așa și Duhul Sfânt coborându-se în limbi de foc peste Apostoli, putem spune că limbile acelea de foc, limba aceea de foc, într-un fel, este icoana Duhului Sfânt. Așa a fost văzut, sub chipul acesta Duhul Sfânt, într-o zi ca aceea de *Cincizecime*.

Vă mai relatez un lucru pentru că, în general, noi ne rugăm mai puțin Duhului Sfânt decât în general Tatălui și Fiului, ori cele trei persoane una sunt, egale sunt, de-o ființă sunt, nedespărțite fiind. Însă sunt mulți frați dintre noi care atunci când rostesc așa-zisele rugăciuni începătoare, încep cu *Împărate Ceresc*, și rostesc rugăciunile, și ajung la *Tatăl nostru*, și zicem Slavă Tatălui și Fiului și Sfântului Duh. Sfinții Părinți, când au alcătuit rugăciunile acestea așa-zise începătoare, au pus rugăciunea *Împărate Ceresc* cea dintâi apoi *Prea Sfânta Treime* și *Tatăl nostru*.

L.C.: Prin urmare, când spunem rugăciunea *Împărate Ceresc*, cui ne rugăm?

Î.P.S. Ioan: Ne rugăm Duhului Sfânt. Așa să credeți. Atunci când roștiți rugăciunea *Împărate Ceresc* să vă gândiți la Duhul cel Sfânt, această persoană treimică Duhul Sfânt căreia I-au zis Părinții *Împărate Ceresc*. Noi îl reprezentăm de multe ori în iconografie pe Hristos, ca Împărat și bine facem, dar și Duhul Sfânt este tot Împărat și au spus Sfinții Părinți: „*Împărate Ceresc Mângâietorul, Duhul adevărului, care pretutindenea ești și toate le împlinești, vistierul bunătăților și dădătorule de viață, vino și Te sălășluiește întru noi și ne curățește pe noi de toată întinăciunea și mântuiește, Bunule, sufletele noastre.*”

Vedeți Sfinții Părinți L-au chemat pe Duhul Sfânt să vină în noi, să se roage cu noi. Spunem că mamele noastre ne-au învățat să ne rugăm și adevărat lucru este, însă *Duhul Sfânt este acela care se roagă cu noi*. Niciodată, când te rogi, nu te rogi singur. Chiar dacă te duci singur în chiliă, în camera ta, să știi că atunci cu tine se roagă Duhul cel Sfânt Mângâietorul. Ce spuneți, seara, copiilor și celorlalți: lăsați-mă să mă duc, să mă

retrag, ca să mă rog singur. Dar niciodată când vă veți ruga Prea Sfintei Treime Dumnezeu, nu vă veți ruga singuri, ci alături de dumnevoastră și împreună cu dumnevoastră se va ruga și Duhul Sfânt.

De aceea rugăciunile unora dintre noi sunt împlinite, pentru că cu noi împreună se roagă și Duhul Sfânt. Când tu te rogi ca Dumnezeu să-ți dea sănătate, să-ți dea pace, liniște, atunci Duhul Sfânt se roagă Tatălui Ceresc pentru tine. Două rugăciuni se înalță atunci către cer, una a ta și una a Duhului Sfânt. Vai, ce taină! Oricare dintre noi, oricât de păcătoși am fi, să plecăm genunchii, pentru ca Duhul lui Dumnezeu să roage pentru mine și pentru tine. Ce mare taină!

L.C.: Înaltpreasfințite Părinte, cum a fost percepută pogorârea Duhului Sfânt?

Î.P.S. Ioan: Pogorârea Duhului Sfânt a fost percepută de contemporani ca o beție. Așa au spus cărturarii și fariseii: S-au îmbătat ucenicii Nazarineanului! S-au îmbătat, în casa de pe Sion, ucenicii Galileanului! Așa au zis. Așa poate că au consemnat, în istoria lor, ziua aceasta – *s-au îmbătat Apostolii*. Însă cum vă spuneam, atunci și de atunci, de la pogorârea Duhului Sfânt, nu este om care să se pună în genunchi și să nu vină lângă el Duhul Sfânt. Dar referindu-ne la noi, cum suntem percepuți noi cei care venim mereu la biserică? Cum suntem noi percepuți dincolo de zidurile bisericii?

Știți cum ne spun nouă frații care nu calcă niciodată pragul bisericii? Uite, înapoiții, bigoții, oameni care nu știu ce este viața, ce este viitorul ... așa se spune și despre mine și despre tine. Când pleci duminica la sfânta biserică, se uită vecinii pe fereastră și zic: *uite sfânta / uite sfântul cum se duce la biserică! Vai de capul lor!*

Această percepere de astăzi nu se deosebește cu mult de cea de acum două mii de ani, când fariseii și cărturarii spuneau că s-au îmbătat ucenicii Galileanului. Să nu-i judecăm, să nu ne supărăm pe ei și să nu ne mâhnim întru inimile noastre când unii dintre semenii noștri ne adresează cuvinte nepotrivite, căci mai întâi le-au adresat Sfinților Apostoli care s-au umplut de Duhul Sfânt, dar pe care ei i-au făcut oameni beți. Dumnezeu să reverse har peste har în inimile noastre, să ne umplem de harul Duhului Sfânt și Doamne, Maica Domnului,

Amvon

Rugăciunea face parte din viața spirituală a omului

Se spune că, în urmă cu mulți ani, doi filosofi creștini, plecați împreună pentru meditație în munți, au început într-o seară o discuție aprinsă despre existența Lui Dumnezeu. Cei doi au trecut în revistă toate argumentele cunoscute în legătură cu acest subiect, iar într-un târziu, pe la vreo patru-cinci dimineața, au tras concluzia rațională – și au fost amândoi perfect de acord – că Dumnezeu nu există.

A doua zi dimineața, unul dintre cei doi, trezindu-se – credea el – mai devreme decât celălalt, îl găsește pe acesta din urmă jos în camera de zi, făcându-și rugăciunile zilnice.

Mirat și intrigat în aceeași măsură întreabă:

-Ce faci acolo omule?

-Păi, nu vezi? Îmi fac rugăciunile de dimineață!

-Tocmai, adu-ți aminte, am discutat toată noaptea și am căzut, împreună, de acord că nu există Dumnezeu. Și, atunci? Poți să-mi spui, pentru ce îți mai faci rugăciunile?

La care cel din urmă răspunde plin de candoare:

-Și ce treabă are Dumnezeu cu asta?

Pr. Dr. GHEORGHE NICOLAE ȘINCAN

rugămu-te coase în Cer și pentru mine și pentru frații aceștia o cămașă, o haină pentru nunta Fiului tău. Maica Domnului cu toți îngerii din Cer să ne pregătească haină de nuntă pentru veșnica nuntă a Mirelui Ceresc, a Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Duhul cel Sfânt să rămână mereu asupra tuturor credincioșilor cititori, să nu-i părăsească niciodată, așa cum nu i-a părăsit nici pe Sfinții Apostoli în misiunea lor pe care au avut-o pe pământ, de a răspândi Evanghelia lui Hristos.

Muntele Athos din Muntele Athos

(IV)

Mănăstirea Grigoriu, 17 septembrie 2003

Să aibă oare vreo legătură primirea deosebit de călduroasă care ne-a fost făcută aici cu faptul că Ștefan cel Mare, după ce în 1497 mănăstirea a fost distrusă de pirați, a fost cel care a rectorit-o, refăcând-o în întregime, a făcut danii pentru cumpărarea unui metoc, ca apoi, doi ani mai târziu să facă reparații întregii mănăstiri? Turnul de pază și două corpuri de chilii ridicate pe vremea lui Ștefan cel Mare stau și astăzi mărturie pentru legătura istorică dintre români și Muntele Sfânt. Și, mai mult, și Bogdan cel Orb, Ștefăniță Vodă și Alexandru Ghica și-au legat numele de mănăstire prin contribuția pe care și-au adus-o la menținerea în viață a acesteia, nu o dată încercată de urgență. După un incendiu, între 1761-1783, ea a fost restaurată de călugărul Ioachim, cu bani de la conducători valahi și fanarioți. La rândul lor, călugării de aici au sprijinit răscoala de la 1821, cu obiecte de mare valoare.

*

De aici, de la geamul camerei, în întunericul dens al nopții, marea pare una cu cerul. Nu se vede nicio licărire. Se-aude doar clipocitul molcom al valurilor izbîndu-se de stânci.

*

Mănăstirea Grigoriu e construită pe o stâncă, la 20-30 metri deasupra mării. Deși poartă numele Sfântului Grigore Sinaitul, care a trăit ca eremit, nu departe de locul unde este mănăstirea, spre est, fiind înființată de ucenicii acestuia, în secolul al XIV-lea, ea are hramul Sf. Nicolae. De altfel, între 1282-1328, ea se numea chiar Mănăstirea Sf. Nicolae. Într-un fel, îmi spun, aceasta e și mănăstirea mea, câtă vreme îi duc și eu numele prin lume.

*

Pentru că am ajuns prea târziu, n-am mai participat la slujba de vecernie, dar am intrat, totuși, în biserică, înainte de întâlnirea cu starețul George, care, având probleme de sănătate, nu ne-a întâmpinat jos, și ne-am închinat la cele două icoane de vază ale mănăstirii, cea a Sfântului Ierarh Nicolae și Maica Domnului, „Alăptătoarea”. O altă icoană, la care ne-am închinat cu „sentimentul românesc al ființei”, a fost o altă icoană a Maicii Domnului cu Pruncul Isus în brațe, situată la intrare, în dreapta, în strana stărețească, pe una din cele opt coloane de marmură ale Katholikonului. Această icoană, „Îndrumătoarea”, a fost dăruită de Maria de Mangop, soția lui Ștefan cel Mare, și ea a supraviețuit mai multor incendii, rămânând și azi, după ce în urmă cu câțiva ani a fost restaurată, strălucitoare.

În biserică, am sărutat și sfinte moaște aparținând Sf. Anastasia, Sf. Haralambie, Sf. Dionisie Areopagitul, Sf. Grigore ș.a.

Biblioteca are și ea aproape 200 de codice din secolele IX – XII, scrise de mână pe pergament.

*

Masa la Mănăstirea Grigoriu a fost bogată în fructe (struguri, piersici), măsline și o mâncare din porumb fiert care, inițial, am crezut că e fasole fiartă și am mâncat-o cu ceapă. O mâncare ciudată, deloc pe gusturile noastre. De voie, de nevoie, ne-am ospătat cu ea așa cum era. Fețele bisericesti într-o parte și „civilii” în altă parte.

Mănăstirea Simon Petra/Simonopetra

Pe lângă noi, au servit masa și alți oaspeți ai mănăstirii. Numărul oaspeților e mereu limitat, atât din cauza mâncării, cât și a capacității de cazare.

*

De-abia acum, încercând să-mi trag sufletul, târziu, după miezul nopții, zăresc deasupra mesei la care scriu o icoană de argint a Maicii Domnului cu Pruncul în brațe. E o icoană frumoasă, chiar dacă nu îmi pare a fi una de valoare. E o icoană „de serie”, cum am văzut multe până acum la Muntele Athos, confecționate ca „suveniruri”, pentru turiști, și care sunt la limita kitchului. Or fi ele pentru turiști, dar e un sacrilegiu să faci icoane de... duzină!

*

Ca și la Mănăstirea Sfântul Arsenie cel Nou, și aici bate toaca pentru Utrenie. Aici a bătut prima oară la 3,15. Nu am putere să merg la slujbă, care va începe la ora 4 și va dura până la 8,00. Nici nu cred că aş putea să mă trezesc după atâta trudă. Va trebui să pun și eu capul jos, deși timpul trece necruțător. Călugării încep să se trezească.

*

Diferența dintre starețul de ieri, părintele Teofit, de la Mănăstirea Sfântul Arsenie cel Nou, și egumenul George, de la Mănăstirea Grigoriu, e totală. Primul e un extraordinar truditor cu brațele, în timp ce al doilea e truditor cu mintea. Părintele Teofit a venit din Muntele Athos și a construit o mănăstire demnă de toată lauda. Părintele George a plecat la Muntele Athos și a zidit mai ales în sufletele oamenilor credință și iubire de Dumnezeu, respect și interes pentru valorile culturale. Fiecare e însă la locul potrivit. Fiecare pune temelie solidă ortodoxiei în secolul al XXI-lea.

*

Mănăstirea Simon Petra e cățărată mai sus, la 230 m, în nord-vestul Muntelui Athos. Construită de Sf. Simion, la jumătatea secolului al XIV-lea, mănăstirea a fost ridicată pe o stâncă colțuroasă, integrată în structura construcției, colțuri de stâncă ieșind ici-colo, în câte o sală, pe o scară, sporind misterul construirii ei.

Se spune că locul de amplasare a Mănăstirii i s-a revelat Sfântului Simion, într-o viziune a sa. Constructorii pe care i-a chemat s-au arătat neîncredători și necutezători a ridica în acel loc mănăstirea. Chemându-și servitorul, pe nume Isarak, să le ofere, totuși, acestora, câte un pahar de vin, Isarak a alunecat cu tava în mână, aceasta a căzut fără să se verse însă niciun pahar. Miracolul le-a dat curaj și astfel a început construcția Mănăstirii, care pare suspendată pe marginea prăpastiei. Încă din secolul al →

NICOLAE BĂCIUȚ

XVI-lea, ea a fost sprijinită de domnitori români, precum Neagoe Basarab, Radu Paisie, Mihnea Turcitul, iar Mihai Viteazul reface integral mănăstirea între 1591-1599, după ce fusese distrusă într-un incendiu din 1580. Un alt incendiu o mistuie în 1626, fiind, din nou, readusă la viață cu sprijin românesc, de această dată Matei Basarab e cel care susține refacerea Mănăstirii. Tot cu sprijin românesc e rezidită între 1899-1902, după un incendiu din 1891, în care a ars biblioteca.

Acum, la Mănăstirea Simon Petra se fac ample lucrări de restaurare. De altfel, un anunț de la Dafne, din port, anunță vizitatorii că aici nu se primesc pentru găzduire turiști până la terminarea restaurării. Obștea de călugări e întinerită și plină de entuziasm. Aici, în 1979, au venit mai mulți călugări de la Meteora (o altă minunăție a ortodoxiei!), în frunte cu ieromonahul Macarie, care au dat un nou suflu, al renașterii vieții monahale. Tot dinspre Meteora a venit și actualul ieromonah al mănăstirii, părintele Emilianos.

Suntem conduși prin mănăstire, pe un traseu labirintic, de părintele Makarios Simonpetritul, francez de origine și cunoscut teologilor noștri prin apariția în limba română cu câțiva ani în urmă a lucrării sale *Triodul explicat – mistagogia timpului liturgic*. E foarte comunicativ, deschis, ceea ce a făcut ca discuțiile legate de spovedanie, împărtășanie, tonul citirii rugăciunilor la liturghie (cu glas tainic, „mistikos”) să facă deosebit de interesant primul nostru popas athonit.

Din când în când, ajungem în încăperi cu ferestre spre mare. Sub mănăstire se cască un hău amețitor. Nu sufăr de rău de înălțime, dar mi-e groază să privesc în jos.

Biblioteca adăpostește și aici valori inestimabile, de la manuscrise (pe pergament, mătase, hârtie) la carte veche – circa 40000 de volume. Acolo unde lucrările s-au încheiat, totul arată impecabil. Ca-n farmacie, cum se zice.

*

Apare o întrebare firească, după ce am văzut ce am văzut: ce se va alege de Muntele Athos? Va rezista el ca stâlp al ortodoxiei sau va ceda presiunilor turistice? Deja sunt prea multe drumuri, mașini, macarale...

*

Există un cult al sfințelor moaște la Muntele Athos, depozitarul celor mai venerate moaște. Și la Simon Petra se află moaște ale Sf. Ana, Sf. Pavel, Sf. Pantelimon, Sf. Trifon, Sf. Modest ș.a.

*

Interesant că aproape toate clădirile pe care le-am văzut până acum în Sfântul Munte au acoperișuri din lespezi de piatră. Mi se spune că vânturile sunt uneori foarte puternice și astfel de „figle” grele sunt foarte bune, pentru că ele nu pot fi dislocate.

*

„În Facultatea de Teologie, trebuie făcută Teologie, nu Filosofie”, susține starețul George, care ne-a mai istorisit niște dispute plecând de la teza unui preot anglican, conform căreia „Dumnezeu a murit”.

Într-o conferință pe această temă, părintele George a început cu această sintagmă, „Dumnezeu a murit”, care a fost aplaudată de unii, dar demonstrația pe care a făcut-o a susținut tocmai că Dumnezeu nu poate muri decât în indivizi, altfel Dumnezeu e etern.

*

Dacă, prin absurd, Dumnezeu ar muri, el ar renaște de îndată în fiecare din noi.

*

Cum a apărut Muntele Sfânt și cum a putut rezista de peste un mileniu ca bastion al ortodoxiei? Ce să-l fi ajutat? Doar amplasamentul? Puterea credinței? Privit pe hartă, el nu e un loc unic, nici măcar în Peninsula Calcidică, unde mai are două peninsule „surori”, Sitionia și Casandra. Ori-care ar fi putut atrage în dragostea credinței sihaștri dintotdeauna. Relieful este, într-un fel, spectaculos, mai ales în partea estică a peninsulei, unde măreția Athonului e dată nu atât de înălțimea sa, cât de atât de apropiata vecinătate a Mării Egee în care se oglindește. Peisajul pare sălbatec și de neîmblânzit. Sihaștri au găsit mereu căi ca pământul său să rodească atât cât era necesar unui trai în curățenie și credință. În arșița verii, și acum am zărit, în preajma cărărilor dintre mănăstirile Simon Petra și Grigoriu, mici grădini de legume, culturi de măslini, oaze de verdeață care asigură parte din hrana călugărilor deși, acum, odată cu creșterea numărului celor care vizitează Muntele Athos, hrana este suplimentată și din alte surse, cu siguranță.

Istoria Athonului coboară în mit. Mit legat nu doar de zeul soarelui, Apolon, care ar fi avut o statuie pe culmea Athonului, ci și de existența a cinci cetăți în Grecia de dinainte de Cristos. Cât despre devenirea ortodoxiei aici, până la apariția primelor două mănăstiri, Vatopedu și Xeropotamu, sunt cinci secole ale sihăstriei, începute în timpul domniei Sfântului Împărat Constantin cel Mare, 330-337. Monahismul însă, în formă organizată, are ca punct de plecare anul 963, odată cu întemeierea Mănăstirii Lavra, de către cuviosul Atanasie Atonitul, care a pus și bazele vieții monahale de obște în Muntele Athos, care și-a conturat dimensiunea, prin apariția succesivă a celorlalte mănăstiri, până în secolul al XIV-lea.

După cum se știe, Maica Domnului este ocrotitoarea acestui loc sfânt. Tradiția spune că Maica Domnului a ajuns aici, însoțită de Sfântul Apostol Ioan, ca să vestească Evanghelia, și, din acel moment, cei care i-au întâmpinat au fost încreștinați, fiind botezați întru Cristos.

*

Măntreb dacă se întărește sau se anulează personalitatea viețuitorilor de la Muntele Athos? Trăind în rugăciune și post, care e dimensiunea individualității? Îi călesc lipsurile, vitregiile, rigorile, se lasă pătrunși de acestea până a nu le mai percepe?

De ce continuă să fascineze și să atragă Athosul, când rigorile postmodernității teologice mai „îndulcesc” arta ființării în credință, când practicile vieții religioase suferă de sindromul „adaptării”?

*

Aș fi curios să știu dacă au existat și ratări ale ascezei de tip athonit, dacă au fost și sihaștri care nu s-au putut ridica la înălțimea aspirațiilor lor și a rigorilor athonite. Se vorbește mereu despre cei care s-au împlinit în asceză, nu și despre eșecuri. Nu cred că oricine e capabil să dobândească această cale a mântuirii.

*

Mănăstirile apropiate de mare au câte un mic port, cu amenajări care să permită ambarcațiunilor de diverse calibre să tragă la țarm. La Grigoriu, am văzut și o barcă cu motor trasă la mal. Un călugăr într-o barcă cu motor – asta da imagine postmodernă. Sau avem doar noi prejudecăți?

ȘARPELE (LUCIFER)

SAU MITUL ETERNEI RENAȘTERI

(V)

Martorii lui Iisus sunt toți apostolii, după cum afirmă și apostolul Petru : «**Și suntem martori** ai acestor cuvinte, noi și Duhul Sfânt, pe care Dumnezeu L-a dat celor ce Îl ascultă». (*Fapte*, 5, 32). Cei doi martori ai lui Iisus, **care vor prooroci**, îmbrăcați în sac, o mie două sute și șazeci de zile (*Apocalipsă*, 11, 3) ar trebui să fie Sf. Apostol Iacob, fiul lui Zevedeu și Sf. Apostol și Evanghelist Ioan, fratele lui, denumiți amândoi, și pe bună dreptate, **Cuvântătorii lui Dumnezeu**²⁰, cărora Iisus Hristos le-a schimbat numele în „**Fiii Tunetului**”, adică fiii lui Iisus : «Și iar mi-a zis : Făcutu-s-a ! **Eu sunt Alfa și Omega, Începutul și Sfârșitul**. Celui ce însetează îi voi da să bea, în dar, din izvorul **apei vieții**. Cel ce va birui va moșteni acestea **și-i voi fi lui Dumnezeu și el îmi va fi Mie fiu**». (*Apocalipsă*, 21, 6-7).

Apostolii Iacob și Ioan, „**Fiii Tunetului**”, aveau putere asupra apei și „**putere să închidă cerul, ca ploaia să nu plouă în zilele proorociei lor**”. (*Apocalipsă*, 11, 6).

Că **unul dintre martori va fi Ioan**, reiese și din convorbirea lui Iisus cu Petru : «Dar Petru, întorcându-se, l-a văzut venind în urmă-i pe ucenicul pe care-l iubea Iisus, acela care la Cină se rezemase de pieptul Său și-l zisese : „Doamne, care este cel ce Te va vinde ?” Pe acesta deci văzându-l, Petru l-a zis lui Iisus : „Doamne, dar cu el ce va fi ?” Zisu-i-a Iisus. „Dacă vreau Eu ca acesta să rămână **până voi veni**, ce te privește? Tu urmează-Mă pe Mine!”» (*Ioan*, 21, 20-22). Ca urmare, a ieșit cuvântul acesta între frați, cum **că ucenicul acela nu va muri**, dar Iisus nu i-a spus că nu va muri. (*Ioan*, 21, 23).

Despre care **venire** a lui Iisus Hristos este vorba, aflăm din *Faptele Sfinților Apostoli* : «Și privind ei, în timp ce El mergea la cer, iată că lângă ei au stat doi bărbați în haine albe

²⁰ *Viețile Sfinților pe luna iunie*. Retipărite și adăugite cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române după ediția din 1901-1911, [Text computerizat și tehnoredactat la Sfânta Mănăstire Sihăstria], Editura Episcopiei Romanului, 1997, p.504-505.

[*îngeri* – n.n.], care au zis: Bărbați galileeni de ce stați privind la cer ? Acest Iisus, Care S'a înălțat de la voi la cer, **așa va și veni**, cum L-ați văzut voi mergând la cer». Așadar, aceasta este **venirea a doua** a Domnului Iisus Hristos, la Judecata de apoi.

Sfântul Apostol Ioan, care a fost mai întâi ucenic al lui Ioan Botezătorul, a fost chemat la apostolat de Domnul Iisus Însuși, pentru ca **Ioan Botezătorul să boteze cu apă**, iar Domnul Iisus **Hristos să boteze cu Duhul Sfânt**.

Există mai multe variante ale morții Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan, ca și ale locului îngropării lui.

Ioan „moare ca **martir** la adânci bătrânețe, sub persecuția lui **TRAIAN**”²¹.

Înainte de a muri, Ioan pune să i se sape mormântul; după o rugăciune, el își ia rămasa bun de la trupul său, care, după numai trei zile, nu va mai putea fi găsit.

Faptele lui Ioan, apocrife, istorisesc apoi că frații lui nu mai găsesc decât sandalele mortului; deasupra mormântului ei văd însă pământul învolburându-se.

În concepția lui Augustin, Ioan este doar **adormit** în mormântul său, iar respirația lui face să tremure pământul ce-l acoperă.

Eusebios notează că – tot în sec.II – mormântul lui Ioan este venerat la Efes.

După cum aflăm de la Clement din Alexandria, Ioan este exilat de un tribunal roman pe **insula Patmos** unde scrie „Cartea

²¹ *BIBLIA sau SFÂNTA SCRIPTURĂ*, p.1555.

revelațiilor divine” (*Apocalipsa Sfântului Ioan din Noul Testament*).

După Papias din Hieropolis, apostolul ar fi fost ucis de iudei, în timpul unei încăierări.²²

Într-o ultimă predică, Ioan propovăduiește iubirea dintre oameni și părăsește această lume înconjurat de strălucirea unei lumini nepămâtenă.

Evanghelia lui Nicodim, apocrifă (sec. VI), spune că „**El (Ioan) s-a înălțat** asemenea unui vultur, precum Lazăr, la cuvintele «**Vino afară !**»”.²³

Irineu din Lyon, în exegeza creștină a sec.II, îl consideră pe Ioan drept „martorul tradiției apostolice”.²⁴

În *Viețile Sfinților* se arată că **Apostolul Ioan, Cuvântătorul lui Dumnezeu**, s-a odihnit în pace, **fiind îngropat de viu**. El este unul dintre martorii care va fi trimis de Domnul Iisus, va prooroci trei ani și jumătate, va fi ucis la Ierusalim și după trei zile și jumătate (coincidența cu anii) va primi de la Dumnezeu **duh de viață** și se va sui la cer, în nori. Ioan este cel care a stat lângă Sfânta cruce: «Atunci Iisus, văzând pe mama Sa și pe ucenicul pe care-l iubea stând alături, i-a zis mamei sale: „Femeie, iată fiul tău !” Apoi i-a zis ucenicului: „Iată, mama ta !” Și din ceasul acela ucenicul a luat-o la sine». (*Ioan*, 19, 26-27). În vremea cinstitei adormiri a Maicii Domnului, Sfântul Apostol Ioan a dus stâlparea cea din Rai, dată de îngerul Gavriil, înaintea patului ei.²⁵

Ioan este **prooroc**, proorocind *Apocalipsa*, dar va fi și unul dintre martori ai lui Iisus, fiindcă el era la Patmos când i s-a spus : „Tu trebuie ca **din nou să profetești la o mulțime de popoare și de neamuri și de limbi și de împărați**”. (*Apocalipsa*, 10, 11). Iisus spune : «„Și celor doi martori ai Mei le voi da putere și **ei vor profeti**, îmbrăcați în sac, o mie două sute și șazeci de zile”. Aceștia sunt cei doi măslini și cele două șfeșnice care stau înaintea Domnului pământului». (*Apocalipsa*, 11, 3-4).

EUGEN MERA

²² MARTIN BOCIAN în colaborare cu URSULA KRAUT și IRIS LENZ, *Dicționar enciclopedic de personaje biblice*, Editura Enciclopedică, București, 1956, p.182.

²³ *Ibidem*, p.183.

²⁴ *Ibidem*, p.182.

²⁵ *Viețile Sfinților pe luna iunie*, p.505.

Deda, în memorialistica lui Vasile Netea

Cărturarul Vasile Netea și-a iubit extrem de mult locurile natale, locurile unde a cunoscut bucuriile copilăriei. S-a identificat cu zona din care provenea.

A iubit satul Deda în care s-a născut, a iubit oamenii de aici, biserica, prietenii, rudele, obiceiurile, tradițiile, el revenea în satul natal, ori de câte ori avea ocazia, cu mare bucurie. Putem spune că Vasile Netea a fost un *dedean* adevărat.

Acest lucru reiese și din modul în care distinsul cărturar și istoric amintește și vorbește în „*Memoriile*” sale despre localitatea Deda. Volumul de „*Memorii*” al lui Vasile Netea a apărut în anul 2010, sub auspiciile Fundației Culturale „Vasile Netea”, al cărei harnic președinte este Dimitrie Poptămaș, care a dus greul pentru apariția acestei lucrări care este de-a dreptul monumentală. Volum de „*Memorii*” al lui Netea se constituie pe drept cuvânt într-o lucrare memorabilă, care poate fi studiată amănunțit și care oferă informații extrem de importante. Citind și studiind volumul de „*Memorii*” al cărturarului dedean Vasile Netea, se poate observa modul atent în care distinsul cărturar prezintă diferite situații, momente istorice, evocă diferite personalități ș.a.

În „*Memorii*”, Netea vorbește despre Deda și împrejurimile sale în cuvinte extrem de elogioase, în termeni admirativi. Vorbind despre Deda, Vasile Netea folosește deseori expresii precum: „*era dedean de-al meu*”, „*era din Deda mea*”, „*era de la mine din Deda*”, „*era consătean de-al meu*”.

Din aceste cuvinte frumoase, reiese clar modul în care Netea se identifică cu Deda, cu frumoasa sa localitate natală. Netea vorbește și despre oameni ai locului, spunând de exemplu de „*Traian Marcu, de la mine din Deda*”.

Vasile Netea relatează un episod hazliu din copilăria sa, și anume momentul în care s-a dus cu părinții săi la Reghin pentru a face fotografii.

Era în primăvara anului 1916. Tatăl lui Vasile Netea era plecat în război, însă acum avea o permisie și

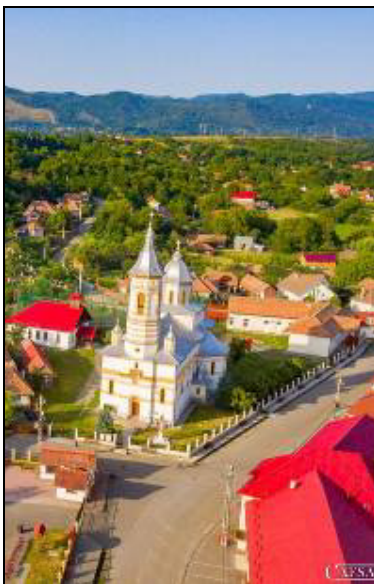
era acasă în sânul familiei. Tatăl dorea să poarte la piept poza cu toți trei, să-i fie ca un talisman în război. Tatăl hotărâse să facă două fotografii: una cu el în uniformă militară și alta în costumul românesc de la Deda. Prima fotografie a fost cea cu costumul popular.

Până ce se schimbau părinții, copilul Vasile Netea face ce face și doboară aparatul de fotografiat, bine-nțeles sperându-se foarte tare. Apoi, toți trei fac și poza a doua.

Pozele au purtat noroc, fiindcă în 1918 tatăl lui Vasile Netea s-a întors sănătos din război, având la piept patru decorații, iar Văsilică și-a început școala.

Precum am spus, Vasile Netea amintește în „*Memoriile*” sale de diferite persoane, cum ar fi spre exemplu: Aurelian Borșianu, legătura dintre Aurelian Borșianu și Victor Radu de la Morăreni, amintește de discuția sa cu Antal, vorbește de Viorel Borșianu de la Deda, vorbește pe larg de episodul cu Octavian Goga într-o zi de duminică când acesta se afla în campanie electorală. Este vorba de acel moment mai puțin plăcut când Goga a fost apostrofat de un cetățean din Deda, iar tânărul Vasile Netea a fost cel care a dres situația, a recitat din poezia lui Goga, iar lucrurile s-au liniștit.

Amintește Netea de asemenea de Gala Galaction, care a făcut o excursie pe Valea Mureșului, prin Toplița-Deda-Suseni-Reghin-Târgu-Mureș.

Vasile Netea vorbește și despre anumite tradiții și obiceiuri din zona sa natală. Astfel, povestește despre spectacolele populare care se țin în diferite comune: Deda, Răstolița, Lunca Bradului, Toplița; vorbește despre jocurile populare de la Deda, cum ar fi de exemplu jocul „*de-a lungul*”, vorbește despre Târgul Rusaliilor, care se ține la Deda, Rușii-Munți și Podășel.

Iată cât de frumos vorbește Netea despre localitatea Deda în alt loc din „*Memoriile*” sale: „*Orice întoarcere la Deda a fost de-a lungul anilor un moment de bucurie, de fericire. Deda era satul în care m-am născut, satul copilăriei mele, satul primelor mele visuri și a primelor succese. Aici îmi locuiau părinții, al căror unic fiu eram. Mama, fire esențialmente duioasă, mă adora. Ea determinase trimiterea mea la școală, „dominarea” mea. Tata era mândru de mine și de ascensiunea mea*”. Câtă dragoste pentru Deda cea natală, pentru părinți și pentru casa părintească! Acesta a fost Vasile Netea, un om care și-a iubit enorm părinții care i-au dat viață, l-au crescut, l-au educat, și-a iubit casa părintească, satul natal cu toate obiceiurile, rânduielile și tradițiile lui.

Iată, cât de frumos relatează Netea în „*Memoriile*” sale despre localitatea sa natală, Deda. Deda a fost întotdeauna în sufletul lui Vasile Netea, a fost locul copilăriei sale, locul unde a cunoscut bucuriile copilăriei, ale tinereții alături de cei dragi. Ori de câte ori avea ocazia revenea cu mare drag pe meleagurile natale, se bucura de orice clipă petrecută pe pământul natal.

FLORIN BENGAN

„Vagabondul apostolic” în Japonia

Ploaia își luase un răgaz de câteva ore. Pe puntea navei „Terukuni Maru”, un prelat cu ochii albaștri încadrați de plețele cărunte și barba patriarhală, ca într-un tablou de Rembrandt, scruta norii în căutarea Cerului, căruia să-i înalțe ruga. Pe puntea de scândură mersul său părea o altă plutire pe cartierul plutitor lung de 150 de metri. Îi ieși în întâmpinare Manola, fiica fratelui său.

...Așa ar fi putut începe romanul românului Vladimir Ghika în Japonia.

La trei luni după ce am împlinit șaiszeci de ani, viața mi-a oferit șansa să ajung la Tokyo, unde m-am documentat la fața locului asupra prezenței Monseniorului Vladimir Ghika în arhipelag. Prima sa călătorie în Japonia o săvârșise la trei luni după împlinirea vârstei de șaiszeci de ani!

Plămădită din autenticul aluat al empatiei, al respectului de semenii și de sine și al dragostei pentru valorile esențial-umane, interacțiunea româno-niponă beneficiază, în ultimul veac și jumătate, de prezența unor merituoși pelerini, misionari și mesageri din arealul carpato-dunărean în „țara florii de cires”.

Este de ajuns să-i evoc pe ieromonahul Anatolie Tihai, sosit în Japonia în 1872, pe inginerul Bazil Assan, în 1893, ministrul Nicolae Xenopol în 1917, ori prințul Carol în 1920, pentru a ne face o imagine despre interesul unor personalități românești față de această țară, de-a lungul istoriei moderne.

În această galerie de personalități, se înscrie și monseniorul Vladimir Ghika, prelat, misionar, cărturar, filosof, istoric și, înainte de toate, iubitor de oameni, beatificat în anul 2013.

Supranumit de Papa Pius al XI-lea „marele vagabond apostolic”, pentru multiplele sale pelerinaje, s-a simțit atras în mod deosebit de Japonia.

Cele două călătorii ale sale în arhipelag, în 1933 și 1936, la care ne vom referi în continuare, au marcat, cu o caligrafie umană aparte, cronica raporturilor euro-nipone în prima parte a secolului trecut.

Crăciunul anului 1873 îmbogățise familia ambasadorului român la Constantinopol, Ioan Ghika, fost ministru de externe și al apărării la București, cu încă un fiu: Vladimir. Mama sa, Alexandrina, descindea din regele Henric al IV-lea al Franței.

Trecut de la ortodoxie la catolicism, Vladimir urma să întreprindă prima temerară călătorie în Japonia, într-o misiune apostolică plină de evenimente și roade, la vârsta de 60 de ani. Cu împuțenicire de protonotar apostolic de la Papa Pius al XI-lea, continua să poarte pașaport românesc lângă inima de român.

Întrucât viața sa face obiectul multor monografii și studii, mă voi limita, în cele ce urmează, la episoadele nipone ale vieții sale, de interes pentru noi, cei legați prin fire nevăzute de Japonia.

Îmbarcat la Marsilia pe 13 ianuarie 1933, după patruzeci de zile pe mare, sosește la Yokohama pe 25 februarie, cu o scurtă escală în Osaka. Printr-o scrisoare în franceză, model de corespondență diplomatică, consulul onorific al României, K. Inabata, îl anunță pe însărcinatul cu afaceri, G. Stoicescu, de la Tokyo, despre prezența prințului Ghika la biroul său din Osaka²⁶, în ziua de 24 februarie, debarcat de pe nava „Terukuni-Maru”.

Interesul său pentru Japonia germinase în inima sa pe vremea vizitelor la fratele mai mic, Dimitrie, ambasador al României la Roma, unde l-a cunoscut pe Shinjiro Yamamoto, atașat naval al Japoniei, erou în războiul ruso-japonez din 1903, de care îl va lega o strânsă amicitie, reîntâlnindu-l de multe ori în diverse capitale europene.

Pe 15 iulie 1921, Yamamoto și Ghika apar într-o emblematică fotografie de grup la Vatican, în centrul căreia tronează chipul prințului moștenitor al Japoniei, Hirohito, imediat după primirea sa la Papa Benedict al XV-lea.

Întâlnirea ocazională a prințului moștenitor cu Ghika rămâne un reper însemnat pentru viitor.

După 12 ani, când Hirohito se afla deja pe Tronul Crizantemei, Ghika ajunge în Japonia în prima misiune apostolică întinsă în timp pe durata a două luni, timp suficient pentru îndelungi călătorii, întâlniri cu localnici și șefi ai

Cu preotul Totsuka

unor misiuni diplomatice, pentru conferințe, discuții despre editarea unei enciclopedii și despre construirea unei mănăstiri carmelite în această țară.

Fără îndoială, zenitul pelerinajului l-a reprezentat primirea la Suveran, în ziua de 20 martie 1933.

Prin extrema amabilitate a Casei Imperiale, după mai multe demersuri oficiale, în anul 2014 am intrat în posesia copiilor unor documente edificatoare asupra audienței la Împărat a Monseniorului. Modul sintetic de redactare a CV-ului, spre informarea Suveranului, subliniază nu numai calitățile intrinseci ale oaspetelui, dar și descendența sa nobiliară: „Monsenior Vladimir I. Ghika, protonotar apostolic al Sanctității Papale Pius al XI-lea. doctor în teologie, licențiat în drept și filosofie (...); Mare Ofițer al Stelei României, Ofițer al Legiunii de Onoare Sf. Sava, medalie militară a României; Născut la 25 decembrie 1873. Fiu al generalului prinț Ioan Ghika, fost ministru de externe, ministru al apărării, ministru plenipotențiar la Viena, Constantinople și Petersburg (...); nepot al AS Grigore V Ghika, ultimul domnitor al Moldovei (...), frate al ministrului actual al României la Roma, prințul Dimitrie Ghika (...), misionar catolic, scriitor (lucrări de spiritualitate, filosofie și istorie), desenator (...) fondatorul unor opere de caritate și sociale”.

Presa vremii reflectase primirea la Majestatea Sa Împăratul, dar și alte momente ale prezenței monseniorului în Japonia. Cotidianul Yomiuri Shimbun din 21 martie scria, sub titlul „Întrevedere cu doi străini”: „La 20 martie, ora 11, Baronul german Von Wathausen și Prințul român Vladimir I. Ghika, însoțiți de ambasadorul și ministrul plenipotențiar ai celor două țări, au avut o întrevedere cu Majestatea Sa la Palatul Imperial. Cei doi s-au înapoiat profund mișcați de cuvintele Majestații Sale”. →

RADU ȘERBAN

Ghika pe nava Terukuni Maru

²⁶ cu nr. 147/27 febr. 1933

Același cotidian relatase anterior, în 26 februarie 1933, sub titlul „Membri ai familiei princiare române au sosit în Japonia pentru înființarea unei mănăstiri în suburbiile Tokyo-ului”, următoarele: „În data de 25 februarie au sosit în Japonia (...), din Franța, prințul Vladimir Ghika, împreună cu prințesa Manola. Cei doi au fost însoțiți de 7 maici pentru înființarea unei mănăstiri aparținând Ordinului Carmelitelor”.

Apoi se descrie Ordinul Carmelitelor cu menționarea numelui Kikuko Tomokawa, maică de origine japoneză, printre cele venite din Franța împreună cu el. Fotografia îl înfățișează pe monsenior cu definatoriile plete albe, cu ochii blajini încadrați de o ramă groasă de ochelari, pe cap cu o elegantă pălărie de epocă.

Amintim în treacăt legenda apărută într-o carte de Elisabeth de Miribel²⁷ (1915-2005), despre audiența la Împărat. Se spune că în timpul discuției, purtată în limba franceză, Suveranul i-ar fi destăinuit mâhnirea de a nu avea un fiu, după care i-ar fi acceptat binecuvântarea. După nouă luni i s-a născut fiul, viitorul Împărat Akihito, fapt ce transcende legenda.

Prezența în echipa sa a nepotei Manola, fiica fratelui Dimitrie, imortalizată într-o fotografie pe un podeț de bambus, într-o splendidă grădină japoneză (probabil Ueno), printre nuferi înfloriți și cu un cireș pe fundal, conferă o notă juvenilă și romantică întregului peisaj.

Alături de grupul surorilor carmelite din Cholet, Franța, a susținut demersurile pentru înființarea primelor mănăstiri în Japonia.

Preotul japonez dr. Totsuka Bunkei, cu care se cunoscuse încă din perioada pariziană, cu câțiva ani înainte, l-a sprijinit în acțiunile misiunii sale apostolice, printre care întrevederile cu arhiepiscopul catolic Chambon și cu arhiepiscopul ortodox Serghie. A botezat mulți copii și a încurajat creștinismul catolic, a oficiat servicii religioase, slujbe, spovedanii, cu diverse ocazii. Vizita la sanatoriul din Chiba, împreună cu părintele Totsuka Bunkei, îl înfățișează într-o sugestivă fotografie a vremii drept suflet generos, deschis spre alinarea suferințelor umane.

Printre prietenii legate la Tokyo, cea cu familia R. Ohki a dăinuit în timp, așa cum reiese dintr-o fotografie datată 30 aprilie 1933, primită prin

²⁷ Elisabeth de Miribel – „La mémoire des silences: Vladimir Ghika (1873-1954)”, Fayard, 1987, Paris

mijlocirea francezului Pierre Hayet, atestând o sensibilă căldură sufletească indusă în mediile prin care s-a perindat.

Din prima vizită, și-a luat rămas bun de la Japonia în ziua de 1 mai 1933, odată cu îmbarcarea pe vaporul „Asama Maru”, cu destinația Shanghai. Cu o capacitate de peste 800 de pasageri, nava purta cu ea mândria industriei nipone.

A urmat a doua misiune apostolică în Japonia, derulată între 9 noiembrie 1936 și 24 ianuarie 1937, ca o continuare a participării la Congresul Euharistic Internațional de la Manila, ținându-și astfel promisiunea făcută prietenilor niponi de a reveni. De data aceasta a debarcat la Kobe, după care a străbătut țara în lung și-n lat, din Hokkaido până în Kyushu. În luna decembrie 1936, a ajuns în sudul insulei Kyushu, la Kagoshima, unde s-a întâlnit cu profesori și studenți de la universitatea locală. Primarul orașului, printr-o scrisoare din 18 decembrie 1936, îi adresează mulțumiri pentru donația de 50 yeni menită să ajute săracii orașului. Din generozitate și dragoste pentru semeni, a vizitat mai multe creșe pentru copiii proveniți din familii sărace, printre care și creșa din Kagoshima, la poalele vulcanului fumegând, Sakurajima. O memorabilă fotografie semnată A. Myiauchi, îl înfățișează cu privirea sa blândă, ținând un copil în brațe, înconjurat de îngrijitorii de la creșă, îmbrăcate în splendide kimonouri. În ajunul Crăciunului, pe 24 decembrie 1936, a slujit la leprozeria de la Koyama. Într-o fotografie din grădina leprozeriei, apare însoțit de preotul Totsuka, de amiralul Yamamoto, cărunt și cu mustața albă, preotul Iwashita, preotul L. Ward și călugărița Violette. În acea noapte a oficiat acolo și slujba de Crăciun, dând împărtașanie leproșilor, fără a se teme de boală, evitând confortul, considerat dușman al mărinimiei și creativității.

O frumoasă serbare de Crăciun cu costumații specifice, la Kagoshima, s-a corelat și cu celebrarea sosirii în Japonia a primului călugăr iezuit,

La un seminar Ghika

Francesco de Xavier. Era aceeași Kagoshima descrisă de marinarul Dumitru Nistor în 1914, flancată de același vulcan activ, Sakurajima, la poalele căruia am poposit și eu în 2014.

În cel de-al doilea pelerinaj, Ghika a vizitat și orașele Nagasaki și Fukuoka, muntele Fuji și stațiunea Nikko, stațiune în care a binecuvântat terenul cumpărat de Gheorghe Stoicescu, însărcinatul cu afaceri român, unde se va construi apoi o „Casă românească”, cu amenajări menite să înfățișeze vizitatorilor cultura noastră. Mai mult, după finalizarea construcției, Stoicescu i-a oferit-o lui Ghika drept locuință permanentă, propunându-i postul de director al lăcașului de cultură românească.

La Tokyo, a vizitat diverse temple și, în mod firesc, s-a reîntâlnit cu prietenul său, S. Yamamoto, cu alte personalități nipone și cu ambasadorii ai unor țări europene.

Rugăciunile sale în limba japoneză, din 1936, păstrate în arhiva Muzeului Ghika din București, îi probează și ele vocația sacerdotală.

Din păcate, deși promisese să revină în 1939, evenimentele potrivnice l-au oprit în Europa.

Drept recunoaștere a lucrării sale catehizatoare în Japonia, nunțiul apostolic Paul Marella îi scrie pe o fotografie din 13 februarie 1937: „Cu sentimentele mele de stimă și recunoștință, ES Prințului Monsenior Vladimir Ghika, discipol fidel al Celui ce pertransiit beneficiendo”.

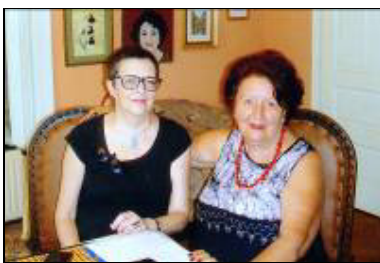
Primit în Japonia ca mesager papal și ca un adevărat „binefăcător”, fericitul și vrednicul de pomenire prinț Vladimir Ghika, al cărui chip serafic a intrat în rândul icoanelor, devine o cariatidă fin dăltuită în eleganta arhitectură a interacțiunii româno – nipone din ultimul secol.

Din acest motiv, spre a-i cinsti memoria, am ținut un simpozion la Ambasada din Tokyo, la 23 decembrie 2014, chiar de Ziua Națională a Japoniei, zi de naștere a însuși Împăratului Akihito.

DOAMNA AMBASADOR
CARMEN PODGOREAN
LA ORA UNUI BILANȚ
SĂRBĂTORESC
(IV)

-A.S.: Cu câțiva ani în urmă am corectat ortografic și am stilizat un text al unei doamne, text trimis de la New York de Ștefan Benedict cu un istoric al tangoului în România. Pentru că dumneavoastră trăiți în „Mecca tangoului”, cum este numit orașul Buenos Aires, vă întreb: Ce experiență aveți în acest domeniu?

C.P.: Cunoscut destul de bine tangoul, căci am început să-l învăț în anii în care am lucrat la Londra. Tangoul este „adictiv”, pentru că odată „prins”, vrei să îi cunoști și istoria, anecdotele, muzica, orchestrele, compozitorii, să înțelegi textele cântecelor. De altfel, de dragul tangoului, m-am apucat să învăț limba spaniolă. La Buenos Aires, tangoul este un fenomen emblematic și ubicuu. El face parte din cultura locuitorilor capitalei. Aici este cel mai răspândit, însă astăzi este cunoscut și în restul țării, căci acum în toate provinciile sunt dansatori buni. Tangoul s-a născut acum mai bine de o sută de ani în Buenos-Aires (și la Montevideo, în Uruguay, dar acolo prezența sa e mult mai „palidă”) și a avut o istorie sinuoasă, cu epoci de glorie și epoci de umbră sau chiar de prigoană. Anual, în august, se organizează la Buenos Aires Festivalul și Campionatul mondial de tango. - cred că acela este momentul în care se poate spune că Buenos Aires este „Mecca” tangoului... La Buenos Aires, sunt maeștri care rafinează arta dansului și tot aici se întorc, la vremea Campionatului, cei plecați să-și împărtășească arta prin lume, revin să-și îmbroscăteze resursele, ca Anteu când atingea Pământul-mamă. Campionatul este o competiție cu etape preliminare, se fac selecții de dansatori din toată Argentina, precum și din lume, prin campionate continentale sau regionale. Însă, prin natura lui originară, tangoul nu este competițional. Este un dans cu totul diferit de cele cu structuri de pași prealabile, cum ar fi spre exemplu salsa, bachata sau ... valsul vinez. Deși există o versiune „pentru scenă”,

cea oferită turiștilor în cina-spectacol din „Casele de tango”, tangoul ca dans social nu este un dans pentru show, ci se bazează pe improvizație și conexiune. De aceea, el este mereu diferit, inepuizabil și asta face ca, după mai bine de 100 de ani, tangoul să continue să cucerească lumea, de la italieni, germani, finlandezi sau turcii din Istanbul, la ruși, japonezi, chinezi sau coreeni. Aproape toți pasionații de tango visează să ajungă la Buenos Aires, dar se dansează tango argentinian cât se poate de autentic și la Londra, Anvers, Belgrad sau București.

-A.S.: . Ce ne spuneți despre tangoul din România?

C.P.: În decembrie 2015, am fost invitată la postul argentinian de radio specializat în tango, Radio 2x4, să vorbesc despre tangoul românesc, la o emisiune intitulată „Tangoul în lume”. Documentându-mă pentru această participare, m-a fascinat să descopăr că cei doi mari cântăreți de tango din România - Cristian Vasile și Jean Moscopol – erau, amândoi, născuți ... într-un oraș-port, la Brăila, căci și tangoul, la Buenos Aires, s-a născut în port! Nu mi se pare întâmplător că au ales tangoul, iar unul dintre ei a lăsat chiar o carieră de funcționar de bancă pentru a-și urma visul de a cânta tango. Puțini români știu că Zaraza nu este un tango românesc, inspirat de țiganka brunetă, care s-ar fi îndrăgostit de cântărețul Cristian Vasile, intrat pentru pasiunea sa în conflict cu Zavaidoc. Cuvântul „zaraza”, în tangoul argentinian cu același nume, desemnează un bou bun la tracțiune. Avem, în schimb, tangouri românești originale, de pildă Mână, birjar! – pe care Andreea Vieru, tânără cântăreață română de tango, l-a impus deja ca pe o piesă recunoscută și apreciată pe scenele de profil din Buenos Aires. În Europa, francezii au standardizat tangoul ca dans în anii '20 ai secolului trecut, l-au „aseptizat” și l-au transformat într-un dans de salon pe care l-a

adoptat apoi Hollywood-ul și care, astăzi, se regăsește în tangoul de ballroom, competițional sau social, dar acesta este profund diferit de tangoul argentinian prin faptul că se bazează pe o coregrafie standardizată și nu pe improvizație. Este adevărat că această „aseptizare” și înobilare pariziană a permis tangoului - dans născut în cabaretele și bordelurile portului. Ca atare el a fost repudiat de societatea înaltă și revine la Buenos Aires ca un dans „respectabil”, acceptabil pentru saloanele elegante din „lumea bună”. Există un film (titlul original „Our last tango”, regia German Krall) despre o etapă dramatică din istorie a tangoului, cea din anii '50, când proprietarii sălilor de dans din capitala Argentinei au „dat afară tangoul” ca să facă loc noului dans la modă, rock-and-roll. O pereche de dansatori, însoțită de alte câteva cupluri, a plecat din Buenos Aires și a transformat tangoul în spectacol pentru scenă, ducându-l în toată lumea. Ca și în cazul Parisului, triumful pe Broadway a readus tangoul acasă, unde a fost primit cu aplauze de-a dreptul pe scenele teatrelor din Corrientes [UdW2](#) și chiar la Teatro Colon.

Cert este că în Argentina încă se practică adevăratul tango, care pleacă de la mersul pe jos, făcând pașii ca pe stradă, cu eventuale figuri improvizate. „Comandă”, mai corect spus marca, o dă liderul, iar partenera lui preia mișcarea, importantă fiind comunicarea empatică a celor doi în înțelegerea și interpretarea muzicii. Cine își imaginează că tangoul poate fi învățat prin reproducerea de secvențe prestabilite de pași, cum ar fi așa numitul „paso basico” pe care Casele de tango îl propun turiștilor în pretinsele „cursuri de inițiere” dinaintea cinei-spectacol, nu se vor alege decât, cel mult, cu fotografii-suvenir care îi immortalizează cu un partener de sex opus în brațe, dar care nu vor „păcăli” niciodată pe nici un dansator de tango, fie oricât de începător.

-A.S.: Ce puteți spune despre tango în România prezentului?

C.P.: Mă impresionează teribil cât de repede și frumos a crescut tangoul în România, unde există mult talent și multă pasiune, iar România este tot mai prezentă pe harta amatorilor de tango. Cred că nu sunt mai mult de 13-14 ani de când→

ANCA ȘIRGHIE

CÂT 90 DE ANI, DOAR IN 9 ZILE

A plecat și Mama... A plecat cu zorii, vântul și tăcerea priveghindu-i sorii, a plecat devreme, mângâind cu duhul Cerul și Pământul, codrul și văzduhul.

A plecat și Mama... A plecat departe, cântul să-l așeze într-o altă parte, luând cu sine-n taină cei doi ochi albaștri,

iriși să prefacă-n răsărit de aștri.

Nu-i era nici sete, nu-i era nici foame...

Numai dorul firii-i împletea coroane din foșnet de frunze și umbre de munte,

sădind pietre rare pe boltit de frunte, murmurând cu gândul zvonul că profetii

știu că-n lapte mama își adapă feții...

Prin dreapta credință, din Athos zvonită, neuitând povestea tainic deslușită, s-a jucat cu stele și cu struna vie a chitarei sale, inimă să-i fie gustul Mamei Pure răsfirat la sân, și – ca-n ieslea sacră – moalele din fân. Sămânța de Cer, Mamă-Împlinitoare, ai știut obscurul să îl prefaci în soare, ai voit ca suflul Fiului de Tine să respire rază și-nțelese de sine, noimă de-mpreună, răsărit de cale, palme de iubire... căsuși de vale. Rod de-nțelepciune, rostire de neam, ai crescut tacit în trupul de ram adevăr de viață, rod de veșnicie, liberă voire, zbor din colivie, din adânc de tine desprinzând cununa ce-a permis luminii să dezlege luna. Pentru toate-acestea, pentru-a fi mereu prin altar de jertfă, prin tăcut de greu, mergi cu bine, Mamă, spre-a-ți sădi iubirea

în Pământ de Cer, așa cum ți-a fost firea.

Mergi, Preabună Mamă, în susul de-înalt

lăsând vieții vii miezul din bazalt, puterea din glas și rodul simțirii, armonul culorii și rotundul firii.

Nesfârșită Mamă,

ia cu tine ruga Patriei de Neam,

de-a sădi aievea traiul în alean,

Tălpilor de Tată să-i așterni sub pași

plecăciunea frunții, gena de urmași,

Chipul și Sămânța totului din lume

spre-a renaște lumii Sacrul făr-de

Nume:

Cerul și Pământul să-mplinească voia

ce trezește azi - din timpuri - metanoia.

Sub Semnul Lumânării

ce încă arde la scurgerea a

9 ZILE DE LA PLECAREA MAMEI.

9 Aprilie 2020

**TRAIAN-DINOREL
STĂNCIULESCU**

DOAMNA AMBASADOR...

→ s-a înființat prima școală de tango argentinian, iar după nici 10 ani o pereche din România câștiga Campionatul european din Italia și se califică în finala „Mondialului” din Buenos Aires, după alți doi ani o altă pereche se califică în semifinală... Iar acum e plină țara de școli de tango, de festivaluri – toate orașele mari și unele nu chiar atât de mari, Cluj-Napoca, Timișoara, Brașov, Constanța, Iași, Bușteni, Suceava, Brăila. De exemplu, în orașul dumneavoastră, la Sibiu, ființează școala de tango Calesita și se organizează seminarii periodice cu maeștri invitați. De asemenea la Avrig are loc un important Festival anual.

-A.S.: Prin ce se aseamănă capitala Buenos Aires cu Bucureștiul nostru și, mai ales, prin ce se deosebește?

C.P. Am străbătut de curând orașul cu o persoană care îl vedea pentru prima dată și mi-a spus: „Vai, dar ce tare seamănă cu Bucureștiul!” Seamănă prin arhitectura clădirilor de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, care au avut, în majoritate, arhitecți francezi proveniți din aceleași școli de arhitectură... Doar că la Buenos Aires totul este mai mare. Cele două capitale seamănă prin amprenta unei populații latine extrovertite, căreia îi place să stea mult în stradă, să iasă în parcuri, la distracție, la târguri, la grătar, la concerte și spectacole în aer liber, o populație care - deși, cum

spuneam mai devreme, la lucru îți spune „tranquilo” - se admonestează în schimb violent în trafic. Aș mai îndrăzni să spun că seamănă destul de mult la structură rasială a populației; locuitorii sunt în covârșitoare majoritate albi și cu trăsături europene – atât Buenos Aires cât și București fiind din acest punct de vedere în contrast pronunțat cu mixitatea rasială năucitoare a populației Londrei, Parisului sau chiar a Bruxelles-ului. Desigur că ele se deosebesc în primul rând prin faptul că Buenos Aires este un port. În al doilea rând, prin dimensiuni. Deși zona centrală care formează Orașul Autonom Buenos Aires – o entitate politico-administrativă cu statut similar Provinciilor în cadrul statului federal, cu Guvern și Adunare Legislativă proprie – nu are mai mult de 3 milioane de locuitori, comparabil cu Bucureștiul, în schimb populația conurbației dens populate (Gran Buenos Aires) se ridică la circa 13 milioane. Orașul s-a dezvoltat policentric, cartierele având propriile lor centre culturale și comerciale și un intens sentiment de apartenență comunitară a locuitorilor, care se reunesc în Cluburile de cartier pentru sport, dans sau la o bere. Se mai deosebește de București printr-un sistem de transport public absolut impresionant, cu o rețea enormă de autobuze, sute de linii, care circulă zi și noapte la intervale convenabile și au un sistem - mai recent și în curs de

extindere - de linii exclusive pe centrul arterelor mari pentru autobuze (Metrobus) care conferă călătoriei cu autobuzul o viteză pe care autovehiculele private sau chiar taxiurile, inclusiv în zonele cu benzi de circulație rezervate, nu o pot concura. Aș mai adăuga trenurile care străbat orașul, legând de stații centrale comunele conurbației - trenuri care circulă pe șine ridicate pe piloni (3 linii întregi au fost ridicate pe piloni numai în ultimul an), la tarife mai mici decât ale autobuzelor. Metrourul e singurul la care aș îndrăzni să spun că Bucureștiul stă într-un fel mai bine – nu prin întindere, ci prin configurația traseelor: Buenos Aires, fiind un oraș port, dezvoltat în forma de evantai cu baza pe malul estuarului, nu are linii circulare care să le conecteze pe celelalte, ci doar două linii transversale, iar acestea sunt insuficiente pentru a favoriza combinații rapide. Cred că mai trebuie spus că Buenos Aires are mult mai multe și mai întinse parcuri. Poate și pentru că are mult mai mulți copii, care au nevoie de spații de joacă și de distracție în mijlocul cartierelor proprii...

A. S.: Vă mulțumesc pentru dialogul pe care l-ați acceptat și vă doresc să încheiați strălucit activitatea dumneavoastră diplomatică în Argentina, așa cum constat că s-a desfășurat și până acum. Să ne revedem sănătoase în țară ori în străinătate, nu contează unde !

MAPAMOND

Țara Egiptului

– impresii de călătorie (VII)

Abu Simbel. Intrăm în oraș, îndreptându-ne către marele lac de acumulare al barajului Nasser de la Assuan, pe Nil. Pe muntele din apropiere, se ridică edificiile mutate din vale, unde altfel ar fi ajuns sub apele sistemului hidroenergetic. Admirăm talentul constructorilor antici și efortul inginerilor contemporani care a făcut posibilă salvarea mărețelor edificii, vizitarea lor astăzi. Două temple din piatră au fost efectiv tăiate și strămutate câteva sute de metri mai sus de la locul unde fuseseră ridicate inițial în veacul al XIII-lea înainte de Hristos, astăzi făcând parte din *Nubian Monuments UNESCO World Heritage Site*. Ramses al II-lea a ridicat monumentele de la Abu Simbel cu scopul de a îi intimida pe rivalii nubieni și pentru a comemora bătălia de la Kadesh, din anul 1274 înainte de Hristos, respectiv al cincilea an al domniei marelui faraon. Atunci, într-o înclăștare la care au luat parte circa 6.000 de care de luptă, imperiul egiptean condus de faraonul Ramses al II-lea, asediază fără a cuceri cetatea siriană Kadesh, un teritoriu-tampon între Egipt și Imperiul Hitit al lui Muwatalli al II-lea. Lupta dramatică îl aduce pe Ramses al II-lea la un pas de a fi capturat, dar el reușește să răstoarne situația și, după șaisprezece ani, faraonul ia de soții pe două din surorile fiului lui Muwatalli și încheie cu acesta, regele hitit Hatusilis al III-lea, primul mare tratat internațional cunoscut de istorie, Tratatul de la Kadesh, un pact de pace, neagresiune și asistență reciprocă, definitivat abia într-al 21-lea an de domnie al regelui egiptean, la 1259 înainte de Hristos. Textul Tratatului de la Kadesh a fost gravat de Hatusilis al III-lea în argint, dar și traducerea textului akkadian în limba egipteană, în piatră, pe stela gravată de la Templul din Karnak.

Considerat cel mai frumos monument ridicat de Ramses al II-lea, **Marele Templu de la Abu Simbel** are o fațadă de 33 de metri înălțime și 38 lățime, flancat de ambele părți ale intrării, de giganticele statui înfățișându-l pe faraon în picioare. Și aici, pe pereți, apare descrierea luptei de la Kadesh.

Soarele luminează în fiecare an, în interiorul templului, statuile zeilor Ra-Harakhte, Ptah, Amun-Ra și Ramses al II-lea zeificat, în zilele de 21 februarie și 22 octombrie – ziua încoronării.

La nord de marele templu, Ramses al II-lea a ridicat **Micul Templu de la Abu Simbel**, dedicat zeiței frumuseții și dragostei, Hathor, dar și, implicit, frumoasei sale soții Nefertari. Neobișnuit a fost să fie dedicat un templu unei femei, soției sale astfel zeificate, cum tot neobișnuit în Egipt a fost să ridice, pe fațada aceluiași templu, patru statui, două ale sale și două ale reginei Nefertari, egale ca înălțime, ca semn de respect pentru regina-zeiță. Gestul prefigurează ridicarea, cu aproape trei mii de ani mai târziu, a mausoleului Taj Mahal din Agra, de către împăratul indian Shan Jahan, din dragoste pentru soția sa, Mumtaz Mahal.

Întorcându-ne în parcare prin spatele monumentelor de la Abu Simbel, pe cerul Egiptului ni se arată în zbor o pereche de șoimi, ca un salut al lui Horus, zeul solar.

Ne întoarcem spre **Aswan**, unde, ancorat la malul Nilului, ne așteaptă vaporul nostru de croazieră. Seara, pe vas, avem surpriza unui spectacol de dansuri și tradiții folclorice egiptene, oferit de o trupă în costume și cu instrumente muzicale tradiționale. Sunt antrenați la dans și turiști mai tineri, nu lipsește nici dansul unui cal jucat de doi artiști mascați care îl întruchipează pe patrupelele prieten al călăreților deșertului. A doua zi, vizităm o carieră de piatră exploatată din timpuri străvechi, de unde se extrăgeau blocurile necesare construcțiilor de temple, palate și alte monumente care ne încântă și astăzi. Aici, vedem **Obeliscul Neterminat**,

Marele Obelisc neterminat de la Aswan

Marele Templu al lui Ramses al II-lea, la Abu Simbel.

presupus a data din vremea reginei Hatshepsut, rămas culcat în cariera de piatră de lângă Aswan și considerat cel mai mare obelisc egiptean din lume, cântărind probabil 1.200 de tone și înalt de circa 37 de metri, părăsit pentru că a crăpat în timpul cioplirii sale dintr-o singură bucată de granit, dar care a rămas atașat dedesubt, pe toată lungimea, de roca din care urma a fi scos.

Ne continuăm apoi drumul spre sud, în autocar, până la **Barajul Înalt**, cel mai mare baraj din Egipt, din apropierea primei cataracte a fluviului Nil. La intrarea în **Aswan**, ne întâmpină un monument înalt, cu cinci brațe ascuțite ce susțin între ele o coroană. În realitate, sunt două baraje aici: unul vechi în partea inferioară, terminat la 1902 și altul mai nou, situat în partea superioară, construit în anii '60 ai veacului al XX-lea și terminat cu ajutorul sovieticilor la 1970.

Apele acumulate de Nil în Lacul Nasser alimentează douăsprezece turbine care produc în total o energie de 2,1 GW putere, dar au ridicat nu doar problema deplasării monumentelor istorice de la Abu Simbel, ci și a strămutării din teritoriile inundate ale Nubiei inferioare, a circa 60.000 de oameni.

Vizităm în Aswan un mare magazin ce valorifică arta tradițională a papirusurilor, cu cele mai variate imagini din istoria și mitologia egipteană: Sandallia Papirus. Trecem pe lângă stadionul din Aswan și o mare biserică creștină a cărei arhitectură îmbină fericite elemente gotice și musulmane specifice, dar și pe lângă o minunată moschee străjuită de două minarete înalte. Drumul continuă prin localitate, înapoi spre Kom Ombo, oferind același peisaj cu clădiri neterminate, netencuite, ce lasă impresia ruinării ireversibile.

MIHAI POSADA

ZILELE BABELOR

(I)

Moto

„Mai bine izolat decât în-pământat!”

Vara, toamna, și iarna le petrecuserăm la Cluj. Acum suntem la Paris.

„Zilele babelor” de la începutul lui martie au trecut de-o săptămână. Toate babele au fost afurisite. Niciuna n-a fost mai acătării. Vremea întunecată a continuat și după aceea. Am avut parte doar de cer înnorat, de burniță sau de rafale de ploaie, de vânt rece și de trotuare ce nu se zvântau. Azi, 16 martie 2020, e prima zi cu soare. Încep prezentul „Jurnal” cu lumină-n suflet – și cu optimism. Chiar dacă, sau tocmai pentru că tot de astăzi începe Starea de urgență (numită aici „confinement”) decretată de autoritățile franceze în speranța zăgăzuirii coronavirusului.

Teoria oficială susține că virusul ar fi trecut spontan de la animal la om. De la bun început menționez faptul că soția mea crede că totul legat de epidemie nu-i decât o „cacealma”. Dovada, zice ea, este că britanicii, care dintotdeauna au fost mai aproape de sursele puterii, n-au luat-o în serios (căci, până ce au fost și ei aduși în rând cu ceilalți, au abordat-o altfel). Ferindu-mă să fiu conspiraționist, aveam și eu unele dubii legate de originea virusului, bazându-mă pe cunoașterea, din anumite cercuri de unde informația transpiră greu, a unor eforturi de laborator și a existenței unor înțelegeri internaționale din vremea președinților Mao și Nixon. Altfel, mi-ar fi fost ușor să construiesc o teorie în care să combin inscripția de pe *Georgia Stones* și zvonurile despre *chemtrails* cu împotrivirea unor multinaționale la tehnologia 5G și la telefoanele *Huawei*, ambele produse de chinezi... Dar toate astea nu au decât puțină importanță în ochii mei. Mai ales acum, în pragul primăverii.

Ieri am „sărbătorit” cu nevastă-mea „intrarea în starea de asediu” cu un blid imens de scoici fierte în vin și cu cartofi prăjiți, la care am băut o sticlă întregă de vin. Pentru alții, aceasta nu-i o performanță; n-ar fi fost nici pentru noi în alte condiții, dar de când am ajuns la „o oarecare vârstă”, am devenit cuminiți și ponderați tocmai pentru a ne feri de supra-ponderarea ce ne afectează

tensiunea arterială și rectitudinea (fizică a) coloanei vertebrale.

Primele cazuri de coronavirus apăruseră în orașul *Wuhan* pe la mijlocul lui noiembrie 2019, dar medicii chinezi nu și-au dat seama până la începutul lunii ianuarie 2020, zic ei, că se confruntau cu o nouă boală, și chiar și atunci se vorbea încă despre o epidemie misterioasă de pneumonie. Nu pot să nu remarc faptul că tot despre o afecțiune pulmonară atipică se vorbea prin septembrie 2019 și în jurul bazei militare americane de la *Fort Derrick*, de unde se credea că ar fi scăpat un agent patogen.

La finele lui ianuarie 2020, soseam în Franța, eu cu intenția să fac un sejur de schi în Alpi, în timp ce soția mea urma să se întrețină cu o prietenă venită să vadă Parisul. În continuare, noi doi prevăzuserăm să mergem într-o excursie în Japonia. „Japonia ciresilor în floare”, așa se intitula turul, ce ar fi început la 2 aprilie.

Ani de zile i-am însoțit pe studenții mei la schi. În primii ani am mers cu grupul în stațiunea *Les Gets*, în *Haute Savoie*, regiune situată la nord de *Chamonix*, apoi la *Crans Montana*, cuib de răsfăț al bogaților elvețieni și, mai recent, la *Tignes* – *Val d'Isère*, situat în Savoia propriuzisă, mai la sud, loc al unor vestite Olimpiade (de acolo poți ajunge și pe vârful *Grande Motte*, de 3 653 m, unde temperaturile de ordinul a -25° te determină s-o iei la vale iepurește). Nu mi-am imaginat însă ca stațiunea *Les Arcs*, unde în acest an am petrecut două săptămâni ca invitat al familiei verișoarei mele, să ofere o ambianță atât de reușită.

Și aici, ca peste tot, se schiază între altitudini cuprinse între 2000 și 3000 de metri, dar adaug că, de data asta ne mai fiind în companie cazonă, ci în familie, am trăit și un număr de experiențe culinare „*montagnarde*”

apetisante. De când n-am mai fost la restaurante, crescuse varietatea ofertei. În afară de *fondue savoyarde*, unde conviviții încing pe rând coji de pâine într-un ceain cu cașcaval topit, și *raclette*, unde lași să curgă cașul topit peste cartofii fierți în coajă, acum ai tot felul de fantezii de brânzeturi și mezeluri învelite în cornete de foaie de plăcintă și, cel mai nostim, un cuptoraș cu cărbuni încinși, un *brasero*, ce stă în centrul mesei și pe care, deasupra, îți frigi carnea, iar la etajul de jos îți topești cașcavalul, acesta din urmă fiind în sortimente cu numele de *beaufort*, *emmental*, *reblochon*, *abondance* ...

10 februarie

Eram așadar la munte. Iată că atmosfera de *farniente* ne-a fost bulversată de vestea că într-o stațiune „de peste deal” a apărut un prim focar de infecție. Un grup de britanici care închiriaseră o cabană de schi au fost vizitați și au petrecut o seară cu un co-național de-al lor, care se-ntorcea din Singapore. Abia când acesta a ajuns în Marea Britanie, s-a aflat că purta virusul, urmarea fiind că toți camarazii lui de petrecere au fost infectați. Ne-am impus să nu fim îngrijorați și am încheiat sejurul profitând de câteva zile însorite, de vis.

12 februarie

Multe s-au schimbat în cartierul nostru de *banlieue* parizian, în cele câteva luni cât am lipsit din Franța. Un șir de blocuri noi, cu acoperișuri ascuțite, stil vilă, se aliniază acum pe străzile ce pleacă de la primărie, luând locul unor maghernite antidiluviene. În aleea noastră, populată inițial de mică-burghezie proletară, ne salută oameni cu chipuri noi. Pensionarul din față vânduse pavilionul unei franțuzoaice căsătorită cu un musulman. Am vorbit cu el – e fizician și *bricoleur*, ca și mine. Acum mai aveam încă un vecin musulman în casa de peste drum de acesta. La a doua casă locuiseră o pereche de intelectuali, singurii din alee cu studii superioare. După ce un cancer i-a răpus soțul, doamna s-a încurcat cu grădinarul și au continuat să locuiască împreună. Iată că au plecat. În locul lor, acum ne salută un cuplu de chinezi sau japonezi – e greu să-i identifici, mai ales că ei poartă mască. Alți chinezi stau cu câteva case mai încolo, în fosta locuință →

HOREA PORUMB

a unor evrei - de la care eu primisem o carte care m-a influențat cândva. Toți, tineri. Un șofer de taxi își garează limuzina în alee. Un altul trebuluiește la o mașină, în fața porții, în fiecare zi. În fine, unul, cu o dubiță albă, își face renovări în casă și îngrămădește gunoierii de șantier la ieșirea din străduță. (După o vreme, văzând că gunoierii nu-l ridică, l-a luat și ... l-a traversat dincolo de intersecție!).

S-a deschis un nou magazin de proximitate *Carrefour*. În *mall*-urile ce le frecventam, s-au schimbat prăvăliile, iar super-marketurile au modificat aranjarea mărfii. Suntem nevoiți să re-învățăm cartierul și să ne re-orientăm.

În vederea plecării în Japonia, ne-am schimbat pașaportul și cartea de identitate, atât cele franceze, cât și cele românești. La Ambasada României, totul a funcționat *zeiss* (a trebuit să mergem de două ori doar pentru că nu adusesem tot ce trebuia), dar la francezi m-au purtat de mai multe ori, căci nu le funcționa echipamentul. Acum suntem în așteptarea excursiei. E mijlocul lui februarie. Epidemia de coronavirus este limitată (deocamdată doar) la China.

Revenisem de la schi pentru a fi acasă la o dată precisă, căci aveam programare la un medic căruia trebuia să-i cer întrevedere cu luni înainte. Acesta însă și-a luat copiii și a plecat în vacanță. Am fost amânat la calendele grecești. Era a doua oară că îmi făcea figura asta, programându-mă în perioadă de vacanță școlară, deși știa că nu va fi prezent.

18 februarie

Cu ce să ne umplem timpul ca pensionari? Am folosit ocazia ce mi s-a oferit de a asista la o dezbatere în Senatul Franței, unde Comisia de Relații Externe s-a reunit pe tema celei de-a 30-a aniversări a extinderii Uniunii Europene în 1989, luând acum în discuție oportunitatea ca statele balcanice (Macedonia de Nord, Albania, dar și Ucraina) să se alăture. Am fost surprins să descopăr că toate țările din Balcani se confruntă cu aceeași pierdere a industrializării și cu plecarea forței de muncă - devenind terenuri „goale”, la cheremul multinaționalelor care le exploatează resursele și a Fondului Monetar Internațional, dornic să le

împrumute bani. Vorbitorii au făcut referiri la mondializare și la funcționarea UE, fie exprimându-se fie în termeni „sorosiști” bine deprinși, fie, dimpotrivă, plângându-se de birocrăție, arătând că cerințele forurilor europene au prea puțină relevanță pentru realitățile de acasă.

Am vorbit în pauză cu domnul Claude Martin, principalul negociator pentru intrarea în UE a unor țări precum Anglia și România. El și-a dat importanță și mi-a spus că, la acea dată, avertizase Guvernul României că aderarea „în grabă” la UE ar „seca” economia românească, i-ar strica infrastructura și ar goli-o de locuitorii săi. Martin pretinde că Guvernul i-a ignorat avertismentul. I-am sugerat că, după părerea mea, nu guvernul român a fost „grăbit”, ci americanii, care au dorit ca România să se alăture la NATO. Atunci a schimbat dintr-odată discursul, mi-a dat dreptate și a continuat spunând că acesta fusese și cazul Bulgariei, adăugând că insistența de a accepta Turcia în UE, împotriva voinței UE, era tot dorința „americanilor”. Era să zic „a Statului Profund („Deep State”) american”, dar ar fi fost un pleonasm, căci la data respectivă aceeași era și dorința Executivului.

„Punctul culminant” al reuniunii de la Senat a fost discursul domnului Alexis Tsipras, fostul prim-ministru grec, care ne-a fost prezentat ca fiind „salvatorul UE”, asta în timp ce prietenul meu de la Atena îl consideră distrugătorul Greciei! După întâlnire, m-am apropiat curios de Tsipras și i-am vorbit. Dă impresia de persoană „neglijată”, judecând după aspectul pantalonilor și a pantofilor uzați. Nu pare genial nici el, cum nu sunt nici liderii noștri. Vorbește la fel ca tinerii tehnocrați care, în zilele noastre, sunt instalați în guvernele din întreaga lume. (Președintele Macron este un exemplu asemănător). L-am întrebat ce știe despre perspectiva exploatării gazului și a petrolului în Grecia. Mi-a confirmat faptul că există zăcăminte la sud de Creta și în Grecia continentală. Nu știa care va fi consecința acestei bogății pe plan politic / economic. Mă gândeam la garanțiile cerute de FMI... Mi-am luat rămas bun, chiar dacă el nu părea grăbit să se despartă de mine.

Trecuse sârbătoarea Mărțișorului. Cu ce altceva să-mi umplu timpul? La

cererea fabricantului, am dus mașina la garaj să i se rescrie *soft*-ul. Am pus o poartă nouă la intrarea în curtea din fața casei noastre, pe care am automatizat-o eu însumi cu videofon și zăvor telecomandat. Ne-am ameliorat remorca mașinii, deși nu știm dacă va mai servi în viitor. Am mutat un calorifer ca să-mi vină căldura din spate. M-am învrednicit să schimb sticla termostatelor, dar aici am declarat remiză, căci dublul-vitralajul era prea greu ca să-l mănuiască singur și mai rămânea și problema debarasării ferestrelor vechi, pe care trebuia să le duc tot eu la deșeurii, contra cost. Le-am montat la loc așa cum au fost, mai puțin garniturile (!) și am decis să recurg la un meșter. (Între timp, a reieșit că nu mai putea să vină din cauza *confinement*-ului, așa că sper să nu plouă...). Am vrut apoi să înlocuiesc coloana de duș din baie, dar și acolo am întâlnit un obstacol: distanța dintre țevile pentru apă caldă/rece era de 6 cm în locul standardului de 15!

Și uite așa, pas cu pas, mereu implicat / împiedecat în treburi domestice, am ajuns și la perioada în care coronavirusul părăsise China și acum se extindea în țări precum Iranul și Italia. Oameni malițioși au remarcat pe rețelele de socializare că Iranul era dușman declarat al Statelor Unite (și nu numai), iar Italia păcătuisese prin semnarea a 29 de acorduri comerciale cu China în martie 2019, luând inclusiv decizia de a conlucra la un nou „drum al mătăsii”...

3 martie

Soția mea a fost nevoită să plece pe câțeva vreme la Cluj, unde aveam de rezolvat anumite restanțe administrative. Nu se împlinise însă săptămâna și se vorbea deja că virusul a ajuns în România. În Franța, așijderea. Pentru treaba de la Cluj ar mai fi fost nevoie de o săptămână, așa că m-am uitat prin statistici, îngrijorat. S-a spus abia mai târziu, dar eu văzusem încă de atunci că în China curba îmbolnăvirilor își inversase tendința, deci epidemia nu se eterniza. În schimb, situația era explozivă în Italia. Prietenii clujeni au convins-o pe nevastă-mea să se întoarcă. Norocul nostru. De mai rămânea o săptămână, prindea starea de urgență și rămâneam separați în țări diferite!

CUM L-AM CUNOSCUȚ PE **TUDOR GHEORGHE**

L-am ascultat iar pe Tudor Gheorghe în spectacolul de Crăciun, 2019 și ca întotdeauna, după ce îl ascuți, mult timp te urmăresc cântecele și prezența sa pe scenă, iar gândul frământă impresii despre puternica sa personalitate. Nu te poți desprinde ușor de acest rapsod de mare rang al țării noastre cu care ne putem mândri uitând de atâtea alte neajunsuri.

Ascultându-l, memoria afectivă mă întoarce adesea la momentul când l-am văzut prima dată pe scenă, căci a-l vedea și auzi direct în spectacol pe Tudor Gheorghe, este un eveniment cu totul remarcabil. În spațiul cultural românesc, Tudor Gheorghe ocupă unul din cele mai luminoase locuri prin neasemuitul său talent. Spectatorii vin la sala de spectacol „ca la denie”, cum spunea chiar el într-o mărturisire.

Străfulgerări de amintiri îmi luminează pagini de viață trăită mai demult. Era în 1969, anul de debut al lui Tudor Gheorghe. Pe atunci locuiam în Cluj și am văzut afișe în care era anunțată prezența scriitorului – dramaturg, Victor Eftimiu și a solistului Tudor Gheorghe cu recitalul, „Menestrel la curțile dorului”, cu poezia poezilor Lucian Blaga, Tudor Arghezi și Ion Barbu. Eram foarte interesată să îl văd și să îl ascult pe Victor Eftimiu. Mă fascinasă drama pusă în scenă „Înșir-te mărgărite”, o rafinată feerie folclorică în versuri, și-i predasem opera sa elevilor de clasa a 12-a. Despre Tudor Gheorghe nu auzisem, nu aveam nicio idee cine poate fi, dar în gândul meu i-am dat o notă bună pentru muzica sa pe versurile poezilor, până nu demult interziși, scoși din manualele școlare și de curând reșezati în locul convenit în programele de atunci ale învățământului românesc.

În ziua anunțată, împreună cu elevii din câteva clase ne-am așezat în sala de spectacol a frumoasei Case de Cultură a Studenților. Am luat-o și pe fiica mea, Andaluza, pe atunci cam de 10 ani și împreună ne-am așezat în primul rând. Voiam să sorb orice cuvânt și să nu îmi scape din vedere nici un gest. La ora stabilită, au apărut pe scena fără decor și fără nici măcar o masă sau scaun,

**Nicolae Băciuț, Tudor Gheorghe,
la Târgu-Mureș, 2009**

Victor Eftimiu, pe care îl mai văzusem în fotografia din manual, însoțit de un tânăr, Tudor Gheorghe, înalt, brunet, cu o frunte lată, cu gesturi liniștite și privire pătrunzătoare, purtând o cămășă albă, deschisă la gât, care amintea de îmbrăcămintea bărbaților din sudul țării. În mâna avea o cobză.

Amândoi au venit în fața scenei, în punctul cel mai apropiat de spectatori, rămânând în picioare tot timpul prezentării lor. Victor Eftimiu ne-a încântat cu verva sa născută din conversațiile stălucite din cafenelele bucureștene în care se întâlnea, atât protipendada bucureșteană, cât mai ales lumea artiștilor, în special scriitorii din perioada interbelică. Reînvia acum prin Victor Eftimiu viața spirituală a acestor cafenele și a Bucureștiului interbelic, un subiect tentant, plin de savoare și adesea evocat în amintirile celor care le-au trecut pragul. Era fascinant să auzi povestind prin viu grai pe cineva care a simțit gustul, pofta de viață și farmecul de pe vremea când România avea culoare și o individualitate aparte.

Când a terminat de vorbit, aș fi dorit să se termine aici întâlnirea aceasta, ca să nu tulbur starea de spirit pe care o trăiam. Dar, îndată ce a început Tudor Gheorghe să cânte, am trecut într-o altă stare de spirit, la fel de cuceritoare, deși Tudor Gheorghe era încă în formare. De la primele acorduri am știut că merită atenție deosebită. Treptat, am simțit că el e mai mult decât o promisiune, e aproape o certitudine a înzestrării cu un talent deosebit. În sală s-a instalat un fel de magie care ne puneă întreaga ființă în mișcare. Am simțit că trăiesc melodiile și versurile recitalului acestui menestrel, așa cum nu mai traisem. Cântecele lui ne puneau

în mișcare atât mintea cât și sufletul, aveau impuls, o forță care se rostogolea peste noi, nu se mai oprea, sala era în ascultare deplină a frumoasei poezii românești pusă pe muzică și interpretată măiestrit. Ne-a învăluit o caldă dragoste de țară, mândria de a fi români, ne descopeream pe noi înșine, ne puneam întrebări despre noi și despre viață. Erau poezii pe care eu le predam elevilor de liceu. Îmi părea rău că nu sunt în sala toți elevii liceului meu; ar fi înțeles mai bine și mai ușor trăindu-le profund în această sală. Vedeam în perspectivă că această muzică construită pe mari valori literare, ar putea să ocupe un loc important în viața noastră. Figura lui Tudor Gheorghe mi s-a proiectat înaintea ochilor ca un viitor mare artist care va face parte din valorile nestemate ale neamului nostru românesc.

La sfârșitul spectacolului, Victor Eftimiu a mulțumit spectatorilor pentru prezență, pentru aplauze, dar mai ales pentru participarea prin trăiri, așa cum și-au dorit să fie ascultătorii cărora li s-au adresat. Cel mai încântat a fost când a citit pe fața celui mai tânăr spectator din sala încântarea pentru darul ce ni l-a oferit în acea zi. Și zicând acestea, Victor Eftimiu a coborât de pe scenă, a luat-o de mână pe fiica mea și a urcat-o pe scenă, mângâind-o pe cap, sărutând-o părintește pe frunte și mulțumindu-i pentru bucuria care le-a făcut-o ascultându-i cu deosebită satisfacție. A adus-o de mână la locul ei și pe mine m-a felicitat că am format-o în spiritul culturii și al frumosului.

Am plecat atunci de la spectacol încărcată de emoție și în același timp, cu convingerea că în Tudor Gheorghe este focul acoperit de spuză de pe vatră și nu peste mult flăcările artei sale se vor ridica până la mari înălțimi. Mi-am propus să urmăresc evoluția sa în timp ca să-mi verific capacitatea judecăților mele de valoare.

De atunci au trecut mulți ani și, o jumătate de veac și Tudor Gheorghe a crescut cu fiecare an, dar adevărata măsură a dat-o după 1989. De-a lungul timpului, văzând cum se înalță pe treptele afirmării, mi se părea că și mie mi se cuvine un gând bun, ca un fel de răspuns la întrebarea mea strigată în gura mare doar→

ELENA BUICĂ

Literatură și film

Lampa și mămăliga

Așa se întâmplă mereu când un scriitor începe să picteze, când un actor regizează un film, când... Pune-rea sub o lupă necruțătoare. Suspec-tări de impostură. Răuțâți gratuite. Nu, nu voi afirma că *Nunta mută* a lui Horațiu Mălăele e o capodoperă, însă e un film corect, incitant. Când un film trece ușor pe lângă noi, spunem: „Am văzut un film.” Importantă e articularea, adică: „Am văzut filmul”. Am reușit să văd filmul lui Horațiu Mălăele fără prejudecăți, fără idei preconceptuate. Întâi și-ntâi, să-mi lă-muresc confuzia LUSTIG. Scenariul l-a scris Adrian Lustig, care s-a născut în 1953. A scris romanele *Un loc pe roată*, *Un băiat ura o fată*, *Legea timidității universale*, *Romanță cu stagiari*. La Teatrul de Comedie din București i se joacă piesele *Poker*, *Nepotu și Clinica*. A nu se confunda cu Oliver Lustig, născut în 1926 în Șoimeni; supraviețuitor al Holocaustului, doctor în istoria doctrinelor economice, a scris *Viața în imperiul morții*.

CUM L-AM CUNOSCUȚ...

→ în interiorul meu: așa-i că am avut dreptate?

Tresălta în mine inima de bucurie când citeam ecurile despre măestria sa: „Scriu cu toată răspun-dera că de la Maria Tănase nu am avut o personalitate mai puternică în ce privește comorile noastre folclorice ca acest tânăr și neîntrecut actor din Craiova”, scria Eugen Barbu la doi ani după debut, în 1971, după spectacolul „Șapte balade”.

Mai apoi, în 1988, Marin Sorescu spunea: „De fiecare dată când îl ascult – și asta se întâmplă des – Tudor Gheorghe îmi confirmă bănuiala că poezia românească – populară și cultă – poate mișca munții. (...) Problema mea, inhalând prin toți porii melodia ființei sale, este cum să-mi stăpănesc o lacrimă de dragoste, admirație și mândrie că poate exista acest fenomen pe care, vorba lui Grigore Vieru, îmi e mai ușor să-l pup.”

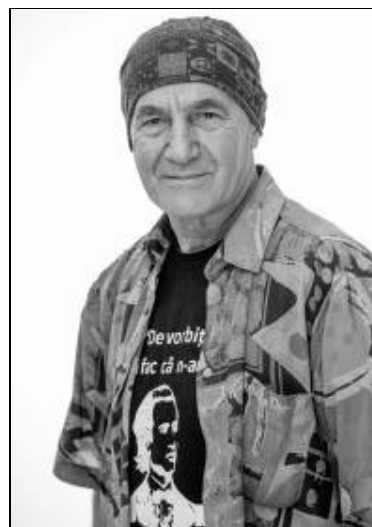
Ținuta sa de pe scena din 1969, deși tânăr, arăta demnitate și fermitate. Și iată că, după cinci decenii, își menține exigența față de

Despre *Nunta mută*, s-au scris deja cronici. Autorii au preferat sublinieri intertextuale, acuzații de pastişări, uitând că dacă se întâmplă așa ceva într-un film celebru, atunci toți afirmă că e un citat, un omagiu...

Eu cred că Horațiu i-a citat pe Chaplin, Fellini, Kusturica, Tornatore. E prea inteligent să-și închipuie că spectatorii sunt niște ignoranți. Defecte există în film, însă aş prefera să plonjez în spațiile originale. Poate că tot ce se întâmplă e un pretext, o coajă spre miezul filmului, spre nunta mută, spre filmul propriu-zis, înduioșător de românesc.

Adică țuica, dopul, lampa, mămăliga și, mai ales, gurile legate cu fâșii. Sticlele învelite cu cârpe. Degetele linse. O muscă rebelă și un balet mașinal al rotirii capetelor.

Cum să legi gura românului? Cum să anihilezi verva unui popor balcanic? Toți actorii (numeroși) ai acelei scene magistrale, lucrată în filigran, sunt ireproșabili, într-un tot unitar, strunit cu precizie de regizor. Un neavenit n-ar fi putut realiza asemenea secvențe de bijutier, cu muzică mimată, cu un râgâit

tipic, cu o palmă arogantă mângâind pulpa femeii. Cheia națiunii române rezidă în «fie ce-o fi». Mai bine exteriorizarea, în ciuda consecințelor. Când a tăcut românul? A realizat el ceva cu bucuria explozivă? - întrebare retorică. «Lasă-l pe Stalin! Lasă tacăturile!» Dacă moartea băntuie mereu, n-are niciun rost o nuntă mută. Carpe diem!

ALEXANDRU JURCAN

sine: „Timp de cincizeci de ani nu am făcut niciun rabat la seriozitatea profesiei mele. Timp de cincizeci de ani, toate spectacolele mele au avut o demnitate și niciodată nu m-am plecat către facil. Se spune mereu: asta vrea publicul. Nu, nici pe departe! Publicul este foarte parșiv: îi dai lucruri ușoare, râde, se amuză, pleacă și te uită. Îi dai lucruri esențiale, cum am făcut eu, atunci te ține minte. Este o mare satisfacție pentru mine să stau la Sala Palatului înainte de spectacol și să mă uit pe fereastră cum vin, ca la denie”.

În ultimul timp, am auzit voci care i-au criticat mesajele transmise în spectacolul «Degeaba 30», un spectacol care a transmis cel mai dramatic mesaj exprimat pe o scenă de la revoluție încoace. Stăpânit de un puternic sentiment patriotic, a protestat prin cântecele lui împotriva celor care duc țara de râpă. Aceasta a făcut, ca pe lângă frumoasele melodii și interpretarea de bun gust artistic, spectacolul să aibă un mare impact emoțional patriotic. Cei atinși direct i-au contestat ideile acide puse în cântecele sale, prin care

parcă curgeau rugile și revolta tatălui său din închisori. Zică oricine ce-ar zice, Tudor Gheorghe rămâne „maestrul neîntrecut al cuvintelor cântate”, așa cum adesea i se spune. Și mai cred ceva, că, atunci când oamenii se vor muta pe alte planete, în bagajele lor se vor afla CD-uri cu muzica lui Tudor Gheorghe.

La acuzațiile că face propagandă pro-comunismului, critică Uniunea Europeană și neagă orice progres al țării, Tudor Gheorghe a răspuns înțelept: „Dacă nu există nicio reacție mi se părea ciudat. E așa de normal. Fiecare om are părerile lui”.

Spectacolul se cheamă «Degeaba», nu pentru că nu s-a făcut nimic în țara asta, el e strigătul de disperare al unei generații care nu mai are încredere. Tudor Gheorghe a protestat pe scenă pentru că el simte că lucrurile trebuie făcute altfel.

Orice s-ar spune, Tudor Gheorghe rămâne unul dintre cei mai mari artiști ai noștri pentru care importante sunt calitatea vorbelor, dar și ideea și forța de a comunica o stare sufletească. Așa l-am cunoscut și așa este și după o jumătate de veac.

Și-a luat moartea vacanță

Moartea noastră și-a luat vacanță,
O fi obosit sau poate cine știe
A făcut exces de zel și-n ignoranță
Suferindă-o fi cumva de bulimie.

Proastă nu-i deloc, nici pe departe,
Uite cum mai stau ca la spovadă,
Pe la ușa ei, de parcă-s deșertate
Gândurile toate ca de o paradă.

A tot scris de zor la toți prefața,
A-înnodat, a dezlegat, blasfemiât,
Și-a sulemenit cu atâtea iruri fața,
Ca o demoazelă corpul și-a tunat.
N-o mai recunoști când trece pe
cărare

Și ne-mparte mai ceva ca un spițer
Pe la toți cuvinte de îmbărbătare,
Iar durerile dispar ca prin mister.

Tocmai de aceea mă gândesc acum,
Din orgoliul nostru să lăsăm nițel

Dacă tot ea ne-a înscris într-un album,
Să-i dăm morții Premiul Pulitzer!

Notorietăți

Din inima hazardului mut
se ridică delirant
serpentinele unei realități
mirosind a clinchet de glorie.
Fapte cu sonorități
și-o febră ce nu are de gând să mai
treacă
zac în sufletul planetei,
contorsionat,
nominalizată la o altfel de viață:
Existență în piatră seacă!

LILIANA LICIU

Opinii

AUTODIDACTICISMUL ȘI VALOAREA CREAȚIEI LITERARE

Unui adevărat iubitor de literatură i se poate întâmpla să se întrebe după lecturarea unui text (genul literar nu contează): acest autor ce caută în domeniul scrisului? Întrebarea, din nefericire, este deseori absolut legitimă stârnind o altă întrebare, pertinentă și la fel de logică: la unii autori nu mai funcționează deloc autocenzura? Se pare că nu, fie din orgoliul inexplicabil și clar nejustificat, ca să nu-i spun prostesc, fie că nu-i duce mintea, iar aici intru în teritoriul numit cu oarecare blândețe: nivel de cultură. Ca atare, acest fenomen se datorează, indiscutabil, lipsei de lecturi, precum și, poate chiar în primul rând, inexistenței studiilor metodice în multe cazuri. În acest sens se observă fără cel mai mic efort „răzburarea” în scrieri a autodidacticismului instalat în fruntea altor neajunsuri tot mai evidente în ultima vreme, dacă e să concretizez ideea prin referirea la literatura actuală. Să nu fiu înțeles greșit: de-a lungul istoriei au existat personalități autodidacte cam în toate domeniile, unele chiar schimbând esențial mersul lucrurilor și chiar a lumii... Între aceștia, putem aminti că și în domeniul culturii/literaturii au trăit și creat nume mari, cum ar fi: dramaturgul englez W. Shakespeare, irlandezul G. B. Shaw (cu premiul Nobel pentru literatură), scriitorul, filozoful și istoricul Mircea Eliade,

prozatorul William Faulkner (premiul Nobel), poetul Mihai Eminescu, poetul Tudor Arghezi... Dar e bine să nu ne amăgim: nu-i de ajuns să te numești autodidact, să ne înțelegem, ca să fi... genial...

Fără a ieși din context, simt nevoia să (re)amintesc îndemnul celebru de-acum al cărturarului Ion Heliade – Rădulescu: „*Scrieți, băieți, orice, numai scrieți!*” lansat cu succes pe piața creației literare autohtone în prima jumătate a secolului al nouăsprezecelea, respectiv odată cu apariția primului număr al publicației „*Dacia literară*”. În condițiile de atunci, când numărul scriitorilor se putea număra pe degete, lozinca în sine a dat roade, multe chiar importante. Făcând un salt în timp, în ce mă privește am impresia că sloganul, aparent inofensiv, poate chiar un pic vesel-peiorativ, a devenit îndemnul cel mai actual și mai... însușit cu precădere de generațiile de azi, începând cu, să-i zicem, „curentul literar nouăzecist” care, în cele trei decenii de până acum, nu s-a hotărât, încă!, să dea un nume important. În această ordine de idei, Mircea Cărtărescu rămâne în continuare unul dintre scriitorii actuali discutați, însă fără ca asupra lui să existe o părere generală pro sau contra...

Așadar, oricât m-aș strădui, poate aplicând cunoscutul principiu rebusistic „tragerea la temă”, să pot trece cu vederea peste un adevăr greu spre imposibil de contestat, acela de a fixa cutare creație literar-artistică actuală între valorile clasice, dar și contemporane în general mi se pare imposibil. Problema este că foarte

mulți autori, din ce în ce mai mulți, nu reușesc să evadeze prin creația lor dintr-un anonim în care plafonarea în actul creației este aproape o modă și nu pare să mai intereseze pe cineva. Ceea ce mi se pare nu doar trist, ci și periculos, atât pentru marele val scriitori postdecembriști, cât și pentru noua literatură care încearcă să-și facă loc la existență proprie, ca reprezentare, în istoria literară. Am mai spus-o și scris-o: aici are obligația să intervină cu hotărâre critica literară, cea care, cu responsabilitate profesională – normală, i-aș zice – poate asigura o selecție a creatorilor. Cine spune că e ușor? Însă, atâta vreme cât „*Scrieți băieți, numai scrieți!*”, a revenit în forță pe palierul creației, iar lozinca îi îmbrățește mulți la a scrie, fără să-i intereseze valoarea produsului literar finit, ci doar ieșirea în lume prin paginile publicațiilor de gen sau prin numărul de cărți publicate, înseamnă că drumul e greșit, aflat doar sub efectul unui instinct, care să deruteze – atât!

Într-un fel de pseudoconcluzie: fără o cultură temeinică și lecturi, multe lecturi, există pericolul real al cantonării în zona mediocrității literare.

DUMITRU HURUBĂ

NUMAI UMBRELE NOASTRE

Nu mai deschizi ușa casei întristate,
din care s-a șters orice frenezie.

Amorțită-n tăceri disperate
fără tine, e grotă pustie.

Te văd uneori în vise, când tânjesc
sub umbrela enormă a iubirii tale,
cu energia de îndrăgostit nelumesc
inima frântă să-mi protejezi cu
iertare.

Dar o luaseși grăbit înainte.
Ai uitat că exist și-ai plecat în avans.
M-ai exclus de la drumul de
simțăminte
Și-am rămas legănată ca -ntr-un
dans

din care partenerul subit s-a
desprins,

deși visele tale spre mine se-
alungeau.
Îți pipăiam enorma umbrelă ca-n vis
Și doar umbrele noastre se atingeau.

Energiile calde imergeau în hallou
Și vibrau rezonanțe de maxim
tumult.
Râsetul meu se pierdu în ecou
Și deja, prea grăbit, tu plecaseși
demult...

COȘMAR

Silabele nu se puteau forma.
Sufletul la gură se ridicase.
Când încercam să te strig, mama
mea,
Gândul meu, spre tata se-nturnase.

Unde-ați plecat amândoi,
De nu răspundeți niciunul?
Și nu v-arătați, să-mi dați ajutor,
De parcă știți că-mi ispășesc
canonul.

Băteam cumplit din inima mea,
Pe strună de suflet sângerată.
Ciupeau ritmurile ei înfundat
Și se-necau respirațiile mele,
grămadă.

Să mă-ntorc, nu puteam.
Să ies din străfund, nici atât.
Mă-necam cu neputința-nspumată,
Când „mamă” abia am șoptit,
Inima mea, s-a pornit să mai bată...

VALERIA BILT

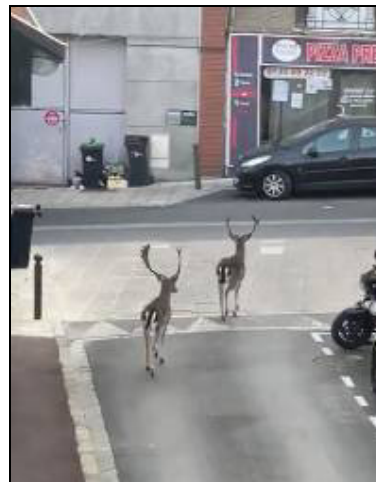
Asterisc

Parisul, de la nimic vagabond, la cerbi vagabonzi...

Trăitor ani de zile în București,
oraș absolut fabulos (erau momente,
în studenție, în care mergeam la
facultate cu periuta de dinți în penar,
neștiind pe unde mă prinde
dimineața), și învățat cu câinii
vagabonzi, știam să mă apăr,
deprinsesem metode să îi alung în
funcție de diverse categorii: câini
mari și flocoși ca oile, murdari de
păcură de pe osii și de păduchi, câini
medii și slabi, cu coastele mereu la
vedere și tușind ca niște tuberculoși,
de parcă atunci când latră, la sfârșit îți
cer jenați și o țigară, câini răpănoși,
dar cu ochi molcomi, sadovenieni etc.
Toate tipurile de câini, într-o haiducie
animalieră. Legendele urbane
bucureștene spun că imensul șantier
al Casei Poporului, mai mare decât
cel al Arcei lui Noe, a generat în
București puhoi de câini vagabonzi,
mai ales după 1989, când inclusiv
patrupedele s-au dedulcit la
democrația cea nouă și originală.
Venise până și Brigitte Bardot, sex-
simbolul anilor 1960, să îi apere
contra municipalității, care le pusese
gând rău (Traian Băsescu era, pe
atunci, primar). Așa se putea parveni
suplimentar, în acei ani, în ochii

Occidentului, care nu văzuse așa ceva
pe străzi, dar voia să îi apere pentru
alții și să își dregă imaginea
personală, profitând de papuașii din
Est. Parisul nu văzuse așa desfătare
de câini vagabonzi. Poate în vremea
Revoluției sau a Comunei, dar acestea
scapă memoriei omului curent.
Vagabondajul (inclusiv uman) fusese
ilegal cândva în Paris.

Poeții Villon și Rimbaud au rămas
în arhivele instanțelor, îmbogățindu-și
biografiile, crescându-și păducheria
(*la vermine*, cum îi zice Baudelaire în
prefața la *Florile Râului*). Cum nu am
văzut niciodată măcar un singur câine
vagabond, la Paris, de șapte ani de
când locuiesc în acest oraș, a trebuit
să vină pandemia de *Coronavirus*,
care să ne țină două luni în case, la
murat, ca să văd direct cerbi
vagabonzi, într-o fotografie, pe
internet. Parisul e înconjurat de o
destul de bogată zonă verde și,
locuind foarte aproape de una, mă
trezesc la poarta casei deseori cu
arici. De ce n-ar fi venit și cerbii să
vagabondeze prin oraș, în lipsa
oamenilor, să își prindă coarnele în
capacul unui tomberon, încercând să
scoată vreun rest de mâncare în
descompunere? În viitorul apropiat
vom vedea oameni cu măști fugăriți
de cerbi pe stradă, rugându-ne,
Doamne, iartă-mă!, să nu fie în rut?
Trăim un *Pseudokynegetikos* versatil,

care și pe Alexandru Odobescu l-ar
lăsa perplex. I-a înviat eseu, au înviat
bestiarele medievale și, după ce că
purtăm măști precum vestiții
Beccamorti de la Napoli, acum mai
vin și cerbii peste noi. Oare, după o
primărită hispanică, plină de
propagandă LGBTQ, la cărna
Parisului, vom avea un primar cerb?
Își va vopsi coarnele în culorile
curcubeului, agățând deasupra
biroului un trofeu de om?

Nu știm ce va fi, dar chiar mai
groaznic decât toate acestea se arată
viitorul economiei. Dacă au venit
cerbii, resălbăticind orașele, înseamnă
că ne vom întoarce la muget și troc.

DARIE DUCAN

EPIGRAME

Lumea se mulează pe tipic

Umblă lumea, slóbodă,
Ca Vodă prin lobodă.
Îngrădită, - acum, nițel -
Ca Vodă prin... sparanghel.

Lanțul voievozilor

Am avut de toată mâna:
Papură, Ciubăr, Cercel ...
De când s-a ales smântâna,
Ne-am ales c-un ...Sparanghel.

Unei „tinere” decidente a destinelor Europiei

Pe bătrâni să-i ținem ca-n borcan,
Zice-o țată-n floarea tinereții.
Dar de ce pân-la sfârșit de an,
Când puteți pân-la sfârșitul ...
vieții?!

În plină pandemie

Cine n-are bătrâni,
De COVID nu le pasă.
Cine are -
Să și-i țină în casă.

Doina muncitoarelor române sezoniere

Într-un stat, că-i paralel,
Și umbrela-i paralelă:
La români - un Sparanghel,
Iar la nemți - o SparAnghelă.

Autorului prepensionar al proiectului de izolare a bătrânilor

Să ne salți ai vrea - din pat -
Să ne-nfunzi într-un butoi?!
Nu mai așteptăm un leat
Ca să mergi și tu cu noi?

Distanțare socială în vremea pandemiei

Trec-o babă, spadă-n teacă,
Cârca - oablă, olmul - mosc.
Un șotelnic - să nu tacă? -:
- Mască, mască, te cunosc!

Neascultători, bătrânii aștia...

Nu stau în casă la răcoare?
Nu poți, cu inima-ți de criță,
Să-i arzi nu doar la buzunare,
Ci și mai și: la linguriță?!

Amenda minimului efort

Mai ușor să dai amendă
Unui moș hodorogit
Decât unui boss sub tendă
Vânzând măști întreizecit.

Un nou chip de-a avansa

Greu să lupți cu interlopții,
Și mai greu - cu criminalii.
Globfți șchiopii, ambliopii,
De vreți trese și medalii.

Destin de amendă extra-lege-ndă

Trasă-n vânt ca o rafală -
Ne-con-stî-tu-ți-o-na-lă!
Ca și-o normă - nouă, veche -
Când o dai după ureche.

Reprezentanți ai poporului în Parlament??!

În zadar o dau cotită.
Ei nu știu cât poa' să doară
Aprobarea (nu tacită)
Coterist-complicitară!

Celor care se dedau la trocuri, punând în pericol caracterul unitar al statului

Să-i excizi la vot din castru
Ca pe-un - cel mai scobit - dinte:
Nici la cel mai crunt dezastru,
Țara, draga, nu se vinde!

Avertisment de kaiser

Pandemia strică omenia.
La normal ne-ntoarcem pas cu pas.
Cine va sfida prostocrația,
Va simți pe pielea-i wast is das.

Aleksandar Baba-Vulić, *Podul
feroviar la Novi Sad*

Kovesi câștigă la CEDO

Adevărul are-un credo:
Va fi confirmat la CEDO.
Întrebare contondentă:
Curtea e independentă?

Nici usturoi n-a mâncat, nici gura nu-i pute

Președintele de Curte
Nu-i doar rob glagorei scurte
Când plesnește c-un torpedo:
Nu-l vizează pe el CEDO!

Strigătul disperat al românilor din Harghita și Covasna

Am ruga guvernul - a câta oară? -
Să răspundă ferm, cu „da” sau „ba”:
Marginal poți fi în altă țară,
Dar minoritar - în țara ta??!

Mica mare diferență

Juan ține cu pieptul lui
Unitatea statului.
Ion? Nu riscă-a da-ntr-o delă
C-un Macron sau c-o Angelă.

Târziu, dar salvator (Ajutorul românesc acordat RM în lupta împotriva coronavirusului)

Târziu podul de flori:
Măști, mănuși, furouri, vată...
Dar cu ele nu mai mori,
Iar cu frații - niciodată.

Unui președinte pândind momentul oportun să introducă „limba moldovenească” în programele școlare

Cine scoate sabia din teacă,
Prima, ea, pe dânsu-l va lovi.
Orătanea ciripind pe-o cracă,
Tot pe limba dansei va pieri.

NICOLAE MĂȚAȘ

Lumea lui Larco

ÎN LUNA IUNIE

ÎN LUNA IUNIE

În ciresar când ziua-i mare,
Considerând a fi canon,
Voi consuma cireșe-amare,
Spre-a fi cu-aceste zile-n ton!

DE N-AI FI TU, DOAMNE

De n-ai fi Tu, n-ar fi nici zi,
Izvorul n-ar mai șoșoti,
Iar muntele s-o risipi,
Va fi pe lume numai dorul.

N-ar mai zbura-n văzduh cocorul,
Nici stropi de ploaie n-ar da norul,
Va îngheța și viitorul,
Vor fi doar pulberi și noroi.

Cine-o mai ști atunci de noi,
Când toți copacii fi-vor goi,
N-o crește iarba în zăvoi,
Și-o fi ce-i azi, doar amintire?

Iar de speranță și iubire,
Nici vorbă, doar dezamăgire,
A fost o dulce amăgire
Întreaga viață pe pământ?

**De la un clasic citire:
VASILE BOGREA**

1881-1926

La Tine-i ultimul cuvânt
Cel vei rostit din Locul Sfânt
Vei strânge viața în mormânt
Și-o apărea o altă lume.

BARZA

Cât despre barză pot să jur
Că are numai un cusur:
Ea vine des anticipat
La domnișoarele din sat.

UNUI VORBĂREȚ

Cerneți vorbele prin sită
Și ai gura aurită,
Că de nu, când spui ceva,
Sună ca o tinichea!

UNUI NEHOTĂRÂT

Vorba nu vreau ca să-mi scape
Și o spun spre orișicine:
Cin`se scaldă-n două ape
Nu se curăță prea bine.

Aleksandar Baba-Vulić, *Valul
cu dor*

**SINGURICĂ LA CULES DE
FRAGI**

(după George Coșbuc)

M-am speriat de-un șarpe, mamă

ENIGMĂ

Enigma să mi-o dezlegați,
De sunteți cu măsură:
Atâți iluștri deputați
Și Camera-i...obscură.

UNUI GHEORGHE

Ai cucerit atâția lauri
În lupta cu diverși balauri,
Încât acuma se cuvine
Să-l birui și pe cel din tine!

PREDA LA NOI

Preda la noi geologia
Și, când vorbea de vreo fosilă,

Și am țipat cât am putut,
Ca varga tremuram de teamă
Când Gelu-a apărut.
Veni așa ca din senin,
Îți jur că nu l-am cunoscut!...
Crezând că m-a-nțepat un spin,
M-a întreat: - Să te ajut?

- O! Nu,...M-am speriat puțin
De-un șarpe, ardă-l focul,
Ce nu-și găsisse locul
Decât aici sub pin.
- Dar, inima-ți tresaltă,
Obrajii-s arzători,
Las treburile baltă,
N-o să te las să mori!
.....
M-a prins de mijlocul
Și negăsind vreo rană,
Finuț cum este el,
M-a sărutat sub geană.

PROVERBIALĂ

Se mănâncă, unii strigă,
Scos la rampă e pescarul:
Peștele cu mămăligă
Și prefectul cu primarul!

LA BIBLIOTECĂ

Vin băieți din multe părți,
Timpul ca să și-l ocupe;
Le sunt ochii după cărți,
Dar și după minijupe.

LA O INSPECȚIE

Raportează un adjunct
Că e totul pus la punct,
Secretara mai de sus:
Și la virgulă e pus!

VASILE LARCO

Îl ascultam cuprinși de milă,
Cum își făcea biografia.

UNUI POET

Se zice c-ar avea talent,
Dar nu se vede: e latent!
Urechile-s mai indiscrete:
Apar, enorme, printre plete!

UNUI POLITICIAN

Un partizan prea devotat
Te-a comparat cu Juvenal,
Tu, mai puțin exagerat,
Te mulțumești să fii... venal.

Selectie VASILE LARCO

Schiță de portret

Aleksandar Baba-Vulić

N. 15 februarie 1982 la Novi Sad, oraș în care face școala generală „Vasa Stajić” și liceul „Svetozar Marković”. Este absolvent al Facultății de Științe și Matematici – Institutul pentru biologie și ecologie din cadrul Universității din Novi Sad, căutându-și „norocul pe un [alt] petic pertinent”, stabilindu-se pe insula Block Island, statul Rhode Island în Statele Unite ale Americii. Acolo se ocupă de fotografia artistică, trășându-și o cale artistică respectabilă.

Încă din fragedă copilărie printre numeroasele vocații, a fost obsedat și de artele plastice, lucrările inventive de copil, fiind publicate încă în 1992 în publicațiile apărute în limba română în Serbia.

A publicat în reviste de specialitate „ReFoto” Belgrad, „Neven” Novi Sad, săptămânalul „Libertatea”, „The Block Island Times” (SUA). A colaborat la proiectul despre municipiul Novi Sad coordonat de Muzeul Artelor Uitate „Manual” din Novi Sad cu expuneri la Galeria Radioteleviziunii Serbiei din Belgrad (2013), dar și la un film documentar și altul de lung metraj, realizate în SUA, acestea utilizând fotografiile lui artistice.

Grafică de carte: la C.P.E. Libertatea din Panciova, Academia Internațională „Mihai Eminescu” Craiova, apoi la „AM Graphic” și „Sirm” din Sremska Mitrovica, editurile „Damira” și „Ștef” din Drobeta Turnu Severin. Din 2006 a ilustrat câteva numere ale revistei „Lumina”. În 2012, a ilustrat o mapă cu opt cărți poștale în ipostază bilingvă româno-engelză, franceză și sârbă, motivele fotografice deosebite fiind din Block Island, Florida, Arizona, California și Novi Sad.

Ca urmare, numele lui Al. B-V. se amintește nu doar în cataloagele expozițiilor ci și în unele bibliografii apărute la C.P.E. Libertatea din Panciova și Instituția „Matica srpska” din Novi Sad.

Expoziții individuale: Din anul 2007 - 25 de expoziții individuale (în galerii, saloane, biblioteci, aeroport) în genere în statul Rhode Island (SUA).

Expoziții colective: în galerii, la saloane internaționale, binale de fotografie artistică organizate în România, Ungaria, Serbia, SUA: **Debrecen** 2007, **Oradea**

2007, 2008 - 2x, 2010; **Budapesta** 2007, 2010, **București** 2008, 2010; **Novi Sad** 2008 - 3x, 2011, **Block Island** 2008, 2009, 2013, 2014, 2018, 2019 (timp de patru luni în timpul verii expune de două ori săptămânal la Farmers Market și Art and craft); **Cluj-Napoca** 2010; **Aleksinac** 2012; **Providence** 2013 - 2x.

Între 2012-2018, a fost membru al Galeriei „Spring Street” din Block Island, unde a expus permanent.

Premii: Medalia de bronz a Asociației Artiștilor Fotografi din România la Salonul Internațional Oradea-Cluj-București-Budapesta (**România, 2010**) pentru fotografia „**Ploaia glacială / Ledena kiša**”; **Grandprize Winner Non-Pwp**, mini concursul Photoexpo, **New York (U.S.A., 2014)**; Premiu cu „**Certificate of Special, Congressional Recognition**”, Congress of

The United States of America, House of Representatives, Washington D.C. 20515, Mebrer of Congress James R. Langevin (**U.S.A. February 20, 2015**); Premiul doi pentru fotografia artistică „**Storm over the Old Harbor**” la concursul „My New England” -, „**Yenkee Magazine's**” (**U.S.A., Dublin 2016**). Două medalii pentru fotografia artistică subacvatică: **Medalia de argint** la Campionatul Serbiei (**Belgrad 2019**) și **Medalia de argint** la **Campionatul Internațional al Serbiei (Belgrad 2019)**; **Medalia de aur** la **Campionatul deschis al Voivodinei** la fotografia subacvatică, categoria „Kompakt” (**Biserica Albă 2019**) și „**Medalia de aur** la **Campionatul Serbiei** pentru fotografia subacvatică, categoria „Kompakt” și **Trofeul - Locul Întâi** pentru Clubul „Svet ronjenja” („Lumea subacvatică”) din Belgrad pentru care a evoluat. (**Biserica Albă 2019**); **Medalia de aur**, două **Premii I**, două **Premii II**, un **Premiu III** la Festivalul Internațional de filme scurte și fotografie subacvatică „Nečujno 7” de la Belgrad (2019).

Călătorii de studiu: Serbia, Grecia, prin S.U.A., Canada, Jamaica, Islanda, Italia, Cehia, Germania, Egipt, Izrael, Muntenegru, Croația.

Câteva mii de lucrări realizate pe pânză se găsesc în posesia multor familii din SUA, unele și în Serbia, iar diversele „foto story” cu o succesiune de lucruri, ținuturi, vieți, ființe umane, fenomene unice, pe siteul www.abvstudio.com

Aleksandar Baba-Vulić, *Valul Atlanticului*

Aleksandar Baba-Vulić, *Dansul culorilor Aurora Borealis (Islanda)*

OCHIUL CICLOPULUI

ALEKSANDAR BABA-VULIĆ, CĂRAREA UMBRELOR, BLOCK ISLAND (SUA)

**N-AI SĂ AJUNGI
NICIODATĂ**

N-ai să ajungi niciodată
zid,
n-o să fii nici măcar lacră,
n-o să fii niciodată casa

în care să mă-nchid.
Dar măcar cuvânt să
ajungi,
să rămâi
pe buzele celui ce moare,
să-i fii firicel de sânge
prelins peste zare.

N-ai să fii niciodată
fereastră,
nici aer străveziu n-ai
să fii –
de-ai fi măcar vânt
pe care să învești să scrii.

De-ai fi, măcar de-ai fi
cuvântul
în care se poate muri.

*Reghin, 18 februarie
2020*

NICOLAE BĂCIUȚ

Directori de onoare
Acad. MIHAI CIMPOI
Acad. ADAM PUSLOJIC
MIHAI BANDAC

Redactor-șef adjunct
GHEORGHE NICOLAE ȘINCAN

Redactori:

Mihaela Aionesei, Emilia Amariei, Florin Bengean, Diana Dobrița Bîlea, Sorina Bloj, Luminița Boboc, A.I. Brumar, Geo Constantinescu, Luminița Cornea, Melania Cuc, Iulian Dămăcuș, Răzvan Ducan, Suzana Fântânariu-Baia, Dumitru Hurubă, Alexandru Jurcan, Vasile Larco, Rodica Lăzărescu, Cleopatra Lorințiu, Ioan Marcoș, Cristina

Sava, Maria Dorina Stoica, Mihaela Malea Stroe, Nicolae Suci, Titus Suci, Gheorghe Sarău, Ilie Șandru, Gabriela Vasiliu

Corespondenți: Elisabeta Boțan (Spania), Darie Ducan, (Paris), Dumitru Ichim, George Filip (Canada), Andrei Fischof (Israel), Simina Lazăr (Paris) Veronica Pavel Lerner (Canada), Gabriela Mocănașu (Franța), Dorin Nădrău (SUA), Dalila Özbay (Turcia), Mircea M. Pop (Germania), Aliona Grati, (Chișinău), Ognean Stamboliev (Bulgaria), Silvia Urdea (SUA).

Alexandra Scherer (Paris), secretar de redacție

Lunar de cultură editat de ASOCIAȚIA „NICOLAE BĂCIUȚ” PENTRU DESCOPERIREA, SUSȚINEREA ȘI PROMOVAREA VALORILOR CULTURAL – ARTISTICE ȘI PROFESIONALE Președinte SERGIU PAUL BACIUȚ

Tiparul executat la S.C. Intermedia Group, Târgu-Mureș, str. Iuliu Maniu nr. 14, România. • Nicio parte a materialelor nu poate fi preluată fără acordul editorului. • Copyright © Nicolae Băciuț 2020 • Email : nicolaebaciu@yahoo.com; vatraveche@yahoo.com • Adresa redacției: Târgu-Mureș, str. Ilie Munteanu nr. 29, cod 540390 • telefon: 0744474258. • Tehnoredactare Sergiu Paul Băciuț • Materialele nepublicate nu se restituie. • Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine autorilor. Opiniile reflectă exclusiv punctul de vedere al acestora.

